Ketabton.com

پرله پسې لمبر (۴۳)

پښتني قبيلې

ليکوال

محقق عبداللطيف طالبي

د افغانستان جمهوريت د علومو اکاډمي
د پښتو څېړنو بين المللي مرکز
کابل ۱۳۷۰ لمريز

دکتاب نوم :	پښتني قبيلې
ليکوال :	عبداللطيف طالبي
دچاپ ځای :	دښوونې او روزنې مطبعه
دچاپ شمېر :	۱۵۰۰ ټوکه
مهتمم :	دسرمحقق مرستيال عبدالجبار نادر
دپوهنو خطاطي د :	پښتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهداء :

د پښتونخوا نامتو او ښاغلي مؤرخ
سید بهادر شاه ظفر کاکاخیل ته .

چې د پښتنو د تاریخ په روښانولو کې یې د قدر وړ خدمتونه کړي دي

د عناوینو فهرست

عنوانونه	مخونه
دلار ښود استاد نظر	الف
تقریظونــه	ج
دلیکوال سریزه	اومړی
ابدالیان	۱
ابراهیم خیل	۵
اپریدی	۵
اتـوال	۸
اڅکـزی	۹
احمدزی	۱۳
ادوزی	۱۵
ادین خیل	۱۵
اسماعیل خیل	۱۶
اسحق‌زی	۱۶
اکاخیل	۱۸
الـکوزی	۱۸
الیزی (علی‌زی)	۲۰
الیاس خیل	۲۱
امرخیل	۲۱
اندړ	۲۲

عنوانونه	مخونه
اتمانخیل	۲۵
اتمانزی	۲۹
اورکزی	۲۹
اورمړ	۳۳
اوریا خېل	۳۶
بابړ	۳۶
بابکر خیل	۳۸
بابی	۳۸
بارکزی	٤۰
بامیزی	٤۱
بختیاری	٤۱
بړیڅ	٤۲
بلخ یابلیخ	٥۱
بنګښ	٥۱
بنوڅی	٥٥
بیټنی	٥۸
پره خمکنی	٦٥
پړبه	٦٥
پرملیان(فرملیان)	٦٦
پرانګیان	٦۸
پنج پای	٦۹
پښی	٦۹
پوپلزی	۷۱
پیاروخیل	۷۲
ډارن	۷۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوانونه	مخونه

عنوانونه	مخونه
ټټا	۷۳
ټټور	۷۳
ترکلاڼي (ترکاڼي)	۷٤
تره خیل	۷۷
تره کي	۷۷
ترین	۸۰
تور ترین	۸۰
تښي	۸۲
توخي	۸۵
توري	۸۸
تیج	۹۰
تیمني	۹۱
تیموري	۹۱
تیتي مده خیل	۹۲
تغر	۹۳
جبارخیل	۹۳
جدون (گدون)	۹۳
جلال زی	۹٦
جلواڼي	۹٦
جمریاڼي	۹٦
ځاځي	۹۷
ځدران	۹۸
څمند	۱۰۱
څمکني (څوکني)	۱۰۲
څو لیزی	۱۰۵
څینزی	۱۰۵

عنوانونه	مخونه
حسن خیل	۱۰۶
خاښی خیل	۱۰۶
خاکوانی دخوګیانی)	۱۰۸
ختټک	۱۰۹
خدرزی	۱۱۷
خرشین	۱۱۷
خروټی	۱۱۸
خایل	۱۲۱
خوګیانی	۱۲۱
خوندی	۱۲٤
خویشکی (خیشکی)	۱۲٤
خوسور	۱۲۷
داوی	۱۲۷
داودزی	۱۲۹
درانی (درانیان)	۱۳۰
درمان یاعبدالرحمن	۱۳۲
دری کوټی	۱۳۳
دفتانی (دوتانی)	۱۳۳
دلازاك	۱۳٤
دوړ	۱۳٦
دستورخیل	۱۳۹
دولت خیل	۱٤۰
دولتزی	۱٤۲
دینارخیل	۱٤۳
رتنزی	۱٤۳

عنوانونه	مخونه
رځړ	۱۴۳
زاخیل	۱۴۴
زموخت	۱۴۶
زیرک (ځیرک)	۱۴۶
زیرهانی	۱۴۸
زیړانی	۱۴۸
ساپی	۱۴۹
سالارزی	۱۵۴
ساک (سهاک)	۱۵۵
سبری	۱۵۶
سپنډزی	۱۵۷
سپین ترین	۱۵۷
ستانکزی	۱۵۸
ستانی زی	۱۵۸
ستوریانی	۱۵۸
سدوزی	۱۶۰
سرکاڼی	۱۶۲
سرواڼی	۱۶۲
سریپال	۱۶۴
سړبنی	۱۶۵
سلطان خیل	۱۶۶
سلیمان خیل	۱۶۸
سنتیا	۱۷۲
سنځرخیل	۱۷۲
سوری	۱۷۳

عنوانونه	مخونه
سیدگی (سادات)	۱۷۶
شلمانی	۱۷۸
شمل زی	۱۷۹
شیتک	۱۷۹
شیرانی	۱۸۲
شینواری	۱۸۳
طوطاخیل	۱۸۷
ادریمزی (عبدالرحیم زی)	۱۸۸
علی خیل	۱۸۸
عمرخیل	۱۸۹
عیسی خیل	۱۹۰
عیسی خیل	۱۹۰
غرشین	۱۹۱
غرغښت	۱۹۲
غلجی	۱۹٤
غوریا خېل	۱۹۷
قاضی خیل	۱۹۸
قلندر خیل	۱۹۹
قوال خیل	۱۹۹
کاسی	۲۰۰
کاکړ	۲۰۱
کرلاڼی	۲۰۷
کړوخیل	۲۱۰
کسابی	۲۱۳
کوتی	۲۱۳

عنوانونه	مخونه
کورم خیل	۲۱۳
ګاړی	۲۱۴
ګبری	۲۱۴
ګګیاڼی	۲۱۵
ګنداپور	۲۱۷
ګوربز	۲۱۹
لیلی یالالی وزیر	۲۲۲
لواڼی (لوهاڼی)	۲۲۲
لودیان	۲۲۴
لودین	۲۲۶
ماکو	۲۲۶
ماموند	۲۲۶
متون	۲۲۸
متی زی	۲۲۹
محمد زی	۲۲۹
مروت	۲۳۱
مسعود (مسید)	۲۳۷
مشواڼی	۲۴۱
مشیانی	۲۴۴
معروف خیل	۲۴۶
مقبل	۲۴۶
ملاخیل	۲۴۷
ملکزی	۲۴۸
ملاګوری	۲۴۸
منډړ	۲۴۹

عنوانونه	مخونه
مند وخیل	۲۵۱
منډ وزی	۲۵۲
موسی خیل	۲۵۲
ومند	۲۵۲
مهمن زی	۲۵۸
میاخیل	۲۶۰
میچن خیل	۲۶۱
میانه	۲۶۲
منگل	۲۶۳
ناصر	۲۶۵
ناغر	۲۶۷
نورزی	۲۶۸
نیازی	۲۷۰
وردگ	۲۷۲
وزیر	۲۷۴
هریپال	۲۸۴
هزاربز	۲۸۴
همړ	۲۸۴
هنی	۲۸۵
هوتک	۲۸۷
هود	۲۹۱
هودخیل	۲۹۲
یوسف خیل	۲۹۲
یوسفزی	۲۹۲
نتیجه گیری	۳۰۲
ماخذونـه او منابع	۳۰۴

دلارښود استاد نظر

دمحترم لطیف طالبي ددغې ډېرې مهمې پروژې په تکمیل سره دآسیا په زړه کې دیوه مهم توکم یعنې پښتنو دپېژندنې دکتاب یوبل پارکې بشپړشو.

په آسیا کې بهداسې توکمونه نه وي چې دپښتنو په څېرېې هم دپښتنو نسب پوهانو اومورخینو اودبهرنیو توکم پوهانو اومؤرخینو له یوې خوانه ژوره اوجدي توجه اوله بلې خوانه یې د تاریخ په پوړیو کې دنظریاتو مختلف متناوب تو پیرونه را منځ ته کړي وي . ډېروخت دانظر مسلط وچې ګڼې پښتانه دسامي توکمونو څخه دي د خواجه نعمت الله هروي دمخزن افغاني (۱۰۲۰ هـ. ق) نه نیولې لاترننه پورې دغه نظر ته افسانوي نسبلیکونه جوړشوي، افسانوي روایات و رته خلق شوي او حتى په تاریخي اېتمو لوژیکه ژبپوهنه کې ورته داسنادو جوړولو کوښښ شوي دي چې د کوثر صاحب طرفان اویوریشلمایي ژبې یې ښه مثالونه دي. دتېرې میلادي پېړۍ په نیمایي کې دپښتنو دسامي توب موضوع ته د پوښتنې غوټه نخښه اړولای شي پوهانو کښېنوده بیادسوالیه پوښتنې ځای وروپه وروه دچلیپا نخښې ونیو. بیا هم چا دقبطي او زدتوکمونو سره، چا دالبانیانو سره اوبالاخره چا دهندي الاصل توکمونو سره ارتباط ورکړ خو بالاخره داوږدو څېړنو په ترڅ کې روښانه شوه چې پښتانه آریایان او پښتو یوه آریایي ژبه ده .

دپښتنو قبایلو په باب خصوصاً دلویدیځو محققینو دااتکل بېخي په ځای ښکاري چې څه په دې خیال چې پښتانه تومونه له سامي توکم څخه وي او څه له دې امله چې د ښوونځیو دا یجادتر وخته قلم دهغو کسانو په لاس و چې دعربي ژبې ترسلطې

لاندی وو زیات پښتنی قبایلی نومونه اوښتی اودعربی خواته راکښل شوی دی .
نو اسحقزی، پوپلزی، سنځزی اپریتی په افریدی اولوهانی (لوهه=شوق، اشتها) په لوحانی او داسی نورپه نورو اوښتی دی چی اوس یې د دغسی اصالت په تیرواودونوکی اچولی دی .

همدارنګه د پښتنو په بابیوبل حقیقت هم زیاته څیړنه او په حقایقو اسناد غواړی چی دسلیمان دلرغونو اوسیدونکو چی په اوستایی عصر کی د سیوریماز په نامه یادیدل او دامورګه ساکی قبایلو چی د پښتنی ټولنی د تعمیر یوه بله ډیره مهمه خښته ده سره پوره توپیروشی .

ځینی کسان چی د پښتنو په څیړنه بوخت وو او یادی داسی نظوور کوی چی پښتانه دخو محدودو برخو څخه خپاره شوی دی مثلاً آمومند، ترکلانی، یوسفزی ....
دغوری مرغی نه دغزنی او ننګرهار له لاری د پیښور په وادی کی خپاره شوی چی هلته دمخه نه وو اوپه دی توګه داغه سیمی دی چی پښتنو نیولی دی . دغه محققین دوله دی ته نه ګوری چی له چایی نیولی دی ، دلته چی دمخه دلازاك پراته وو هغه څوك دی . همدارنګه دهغو سیمو ډیر پخوانی اوسیدونکی سلیمانیان څوك وو؟ . دغو پوښتنو ته ځواب ورکول دیوی بلی پروژی ایجادکوی چی که ددغه مرکز دومره توفیق په برخه شی داپروسه به هم دکوم محقق په ذریعه بشپړه کړی چی د پښتنو قبایلو تاریخی میشت ځایونه ، دایزدتاریخونه ، عوامل ، په اجتماعی ګروپونو دویشل موجبات اوداسی نورراوسپړی .

زه چی د محترم لطیف طالبی ددغی علمی پروژی لاربښود مشریم ، دغه اثرته په ډیره درنه سترګه ګورم . ډیری پوښتنی به له محترمو لوستونکوسره پیداشی او ډیرو پوښتنو ځواب به هم خپله په دغه اثر کی خصوصاً دهغه په سریزه کی وموندل شی .
لطیف طالبی یو زیارکښ ، دراك او د څیړنی له عهدی وتونکی زلمی دی دده زیار اوزحمت دزیاتی ستاینی وړدی - زما هم چی دلارښود په حیث څه دلاسه پوره وو په دی برخه کی می تری نه دی سپمولی .

زه دده دغه اثر د محقق علمی رتبی ته د ترفیع وړ بولم د دغی اثر د لیکلو تبریك ورکوم او زیات بری یی غواړم .

سر محقق دوست شینواری

تقریظ

دعلوموا کادمی دپښتو څیړنو دبین‌المللی مرکز محترم ریاست ته!

اول- ددغې پروژې ضرورت:

انسانی ټولنه یوه متحرکه ټولنه ده. په هغې کې دزمانې په تیریدو سره بنسټیز تحولات او اوښتنې رامنځته کیږي. دغه تحولات او اوښتنې په ټولو اقتصادي، اجتماعي، کلتوري، سیاسي، دیني او هنري چارو او برخو کې پیښیږي. اجتماعي- اقتصادي تحولات او اوښتنې هغه وخت چټک او بنسټیز ګامونه اخلي چې په ټولنه کې اجتماعي انقلابات را منځته شي.

په همدې دلیل زموږ په هیواد کې هم بنسټیز تحولات او اوښتنې دافغانې ټولنې په بیلابیلو قبیلو، قومونو او ملیتونو دهغوی په عرفونو، عادتونو، دودونو او ټولنیزو ارزښتونو کې را منځته شول. د غه اوښتنې او تحولات ډیر سریع او چټک هم دي. تو څکه اتنوګرافیک او اتنولوجیک څیړنې په خاصه توګه زموږ د سپیڅلي هیواد په دغه اوسني تاریخي مرحله کې داتنوګرا فرانو او نورو اجتماعي علو مو پوهانو ډیره عمده د نده جوړوي. دا ځکه چې مخکې له هغه څخه چې زموږ دګرانو او روڼو ملیتونو، قومونو او قبیلو، عرف، عادات، خویونه او دودنه او اجتماعي او کلتوري ارزښتونه بدلون ومومي او له منځه لاړ شي لازمه ده چې هغوي په کره او دقیقه توګه وڅیړل شي او زموږ دهیواد دویاړ نه ډک تاریخ پاڼو ته وسپارل شي.

برسیره پردې دنړې هروګړي په خاصه توګه ټول افغانان هیله من دي چې خپل ځان، خپله ریښه، خپل نسب او شجره وپیژني او دخپلو او پردیو ترمنځ فرق وکړي او ځان پرې پوه کړي.

له ښه مرغه د علومو اکادمی دپښتو څیړنو بین المللی مرکز په دغه مشخص موردکې د موقع سره سم یو او چټ او معقول ګام مخ په وړاندې کیښود او دڅیړنو

د دیپارتمنت علمی غړي محترم دمحقق مرستیال عبداللطیف طالبـي ته دمحقق علمی رتبې ته دترفیع له پاره د(دپښتني قبیلي) ترعنوان لاندي یې دده کلنه تحقیقي پروژه وټاکله چې دادي اوس بشپړه شویده اوموزاوتاسوته یې وړاندي کړیده زه دغه کارپه موقع او گټور عمل گڼم.

دویم- ددغـې پروژي تحلیل :

مادمحترم عبداللطیف طالبي اثر لـه سره تر پایه پوري په دقت ولوست. ماله هغه سره لږشانته کارهم وکړاولارښوونـې مې ورته وکړي. مامحترم طالبي یوپوه، متحمل او زیار ایستونـکی پښتون بیاموند . زماتړولـې لار ښوونـې یـې په ورین تندي ومنلي اولازم اصلاحات او تعدیلا تـ یـې پهخپل اثر کـې راوړل .

دغه اثرله یوي سریزي(۸مخونو)، دمأخذونواومنابعوفهرست(٤مخونو) ؛ دقبایلو نوموټه(۹مخونو)، نتیجه گیري(۲مخونو)څخه برسیره په ۳٤۱مخونو کې لیکل شویدي.

محترم طالبي په سریزه کې دخپلې مسألې (موضوع) بیان کـړي ده اودهـغه حدود اوڅوړیې ټاکلي دي. په دغه سریزه کې د موضوع داهمیت بیان اود دغې تحقیقي پروژې هدفونه هم راغلي دي. برسیره پردې، څیړونکی هڅه کړیده چې په سریزه کې ځني سوآلونه مطرح کړي چې په متن کې دهغوي له پاره ځوا بـونـه لیدل کیږي. په بله وینا ،څیړونکی په دغه څیړنه کې ځـانته(توضیحي) لـري چـې غواړي دڅیړنې په پروسه کې هغه د موجودوشواهـدواومعلوماتـوپر بنسټ باندې تاپید یارد کړي. په سریزه کې دځنوعمده اومهمو کتابونـرا ومعتبرومنابعـو څـخه هم یادونه شویده چې له هغوي څخه ددغې تحقیقي پروژې په اکمال کـې گـټه اخیستل شویده . په دغه سریزه کې دڅیړنې دمیتودولوژي یـادونـه هم شویـده او دتحقیق هغه روش ښودل شوی دی چې دڅیړنې په بشپړتیاکـې ځنې کـاراخستل شوي دي اوهغه کتابخانه یې څیړن دوددي. څیړونکی لیکلي دي چې د هیوا د داوسنیوشرایطوله امله یې کتابخانه یې متود ځانته غوره کړیدي. نوپه تأسف سره وایي چې دي قادرنه وچې دځینې پښتني قوموتوا وقبایلو،خیلواوښاخونو، کلیو، باندواواستوگنځیو ته لاړشي، له نږدې نه یې وگوري او دخلکو او سپین ږیروسره

څېړي وکړي او له هغوي څخه لومړي لاس (دست اول) معلومات راغونډ کړي.

دمړيزې څخه مخکې دپښتنې قبايلونومونه په (۹) مخونو کې په الفبا يي سيستم تنظيم شوي دي. په متن کې دقبايلو، قومونو او خيلونومونه، دهغوي منشأ، دتسمیې وجه، نسبي شجرې، دهغوي استوګنځي، شمېر، ځينې فوکلوري يا کې افسانې چې دځينو قبايلو منشأ ښيي راغلي او په ځينو مواردو کې دهغوي دودونه، کسب کار او شغل څېړل شوي دي. په نتيجه ګيري کې محقق په حقه سره ددغې څېړنې دښه بشپړتيا دپاره دساحوي تحقيق سپارښتنه کوي. په دغه برخه کې دمتن پر بنسټ پاندې د پښتنو قبايلو دځينو مهمو مشاخو نه ايکالوژيکي، حرفوي او تجارتي خصلتونه ښيي او په پای کې په ټولو پيشنهادونو لاس پورې کوي.

دريم- داثر ارزيابي او دکانديد ترفيع:

۱- دغه اثر په روانه پښتو ليکل شوي ده او عبارتونه يي ابهام او تعقيد نلري.

۲- دغه اثر دکافي فوټونوټونو او مأخذونو لرونکي دي چې په معياري او منلي شوي اسلوب ليکل شوي دي.

۳- په دغه اثر کې له مهمو او معتبرو منابعو او آثارو څخه ګټه اخيستل شوي ده.

٤- دغه اثر ديوې علمي-تحقيقي رسالې په دول سريزه، متن او نتيجه ګيري لري.

٥- په دغه اثر کې ديوه علمي-تحقيقي منل شوي څېړندو د څخه کار اخستل شوي دي

٦- دغه اثر دپښتنې قبيلو عمده ښاخونه او خيلونه او دهغوي منشأ، شجرې، استوګنځي، کسب او شغل او ځيني دودونه ښيي.

نو داثر دپورتنيو خصوصياتو ددرلودلو سره که څېړي محترم عبد اللطيف طالبي دمحقق علمي رتبې ته دترفيع دپاره ټول شرايط دعلومو داکاډمۍ د قانون او مقرراتو سره سم پوره کړي وي زه دغه اثر دهغه دترفيع دپاره دمحقق علمي رتبې ته کافي بولم او دهغه دترفيع سپارښتنه کوم.

پوهاند دوکتور الف شاه محمد رانا
دکابل پوهنتون دعلمي چارو مرستيال

تقریظ

د پښتو څیړنو د بین المللي مرکز محترم ریاست ته !

ستاسی د رسمی لیک په اساس می د ښاغلی عبداللطیف طالبی کښلي اثر (پښتنی قبیلی) و کوت تردی کتنی وروسته وایم چی :

د پښتنو قبایلو څیړنه له کابو څلورو سوو کالو راپه دی خوا د پښتنو نسابانو، مورخینو، د سیمی د مورخینو او هم د څینو ختیځ پوهانو له خوا را روانه ده په لسګونو کتابونه اور سایل په دی خصوص کی په پښتو، پارسی، عربی، اردو، انګریزی او آلمانی ژبو کښل شوی دی او لا په دی لاره کی نور کارونه هم پاتی دی چی د پښتو څیړنو بین المللي مرکز غوندی یوه علمی موسسه باید د دی ساحی د کارونو پاتی برخی د نوی میتود ولوژی په رڼا کی وڅیړی او تیرو کارونو ته په انتقادی نظر وګوری او دا کارونه د علم له غوښتنو سره سم د تاریخی واقعیتونو پر بنا بشپړ کړی .

د تیرو کارونو انتقادی څیړنه ځکه ضرور ده چی د پښتنو د تاریخ او انسابو په زړو کتابونو کی د پښتنو د انسابو په باب راغلو خبرو کی واقعیتونه په افسانو کی داسی سره مروړل شوی دی چی د سمو او ناسمو بیلول یی سره ګران کړی دی .

زموږ د پخوانیو نسابانو یوه غلطی دا هم ده چی د لومړیو دریو اسلامی پیړیو روحانی مشران بیټنی، سړه بن او اسماعیل یی د پښتنو د زیاترو قبایلو نیکونه ګڼلی دی حال دا چی د تاریخی اسناد و په بناد پښتنو د سیاسی شهرت آغاز له اتمی میلادی سدی څخه د مخه دی نو څرنګه کیدای شی چی د اولادونو د سیاسی شهرت رهبنی دی

و

یې ترا تمې هجرې پیرې دمخه تـللې وې او پـلرونه نیکه‌ګان دې یې پـه کابولسمه هجرې سدې کې پیدا شوې وې ؟

دغه پېښتني ، اسماعیل اوسره بن چې پار کې یې تذکرة الاولیا او پټې خزانې راوړې دي په هیڅ منطقي دلیل د تېرلو موجود او پښتنـو نیکه‌ګان نه‌شي بلل کیدای بلـکې دا خلک د اسلام په صدر کې د پښتنو روحاني مشران دي چې پښتنانه احترام ورته لري . کـه فرض کړو چې موږ د دغـو موجود وزیاتو و قبایلو لړې په دغو دریوتنو پورې ونښلوونو ایا دا په زرها وو قبیلې او خیلونه چې اوس په پښتنو کې شته داګرد په دې زرو کالونو کې راپیداشوې دي ، دومره انـکشاف یې کړی دی له افغانستانه سو بیره د منطقي په هیوادـ ونو کې تیت شوي دي؟

د پښتنو نیکه‌ګانو بیټني ، سړه بن او غرغښت نومونه ډیر پخواني او له اسلام نه په ډیرو دمخنیو زمانو پورې اړه لري چې نسابانو په غلطه د اسلام د صدرد زمانو خلـک بللي دي او پـه لومړیو اسلامي پیړیو کې یې د پښتنو له روحاني مشرانـو شیخ بیټني ، اسماعیل اوسړه بن سره ګډ کړي دي نه‌شیخ بیټني بیټ نیکه دی او نه د پښتنو دومره قبایل پرې پورې تړل کیدای شي .

له لوړې تشریح څخه زما مقصد دادی چې د پښتنو قبایلو د څیړ نې پـه خصوص کې لا ډیر کارونه زموږ مخې ته پراته دي او ډیرې مغلقې او پیچلې موضوعګانې لا شته چې موږ یې باید حل کړو . زه اوس په داده زړه داویلای شم چې د ښاغلي طالبي او نورو دغسې پروژو تکمیل ته ضرورت شته او نورې دغسې پروژې هم بایدپـه کامل دقت دساحوي ریسرچ له لـیارې بشـپړې شي. دحاضرې پروژې څـا نـګړ نـې دا سې ښودلای شم :

۱ـ داکتاب چې پښتني قبیلو معرفي ته وقف شوی دی په دې معرفي کې ددوو سوو په شاوخوا کې پښتني قبیلې ښوول شوي دي. دا ښوونه دغه لاندې مزایانو رهم لري :

الف ـ دهرې قبیلې دنسبي اړیکو په باب څیړنې شوې دي .

ب ـ دقبیلې داوسیدو ځای او جغرافي موقعیت یې ښکی ښکاره کړی دی .

ج ـ دامکان ترحده دهری قبیلی دخیلونو یادونه شوی ده .

۲ـ د کتاب بحثونه له نسبی څیړنو سره بیره دتاریخی اسنادو او جغرافیایی معلوماتو د راغونډ واو له پلوه هم په زړه پوری دی او ځینی داسی جغرافی معلومات یی هم پکی راوړی دی چی عام و څیړونکو ته یی پیدا کول ګران وو .

۳ ـ دپروژی دتحقیق میتود په زړه پوری دی ، مأخذ ونه او منابع یی په خپل ځای ښوولی دی له ماخذ واو منابعو څخه یی دمواد وپه اخیستنه کی دمعاصر تحقیق له روشونو سره استفاده کړی . ده دتحقیق د روش له پلوه هم دااثر موږ په ښوآثا روکی درولای شو .

٤ ـ دپښتنو قبایلو د څیړنی او معرفی په باب خو په نوروژبو پنډ پنډ کتابو نه لیکل شوی دی په پښتو کی که له ترجمو تیر شو نو په دی خصوص کی تألیف شوی پښتو رسایل او کتابونه په ډیر و محدودو معلوماتو دی او یا په څو مقالو پوری محدود دیږی نو دا کتاب په خپل دغه حجم سره په دی خاصه موضوع کی په پښتو ژبه ښه او منسجم تالیف شوی کتاب دی .

٥ ـ دښاغلی طالبی پروژه د پښتو څیړنو د بین المللی مرکزله ضرور تونو سره سم د مرکزله تحقیقی پروګرامونو سره سم کښل شوی ده .

په پای کی زه ددی پروژی کارونه ښه او په زړه پوری ارزیابی کوم او ښاغلی طالبی پسوی د محقق علمی رتبی دترفیع مستحق بولم .

دپښتو څیړنوله بین المللی مرکز څخه په درناوی هیله کیږی چی له ښاغلی طالبی څخه مننه وکړی چی په یکړ ځان یی دومره لویه پروژه په بریالی دول سرته رسولی ده .

په درناوی

معاون سرمحقق زلمی هیوادمل

دلیکوال سریزه

په دغه اثر (پښتنی قبیلی) کی دهغه سترملیت په باب اتنیکه څیړنه شوی ده چی دیرلرغونی او بیهای تاریخی سوابق لری او موږ یې دپخوانیو اوزړو متونو له مخی دهغه په نامه پیژنو چی یو آریایی قوم دی او ژبه یې هم دهندواروپایی یا آریایی اویا په بل عبارت دلویدیځوآریایی ژبو په کورنی کی داخله او په هغو کی دباختری ژبو په جمله کی یوه ژوندی ادبی ژبه ده.

آریائیان دانسانانو یوه خورامهمه دله ده چی له پیر یو پیر یوراهسی دلوړ مدنیت خاوندان دی او دختیز او لویدیز لوی ملتونه ددوی له پښت څخه راوتلی دی.

دآریائیانو اصلی ټاټوبی آریانا ویجه ښودل شوی ده چی دپامیر او پړی ځمکی اودآمو سرچینی وی چی د آریانا ویجه مانا دآریائیانو ځمکه یاداصیلانو او نجیبانو هیواددی.

دغه آریائی قومونه وروسته له خپل لرغونی آریانا ویجه څخه خپاره او په بخدی او باختر کی یې یو ښکلی مدنیت جوړ کړی چی ددغه لیږد زمانه تاریخ پوهان دمیلاد څخه (٤٠٠٠) کاله دمخه اټکلوی.

څرنگه چی د زمانی په تیریدو سره ددوی شمیر زیات شو او دغه ځمکی هم وربا ندی تنگی شوی نو آریایی قومونو له بخدی اویا باختر څخه ختیز او لویدیز ته سره خپاره شول چی موږ دامرکزی آریائیان پودری برخو ویشلای شو.

۱ـ مرکزی او باختری آریائیان چی دوی دهندوکش په شمالی او جنوبی لمنو کی استوگنه درلوده او زموږ دهیواد په غرو او دښتو کی سره خپاره شول چی

لومړی

داباسین له څنډو د آمو او د خراسان تر دښتو پورې ددوی اصلي مرکزي هیواد و او بلخ، تخارستان، هرات، اراکوزیا، کابل، کندهار، سګستان او خراسان ددوی د مرکزي هیواد مشهورې برخې وې. دغه قبایل د مرکزي او باختري آریائیانو په نامه سره یادېږي :

۲ - د آریائیانو یوه بله ډله له بلخه د جنوب لوېدیځ خوا ته د هریوا (هرات) پر خوا له خراسانه تېره شوه، د پارس خاوره یې ونیوله او اوسنی ایران یې تشکیل کړ چې دوی د میلاد څخه د مخه په ایران کې د ماد په نامه سلطنت جوړ کړ.

د آریائیانو دریمه ډله د باختر او هندوکش له شا او خوا څخه د کابل، خیبر او نورو لارو څخه تېره شوه او د اباسین او ګنګا تر منځ یې یو ځلانده مدنیت جوړ کړ. د دغو هندي آریائیانو لیږدیدنه هم له څوارلسم قبل المیلاد پېړۍ څخه پیل کېږي.

ددوی یو مشهور دیني کتاب (ویدا) تر اوسه پورې پاتې دی چې د آریایي قومونو په تاریخ کې ډېر اهمیت لري. دغه کتاب چې د میلاد څخه (۱۴۰۰) کاله د مخه لیکل شوی دی د پښتون قوم د پېژندنې په باب بې ګټې نه دی.

په دغو آریایي قبیلو کې موږ یوازې د پکهت د قبیلې سره سر او کار لرو چې نوم یې په ریګویدا کې راغلی دی او دا څرګندوي چې دا اولس د میلاد نه (۱۴۰۰) کاله پخوا هم موجود و. په ویدا کې پکتها د پښتنو د پاچا په ډول او د پکهت د قوم نوم څو ځایه او په پرله پسې او مکرره توګه راغلی دی چې دلته د مثال له پاره د ویدا ځینې فقرې او جملې راوړو چې په هغو کې د پکهت = پښتون نوم یاد شوی دی.

« ای اندرا! ته ډېر لوی یې له تا څخه غواړم چې موږ ته پېروړي غواړي راکړې لکه مدهه پاتي تیاو نی پاتي تیا (ددوو شاعرانو نومونه دي) ته چې دې ورکړي دي هغسې چې د کنواتېر او د تراسادسیو شهزاده او پکته او داسا وراجا ته دې چې ورکړي دي. »

یاد ویدا په یوه بله سندره کې چې راغلی دی :

« ای اسونانو! پر خپلو جنګي ارابو سپاره شئ، پر خپل طلایي پلاز کښېنئ ای هغو خلکو چې تاسو بلهایان پاست هغه مرستې چې تاسې د پکته او دریګو سره

وکړی نو بابهرو له خپلو دوستانو څخه بیل شو.»

په پورتنیو دوو مثالونو کې د پکهت نوم په څرګند ډول ذکر شوی دی.

هغه وخت چې د پکهت قبیله د خپل لومړنی لیږد په وخت کې د هندوکش سهیلي برخې ته راکوزه شوه نو ورو ورو دا ریانا په جنوب ختیز و سیمو کې میشته شول چې د دوی سیمه په پکتیا، پښتیخا، پختیښا، پښتنخا، پښتونخا او پښتونخوا په نومونو سره یاده شوه لکه چې د یونان مشهور مورخ هیرودوت (٤٨٤-٤٢٥ م) هم په خپله مشهوره جغرافیا کې د پښتو ذکر کړی او د پښتنو هیواد د پکتیکا په نامه یاد وی چې د اندوس پر غاړه واقع دی او خلك یې ډیر غښتلي او میړني دي.

د یونان یوه بل جغرافیالیکونکي بطلیموس کلودیوس هم د پښتنو هیواد «پکتین» یاد کړی دی. دی وایی چې پکتین د پارو پامیزاد جنوب ته دی او دا ځای د پکتیانو اصلي مسکن دی.

بطلیموس چې تر هیرودوت راوروسته د دوهمې میلادي پیړۍ په لومړۍ نیمایی کې ژوندی و په څرګنده توګه د پښتنو هیواد اراښیي او د اځینې ښکاري چې په دغه وخت کې هم د پښتون شهرت په نړۍ کې ډیر و او دا قوم هر چا پیژانده. د اسلام په اوایلو کې د پښتنو د هیواد په باب بارتولد وایي:

سلمانا سارداتو ردو هم پاچا په (٨٤٢ ـ ق. م) یوه مخروطي ستنه جوړه کړې وه چې پر هغې ستنې تر اوسه د بختي او ښانو انځورونه شته او د پارس د تخت جمشید په ډیر لیك کې هم دوی د دغه بختي او ښه سره لیدل کیږي چې دلته د بختي څخه مقصد د پښت کلمه ده چې پښتنو باندې اطلاقیږي. (١)

د پښت، پخت، پکتیکا، پښتیخا، پختیخا، پښتنخا، پښتونخا او پښتونخوا نومونه د پښتو په کلاسیکو ادبیاتو کې هم ارغو نتوب لري چې په دغه باب لومړنی اثر د شکارندوی غوري (٦٩ د-٦٠٢ هـ. ق) قصیده ده چې هلته د پښتو نخا په لیك دود راغلی دی. لکه چې وایي:

---

(١) عبدالحی حبیبي، د پښتو ادبیاتو تاریخ، لومړی ټوك ١٩-٤٧ مخونه.

دریم

پښتو نخا ښکلي زلمي چي زغلي هندته
نراغليه پيغلي کاندي اتڼونه(۱)

همدارازد سليمان ماکو په تذکرة الاولياء کي دغه کلمه دپښتنخا په بڼه راغلي ده لکه چي وايي:

«په سن دولس شپږسوه دهجري تللي وم اودپښتنخا په ر اغواوکليو گرځيدم اوموا قد داوليااوواصلينو مي پلټل» (۲)

همدا رازدپټي خزانې په سريزه کي دپښتنخااودباباهوتك (۶۶۱-۷۴۰ هـ.ق) په اشعاروکي هم دري ځايه د(پښتونخوا) په ليك دود راغلي دي(۳).

همداراز نوري داسي ډير مثالونه په لاس کي لرو چي زموږ دپورتني ادعاو له پاره ښه ثبوت کيداى شي.

وروسته تر هغه چي توليدي قواوو پرمختگ وکړ له بلي خوا دغو پښتنو په شمير کي زياتوالي راغي نوددوي يو شمير ډلي په غور اودسليمان په غرونو اوهم ددوي گڼ شمير دهيواد په بيلا بيلو برخو کي ميشته شوي. همداراز يو شمير پښتانه په ديارلسمه عيسوي پيړۍ کي دغزني، پيښور، کوهاټ، بنو او کابل په شاوخوا کي ميشته شول اوحتى ځيني يي يي داوسني پاکستان نه تيرشول او دهند په پراخو اوارتوو رشو گانو کي تربنگاله پوري ورسيدل چي دد غو پښتنو له جملي څخه يي ځينو په هند کي پياوړي پښتني دولتونه جوړ کړل چي دسور يانو، لوديانو، غلجيانو او کړلا ڼيو دولتونه دهند په تاريخ کي مشهور دي.

پښتنو چي دتاريخ په بيلا بيلو پړاوونو کي يي بيلا بيل قبيلوي جوړښتونه درلود ل په عنعنوي توگه په لاندنيو پنځوسترو توانيزوگروپو نوويشل شوي دي چي دغه پنځه ستري ډلي عبارت دي له:

۱ ـ غرغښتي پښتانه:

---

(۱) محمد هوتك پټه خزانه، دادبياتو اوبشري علومو پوهنځي د کابل پوهنتون، ۱۳۵۶ کال-۲۷ مخ.

(۲) سليمان ماکو تذکرة الاولياء ۱۹ مخ

(۳) محمد هوتك بن داود، پټه خزانه ۵ -۶ مخونه.

۲- سربنی پښتانه.

۳- کرلانی پښتانه .

٤- بیټنی پښتانه .

٥- متوزی پښتانه چی غلجی اولودی، پښتانه تری مقصد دی .

دغه پنځه ډلی په ډیرو ښاخونو، څانګو او خیلونو باندی ویشل شوی دی چی په متن کی ذکر شوی دی. ټولې څانګې او ښاخونه یې په ګروپ کی راغلی دی، او پښتانه او څانګو او خیلونو باندی بشپړ او مفصل معلومات وړاندی شوی دی :

که څه هم د پښتنو قبایلو په باب د هیواد په دننه او د هیواد د څخه بهر داوږدو کالونو راهیسی څه ناڅه څیړنی روانی دی، خو دغه څیړنی په تیت او پرک ډول سرته رسیدلی دی او منظمه بڼه نه لری : په دغه برخه کی ځینو پښت پوهانو (نسب پیژندونکو) تریوه حده پوری کار کړی دی چی زه دمثال په توګه د پټی محمد حیات خان د تاریخ حیات افغانی، دحاجی زردارخان ناغو دصولت افغانی، دشیر محمد خان ګنډا- پوردتواریخ خورشید جهان، دسید بهادرشاه ظفر کاکاخیل د پښتانه د تاریخ په رڼا کی، دحافظ الملک نواب حافظ رحمت خان بریخ دخلاصة الانساب او ځینو نورو کتابونو یادونه کوم چی تریوی اندازی پوری یې په دغه برخه کی رڼا اچولی ده، خو ددوی کارمنظمه بڼه نه درلوده.

ما په دغه پروژه کی دساحوی ریسرچ (څیړنی) دامکان دنشتوالی او محدود- یتو نوسره سره هڅه کړی ده چی زموږ دګران هیواد دیوه مهم ملیت یعنی پښتنو او د هغوی داتنوګرافیکو خصوصیاتو په باب هراړخیزه څیړنه وکړم. څرنګه چی د پښتوڅیړنو بین المللی مرکز دپښتنو دفرهنګ، ادب، تاریخ او اتنوګرافی په باب څیړنی کوی نوله دی کبله دپښتنی قبیلی هم یوله هغوعمده او غوره پروژوڅخه دی چی په هغی کی دپښتنو بیلابیلی قبیلی، خیلونه او څانګی، ددوی داستوګنی ځایونه، شمیر او ترممکنی اندازی پوری دودونه پیژندل کیدای شی او څرنګه چی د نوی عصر دبدلون سره سم زاړه قبیلوی مناسبات له مینځه ځی نوله دی کبله چی د پښتنی

پنځم

قبیلو نومونه او تاریخي پس منظر خوندي پاتې شوي وي نو دا کار گټور و گڼل شو او دیوي علمي- تحقیقي پروژې په توگه تر لاس لاندې و نیول شو.

که څه هم تر زیاتې اندازې پورې د پښتنی د قبیلو د بشپړ و لوله پاره د اخیر نه په کتابې او کتابخانه یي تحقیقاتو او پلټنو و لاره ده خو د ځینو هغو موادو څخه چې ساحوي ریسرچ پرې شوي دي هم گټه اخیستل شوې ده او د هغو موسسو څخه هم مرسته غوښتل شوې ده چې په غیر مستقیمه توگه د دغې پروژې مواد برابروي.

دغه اثر د الفباء په ترتیب منظم شوي او تقریباً د(۲۰۰) په شاوخوا کې د هغو قبیلو ذکر پکې شوي چې په لوړه او بره پښتونخوا کې اوسېږي. همداراز د دغو قبیلو څېړنه د پښتو پښتنې تر لنیز و گروپونو په چوکاټ کې تر سره شوې ده. په همدې ډول هڅه شوې ده چې د دوی د نسب شجرې هم ذکر شي چې په دغه باب د ځینو قبیلو د سپین ږیرو او مشرانو سره د نژدې څخه اړیکې نیول شوي دي همداراز د پښتنی کوچی قبیلو ذکر هم په کې راغلی دی او تر ممکنې اندازې پورې د قبیلو د تسمیې وجه هم په پام کې نیول شوې ده. که څه هم په پښتنی قبیلو کې دا نومونه اکثره یا د اسلامي دورې دي یا پرخواني نومونه په اسلامي نومونو بدل شوي دي خو بیو شمیر داسي نومونه هم شته چې بشپړه توگه یي د آریایي دورې جوړښت ساتلی دی. په دغه لړ کې داسي نومونه هم شته چې تر اوسه پورې نه دي معلوم چې ریښه یي په کومې ژبې پورې اړه لري او غالباً به دا هغې اریایي ژبې سره اړه لري چې باختري ژبې یي ز یږولې دي. البته دا خبره باید سرسري و نه بلل شي چې د قبیلو نومونه په تصادفي ډول نه دي ایښودل شوي بلکې مسئله په دې برخه کې ډیره ژوره او جدي ده. د هر خیل او پښې نوم ځانته اساس او فولکلور لري او د غه نومونه په ایتمو لوژیکه ساحه کې ځان ډیرو لرغونو زمانو ته رسوي:

همداراز په پښتنی قبیلو کې د نړۍ د نورو قبیلو څېړ د وینې خپلوي هم سپېڅلې بلل شوې ده او خپل قدسیت یي تر اوسه پورې په خپل پخوانی بڼې سره ساتلی دي. په پښتني قبیلو کې د وینو خپلوي په بشپړه توگه پالله کیږي او داپا لنه د پلار-

شپږم

واکې دزوابطو تابع ده یعنې د پلار خپلوان چې د ترېرونو په نامه یا دیږي یو له بله سره د وینې خپلوان ګڼل کیږي او هغه کسان چې د وینې خپلوی سره لري نو دوی دغچ اخیستلو په وخت کې دا مکلفیت پر غاړه لري چې د وینې د شریک وا لي ننګه وکړي.

د پښتنو د قبیلوي اړیکو په ساحه کې خپلوي مهم رول لوبوي یعنې یو خیل د بل خیل سره د خپلوي له کبله سره نژدې کیږي لکه په څینو مواردو کې د یوه خیل د ښځې د بل خیل ناړینه وو ته واده شي یا د دوو خیلو نو تومنځ د یوې ښځې سره واده شوي دي. نو پر دغه اصل د یوه او بل خیل تومینځ د خپلوي مزي سره ټینګ شي.

په همدې توګه په پښتنې قبیلو کې د قبیلوي تشکیلاتو دریم اصل ګوندي رابطه ده. ګوندي د قبیلوي تشکیلاتو یو خاص سیستم دی په دغه سیستم کې خیلونه پرته له دې چې د خپل یا تبر نسبې اړیکې په نظر کې ونیسي په هغه کې داخلیږي چې دوي دغې اتحاد يي ته ګوندوايي لکه په کرلاني پښتنو کې تراوسه پورې هم د تور او سپین او ګاري او سمل په نامه ګوندونه موجود دي. په پښتنو کې خوواره ګوندونه بیخي زیات حاکم دي.

څلورم اصل چې د نږې په ټولو قبایلو کې مشترک مفهوم لري هغه الحاق یا ادغام دی چې په څه توګه خیلونه یو بل سره ګډیږي او په پښتنې خیلونو کې دا عرف د یو مثالونه لري لکه چې خیشکي، مهمنزي او اتمان خیل سره الحاق شوي دي یا د جدون قبیلې د سالار او منصور خانګي چې د غو غښتو څخه بیلې شوي او د یوسفزیو سره ملحقې شوي دي او داسې نور ...

په دغه څیرنه کې مادیو شمیر معتبرو مأخذونو لکه حیات افغانې، صولت افغانې، تواریخ خورشید جهان، پښتانه د تاریخ په رڼا کې او همدارازد قومونو او قبایلو وزارت دیو شمیر چاپ شوو کتابونو څخه ګټه اخیستې ده، خو بیا هم څرنګه چې د ساحوي ریسرچ امکان زمینه برابره نه وه نو ښايي څینې نیمګړ تیاوې په دغه څیرنه کې موجودې وي. هیله من یم چې زما دغه اثر په د هغه محققینو له پاره چې د پښتنو د قبیلو د پیژندنې په باب څیړنه کوي څه ناڅه مرسته وکړي :

اووم

په پای کې زه د خپل لارښود استاد ښاغلي سرمحقق دوست شینواري څخه د ده د علمي ارزښتمنو لارښوونو څخه چې ماته یې د دغې علمي پروژې په برخه کې کړي دي شکریه اداکوم. همدا راز په خپل وار سره د کابل پوهنتون علمي مرستیال ښاغلي دوکتور الفشاه محمدران او ښاغلي د سرمحقق مرستیال زلمي هیوادمل د هغو علمي مرستو ستاینه کوم چې زما سره یې د دغه کتاب د لیکلو په برخه کې کړي دي.

په درناوی

عبداللطیف طالبي

د پښتو څیړنو د بین المللي مرکز

د ریسرچ دیپارتمنت غړی

اتم

PROPERTY OF ACKU
3526

ابدالیان

ابدالیان دافغانستان په تاریخ کی یو ډیر نامتو ټبر دی چی دنامه ریښه یی د(۴۰۰م) شاوخوا کی سپین پوستی آریایی قبیلی ته چی اپتل (Aptal) یاأپتالی نومیږی رسیږی چی دغی قبیلی په باختراوتخارستان کی یوغښتلی دولت جوړکړی او د برتانوی دایرةالمعارف په استناد مورخانو یی نوم ابدلوی هم راوړی دی (۱) چی په تاریخونو کی یی بیلابیل شکلونه هپتل (اودل) = ابدل = یفتل ضبط دی.

دابدال په باب زیات افسانوی روایات هم شته چی دلته یی اخیستل بی ځایه ده دی : روایتونه وایی چی داسلامی دوری په تاریخ کی لومړی نامتوسړی چی د (ابدال= اودل) په نامه یاد شوی دی دپښتنی قبیلومشهورنیکه دی چی د خپل نامتو کهول سره دسلیمان په غره کی اوسیده . دی دترین زوی، دشرخبون لمسی اودسړبن کړوسی دی اودده نوم په پښتوادبیاتواوپخوانیونسخوکی (اودل) اود جمع منسوب په صورت (اودلی= ابدال) ضبط دی چی د (۴۴۰هـ)یا(۱۰۴۸ م) کلونو په شاوخوا کی یی پښتانه قبایل پرځان راټول کړی وو اودده له توکمه ملك سلیمان دعیسی زوی چی په زیرك سره مشهوروپښتنی قبیلی د سلیمان له غره څخه دکندهارسیمی ته بوتلی اوهلته یی میشته کړی اودخپل ژوند په پای کی یی خپل زوی ملك بارك پرمشری کښیناوه اوتر بارك وروسته د زیرك بل زوی ملك یوپل خپل نفوذ (داوسنی بلوچستان) ترشال اوژبه پوری ورساوه اودپنځه شپیته کالوترمشرتوب وروسته د (۸۹) کلونو په عمر مړ شو.

---

(۱) عبدالروف بینوا، دافغانستان نومیالی، لومړی ټوك ۳۴مخ .

داسې فولکلوري روایتونه هم شته چې په لومړي سر کې دابدال نوم بل څه و، خو کله چې نوموړی دخواجه احمد ابدال چشتي حضورته ورغی او دهغه خدمت ته یې ملاوتړله نوهغه دابدال لقب ورکړچې دهغه ورځې څخه په دغه نامه سره مشهور شوچې اولاده یې دابدالیانوپه نوم سره یادیږي او پښتانه په خپلې ورځنې محاوره کې ابدال داودل په نامه سره هم یادوي (۱) خودا روایت افسانوي ارزښت لري.

داسې روایت هم موجود دی هغه وخت چې دابدال دپلار ترین دمړینې وخت نژدې شو نوویې غوښتل چې دخپلودریو زامنودجملې نه یعنې (ابدال ، سپین او تور) له جملې څخه یوه تن دخپل ځای دنیولوله پاره و ټاکي همداوچې دتوراوسپین د خپګان سره سره یې ابدال په خپل ځای وټاکه .

په (پښتانه د تاریخ په رڼا کې) لیکل شوي دي چې ابدال یا اودل د(٤٢٠هـ) کال په شاوخوا کې ژوند کاوه.

ویل کیږي چې دابدال ترمړینې وروسته رځړ دخپلې کورنۍ مشرشو او ده دخپلو زامنو د جملې څخه خپل مشرزوی عیسی په خپل ځای وټاکه .

دعیسی دزامنوله جملې نه سلیمان ترټولو یوه اوهوښیار سړی و نو ځکه دی په (زیرك) سره مشهور شوچې تراوسه پورې هم پښتانه هوښیاوسړی ته ځیرك وایي. که څه هم عیسی دمیرك په نامه مشرزوی دراود، خو سلیمان یې دهوښیارۍ له کبله په خپل ځای وټاکه . دزیرك په څلوروزامنو کې مشر بارك نومیده اوپلار دی دکورنۍ مشرټاکلی وخو څه موده وروسته مشري دپوپلزي لاس ته ورغله. (۲)

احمد شاه ابدالي چې دپوپلزیو دښاخ دسدوزودخانګي څخه ود (١٧٤٧) نه تر (١٧٧٣) ع کاله پورې یوه اویه امپراتوري جوړه کړه :

درانیان چې دسړبن په ټولنیز ګروپ پورې اړه لري پـه دووسترو څانګو یعنې ځیرك اوپنج پای باندې ویشل شوي دي چې شجره یې په لاندې ډول ده :

(۱) محمد حیات خان ،حیات افغاني ، دلطیف طالبي اوفرهاد ظریفي ژباړه دقبایلونشرات، ١٣٦٢ کال -٢٠٦ مخ

(۲) حیات افغاني ٢٠٦ - ٢٠٧ مخونه .

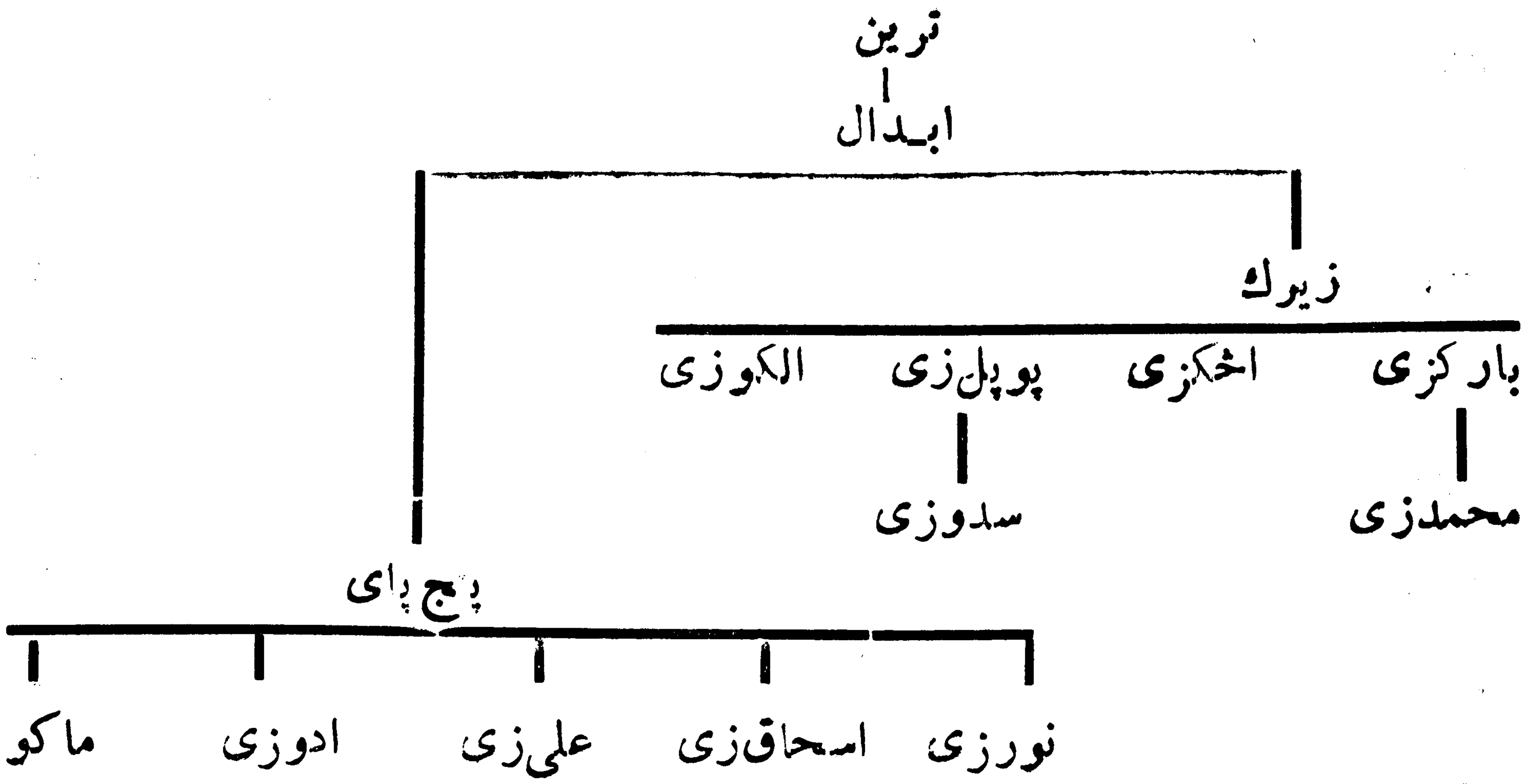

دابدالیو کورنۍ د(۱۷۴۷م) نه تر(۱۸۱۸م) پورې(۱) په افغانستان باندې حکومت وکړ چې وروسته بیا حکومت بارکزیو او د هغو دیوې څانګې محمدزیو په لاس کې و(۲).

په ملتان کې میشته ابدالیان :

هغه ابدالي پښتانه چې د کندهار له شا او خوا څخه یې مهاجرتونه کړي دي او په ملتان کې میشته شوي اوس زموږ په زمانه کې د ملتاني پټهانانو یا افغانانو په نامه یادیږي . په دوی کې هم د نورو پښتنو په شان د (زي) او (خیل) کلمه موجوده ده . په تاریخ کې ملتان ته دابدالیانو تګ پوره معلوم نه دی . خو د ځینو شواهدو له مخې داسې عقیده څرګندیږي چې دوی ملتان ته د هند د مغولي واکمن عالمګیر اورنګزیب او شاه عالم په وخت کې تللي دي . داسې روایت هم موجود دی چې دابدالیانو څخه لومړی ځل په ملتان کې د جمند یا زمند ښاخونه میشته شول او کله چې دغه پښتانه ابدالیان ملتان ته وکوچیدل هلته په رانګپور ګهریان واله کې میشته شول دوی به د تجارت له لارې خپل ژوند تامیناوه . د ابدالیانو هر ښاخ چې په ملتان کې میشته و ځان ته یې بیل بیل خانان درلودل . کله چې په ملتان کې د ابدالیانو شمیر زیات او پیاوړي شو نو د ځمند له ښاخ سریې د زراعتي مسلو له کبله شخړې رامنځ ته شوې او په پای کې

(۱) شیر رحمن دوړ، معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور، ۹۴ مخ.

(۲) سید بهادر شاه ظفر کاکاخیل، پښتانه د تاریخ په رڼا کې، لاهور ۱۹۶۵، زمانه پرنټنګ پرس ۱۲۸۱ مخ.

د دوی ترمنځ خونړی جګړې و شوی اود څمندپر ښاخ بريالی شول اود جمـند یا(زمند) ښاخ ډیر خلك ووژل شول پاتی یې له ملتان څخه وایستل او په دغه ځای باندی ابدالیانوخپله قبضه ټینګه کړه . کـله چی د دغو پیښوخـبرد ډیلی دربارتـه ورسید نوله هغه ځا یه یې دابدالیانودخارجیدوفرمان صادرکړ هغه وخت چی د ابدالیانو دغه خبرواوریدنوهلك پلك شول. ددې خپل دری ته نه استازی د ډیلی پاچادربارته واستول او هلته یې دخپلوګناووعفوه وغوښتـنه د ډیلی پاچادو مره نرم شو چی ددوی په کور نیو باندی یی تیری بند کړ ، خوابدالی خانان اومشران یې تر دویم امره پوری بندیان کړل :

کله چی په دکن کی مرهټه وواونـورود مغولی دربارپر ضد په ښغا وت لاس پوری کړ اوڅو ځله یی مغولی لښکروته ما تی ور کړی نوپه هغه وخت کی د ابدالی قبیلی قیدیا نوله بندی خا نی نه دوتلوغوښتنه وکړه چی دوی ته ددی زمینه برابـره کړی چی د مرهټه وواونوروباغیانوسره وجنګیږی هماغه وچی دوخت د ضرورت اوغوښتنی په اساس ددوی غوښتنه ومنل شوه اود یوه پوځ په ملګرتیا ابدالیا ن هم د دکن خوا ته لاړل اوپه نوموړوجګړو کی یی له ځا نه دومره زړورتیا اومیرانه وښوده چی مغولی و اکمن له هغوی نه خوشحاله اودوی ته یی د یرخلعتونـه او بخشونه ورکړل اوبیا بیر ته ملتا ن ته ستا نه شول چی له هماغه وخته دغه خلك ژمکه وال اودملتان په شا او خوا کی د جا یدادونو اوځمکوخاوندا ن دي :

دنواب مظفر خان پـه دوران کی چی دملتان ډیر مشهور نواب ودلاهوروالی رنجیت سنګه په ملتان باندی تسلط ومونډ اونواب مظفرخان شهید شو. په ۱۸۷۵ بکرما جیتی کال کی سکانو په ملتان باندی تسلط ټینګ کړ اوهغه پښتانه چی دسکانو له عام قتل څخه خوندی پاتی شوی وو له ملتان څخه ولیږدیدل اودنواب محمدخان بهادر خیل سدوزی سیمو یعنی منکیرا اوبکهورته را غلل او کله چی منکیرا درنجیت ـ سنګه لاس ته ور غله هغوی په دیره جاتو په تیره بیا په دیره اسمعیل خان کی میشته شول (۱)

(۱) حیات افغانی ۲٤۱ مخ .

ابراهیم خیل

زموږ تر کم پوهان ابراهیم خیل د غلجیو پښتو له تولنیز گروپ څخه شمیري ددوی زیات شمیر د کابل ولایت دپغمان په او لسوالي، دورد گوولایت د میدان ښار پهشاوخوا د پکتیاولایت دگردیز ښار په سهیلي برخه اود افغانستان په ځینو نورو برخو کی استوګنه لري .

دلغمان ولایت دقرغیو پهاولسوالی کیهم یوشمیر ابرا هیمخیل استوگنه لری چی شمیر یی پهنوموړی ولایت کی د مرکزی احصائیی د ۱۳۶۰ کال داحصا یی له مخی د (۱۷۱۹) تنو پـهشاا و خوا کی ښودل شوی دی

داسی ویل کیږی چی ابراهیم خیل دسلیمانخیلو د قبیلی یو څانگه ده (۱)

اپریدی

دوی د کرلاڼ په تولنیز گروپ کی شامل دی . دیوه افسا نوی روایت مطا بق داپریدو د مشر نیکه نوم عثمان وچی دیوی واقعی په وجه په اپریدی سره مشهو ر شو. حقیقت دادی چی دایوه ډیره پخوانی او مشهوره قبیله ده چی د(۵۰۰) ق . م په شا او خوا کی یونانی مؤرخ هرودوټ چی د پښتنو د کـومو ځلورو قبیلو ذکر کړی دی په هغو کی دیوی قـبیلی نـوم « اپـی ر یتی » هم یا دشوی اودا پـی ریتی کلمهداپریدی سره دفقهاللـغت پهاساس مطابـقت موندلی شی (۲)

اپریدی په خیـبر دره ، کوهاټ اوتـیرا کی میشته دی. ددوی دختیځ خواتـه پوله د ختکو سره لگید لی ده، جنوب ته یی اورک زی او بنگښ اود سپـین غره څوکی، لویدیځ ته یی شینواری اوشمال ته یی دمومندو سیمه پرته ده .

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایت سرحدی کشور ، د ۱۵ مخ چارت.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی، ۱۳۷۸ مخ .

دخیبر دری په استوگنو قبیلو کی اپریدی ډیر زړورا و توریالی خلک دی.
دوی په هروخت کی داستعماری ځواکونو پرضد پراخه مبارزی کړی دی.

په اوسنی وخت کی داپریدیو قبیله په اتومشهورو ښاخونوبانلی ویشله شوی
چی هر یو ښاخ یی دیری ځانگی لری اوهغه دادی:

۱ــ ملک دین خیل: چی په باړه، میدان، شولوبر، تند، چوره، کجوری،
خیبردره اوشدلی کی استوگنه لری:

۲ــ قنبرخیل: په کاهودره، شولوبر، ناوه، برشولوبر، باړه او کجوری کی میشته دی

۳ــ کوکی خیل:

په دوه توری، تورځپری، راجگل، مخ رنی، لاله چینه او دجمرود نه تر
علی مسجده پوری اوسیږی.

٤ــ زخه خیل:

دخیبر په دره، ځپری کدو، بازار، الچه، کرمنه، پراگك، بنکو، شنه کمر،
توره ویاله، بوکار، سنده پل اوشدلی کی استوگنه لری.

٥ ــ سه پای:

په باړه، ترخوکش، سنده پل، لگری او کجوری کی اوسیږی.

٦ــ کمر خیل:

په گری، ځاوخ، تخته کی، غلام علی، بغری، وچ پل، چهل گزی، میرو
دره او کموزی کی استوگنه لری. (۱)

۷ــ اکاخیل:

په باړه، گلی خیل، وران، کجوری او داکاخیلو په میره کی او سیږی.

۸ــ آدم خیل:

په اخوردره او میدان کی اوسیږی. داپریدیو قبیله په عمومی توگه په یوه

---

(۱) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۵۹ــ۶۰ مخونه

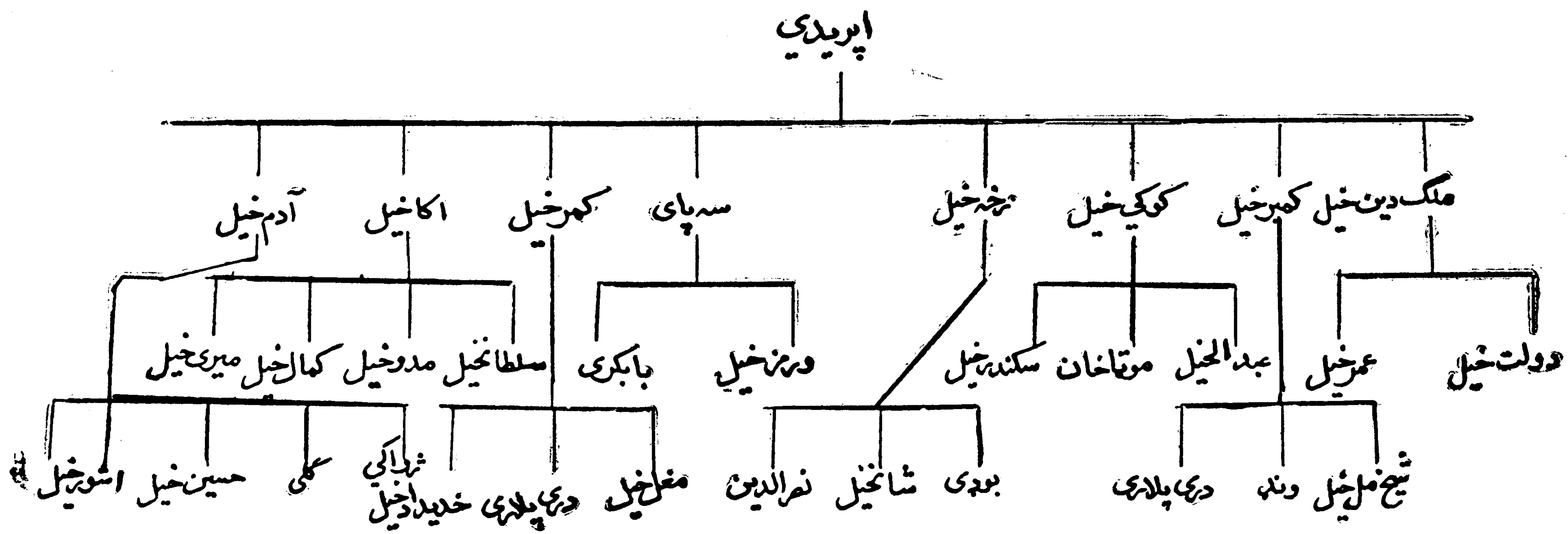
اپریدی
ملک دین خیل
کمر خیل
کوکی خیل
زخه خیل
سپای
کمر خیل
اکاخیل
آدم خیل
دولت خیل
عمر خیل
عبدالخیل
موتاخان
سکندر خیل
ورن خیل
بابکری
سلطانخیل
مدوخیل
کمال خیل
میری خیل
شیخ مل خیل
ونه
دری پلاری
بوری
شانخیل
نصرالدین
مغل خیل
دری پلاری
خدیداد خیل
شلاکي
ګلی
حسین خیل
اشو خیل

غرني سیمه کې ژوند کوي دغه قبیله په دوواداري واحد ونو کې تنظیمه شوې ده یوه دخیبر ایجنسۍ چې اکثریت یې اپریدي دي او په ۱۹۶۱ ع کال کې ددوی شمیر (۲۷۵۳۱۲) تنه ښودل شوی دی.

بله دکوهاټ په ضلعه کې چې هلته آدم خیل اپریدي استوګنه لري اوددوی تخمیني شمیر (۳۹۸۷۵) تنه ښودل شوی دی. همدارازپه آدم خیلو پورې مربوط بله یوه څانګه حسن خیل د پېښور په ضلعه کې استوګنه لري او په ۱۹۶۱ م کال کې ددوی شیمرد (۲۴۰۰۰) زره تنو په شاوخوا کې ښودل شوي دي. (۱)

دلنډی کوتل، باړه، جمرود او اخوردري تجارتي مرکزونه داپرید یو په سیمه کې موقعیت لري او دغه خلك زیاتره په تنګودرو اوغرنیو سیمو کې استوګنه لري.

ددوی دکرنې ځمکې ډېرې نه دي، نوځکه اکثره دکابل او پېښورترمینځ په سوداګرۍ بوخت دي.

ددوی تر مینځ دوه قبیلوي فراکسیونونه (ګوند ونه) موجود دي چې دسمل اوګاري په نامه سره یادیږي: ملك دین خیل، ذخه خیل، اکاخیل، سه پای اوکمر-خیل په سمل ګوندی اوکمبرخیل او کوکي خیل په ګاری ګوندي اوآدم خیل په کوم قبیلوي فرکسیون پوري اړه نلري.

په عمومي توګه داپریدیو سیمه په څلورو جغرافیایي برخو ویشلې شوې ده چې دخیبردرې، دبازاردره، داخوردرې اود پېښور د ضلعې اودخیبردغرونو دلړۍ ترمنځ میدان څخه عبارت دي (۲).

اتـــوال

ځلجي پښتانه او په اندړو پورې یوه تړلې څانګه ده چې زیات شمیر یې دزابل دولایت ددای چوپان په اولسوالۍ کې استوګنه لري اوشمیر یې د ۱۳۶۰ کال

(۱) اضلاع، ایجنسی ها و قبایل ایالت پشتونستان ۶۰ ر ۶۱ مخونه.

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۴۱ مخ.

د مرکزي احصاییٖ د شمیر په اساس د (۱۸۵۰۰) تنو په شا او خوا کې ښودل شوي دي (۱) په پخوا وختونو کې د دوی زیات شمیر کوچیاني ژوند دراود. دوی به د موسی خیلو اند روسره یو ځای دمنی په موسم کې د ناوراو مالستان له غرونو څخه شلگراو قره باغ ته راښکته کیدل اولـه دې ځایـه بـه یې د کـندهار خوا تـه لیږد کـاوه . (۲) خو اوس دوی زیاتره کلیوالي ژوند غوره کړی دی .

اڅکزی

د پښتنی قبیلو په لړ کې یوه مهمه قبیله داڅکزیو غیرتي او جنگیا لی قبیله ده چې زموږ پښت پوهان دوی د سړبن د ترینیز گروپ څخه شمیری . اڅکزی چې په اصل کې د راني پښتانه او د څیر ك د ځانگې څخه دي یو شمیر یې په افغانستان او بله برخه یې د ډیورند کرښی څخه پوری، خواژو ند کوی .

اڅکزی په لومړی سر کې په دوو ښاخونو ویشل شوی دي چې گوجین او بادین نومیږی. د گوجین څانگې په لاندې ډول دی: حمیدزی، ملی زی، اشیزی ، عثمان زی، علی زی، نصرت زی، غنی زی او صالح زی :

همدارازد بادین ښاخ هم په لاندنیو څانگو ویشل شوی دی: کاکوزی، غیبی زی، شمشوزی، پیرعلی زی او پانیزی :

هغه اڅکزی چې په افغانستان کی میشته دی نودوی په سپین بولدك ، ریگ ، کندهار، هلمند، اروزگان او هرات کـی او سیزی او هغه اڅکزی چې د ډیورند د کرښی پوری خوا استوگنه لری نو هغوی په گلستان، کوزك ، خواجـه عمران او غانی، پښین اوتوبه کی ژوند کوی :

مشهـور انـگریزی مورخ مونټ سټـو ارټ الـفنـستـن پـه خپـل اثـر (د کابل سلطنت بیان) کی لیکی: (اڅکزی اکثره کروند گر او پوونده دی کـه څـه

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام ولایات سر حدی کشور ۱۱ او ۸۷ مخونه .
(۲) آریانا دایرة المعارف ، دوهم ټوک ، ۱۳۳۰کال ۳۹۱ مخ .

هم یوه اندازه څمکه لری خودخپل ژوند لپا ره په مځکی اتکـاء نه لـری. ددوی څاروی دخواجه عمران په غرونو اودتوبی پـه هسکه سیمه کی ساتـل کیـږی ، په داسی حال کی چی اوښان یی د شوراوك دشمال ختیـځ په شګـلنه سیمه کی پوول کیږی. اڅکزی پردامی څمکه پراته دی چی یاخولغړغرونه دی اویاسپیره داګونه اویاهم خالصی شګی. ددوی دکرنی څمکی ډیری لږی دی :

په کندهارولایت پوری مربوط اڅکزی دسپین بولدك په اولسوالی ، دریګ په علاقه داری ، دخاکریز په اولسوالی ، ددامان په اولسوالی اودکندهار پـه مرکز کی اوسیږی چی شمیر یی په کندهارکی(د ١٣٦٠) کال داحصائیی له مخی(٤٢٩٣٨)تنه ښودل شوی دی.

همدارازهغه شمیر اڅکزیان چی دهلمند په ولایت کی استوګنه لری نو دوی دهلمند دولایت په مرکز دنادعلی په اولسوالی، دګرمسیر په اولسوالی اودناوه بارکزایی په اولسوالی کی استوګنه لری او ټول شمیر یی د١٣٦٠ کال داحصائیی له مخی (٦٩٦٥) تنو ته رسیږی.

دهرات په ولایت کـی اوسیدونکـی اڅکـزی په انجیل، پښتـون زرغـون، ګاران اودغوریانو په اولسوالیو کی استوګنه لری چـی ټول شمیریی د١٣٦٠ کال دمرکزی احصائیی له مخی په دغه ولایت کی ٦٢٢٤ تنه ښودل شوی دی.

دارزګان په ولایت کی اڅکـزی په ترین کوټ، دچوره په اولسوالی، دخاص ارزګان په اولسوالی، دګزاب په اولسوالی، دکجران په اولسوالی، دشهیدحساس په اولسوالی ، ددهراود په اولسوالی اودنیش په علاقه داری کـی اوسیږی چی ټول شمیریی په دغه ولایت کی (٧٠٤٤٣) تنه ښودل شوی دی :

ددوی اکثـره خلك دکـرنی او مالداری په چا روبوخت دی خود کنـدهار اڅکزی دکرنی نه پرته دسوداګری په چاروهم بوخت دی. په کابل کی استوګن اڅکزی اکثره دلیلامی بوتانو اوجامودو کانونه لری. ددوی دکوچیانو شمیرهم زیات دی. لنده داچی دهیواد په لویـدیـځ اوجنوب لویدیځو ولایتونو کی ددوی شمیر دمرکزی احصائیی د١٣٦٠ کال داحصائیی له مخی (١٣٤٦٦٩)تنه ښودل شوی دی.

اڅکزیانو د تاریخ په اوږدو کې د ښکیلاکګرو او استعماري ځواکونو سره ډیر جنګیدلي او د خپل هیواد په آزادۍ کې یې د هر دول سرښندنو څخه ډډه نـه ده کړې چې په تاریخ کې د دوی مبارزي او کارنامې په زرینو کرښو سره ثبت دي .

د دغو ستر و مبارزینو په جمله کې چې د انګریزانو پرخلاف یې ډیرې تورې وهلې دي یو هم غازي عبداله خان اڅکزي دی چې د کابل د (۱۹٤۱) م کال پـه پاڅون کې یې انګریزي ښکیلاکګروته مرګوني ګوزارونه ورکړي دي چې دده ویاړلی نوم هیڅ یو په وطن مین شاه زلمی نه شي هیرولی .

همدا راز د سهیلي پښتونخوا په ملي آزادي پښونکـي غورځنګ کـې د خان ـ عبدالصمدخان اڅکزي او خان محمدایوب خان اڅکزي مبارزې دلرواوبرو پښتنو د تاریخ یو ځلانده باب دی .

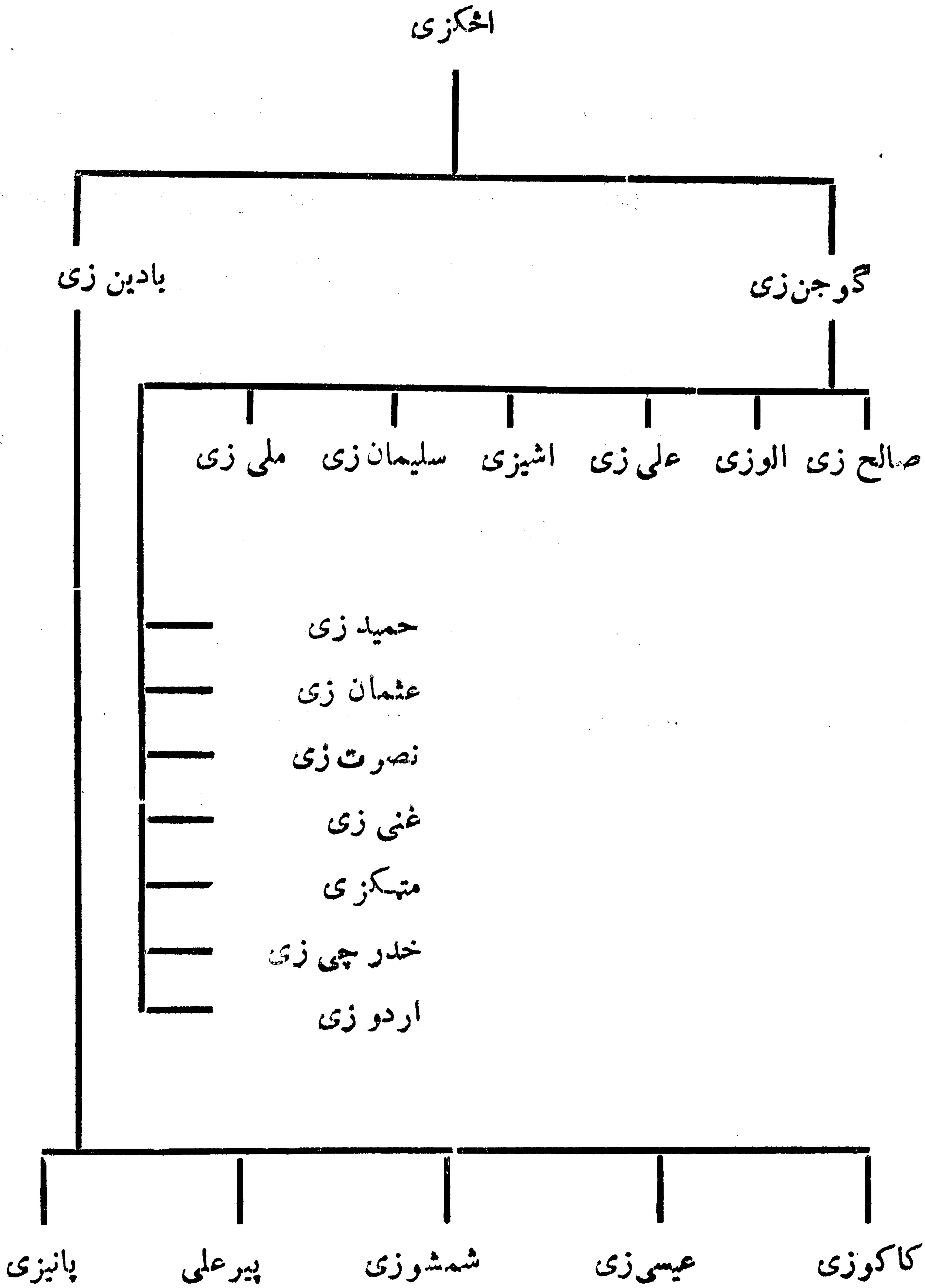
اڅکزی
گوجن زی
بادین زی
صالح زی
الوزی
علی زی
اشیزی
سلیمان زی
ملی زی
حمید زی
عثمان زی
نصرت زی
غنی زی
متهکزی
خدرچی زی
اردو زی
کاکوزی
عیسی زی
شمشوزی
پیرعلی
پانیزی

احمد زی

احمد زی په اصل کی غلجی پښتانه او په سلیمانخیلو ورگډیږی، خو تـن د خپلی قبیلی څخـه دلیری والی اود شمیر د ډیر والی پـه سبب د سلیمانخیلو څخه جلاشمیرل کیږی دغی قبیلی اکثره خلـك د گردیز په شمال ختیځ او جنوب کی استوگنه لری: دغه قبیله دپکتیا ولایت دمهمو قبیلو په ډله کی راځی. دپکتیاولایت احمد زی دمنگلو، توتاخیلو، څدرانیو، زرمت اودلوگر دولایت سره پولهلری دداغی قبیلی یوشمیر خلـك د کوچیانو پهٔ دول ژوند کوی اود دوی زیات شمیر د لوگردولایت دازری، التمور، سرخ آب، داوبازك په دښتهاومحمدآغـه کیژوند کوی اوددوی یوشمیر دننگرهار او لغمان په ولایتونوکی هم استوگنه لری.

ددوی یوه پیاوړی څانگه دموسی خلیو په نا مـه سره شهرت لری چی اکثره خلـك یی کوچیان دی او ډیر زرور او جنگیا لی خلـك دی. (۱)

د ۱۳۵٤ کال دریوټ له مخی ددوی شمیر په پکتیاکی (٤۳۲٤۸) تنهښودل شوی دی. همدا راز دننگرهار ولا یت په مرکز کی د دوی شمیر (۲۳٤۰) تنه؛ پهحصارك غلزایی کی (۱٦۵) تنه دکامی پهاولسوالی کی(۲۱۷٤)تنهاودسرهرود، پهاولسوالی کی (۱۵۷۰) تنـهښودلشویدی.

د احمدزیوڅینیڅانگیاوخیلونهپه لاندیدول دی: الله دینخیل، عیسیخیل، یحییخیل، څنډیخیل، موسیخیل، ابراهیمخیل، معروفخیل، جبار خیل، ستانکزیاو عبدالرحیم زی، چی دغـه څا نگی بیا په لاند نیوکو څیو خیلو نو ویشل شوی دی چی الله دین خیل پـه بادین خیلو او کوچی خیلو عیسیخیل پـه سادو خیلو، بازوخیلو، محمد علی خیلو، پادشاه خیلو، خوا جه خیلو، تـوره خیلو، اومانی خیلو.

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور ۵۱ مخ

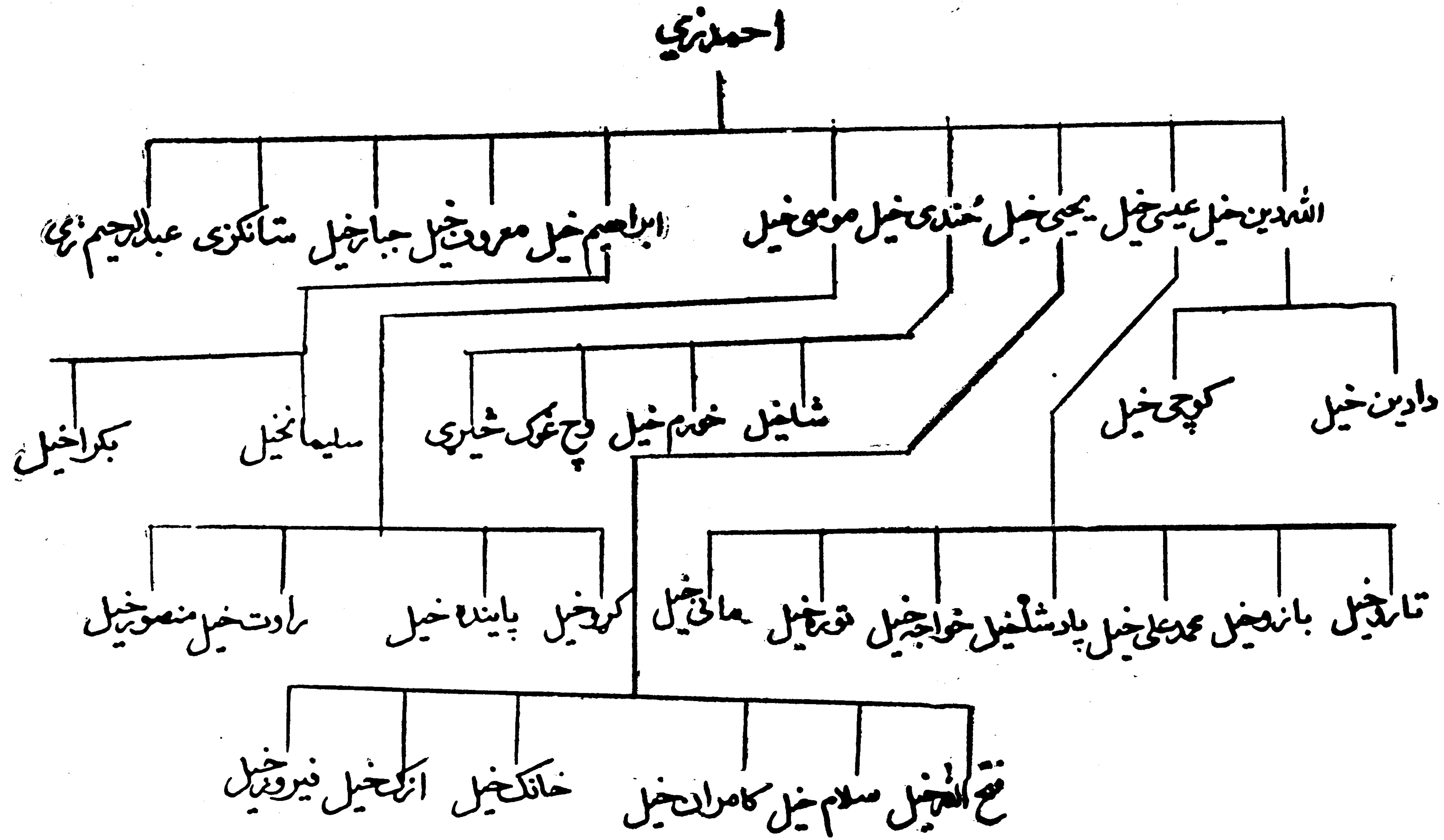
احمدزي
اللہ دین خیل
عیسیٰ خیل
یحییٰ خیل
مندی خیل
موسیٰ خیل
ابراهیم خیل
معروف خیل
جبار خیل
ستانکزی
عبدالرحیم زی
دادین خیل
کوچی خیل
شاخیل
خدم خیل
وچ عوک
شیری
سلیمان خیل
بکراخیل
تاره خیل
بازید خیل
محمد علی خیل
بادشاه خیل
خواجه خیل
نور خیل
مانی خیل
کرم خیل
باینده خیل
رادت خیل
منصور خیل
فتح اللہ خیل
سلام خیل
کامران خیل
خانک خیل
ازک خیل
نیروز خیل

يحيى خيل

په فتح الله‌خيلو، سلام خيلو، کامران‌خيلو، خانه‌خيلو، ازل‌خيلو، اوفيروز خيلو ويشل‌شوي دي.

څنډي خيل :

په شاه خيلو اوخورم خيلو ويشل‌شوي‌دي.

موسى‌خيل : په کروخيلو، پاينده‌خيلو، راوت‌خيلو اومنصورخيلو ويشل‌شوي‌دي.

معروف خيل : په بابا دين خيلو، شکر خيلو، محمد خيلو، عبدالرحمن خيلو اوسرکي خيلو باندي و يشل شوي دي .

پته‌دي پاتي نه‌وي‌چي يوشمير احمدزي‌په مزار شريف، بغلان، کندز، هرات، فارياب اوپروان‌کي هم استوګنه لري .

ادوزي

دوي‌سړ بني پښتانه او د پنج پاي دځا ذګي پوري اړه لري . د د غي قبيلي شمير پنځه زره کورني ښودل شوي دي . دوي د کندهارد معروف په اولسوالي داروزګان‌ولايت‌ددهراود په‌اولسوالي‌او‌همدارازدهلمندپه‌ګرم‌سيرکي‌ميشته‌دي(۱)

د شوروي اتحاددتاشکند ديوه عالم‌ستانيشنسکي‌داتنوګرافيکومعلوماتوله‌مخي د شلمي پيړي په نيمايي کي د دوي شمير (۱۳۰) زره تنه ښودل شوي دي :

ادين خيل

ادين خيل غلجي پښتانه دي اوپه سليمان خيلوورګډ يږي د دوي اکثريت د پکتيکا په مرکزشرنه او د پکتيا د ولايت د زرمت په اولسوالي‌کي استوګنه لري يوشمير ادين خپل دغزني ولايت‌دګيروپه‌علاقداري کي‌هم‌استوګنه‌لري .(۲)

(۱) حيات افغاني – ۲۲۷ مخ .

(۱)معلومات مختصر در باره اقوام قبايل ولايت‌کشور، ۶۲ مخ .

اسماعیل خیل

اسماعیل خیل د کرلاڼ په تولنیز گروپ کې شامل دي . دوی د پکتیا ولایت د خوست په لویه اولسوالی کې د شمل سیند په جنوب کې د کندو منډوزیو ته نژدی استوگنه لري . لویدیځ ته یې ځدراڼ او جنوب ته یې د تڼیو قبیله موقعیت لري . د منډوزیو د قبیلې په ختیځ او د شمل د سیند په شمالي څنډو کې هم اسماعیل خیل استوگنه لري . د دوی شمیر د ۱۳۶۰ کال د مرکزي احصائیې د سرشمیرنې له مخې (۱۶۰۰۰) تنو ته رسیدل شوی دی . د دوی عمده شغل کرنه ده او یو شمیر خلک یې په دولتي چارو هم بوخت دي(۱) :

اسماعیل خیل

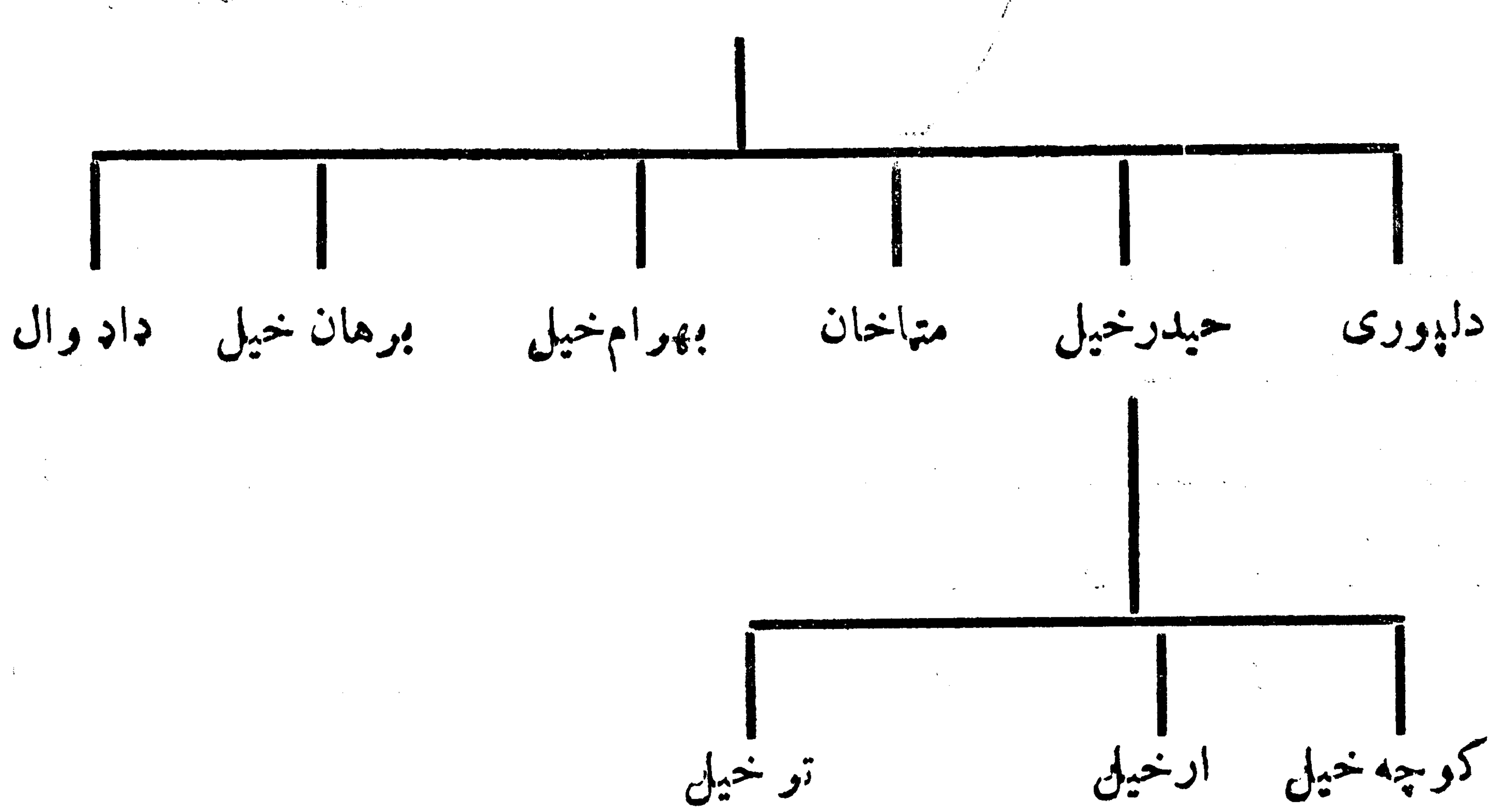

اسحق زی (ساکزی)

دوی د نسب د شجری له پلوه د سړبن په تولنیز گروپ کې شامل دي چې عموماً د کوچیانو په دول ژوند کوي د دوی . په افغانستان کې په لاندې توگه میشته دي :

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل سرحدی کشور ، ۶۳ مخ .

د کندهار په ولایت کی :

دکندهارپه مرکز، د میوند په اولسوالی، د پنجوایی په اولسوالی، اودمعروف په اولسوالی کی چی تول شمیریی دکندهار په ولایت کی د ۱۳۶۰ کال داحصائیی له مخی (۳۵٤۲٤) تنه دی .

۲ ـ دهلمند په ولایت کی :

د هلمند په مرکز، دکجکی په اولسوالی، دریگستان په علاقه داری، د خانشین په اولسوالی، دنوزاد په اولسوالی اود نهر سراج په اولسوالی کی استوگنه لری چی تول شمیریی په نوموړی ولایت کی (۵۲۵۲۸) تنه بنودل شوی دی .

۳ ـ دفراه په ولایت کی :

د فراه د ولایت په مرکزاود لاش جوین په اولسوالی کی استوگنه لری چی تول شمیریی په نوموړی ولایت کی (۱٤۸۳۹) تنه بنودل شوی دی (۱)

٤ ـ د هرات په ولایت کی :

په هرات کی دوی دانجیل په اولسوالی، دپښتو ززرغون په اولسوالی، د گلران په اولسوالی، دکشک په اولسوالی، دغوریانو په اولسوالی او دکهسان په اولسوالی کی استوگنه لری چی تول شمیریی په نوموړی ولایت کی (۱۲۰٤۲) تنه بنودل شوی دی چی په دی اساس دهیواد په لویدیځو ولایتونو کی ددوی مجموعی شمیر (۱۱٤۸۳۳) تنونه رسیږی.

حیات افغانی لیکی: اسحاق زی دکندهاراولویدیځ په شگلنه سیمه کی دارغنداب دسین په غاړه دبست تر کلا پوری اوهمدارا ز خوسیمی یی د چلک دسیمی په ښکتنی برخه کی چی دهلمند دسیند په ختیځه غاړه کی دی استوگنه لری. ځینی خلک چی دځمکو خاوندان دی په فراه، شین ډنډ، لاش او جوین، دهرات جنوب لویدیځ، دسیستان شمال اوهم ځینی یی په هرات کی میشته دی.

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام سرحدی کشور ـ ۲۷ مخ .

کله چی زه په ۱۳۵۶ کال کی میمنی ته تللی وم د میمنی د ښارپه لویدیځ پنځه کیلومتری کی ماهوشمیر کوچیان ولیدل چی په کیږدیو کی اوسیدل او ځانونه یی اسحاقزی پښتانه معرفی کړل اوویل یی چی دوی اوړی اوژمی همدلته اوسیږی او کوم بل ځای ته نه لیږدنه کوی(لیکوال)

اليزی (علی زی)

اليزی سړبني پښتانه دي اوددرانيانو دپنج پای دښاخ څخه شميرل کيږی اکثره يې دهلمند دولايت دناد علی، کجکی، بغران، موسی کلا، گرمسير او دنوزاد په اولسواليو کی استوگنه لری. ددوی نه پرته دوی دارزگان، کندهار، فراه اودهرات په ولايتونو کی هم په لاندی ډول استوگنه لری:

۱ ـ دارزگان په ولايت کی: دگزاب اوشهرستان په اولسواليو کی.

۲ ـ دکندهار په ولايت کی:

دکندهار په مرکز، ددامان په اولسوالی، دميوند په اولسوالی، دارغستان په اولسوالی اودمعروف په اولسوالی کی.

۳ ـ دفراه په ولايت کی:

دبالابلوک په اولسوالی اودفراه دولايت په مرکز کی.

دهرات په ولايت کی:

دانجيل په اولسوالی، دگوزری په اولسوالی، دکشک په اولسوالی، دغوريانو په اولسوالی، دزندهجان په اولسوالی، دکهسان په اولسوالی، دادرسکن په اولسوالی اودشين ډنډ په اولسوالی کی.

داليزيو اوالکوزيو ترمينځ پوله يوازی دهلمند سيند دی. ددوی سيمه هم دالکوزيو دسيمی سره ورته والی لری. ددغی قبيلی څوځانگی په پنجاب کی هم ميشته دي. ددغه ښاخ يوه کورنی دراولپنډی دضلعی په اسلام گړه کی دحسن ابدال څخه دری ميله ختيځ خواته استوگنه لری.

دوی اکثره دکرنی په چارو بوخت دی. ددوی ټول شمير په لويديځ اوجنوب لويديځ افغانستان کی د۱۳۶۰ کال دمرکزی احصائيی له مخی(۲۱۴۹۵۰) تنو ته رسيږی.

همدارازدشوروی اتحاد نامتوپوه ستانیشفسکی په حواله د(۲۰)پیړی په نیمایی کی یی شمیر (۱۵۰) زره تنه ښودل شوی دی .

الیاس خیل

دوی غلجی پښتانه دی . زیات شمیریی کوچیان او د ننگرهار او کابل تر منځ وادی کی ژوند کوی . لزشمیرخلک یی محمکی لری ، خودیرشمیریی کوچیان دی د دوی د شمیر په باب تراوسه پوری ماسره کوم بشپړ او موثق معلومات نشته .

امرخیل

دوی غلجی پښتانه دی او په سلیمان خیلو پښتنوورگډیږی . و یل کیږی چی د دغی قبیلی مشر امربابانومیده چی زیارت یی د ننگرهار د سیمی په شا و خوا کی دی . دامرخیلوزیاتره خلک د میدان په ولایت کی استوگنه لری چی په د غه ولایت که ددوی داستوگنی سیمه دنرخ علاقه داری اوچاریکه ده. دمیدان امرخیل په لاندنیوخیلونوویشل شوی دی: یارخانخیل، اللهدوش خیل، یوسفزی، ممی خیل، غونداخیل اوبوړخیل .

همداراز د دی دو همه لویه برخه په ننگرهارکی ا ستوگنه لری. د ننگرها ر د ولایت امرخیل د سره روداولسوالی د پیټاوی امرخیل په کلی کی چی د در ونټی بندته نژدی پروت دی استوگنه لری. همداراز د همدی ولایت د چپرهار د علاقه داری په سپین جومات اوسنگینه کی هم د دوی یوشمیر کډرنی شته . دوی عموماد کرنی اومالداری په چاروبوخت دی . همدارازځینی امرخیل په بامیانوکی هم ا و سیزی چی هغوی کوچیانی ژوند لری. په همدی توگه په لغمان د پکتیکا ولایت په کټواز او د جوز جان د ولایت دآقچی په سیمه کی هم یوشمیرامرخیل ژوند کوی(۱)

---

(۱) د افغانستان د علومو اکادمی دژبو او اد بیاتو د مرکز غړی ښاغلی سر محقق عزیز اله امر - خیل شخه را غوندشوی معلو مات .

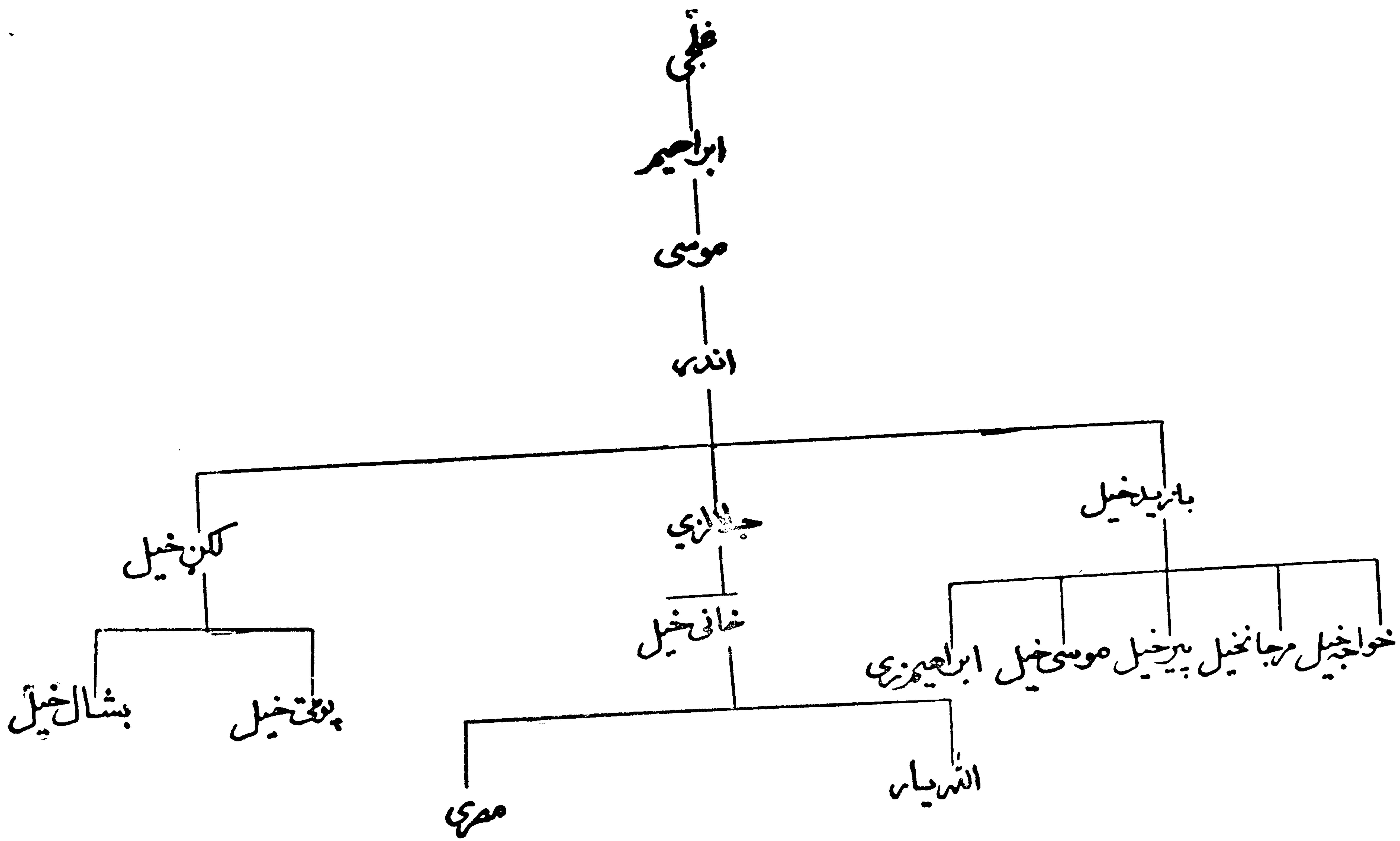
غلجي
ابراهيم
موسى
اندړ
بايزيدخيل
جلالزي
لكن خيل
خانی خیل
خواجه خيل
مرجانخيل
پيرخيل
موسى خيل
ابراهيمزي
الله يار
مصري
بشال خيل

اتمانخیل

اتمان خیل دکوزی پښتونخوا یوه مشهوره قبیله ده چې په یوه واحده سیمه کې استوګنه لري، خوپه دریو اداري واحدونو یعنې دباجوړ ایجنسي، مومندو ایجنسي اودملکنډ ایجنسي پورې مربوط دي (۱)

د دوی دسیمې شمال ته پنجکوړه، لویدیځ ته یې باجوړ اود مومندوغرونه، ختیځ ته یې سوات اوجنوب ته یې اشنغرموقعیت لري (۲)

دنسب شجرې څخه څرګندیږي چې اتمان خیل هم دکرلاڼي پښتنو په ټولنیز ګروپ کې شامل دي. ددغې قبیلې خلك دخوارلسمې عیسوي پیړۍ په پیل کې دیوسفزیو دقبیلې په ګډون دتالك او ګومل دغرونو نه دکابل اوننګرهار له لارې پیښور ته لاړل اوله هغه ځایه په دوابه او اشنغرکې دیوسفزیو سره یوځای په غم او ښادۍ کې شریك شول. کله چې ددلازاکو، یوسفزیو او نوروقبیلو ترمینځ دلنګرکوټ په میره یاګرې کېږوره کې جګړه پیښه شوه نوپه دغه وخت کې دغه قبیله سره له دې چې دلازاك ددوی سره په قومیت کې نژدې وو دیوسفزیو پرخوا اودریدل اوپه دې توګه یې دلازاکوته ماتې ورکړه، خو یوسفزیو د اتمان خیلو سره کومه نیکي ونه کړه. دوی بیاله هغه ځایه څخه تیراته ولیږدیدل او کله یې چې دهغه ځای څخه هم لاړ ونه لړل شول نوبیادارنګ برنګ سیمې ته راغلل چې تراوسه هماغلته میشته دي (۳)

داتمانخیلو سیمه په عمومي ډول غرنۍ ده چې دلویو او کوچنیو روڅخه جوړه شوې ده چې وارهسیندونه یې د سوات په سیند کې چې په دغه سیمه کې دا بازو په سیندمشهور دی توئیږي .

ددغې سیمې په شمال کې د(باجوړ سیند) بهیږي چې ترکلاڼي او اتمان خیل

---

(۱) اضلاع ، ایجنسي هاوقبایل ایالت پښتونستان ، ۵۲ مخ .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ، ۱۳۸۸ مخ .

(۳) حیات افغاني ، ۲۳۷ ۲۳۸ مخونه .

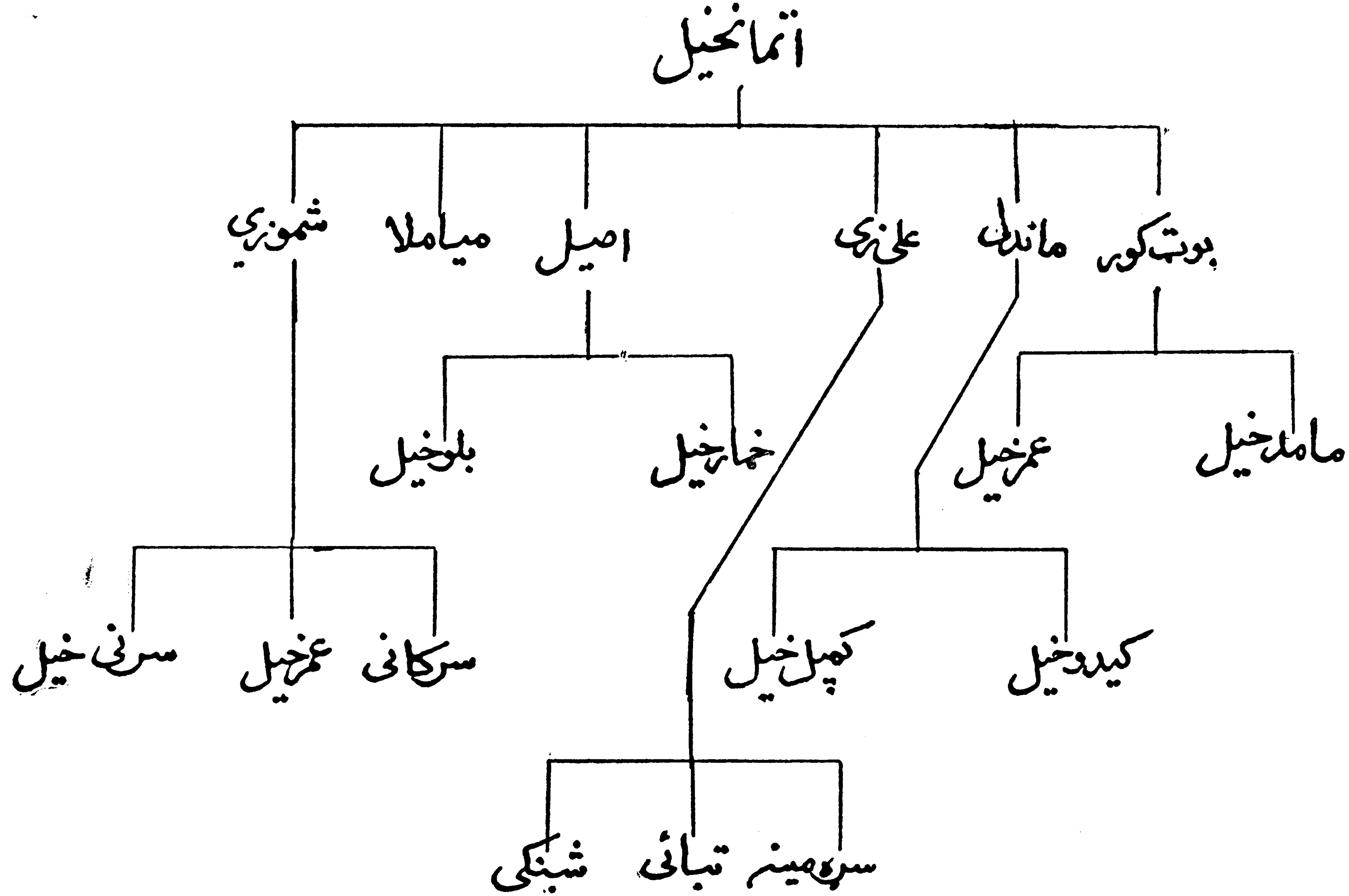
اتمانخیل
بوت کوړ
ماندك
علی زی
اصیل
میاملا
شموزی
مامدخیل
عمرخیل
خمارخیل
بلوخیل
کیدوخیل
کمپل خیل
سرکانی
عمرخیل
سرنی خیل
سره مینه
تبائی
شبنکی

اتمانزي

دوی سړيني پښتانه دي اودمندړيوښاخ گڼل کيږي . اتمان زي د يوسفزيو دسيمې په ختيځه برخه کې دا باسين پرغاړه اود مهابن د غره په سهيلي لمنوکې پراته دي. توپي، ميني، کوټه اومر غزددوی دسيمې مشهورکلي دي.(۱)

داتمان زيونورخيلونه په لاندې ډول دي: اکازي، کنازي اوعليزي : د سدواولاده که څه هم په اتمان ورگډيږي مگرځان ته يې بيل نوم غوره کړی دی. داتمانزي قبيلې درې واړه ښاخونه د شيخ ملي دويش له مخې برابرې پلرنۍ برخې لري چې د غه درې واړه ښاخونه په برابر ډول دځپل نيکه څمکه کرې او ورڅخه استفاده کوي:

همداراز دعلي زيو دطاهرخيلي څانگه ډېره مشهوره اوپه گنډ گهرنومې سيمه کې ميشته دي . ويل کيږي چې اتمان زي(۱۲۰۰) وسله وال کسان لري. (۲)

اورکزي

اورکزي دپښتنويوه مشهورقبيله ده چې زموږترکم پوهان(نسب پيژندونکې) يې دکرلاڼ دټولنيزې ډلې څخه شميري .

اورکزي دکوهاټ په شمال لويديځ ، دسپين غره په ختيځ اودتيراه دجنوبي گڅيوپه سيمه کې استوگنه لري. شمال ته يې د اپريديو قبيله، شمال لويديځ ته يې پره څمکني، لويديځ ته يې توري، سهيل ته يې بنگښ اوختيځ خوا ته هم داپريديو اوبنگښوسره پوله لري .

دحيات افغاني په حواله دغې قبيلې داويوښاخونوشمير پنځوته رسيږي چې بيااوروسته په نوروړوکوښاخونو اوخيلونو باندې ويشل شوي دي اودغه خيلونه دادي :

---

(۱) پښتانه دتاريخ په رڼاکې ۱۳۲۱ مخ .
(۲) حيات افغاني ، ۲۶۷-۳۰۰ مخونه.

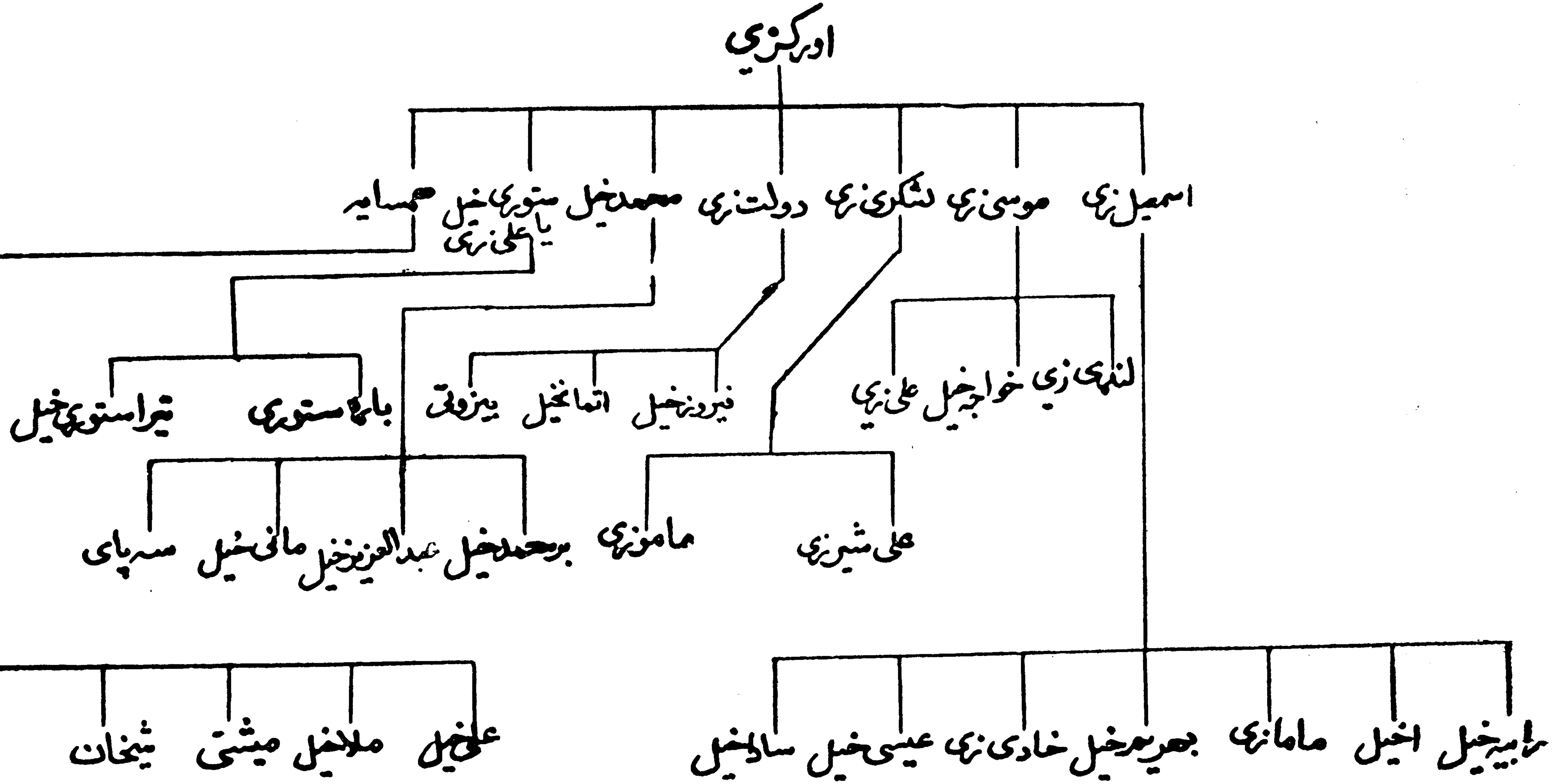
اورکزی
اسمعیل زی
موسی زی
لشکری زی
دولت زی
محمدخیل
ستوری خیل یا علی زی
همسایه
لنډی زی
خواجه خیل
علی زی
فیروزخیل
اتمانخیل
یرزونی
بامه ستوری
تیراستوری خیل
علی شیرزی
مامو زی
برمحمدخیل
عبدالعزیزخیل
مانی خیل
سه پای
رابیه خیل
اخیل
ماما زی
بعریزخیل
خادی زی
عیسی خیل
سادا خیل
علی خیل
ملاخیل
میشتی
شیخان

دهغو اورمړو چې خپله ژبه یې ساتلې ده په ژبه کې له ځینو معلومیز ي چې په مشکله کیدای شي هغه دپښتو ژبې یو داسي لهجه (دیالکټ) و ګڼل شي چې په خورالرغوني زمانو کې له پښتو څخه بیل شوې دی ځکه چې ددغې ژبې فونولوژي مورفولوژي، نحو (سین تاکسیس) لیکسیکالوژي او نورژبنې خوا ص د غه ژبه له پښتو څخه لرې کوي اودپښتودیوه لهجې (دیالکټ) په صفت نه بلکې دنوې ځانګړې ژبې په توګه یې حدود ټاکي.

داورمړو دتوکم په باب هم علمي تاریخي اسناد وایې چې دا به دیوه لرغوني توکم له نسله وي چې په ختیځ آریایي لهجې (دیالکټ) یې خبرې کولې (۱) نو په دغه توګه اورمړ یو بیله ملیت دی چې له پښتنو څخه بایدبیل و ګڼل شي او همدغه نظر علمي نظر دی.

خو ځرنګه چې دپښتنو دانسابو توارو منابعو د پښتنو یوه ځانګه بللې ده او ښایي کوم اساس هم ولري نو موږ ددغه علمي نظر په پام کې نیولو نو سره دانسابو منابعو سره د آشنایي په خاطر داورمړو په باب معلوما ت وړاندې کوو :

دشجره او روایاتو مطابق اورمړ دشرخبون زوی اودسړبن لمسی دی. دی عمر دین نومېده اوپه اورمړ مشهور دی. په موجوده وخت کې اورمړ دوزیرستان په کاني ګرم، دافغانستان دلوګر په بره کې برک او دپیښور دضلعې په دریو کلیو کې پاسنی اورمړ، منځني اورمړ او لاندني اورمړ کې میشته دي (۲)

دحیات افغاني مؤلف محمد حیات خان لیکي: «جوته ده چې داورمړ پسلار امرالدین دشرخبون له پنځو زامنو نه کو چنی و. ده یو زوی درلود چې اورمړ نومېده چې دغه قوم هم دده په نامه سره نومول شوی دئ نو تر او سه پورې هم په دغه

(۱) دزیات تفصیل له پاره وګورئ دافغانستان ژبې او توکمونه (۱۶۸-۱۶۹) مخونه .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ۱۲۸۳ مخ .

نامه سره یادیږی. دده په باب داسی ویلی کیږی چی د اورمړ کوم زوی په چی په کوم ځای کی پیداشونود هماغه ځای نوم یې ورباندی ایښوده او په یوه منظومه شجره کی چی میاعمر څمکني (رح) ویلی ده په هغه کی اورمړ ته شل زامن منسوبوی چی په دی ډول دی:

سنګتوی، مستوی، مشکور، شکتوی، زیق: مشوی، جلویان، دهری، کانی ګورم، حوان، کڼیخ، خصران، زنګث، داچا، ملاټنی: سسیدانی خان، دوتوی، سین: خلیل اوبو کی (۱)

دد وی داستوګنی سیمه د سلیمان دغره هغه برخه ده چی اوس پکی د مسیداو او وزیروقبیلی اوسیږی. د کانی ګورم ښار چی د وزیرو او مسید و دبندر په علاقه کی پروت دی هغه داورمړ وله خواجوړشوی دی چی اوس هم داورمړو پنځه ښاخونه په کانی ګورم کی په دی ډول سره میشته دی: خیکنی (۶۰) کوره، خرم جانبی شلوبښت کورنی، ملاټانی (۶۰) کوره، بیکنی (۲۰۰) کورنی او چرانی (۲۰) کوره، چی ټول (۳۸۰) یا (۴۰۰) کورنی پخپل پخوانی ټاټوبی کی اوسیږی پاتی اورمړ تقریباً د پنځه سوه کالو راهیسی د کاختی اوبیا دوزیرو دقبیلی دغلبې له امله له د غه ځایه لوګرته چی د کابل په سویلی برخه کی موقعیت لری ولیږدیدل او هلته میشته شول چی تراوسه هم دلوګرد علاقی د برکی برك په په سیمه کی اوسیږی او اکثره خلك یی اورمړ دی.

اورمړ خپله یوه خاصه ژبه لری چی د پښتو ژبی سره څه مشابهت نه لری داورمړو داپخوانی ژبه د کانی ګورم اورمړو تراوسه پوری هم دڅانه سره خوندی ساتلی ده او په خپلو مینځو کی پری ګړیږی او خبری پری کوی خو دلوګراو پیښوړ اورمړ وخپله پخوانی او اصلی ژبه هیره کړی ده. داورمړو داصلی ژبی دموجودیت نه څینی عالمان دی عقیدی ته مایل دی چی اورمړ به شایدددی ملك دیرو پخوانیو

(۱) حیات افغانی، ۲۶۱ مخ.

استوگنو اخلاف وی او دپښتنو دگاونډيتوب او يو ځای استوگنی په وجه يې دپښتنو تهذيب او تمدن خپل کړی وی.

په اوسني زمانه کی اورمړ په خوی بوی ، عادتونو ، دودونو ، دستورونو ، ژبه ، تهذيب او ثقافت کی کټ مټ دپښتنو په شان دی او په ظاهره کی ددی خبری هيڅ څه شوا-هد نه معلوميږی چی گوندی دا خلک به د پښتون اولس نه بيل خلک وی :

دلوگر داورمړ وشميرد (٤٠٠) او (٥٠٠) تنو تر مينځ دی او دوی دعبدالصمدخان ، نورالله او تقی په کليو کی ژوند کوی.

داورمړ بن شرخبون بن سړبن
دنسب شجره

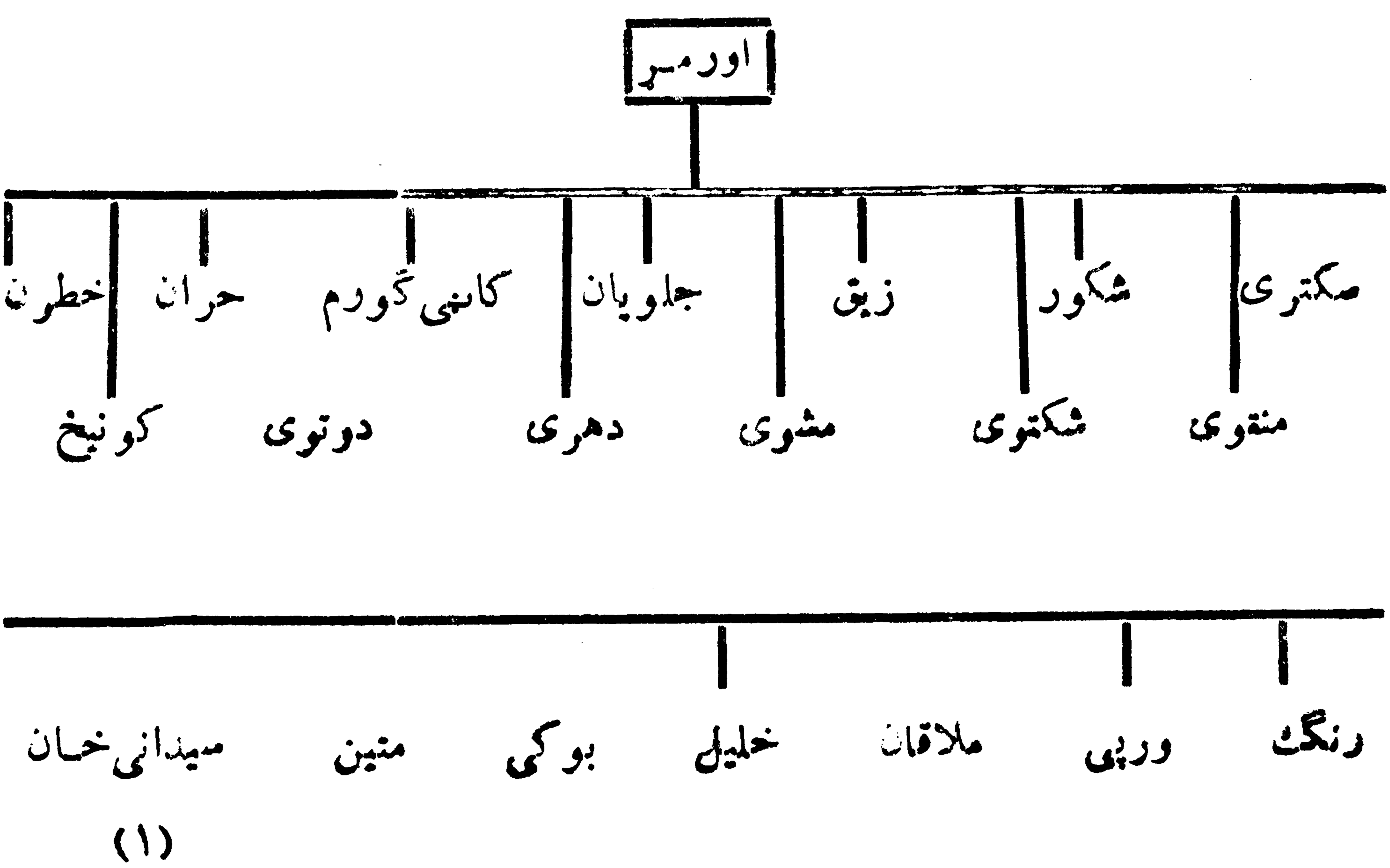

(۱) پښتانه دتاريخ په رڼاکی ۱۲۷٦ مخ.

اوریاخیل

دوی غلجي پښتانه دي او زیات شمیریې د کابل ولایت د پغمان په اولسوالی کې استوگنه لري .هلته ددوی مشهور کلي اوسیمه دخالداریو په نامه سره یادیږي.
یوشمیر اوریاخیل دکابل لویدیځ سیمو ته اوپه تیره بیاد میدان پـه ولایت کې هم استوگنه لري (١)

یوزیات شمیر اوریاخیل دپکتیادولایت دزرمت (زر ملی) په اولسوالي کې هم استوگنه لري .دلغمان دولایت داوریا خیلوشمیرد(١٣٦٠) کال داحصائیې له مخې (١٢١٨٨) تنه ښودل شوي دي چې دلغمان په مرکزمهترلام اودقرغیوپه اولسوالي کې اوسیږي .

همدارازیوشمیر اوریا خیل دپروان و لایت دقـره باغ پـه اولسوالي کې هم میشته دي .

بابر

دنسب دشجرې له لیدلو نـه ځرگندیږي چې بابر په اصل کې دشیرانیو یوه څانگه اوسړبني پښتا نه دي، خوددوی اولادې ځان ته بیل نوم غـوره کړ او اوس په مطلق ډول دبابرو په نامه سره یادیږي (٢) .

دوی یو ډیر ښه متمدن قوم دي . دوی په سوداگري ډیرښه پوه اوپه عمومي ډول ددامان په قومونو کې تر ټولو شته من او غوړیدلي دي .(٣)

بابر دمیاخیلو په سهیل کې استوگنه لري چې لویدیځ ته یې سختې غرني سیمې پرتې دي اودیوه غرني وادې څنډې ددوی ملک ته رسیږي اوله هغه ځـایه څخه

---

(١) معلومات مختصردرباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ٤١ مخ.

(٢) حیات افغانی ٢٥٥ مخ .

(٣) الفستین، دکابل سلطنت بیان، دوهم ټوك، ددکتور محمد حسن کاکړ ترجمة، کابل : ١٣٦١ کال ٦٢ مخ.

یوه غرنی ویاله راوځی چی د دغی غرنی ویالی په ذریعه ځمکی خړوبیږی ددغی وادی څخه یوه لاره لویدیځ افغانستان ته تللی ده خوخلك وربا ندی ډیر تنگ او راتنگ نه کوی لکه چی د غویلوی اویا گوملی په لارویی چی کوی. ویل کیږی چی د بابرو قوم د ستوریانی د قوم څخه پرته دنورو تولو پښتنو څخه وروسته د شیرانیو له غرنی سیمی څخه را ووتل اودچوهدوان په سیمه کی میشته شول . بابړ دنورو پښتنی قبیلو په نسبت ډیر حلیم ، آرام اودښه چلند خاوندان دی. د کابل دوا کمن سدوزی تیمور شاه په وخت کی دبا بړ ود قوم مشر ته دامین الملك منصب ورکړل شو.

دپروفیسورسیال کاکړ په حواله یوه شمیر بابړ په ژوب، کو ته او پشین کی هم میشته دی اوهمداراز دسند په گړی یاسین ، سلطان کوټ اوشکارپور کی هم میشته دی . دننگرهار دجلال آباد په ښارکی هم ددوی څو کورنی دبابړ یانو په کلی کی هستو گنه لری.

دحیات افغانی دمولف په قول هغه بابړ چی په اوروسیمو کی اوسیږی نود هغوی شمیر تقریباً څلورزره کورنیو ته رسیږی د بابړ و یوه لویه څانگه د سلیمان له غرو نه هغه خوا په سیره (Sehra) کی اوسی . دغه سیمه د شیرانیو سیمی ته نږدی پرته ده اوبابړیان له دوی سره نږدی اړیکی لری اوله هغوی سره په کړو وړو او رواجو کی ورته دی.

دلویدیځ افغانستان په ځینو ځایو نو کی هم بابړ لیدل کیږی لکه چی د کندهار په ښار کی هم څو کوره، دپنجوایی په اولسوالی ، کندهار ته نږدی په سوزنای کی چی دارغنداب دسیمی پوری تړلی ده هم ددوی څو کلی شته دی. همداراز په کابل، لوگر او دکونړ ددری په ځینو ځایو نو کی هم زیات شمیر بابړ او په ځینو ځایو نو کی په لږ شمیر میشته دی. دحیات افغانی مؤلف لیکی: «له هغو مختلفو روایاتو څخه چی تراوسه لاس ته راغلی دی داسی اټکل کیدای شی چی هغه بابړ چی په لویدیځ افغانستان کی په خواره واره ډول ژوند کوی دهغوی شمیر د (۵۰۰) کورنیو نه زیات نه دی»

د کندهار ولایت په مرکز او د پنجوایی په اولسوالی کی د بابړ وشمیر (۱٤۵۰۹) تنو په شاا وخوا کی ښودل شوی دی. (۱)

بابکرخیل

دوی غلجی پښتانه دی د دوی پوشمیر د ځاځی میدان او خوست ترمینځ د باك په علاقه داری کی استوګنه لری چی د دغی سیمی د اوسیدونکو شمیر (۸۰۰۰) تنه ښودل شوی دی او اکثریت یی بابکرخیل تشکیلوی:

دلغمان ولایت دخان کلا، هرمل او سه سده په کلیو کی هم یو شمیر بابکرخیل استوګنه لری چی دلغمان ولایت کی د دوی شمیر د (۵٤۷) تنو په شاوخوا کی ښودل دی. یوشمیر بابکرخیل د کابل او ننګرهار ترمنځ د سروبی اولسوالی په جګدلك او تیزین کی هم استوګنه لری: دغه راز دخاك جبار دعلاقه داری د خورد کابل په کلی کی هم یوشمیر بابکرخیل استوګنه کوی چی د کابل ولایت د بګر امیو په ولسوالی پوری مربوط دی.

د پکتیا ولایت دخوست دلوی اولسوالی د باك د علاقه داری بابکرخیل اکثره د کرنی په چارو بوخت دی او په یوه شنه او اوره سیمه کی ژوند کوی:

بابی

د غرغښت په ټولنیز ګروپ کی یو هم د بابی یا بابیانو قبیله ده خو د دیرو هڅو او کوښښونو سره سره مو د دی قبیلی په باب دیر معلومات ټولا سه نه کړل. داسی ویل کیږی چی بابی په خپلو ځلو روزامنو باندی د ځاورو مقرب او پرښتو جوړا ئیل

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبا یل ولایات سرحدی کشور ۹۲ مخ.

میکائیل ، عزرائیل او اسرافیل نومونه ایښي و وخو وروسته یې دپښتنو دانتقاد او تنبیه په وجه د غونومونوته تغییرورکړ. (۱)

حیات افغاني لیکي : که څه هم د بابي قبیلې شمیر وله دریوزرو کسانو نه زیات دی خو په پښتو کې بابیان په کندهار او کلات نصیرخان کې ډیر با همه سوداگران دی او دخپل ښه غوره سلوك او نوم چال چلند په وجه دښه ژوند څښتنان او اکثره یې شتمن دی (۲)

همدارازد دغې قبیلې خلك په میرانه کې هم ښه شهرت لري : د بابي قبیلې خوراك او پوښاك اکثرو په لوړه سویه او د رانیانو په څیر دی . با بیان د شمیر په لحاظ بیخي لږ او وگړي یې په کلات ، بوري، کندهار او کویټې په شابو نومې کلي کې میشته دی . همدارازد دوی یو شمیر په هند کې استوگنه لري اود ځینو روایتو نوله مخې دمهند د جوناگړ او گجرات نوابان د بابیانو له جملې څخه وو . (۳)

د شوروی د نامتو انتوگرافو ستانیشفسکي په حواله د (۲۰) پیړی په نیمایي کې د دوی شمیر(۸۵) زره ښودل شوی دی .

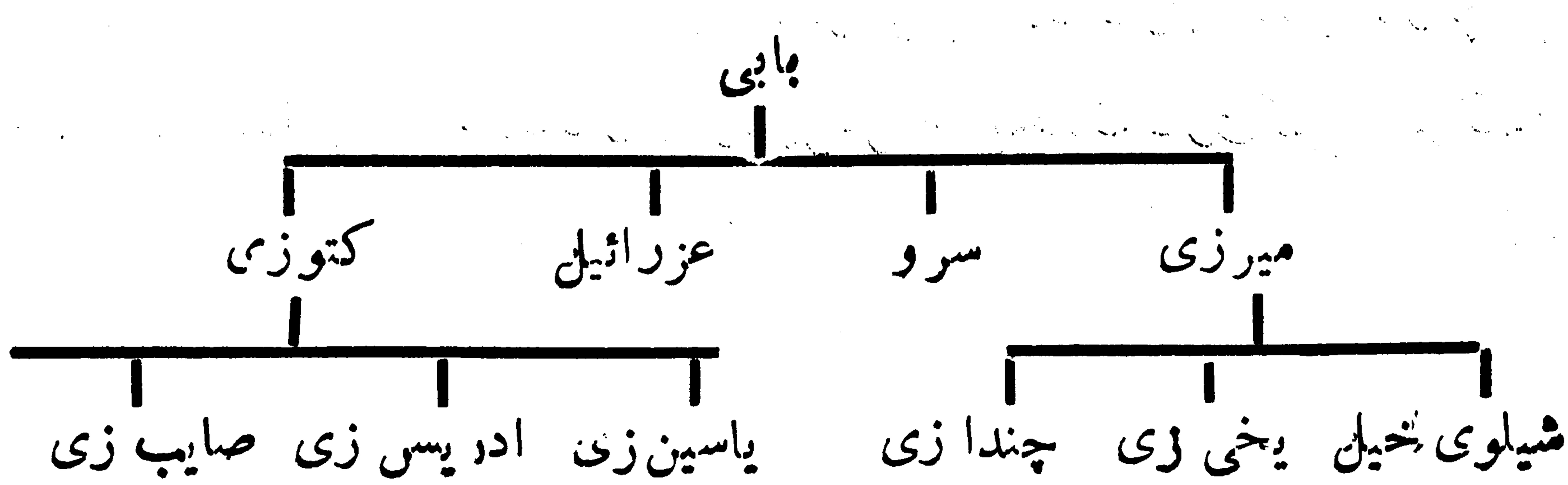

---

(۱) حیا ت افغاني ۳۳۹ مخ ،

(۲) نوموړی اثر ۲۷۳ مخ .

(۳) پروفیسور ولي محمد خان سیال کا کړ، پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې ، کویټه : (۱۹۷۶) ٤٦٦ مخ

بارکزي

دوی سربیره پښتانه دي او د درانیو د زیرك یوه څانگه ده چې د کندهار، هلمند، فراه، نیمروز او هرات په ولایتونو کې استوگنه لري. بارکزي د شمیر له مخې د پوپلزیو نه زیات دي (۱) بارکزي دوزیرفتح خان له وخته دیر مشهورشول په تیره بیا هغه وخت چې له دغې څانگې نه امیر دوست محمدخان د کابل په تخت کښیناست نو د دوی شهرت دوه برابره زیات شو او بارکزیان تر لیری ملکونو پوري دشهرت خاوندان شول (۲) د دوی د استوگنې سیمې په لاندې ډول دي :

۱- په کندهار کې :

د کندهار دولایت په مرکز، د دامان په اولسوالي، دشاه ولي کوټ په اولسوالي، دارغنداب په اولسوالي، دپنجوایي په اولسوالي، دارغستان په ولسوالي او معروف په اولسوالي کې اوسیږي چې ټول شمیر یې د کندهار په ولایت کې د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې (۵۸۳۴۷) تنه ښودل شوي دي.

۲ - دهلمند په ولایت کې :

دهلمند په مرکز دنادعلي په اولسوالي، دواشیرپه علاقه داري، دناوه بارکزايي په علاقه داري، دنوزاد په علاقه داري او دنهرسراج په علاقه داري کې استوگنه لري چې دهلمند په ولایت کې یې ټول شمیر د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې (۱۲۶۰۸۸) تنه ښودل شوي دي.

۳- دنیمروزپه ولایت کې :

دوی دلته دنیمروزپه مرکز کې اوسیږي چې شمیر یې د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې (۸۹۵) تنه ښودل شوي دي .

---

(۱) الفنستن، دکابل سلطنت بیان، دوهم ټوك، پښتونو باره دپوهاند داکتر حسن کاکړ (کابل: ۱۳۶۱) ۷۸ مخ .

(۲) حیات افغاني ۲۲۴ مخ .

همدارازد کنډ ګ اوچاربرجك پـه اولسواليو کی هم او سیزی چـی ټول شمیر
يـی د ۱۳٦٠ کال داحصائيی له مخی په نیمروز کی (۳۲۸۰) تنه ښودل شوی دی.

٤ـ دفراه په ولایت کی :

دفراه په مرکز دبالابلوك او ګلستان په اولسواليو کی استوګنه لری چی ټول شمیر يی
د فراه په ولایت کی د ۱۳٦٠ کال داحصائيی له (۹۰۷٦۲) تنه ښودل شوی دی.

٥ـ دهرات په ولایت کی :

دانجیل، ګوزری، پښتون زرغون، ګلران، غوریانو، زنده جان اوادرسکن
په اولسواليو کی استوګنه لری چی دهرات په ولایت کی ددوی شمیر د ۱۳٦٠ کـال
داحصائيی له مخی ۳۲٤٠۷ تنه ښودل شوی دی.

دبارکـز یو شمیر خه دپاسه (۲۳۱۰٦۷) تنه ښو دل شوی دی . هغه سیمی چی
بارکزيان پکی استوګنه لری ښی حاصلخیزه اودکرنی وړدی. دوی دپوهی اوتعلیم
سره زیاته مینه لری او ځانونه اصیل پښتانه بولی(۱)

همدارازدشوروی اتحاد دانتوګـرافـرستا نیشفسکی په حواله ددوی شمیرد
(۲۰) پیړی په نیمایی کی (۳۲۰) زره تنه ښودل شوی دی.

بامیزی

سربنی پښتانه اوددرانیو دزیرك یوه څانګه ده . ددوی اکثریت دکند هـار
دولایت په مرکز کی استوګنه لری. شمیر يی د ۱۳٦٠ کـال داحصائيـی لـه مخی د
(۱۹۷۰) تنو په شااوخوا کی ښودل شوی دی . (۲)

بختیاری

تاریخ حیات افغانی دبختیاریو دقبیلی په باب لیکی : « ځینی خلك دوی سیدان
بولی .دا خلك په اصلی کی له ایران نه راغلی دی چـی ددغـی قبیلی دیر شمیر

(۱) معومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایا ت سرحدی کشور ۹۸ مخ
(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۹۲ مخ.

اوس هم په ایران کی استوګنه لری: دبختیار دقبیلی یوشمیر دایران داصفهان په لویدیځ اویوشمیریې په بخارا کی هم ژوند کوی. په دره بندیادرابن کی ددغی قبیلی (۷۰۰) یا (۸۰۰) کورنی شته اوپه مرغه کی هم تقریباً (۵۰۰) کورنی استوګنه لری:

هغه بختیاری چی په درابن کی اوسیږی هغوی د میاخیلوسره په ګټه او تاوان کی شریك دی: د بختیاریو دقبیلی ځینی پوونده سوداګرد ډیر کلك هودخاوندان دی (۱) داسی فکر کیږی چی ښایی دوی به دلودی قبایلو یوه څانګه وی:

دمخزن افغانی لیکوال دبختیارو دقبیلی دنسب داصلیت په باره کی داسی لیکلی دی: اسحاق نومی چی اصلاً دیوه سید زوی وپه اوش نومی ځای کی چی دبغداد له توابعوڅخه دی دروزګاردپیښواوستونزوپه سبب په سفرلاس پوری کړاود سلیمان په غره کی د شیرا نیوسیمی ته راغی اود شیرانیو په قبیله کی یی له یوی ښځی سره چی شیخی نومیده واده وکړاوله دغی میرمنی نه یی یوازی یوزوی وشواودابوسعید نوم یی ورباندی کیښود چی نوموړی ماشوم دبخت اونیکو طالعوپه اساس په بختورسره شهرت وموند اودوخت په تیریدوسره په بختیار باندی مشهورشوچی دده اولادی ته بختیاری وایی، خومولف ته ددغه روایت په باب صحیح ثبوت ترلاسه نه شو(۲) دغسی روایتونه ډیردی چی کله دپښتنو یوی قبیلی او کله بلی ته دسیدانویانوروعربی الاصلوسره ارتباط ورکوی چی په حقیقت کی له افسانوڅخه هیڅ زیاتوالی نه لری:

بړیڅ

بړیڅ دپښتنو یوه قبیله ده چی زموږ پښت پوهان (نسب پیژندونکی) یی د سړبن دتولنیزی دلی (Socialgroup) څخه شمیری اوددوی دوینا له مخی دسړبن په ښرخبون (ښرخبن) ښاخ ګڼل کیږی:

---

(۱) حیات افغانی ۴۴۱ مخ

(۲) حیات افغانی، ۶۰۹ مخ.

دهندد کمبرج په تاریخ کی دلرغونی آریایی کتاب رګ ویدا په حواله داسی لیکلی شوی دی : «دلسوملکانو (پاچهانو) جنګ دویدی زمانی مشهور جنګ و . په دې تاریخی جنګ کی لس آریایی قامونه ملګری و واود بهارته نومی آریایی قبیلی دپاچاسوداسه پرضدوجنګیدل. په دغولسو قامونو کی یوقام پکتهان نومیده چی اوسنی پکتون = پختون= پښتون ځینی مراددی.

د دغه سودا سه پلاریا نیکه (Devadasa) هم د خپل قام نامتوپاچاو . دی دخپلی پاچاهی په زمانه کی لهځو آریایی قبیلوسره جنګیدلی اوپر هغوی یی بری موندلی دی چی یوه په هغو کی (Brisaya)دی .

افغانی محققین لکه مرحوم استا د احمد علی کهزاد اومرحوم استاد پوهاند عبدالحی حبیبی دغه په ویدکی راغلی «بریسیه» قبیله بریڅی بولی :

د بریڅوخیلونه :

ښاغلی استاد رشاد دشیخ بستان بریخ نومی اثرکی لیکی :

بریخ په اومړی سوکی په دووپلارو ویشل کیږی یویی « اوتغ» دی او بل یی «اوسین» . اوتغ پرلاندنیوخیلونوویشل شوی دی : ۱- داود زی ۲- چوپان زی ۳- ملیزی ٤ - بدل زی ٥ - ثابت زی ٦- شکر زی او بروکی زی :

اوسین هم پرلاند نیوخیلونوو یشل شوی دی :

۱- بارکزی ۲- زکوزی ۳- مندوزی ٤- سبازی ٥ - راو زی. حافظ الملك حافظ رحمت خان بریڅی چی په ۱۱٤۸ ه . ق دهندوستان په روهیل کهند کی خلاصة الانساب لیکلی دی هلته داسی وایی :

اوس بریڅی په خپل اصلی وطن ښوراوك کی یوازی پرد غوخیلونوویشل شوی دی :

بدل زی :

زکوزی :

مندی زی :

چوپان زی اوملیزی د یوسفزیوسیمی ته راکوچیدلی اوزیاتره بیاله هغه ځایه هندوستان ته را غـلی دی دد غـودوو (زیو)خـلمك چی په ښوراوك کی پـاتی دی ځانته خانی او د مځکو تاکلی جلا برخه لری . د شکرزیـو، را وزیـو، او نـورو (بارك زیو، سبازیو، پروکی زیو) شمیرلږو. دوی هم په هغو دریوزیو(بدلزیو، زکوزیو، مندوزیو) کی مـدغم شوی دی :

د حافظ رحمت خان د غه لیـکنه پس لـه دوه سوه اوځوکالوځخـه اوس هم رښتیا کیږی او د ښوراوك دکرنی مځکه پرنو موږودریو زیو (بدل زیو، زکوزیو مندوزیو) باندی په دی ډول ویشلی ده :

۱ـ د بدل زیو برخـه

د پښین خواته له غل دری ځخه تربا دوزیو پـوری(د ښوراوك ختیځه سیمه).

۲ـ د زکو زیو برخـه :

له پنج پایه ځخه دریگ ترعلاقـه داری پوری :

۳ـ د مندوزیو برخه :

له کاریزه ځخه د بلوڅانو ترکه (بریده) پوری (د ښوراوك لویدیزهسیمـه)

دلته دا هم باید وویل شی چی د مندوزیوپـه برخه شیرانی هم اوس شریك شوی دی او د بریڅود ځلورم خیل په توگه پیژندل کیږی : په خلاصة الانساب کی بدل زی پر دغولاندی پنځوښاخونوباندی و یشـل شوی دی :

سالارزی، بیسین زی، ادوری(زی)، ملاخیل او دولت خیل. مولف داهم زیاتوی: اوریدل کیږی چی ملا خیل او دولت خیل اوس پـه ښوراوك کی نه دی پاتی د یوسفزیوسیمی ته راغلی اوزیاتره یی بیاله هغه ځایه هندوستان ته را لیږدیدلی دی.

په خلاصةالانساب کی داهم راغلی دی چی مندوزی او زکوزی هم د بدل زیو په څیرپر څوڅو پـښو ویشلی دی خودهغی نومونه یی نه دی راوړی :

دبریڅو تا تو بی :

دبریڅوپخوانی تاتوبی دبست تاریخی سیمه وه چی پښتانه یی کلا بس بولی

اوس هم هلته بړېڅي يا بړېڅان اوسيږي . دفتح خان اورابياد نکل قهرمان (پتي خان) دکلابست له بړېڅو څخه وپه دغه نکل کي دهلمند پرغاړو باندي دبړېڅو ګڼه آبادي ښيي . په ۱۰۵۸ هـ.ق کال پر کندهار باندي دايران دصفوي پاچادوهم شاه عباس (۱۰۵۲ - ۱۰۷۷ هـ.ق) دحملي پـه وخت کي پـردل خان بـړېڅي له خپل قبيلوي لښکرسره دايراني پوځونو پـه مقابل کي پنځه پنځوس ورځي دکلابست کلا بندي وساتله . دغه پېښه هم داښيي چي ترېوولسمي هجري سدي پوري لادهلمندپرغاړو په تېره بيا پـه کلابست کي ډېر بـړېڅي ميشته ووسل اوڅو کالـه پخوا چي دپتـي حيات خان پوپلزي (؟) حيات افغاني (۱۲۸۳ هـ.ق تاليف) کړ دکلابست پـرشاو خوابړېڅوخپله خاني دراوده اوخان يي اورنګ خان نوميده :

بـل د هلمندپر رکينه غاړه باندي دګرمسيل اوسيستان تر مينځ په لنډي او پلالکه کي اوس دري سوه کوره بړېڅي ميشته دي اودغه بړېڅي دزکوزيو اه ايسازي پښي څخه دي .

لنډي اوپلالـکه دوي وبالي دي چي بړېڅوپخپله کيندلي دي : لنډي ويـالـه لويديزي اوپلالـکه والهختيځي خواته واقـع ده چي ددواړو ترمنځ تقريباً لس کيلو متره واټن شته . لنډي اوپلالکه له اداري لحاظه د د يشوپه اولسوالي پـوري اړه لري ددغي اولسوالي ختيزلورتـه دګرمسيل اولسوالي پرتـه ده دادواړه اولسوالي دهلمندپه ولايت پوري اړه لري چي مرکز يي دلښکرګاه ښار (بست) دئ :

دکندهارپه ښار کي هم دبړېڅانوڅو کوره شته مګرددوي داستوګني ترټولو لويه سيمه ښوراوك دي چي دلنډي اوپلالکي ويالي يي شمال غرب ته پرتي دي :

دپتي حيـات خان پـه حيات افغاني کي يـوسل اوشل کـالـه دمخه کښلي دي چي اوس په ښوراوك کي تخميناً دري زره کـوره بړېڅي اوسي: دحيا ت افغاني پـه دغه شمير کي شيراني هم راځي دښو راوك دخلکوشمير د« اتـلس قـريـه هـاى افغانستان» په (۱۳٤۹) مخ کي ليـکلي دي تقريباً يو ولس زره تنه دي چي په دغو کي تقريباً دوه زره تنه بړېڅان نه دي اوددغي سرشميرني له مخـي چي په ۱۳۵۳ ش

کال په کابل کی خپره شوی ده دښوراوك دبړېڅوشمیر بی له شیرانیو نه ـ وزرو ته رسیږی. (۱)

د (Dictionary of the Pathan Tribes) په ۲۱۰ مخ کی لیکلی دی «څه بړېڅی په کوټه، پښین اوځاګی کی اوسی. دغه قبیله زیاتره دافغانستا ن په جنوبی برخه ښوروالک کی میشته ده.»

داولس مجلی د۱۹۶۸ ع کال اکتوبر په ګڼه کی عابد کښلی دی: «بړېڅی دکویټی دویږ ن په شر ارودنومی ځای له عیسی خیلو سنتپیا کاکړوسره میشته دی په کوټه کی هم اوسی» دپتان دکتاب په سلم مخ کی لیکلی شوی دی:

ددبړېڅو څو کوره دکویټی دبولان دحکومت په ځاګی کی هم شته او څه بړېڅی په نوشکی کی هم اوسی.

څه اکازی، الیاك زی او وسمی زی بړېڅی (چی له نسبی لحاظ په مند وزیو ګډیږی) په بولان کی له سنجرانیو بلوڅو سره میشته دی او اوس یی خپله ژبه له لاسه ورکړی ده. ددغو بړېڅوشمیر سلو مړ ونه رسیږی.»

ملك صالح محمد لهړی دبلوچستان نومی کتاب په ۵۵ مخ کی لیکلی دی: په ۱۹۵۱ ع کال چی په بلوچستان کی دنفوسو شمیر وشود بلوچستان دبړېڅو شمیر (۴۹۶۵) تنه وو. په صولت افغانی کی راغلی دی:

«بړېڅی په هندوستان کی هم اوسی دجهجر وپرګنه دبړېڅا نوده. په ۱۸۵۷ ع کال چی د هندوستان دآزادولو له پاره هندوستانیان پورته شول د جهجر بړېڅی رئیس هم ددغو غازیانو مل و. انګریزانو چی بری ومونددغه بړېڅی رئیس یی په دار کړ.»

دجهجر پرګنه ددهلی او علی ګړه تر مینځ پرته ده په اداری لحاظ دسکند ر آباد په حکومت پوری اړه لری سکندر آباد سلطان سکندرلودی (۸۹۴-۹۲۳ ه.ق) ته منسوب دی.

---

(۱) پوهاند رشاد ، بړېڅی اوښوراوك ، دشیخ بستان بړیڅ دمقالومجموعه، ۹-۱۸ مخونه ۱۳۶۰ ه کال.

بریښی دروهیل کند په ښارونو کی هم شته په تیره بیا بوریلی په بریښو دکدی.

د(Pathan په سلم مخ کی راغلی دی چی په بمبئی کی (دبروچ) په نامه ښار هم بریښوته منسوب دی او له دی څخه معلومیزی چی بریښی ترگجراته پوری هم رسیدلی وو.

ښوراوك:

دښوراوك سیمه داوسنی کند هارپه جنوب غربی کنج کی موقعیت لری او داولسوالی په نامه اداری تشکیل لری. دریګ په نامه یوه علاقه‌داری هم په دغه اولسوالی پوری‌تړلی ده. دښوراوك دسیمی‌شمال او لویدیځ ته ریګ(ریګستان) پروت‌دی دغه‌ریګستان په شمال کی‌دسپین بولدك‌تر حدودواوپه‌لویدیځ دافغانستان دغربی پولی‌پوری غزیدلی دی لمرخاته خواته یی دخواجه عمران غوندی‌چی له پښینه څخه ښوراوك‌جلا کوی :

دجنوبی ددی غرو نه یی دبراهوی بلوڅو ټاټوبی دی چی په نوشکی پوری اړه لری. دښوراوك مځکه ښوی ډاګ‌دی‌اوددغه ډاګ‌په منځ کی هیڅ غرنشته مځکه یی مټ ده اودبری بیخی نلری. د ښوراوك دمساحت په باب دصولت افغانی په ۳۴۷ مخ کی راغلی دی:

«ښوراوك نسبتاً په مربع شکل پروت دی چی هره ضلعه یی تخمیناً شپیته میله او زدوالی لری.»

دصولت افغانی دغه لیکنه دحیات افغانی د (۱۵۳) مخ نقل دی :

د «اتلس قریه های افغانستان» په ۱۳۴۹ مخ کی دښوراوك دتړلی اولسوالی مساحت (٤٩٦٤) مربع کلیو متره راغلی دی مگر قاضی عطاوالله‌خان دپښتنو په تاریخ کی د ښوراوك توله علاقه تقریباً شپیته مربع میله ښودلی ده. داروابناد قاضی صاحب دغه لیکنه داسی توجیه کیدلای شی‌چی ده یوازی دښوراوك هغه‌آباده مځکه شپیته مربع میله بللی وه چی دبریښو کروندی او ټاټوبی دی او دنوی او زاړه ښوراوك په نومونو یادیزی :

په قاموس جغرافیایی افغانستان کی د ښوراوك کلی اووه ویشت ښودل شوی دی (۱) په د غه کلیو کی تر ټولو لوی کلی دبادرزودی چی تقر یباً یوزرودوه سوه تنه پکی اوسی. په زیاترو کلیو کی دوه دری کوره بواهویان هم شته چی نار ینه یی د کلی ساروانان او شپنیان دی . ښځمنی یی کمبلی، جوا لونه ، خورجینونه او دستر خوا لونـه اوبی:

کلی او کورونـه:

دښوراوك دبریځر کور په یوه ساده کوډی (کوډله) یاخو نه کی وی. کو ډی یی په بیضوی شکل د غره له پنډو لښتو څخه جوړه شوی ده چی څلور پنځه دانی یی یو ځای په مځکه کی له یوی خوا اوبلی خوا څخه دنیمی دایری په توګه نجتی وی پرسویی کـېږه وراچوی کیـږه دغزوله لښتو یا نلږنو څخه تخر غوندی شی اوبـی دخونږ په پـښښت کی یی پر تیرا نو اچوی.

هغه کوډی چی دژمی له پاره وی پر کیږه سربیره یی اخیږ وی.خو نـی یـی څلور دیواله لری چت یی له یوه او ږده تیرو او دغزه له لښتو څخه داسی جوړ کړی وی لکه عصری چادر پوښه کورونه. دغه خونی او کوډی یوه د بلی وار خ ته په بیضوی یامستطیل شکل یوار پرله پسی پرتی وی. پرشاوخوا باندی (دښاری دوله کورونو په شان) دیوالونه لری او زیاتره کوډلی یی دروازی وی داځکه چی په دوی کی مخ پټی اوغلا نشته:

کښت او کر:

د ښوراوك دوبی دیرتود اوژمی یـی معتدل دی څـه شمیر تـره کی اوخروټی کوچیان ژمی ځانونه ښوراوك ته رسوی دښوراوك کښت په باران دی فقط یو کاریزگی پکی شته چی پرهغه هم دوه دری کوره آبادی نوری بها ندی اوبه نه لری. غنم، اوربشی اوبـاجری په لـلمی دول کری. څ، لـلمی پالیزونه هم کری.

دښوراوك دبریځرسپین زیری وایی : « زموږ نیـکه ګانوچی په ښور اوك کی وارول کـښت یی په باران واوله لوږی څخه یی ځمکی نه خر وبـید لی . لوږه دیوه

قاموس جغرافیایی افغانستان ، ۱ ٤ مخ ، دکابل چاپ، ۱۳۳۸ هـ . کال

رودلوم دی. دارود دتوبی له غرورواوزی اوزدوالی یی(۲۵۰) میله‌دی. لوره ژوره ده غاروته یی او به نه خیژی .

ستروستانه حاجی محمد نیکه خیشکی دوی تشویق کړل چی ویالی وګازی اوله لوړی ځخه اوبه خپلو کروند و ته وخیژوی بریځود حاجی نیکه خبره ومنله لیځی یی راونغښتلی لوړی ته یی اومه بندونـه واچول. دوی لـویی ویالی ځینی وکښلی یوه ویاله دبدلزیو او زکوزیووه بله ویاله یی دمندوزیووه چی شیرانی‌هم په شویلګ شول‌له د غولویو ویا لوځـخه‌بیاکوچنی ویالی جلاکړی چی پـه دغوکی شپـزویالی یوازی دمندوزیودی.

ورروستـه‌داوبـودهغه بـند په اغیـزه چی‌دپښین پـه‌ملوزوکی‌لوړی‌تـه‌و اچـول شودلوړی‌اوبه ښورا وک‌ته‌ونه‌رسیدلی او ښوراوک یی‌پـه یوه بی‌او بو میره‌بدله‌کړه. اوس دښوراوک دخلکو کښت وکردباران په اوبودی . ځه اوبه په او ښا تـوله ځاه ګانوراکازی ځاه ګانی یی شپیته اویا متره ژوری دی. دځاه‌ګانو اوبه‌یی تروی دی نوځکه دوی ناوران (ځلیرونه) هم لری . په ناورانوکی دباران اوبه‌ذخیره کوی‌د

د ځا او ناور په اوبودښوراوک خلک خپلی ورځنی‌ارتیاوی ایسته‌کوی، ځنی یی‌اواودسونه‌پری تازه کوی، لوښی اوکالی پـری مینځی او ځاروی پـری اوبـه کوی : دځاه ګانو اونا ورونواوبه دومره نه دی‌چی‌دکښت وکوله پاره هم ځینی کار وا خلی . د ښوراوک مځکه ډیره ده اواوبه یی لږی دی ځکه نوځینو مځکوته دکرهنی وار پسله ځلوروپنځوکلاوورسیږی له‌غه امله‌یی نومځکه خورا زوروره وی، ډیرحاصل‌کوی اوسری‌ته یی حاجت نشته .

د ښوراوک ټول خلک په پښتوخبری‌کوی اود خلکو په محاوره کی‌یی دمتلونو ډیراستعمال داسی څرګند یږی‌چی دفولکلوری ادب خزانه یی ډیره بډایه‌ده .

دبریڅویوزیات شمیرپـه هندوستان کی استوګنه لری اودا هغه پښتا نـه دی چی دافغانی فا تحینو سره هند ته ورغلی دی اوس یی پاتی کسان‌ځانونه هغوکسانه ته‌منسوب ګڼی چی دهندوستان په تاریخ کی نوم اونښان لری :

یو له دغو کورنیو څخه د حافظ رحمت خان بریځ کورنۍ ده چې اصلاً د کندهار د ښوراوك وو چې په رو هیلکنډ کې حکمران و. حافظ رحمت خان په هند کې دابدالي احمدشاه د فتوحاتو ملګری و او دده زامن او وریرونه درو هیلکنډ ډیر مشهور حکمرانان وو. پخپله حافظ رحمت خان دافغاني فرهنګ په بدایتوب کې ډیره لویه برخه اخیستې وه او ځینې داسې تاریخي متون د ده په پامرلرنه د ورکیدو او هیري څخه ژغورل شوي دي چې هغه نن دلویو علمي اسنادو په جمله کې ډیر هسك ځای لري.

تواریخ حافظ رحمت خان چې پیر معظم شاه ته منسوب دی اصلي متن یې د حافظ رحمت خان په سپارښت لیکل شوی دی او دا یو داسې غنیمت اثر دی چې د پښتني اقوامو او قبایلو د لیږد یدنو او نورو اجتماعي او سیاسي مناسباتو ډیرې خبرې په کې پرتې دي.

له دغې کورنۍ څخه چې د ښوراوك ته منسوب ده بل ډیر لوی سړی جنرال بخت خان و چې د هندوستان د خلکو په هغه ستر قیام کې یې د آزادي ساتونکو رهبري وکړه چې په ۱۸۵۷ ع کال کې دانګریزانو پر ضد را اوچت شو.

د ۱۸۵۷ کال په دسمبر کې انګریزانو د ډیلي پر ښار یرغل وکړ کورګاني پاچا بهادرشاه ظفر په ډارسره انګریزانو ته ځان تسلیم او خو جنرال بخت خان هغه ته دا دو رکاوه چې دانګریزانو مخه به ونیسي. جنرال بخت خان دانګریزي قواوو په وړاندې دومره خنډونه ایجاد کړل چې د کشمیري دروازې او لال کلا ترمنځ لنډه فاصله انګریزانو په پنځه ورځې وو هله.

دې جنرال پاچا د تسلیمیدو څخه ونه شو ګرزولای نو کله چې پاچا تسلیم شو جنرال بخت خان له ډیلي څخه لکسنهو ته ولاړ او له هغه ځایه د هندوستان غرونو ته وخوت او پسې ورك شو چې بیا یې چا پته پیدا نه کړه.

د ښوراوك خلك وایي: «کله چې د ډیورنډ کرښه تاکل کیده نو ښوراوك دافغانستان څخه د باندې شوي وخو سمندرخان بریځ د خپلو سپرو سره پر کوټه حمله او کړه

اودومره لوی خطرونه یې انګریزانوته متوجه کړل چې هغوی په دې راضي شول چې ښوراوك دډیورنډ دکرښې هغې خوا ته کړي .

بړیځان قوی خلك دی او د کار څخه دفراغت په وخت کې بیل بیل سپورتونه لري چې عمده سپورت یې غیږده. دمیلوپه ورځو اوودونو کې اتڼونه کوي او دبړیځواتڼ ځان ته نوم لري. دوی په اتڼ کې توپکونو ته حرکت ورکوي او کله چې اتڼ یې ګرم شي نوپه توپکو ټکان هم کوي. دسپوږمۍ په ۱٤شپه په سپوږمۍ رڼایې ځواني ښځې اوپیغلې اتڼونه کوي اوسندرې وایي .

دزوی دزیږیدنه نیکمرغي بولي اوپه هغه کورکې چې زوی وزیږي ځیراتونه کوي اودهلك دنوم ایښودلوپه وخت سندرې وایي او اتڼونه کوي .ویل کیږي چې دښوراوك خلکوشمیراته زره تنوته رسیږي.

بلخ یابلیخ

ددغې قبیلې خلك کله ځانونه دنیازي ، کله دولتخیل او کله هم ځانونه د لودي داولادې نه شمیري ، خوداسې فکر کیږي چې دوی لودي پښتانه دي .دوی په پښیا له نومې ځای استوګنه لري چې دغنډشیخ دغره جنوب ختیځ خواته موقعیت لري . ددغې قبیلې څخه یوه کورنۍ دمیانوالي دسیمې په پپلان کې استوګنه لري(۱) دوی دلوانیو پښتنو سره داسې ګډشوي دي چې د هغوی سره یې کوم توپیر نه شي کیدای. دغه قبیله دومره مشهوره قبیله نه ده اودشمیرپه لحاظ هم ډیره لږ دی (۲)

بنګښ

بنګښ دکړلاڼي پښتنویوه مشهوره قبیله ده. ددغې قبیلې خلك ځانونه قریش بولي اوپه خالدي افغانه سره هم شهرت لري. دافسانوی روایتونوله مخې

(۱) تواریخ خورشید جهان - ۲۲۹ مخ.
(۲) حیات افغانی - ۲۹۹ مخ.

ددوی دلوی نیکه نوم اسمعیل و. دوی وایی چی دخالد ابن ولید دزوی عبدالله نه رابښکته په لسم پښت کی اسمعیل وزیزید اودده ددوو زامنوگیاره او سمل ترمنځ چی موریی د پرملی (فورملی) دقبیلی څخه وه سخته جګړه رامنځ ته شوه.

حیات افغانی لیکی: ددغی قبیلی لوی نیکه اسمعیل دګردیز دسیمی په زرمت کی اوسیده. ددوی ددی کورنی جګړی په سبب و چی دګاره اوسمل په نومونو دبنګښوپه توله قبیله کی دوی ګوندی رامنځ ته شوی اودوا ړه ګوندونه په خپلومینځوکی سخته دښمنی لری. کله چی په زرمت کی د دغی قبیلی شمیرمخ په ډیریدوشوه او اه بلی خوایی دغلجیو قبیلی زورولید نوتقریباً (۵۰۰) کاله دمخه یی دغه سیمه پریښودله او په کورمی، پیوار او شلوزان یی چی د سپین غره په جنوب کی موقعیت لری خپله قبضه ټینګه کړه، خودا ورکزیو او ددوی ترمنځ بدی پیداشوه(۱) په هغه وخت کی دختکو قبیلی هم د بنګښو سره مرسته وکړه. اوتربوی سختی جګړی وروسته یی داورکزیولاس له کوهاټ نه لنډکړ او خپله قبضه یی وربانسدی ټینګه کړه. تر هغی وروسته هم د بنګښو او اورکزیو ترمنځ ډیری جګړی وشوی، خوپه پای کی دبنګښو او اورکزیو ترمنځ سرحد وتاکل شو، میدان اوهغه دره چی اوس بنګښی پکی استوګن دی دبنګښو اودشمال په خوا غرنیزه سیمه اورکزوته ورسیده (۲).

دبنګښوعلاقه د دری په شکل شرقاً اوغرباً دغرونوترمنځ پرته ده. ددوی لمر خاته اوجنوب ختیځ خواته ختیک، شمال ته یی اورکزی، جنوب غربی حدیی د وزیروسره لګیدلی دی اولمراویدوته یی دکورمی علاقه پرته ده.

قاضی عطاء الله خان پخپل اثر د«پښتنوتاریخ» کی د بنګښو په باب داسی لیکلی دی: «بنګښی داپریدواواورکزوسویل ته پرانه دی. ددوی دعلاقی

(۱) حیات افغانی - ۶۳۷ - ۶۳۸ مخونه.
(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ۱۳۹۸ مخ

لمرخاته اوجنوب ختيځ ته ختیځ موقعیت لري جنوب ته یې وزیرا ولویدیځ ته یې توري اوسیزي . ددوی ملک دیوی لویې دری په شکل دی . د دوی میدا نی علاقه زر خیزه ده . میداني علاقې ته یې کوز بنګښ وایي او دغرونو علاقې ته یې بر بنګښ وایي . دکوهات ښارهم دبنګښو په علاقه کې دی (۱) »

دکوهات دضلعې شمال ته د پیښور ضلعه اوداپریدیو اوورکزیو غرونه ، شمال لویدیځ ته یې اورکزی اوتیراه، لویدیځ ته یې کورمه ایجنسي، داورکزیو ایجنسي اوشمالي وزیرستان اوجنوب ته یې دکرك ضلع ، دمیانوالي ضلع اوختیځ ته یې د سنددریاب دکمبلپور ضلع اوکوهات یوله بله څخه بیلوي .

په هنګو کې هم ډیرشمیر بنګښ استوګنه لري. او همدا راز دتهل ښار هم دبنګښو په علاقه کې پروت دی. هغه بنګښ چې دکورمې په علاقه او پیوار کې اوسیزي نوهغوی دتوری دقبیلې په ذریعه مغلوب شوي دي .

دبنګښو قبیلې ځینې خلك شیعه اوځینې هم سني مذهبه دي. دکرمې شیعه بنګښ دسپین غره په لمن اودپاره چنار شمال ته اوسیږي چې شمیر یې د ۱۹۶۱ کال داحصائیې له مخې (۱۱۰۵۸) تنوته رسیږي.

بلند خیل بنګښ چې دتهل ښار ته نږدې دوزیرو په ګاونډ کې اوسیږي شمیر یې د۱۹۶۱ کال داحصائیې له مخې ٦٤٤٦ تنو ته رسیږي .

دهنګو دتحصیل نفوس چې اکثره یې بنګښ دی په ۱۹۶۱ کال کې (۹۰۱٤۸) تنو ته رسیده . (۲)

میران زی دتهل نه دهنګو ترشا اوخوا پورې استوګنه لري او دغه دره هم دمیران زیو یا هنګو په نامه سره یادیږي:

بنګښ په عمومي ډول دکوکیلي په چارو بوخت دي خو ځینې یې د مالګې سوداګري هم کوي . دوی زړور ، جنګیالي او ډیر میلمه پال خلک دي:

---

(۱) قاضي عطاء الله خان ، دپښتنو تاریخ ؛لومړی ټوك ،کابل - ۱۳۵٦ کال،۳۹۰ مخ .
(۲) اضلاع ،ایجنسي هاو قبایل ایا لت پښتونستان ۹۳-۹٤- مخونه .

ددوی دلویو او مشهورو کلیو او ځایونو نومونه دادي : نری اوبه، تل، درسمند، هنگو، اوسترزی، کسائی، توغه، توره وړی، کټی، مدخوزه او نور (۱)

سرویلیم بارتن د بنگښو د جگړنو میرونو شمیر (۶۰۰۰) تنه ښودلی دی چې (۴۰۰۰) تنه یې په کوهاټ او پاتي برخه یې د کورمې په سیمه کې اوسیږی :

د کوهاټ د ضلعې د بنگښو نه پرته یو شمیر بنگښ په افغانستان، دایران دمازندران په سیمې او د هندوستان په ځینو ایالتونو په تیره بیا په فرخ آباد کی دیر شمیر بنگښ استوگنه لری :

د بنگښ دقبیلې اکثره خلك شیعه گان (شیعه مذهبه) او دگاړی دگوند پوری اړه لری.

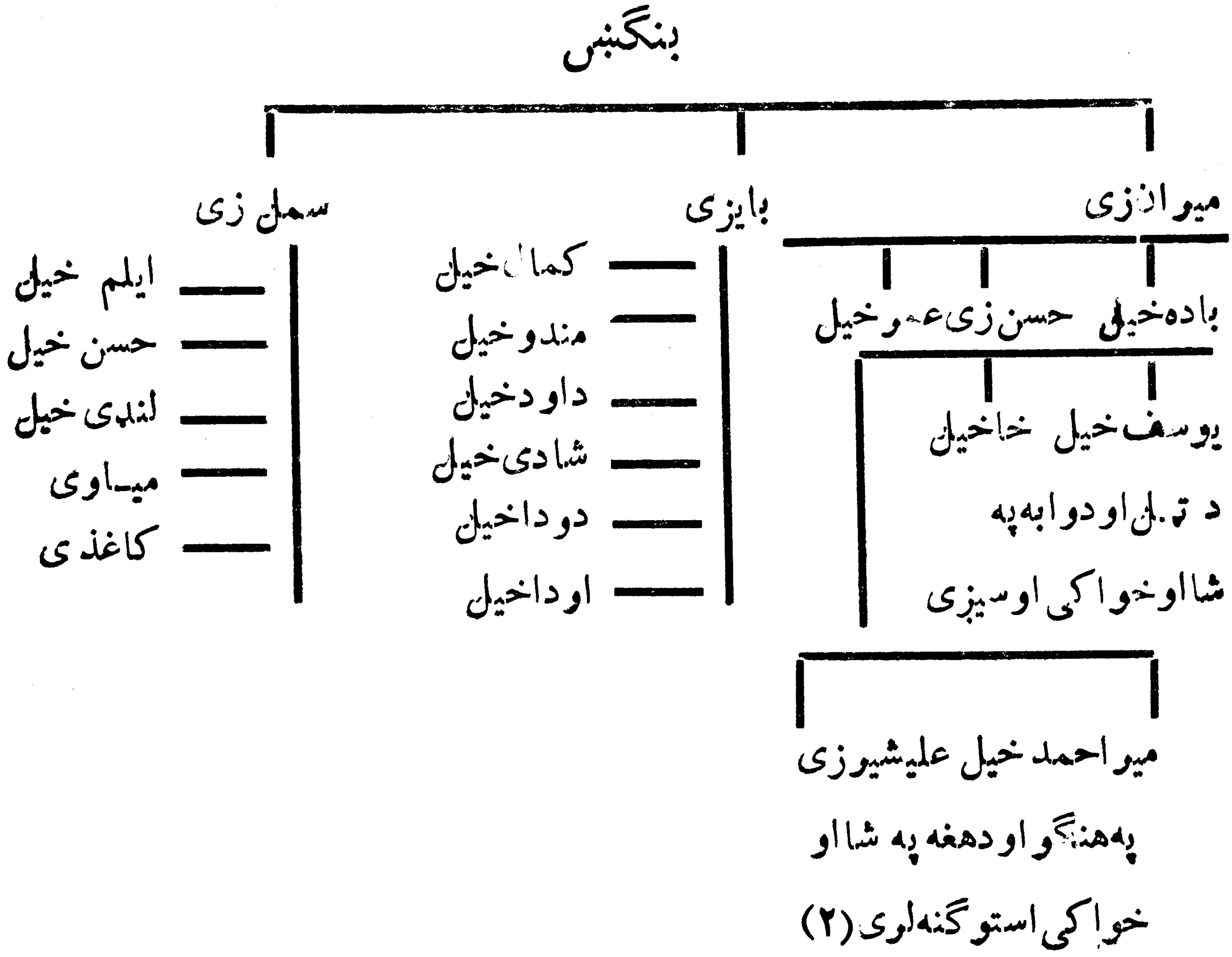

(۱) پښتونستان کابل- ۱۳۳۰-۲۷۰ مخ .

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان - ۹۴ مخ .

بنوڅی

کهچیری دبنوڅیو دنسب شجره په غورسره وګورو نو څرګنده به شی چی دوی په اصل کی کرلانی پښتانه دی. دبنوڅیو لوی نیکه شاه فرید نومیده چی وروسته په شیتك باندی مشهور شو. دشیتك مورککی نومیده چی د ده دپیدا کیدو په وخت کی مړه شوه پلاریی په ده باندی دشاه فرید نوم کیښود. په کوچنیوالی کی یی د نورو ښځو دشیدوسره توافق نه درلود په دی نسبت ډیر ناروغ شو. نو په دغه وخت کی دحکیمانو له خوادده پلار ته توصیه وشوه چی دخری شیدی دی ورکړل شی. په دغه سبب دی په شیرتګ باندی مشهور شو چی دزیات استعمال په سبب شیرتګ په شیتك بدل شو.

داسی روایت موجود دی چی شیتك دری ښځی درلودی. دیوی ښځی اولاده یی دوړاوتنی دی، ددویمی ښځی اولاده یی جیلم او هویداوله د ریمی ښځی نه یی چی بانو نومیده دوه زامن دکیوی اوسورانی په نامه وزیږیدل چی د دوی دمور نوم له کبله د وی ته بانوزی ویل کیدل خو عوام پښتانه یی بنوڅی بولی.

دبنودتسمیی وجه به غالبا دهماغی ښځی نوم وی چی اولاده یی په دغه سیمه کی میشته وه داځکه چی وړاندی تردی چی دوی په دغه ځای کی میشته شی ددغی سیمی نوم بنونه و. په دی باب یو بل روایت هم موجود دی چی د اسلام ترخپریدو دمخه دلته یو هندی راجا استوګنه درلوده چی نوم یی ستوام و. ده خپله یوه لور چی بانو نومیده خپل یو ملازم او پهلوان ته چی هنی نومید واده کړه. نوموړی داواده دځان دپاره سپکاوی وګاڼه او ښیراوی یی وکړی چی دده ددی دعاو دقبلیدو له کبله په دغه ځای دزلی او ډیرو باران و شوچی دغه ملك او اوسیدونکی خلك یی تباه کړل. نو ددغی پیښی په سبب ددغی سیمی نوم بنو شو.

داسی ویل کیږی چی ددوی اصلی ځای دسلیمان دغوره ښاخ د شوال غو ګښل کیږی. هغه وخت چی هنی او منګل دبنو په سیمه کی میشته وو ددوی ترمنځ دبی اتفاقی پیداشوه او په هغه وخت کی د دوی پیر شیخ شاه محمد روحانی (رح)

له دوی نه په دی سبب ناراضه شو چی د پید اوارواو غلی عشر یعنی لسمه برخه چی هغه ته به یی ورکوله وربانـدی بنده کړی وه چی له هماغه وخته نو موړی پیر د شیتك له اولادی نه دکیوی اوسورانی بنوخیواولاده دخپل زوی شاه نیکبین سره دشوال دغره څخه دی ملك ته را ولیږل اواجازه یی ورکړه چی دهنی او منګل قومونه له دغه ځایه وباسی اودغه سیمه چی په هغه وخت کی په ډنډ باندی مشهوره وه په خپله قبضه کی راولی .څرنګه چی د شیتك اولاده دوزیر وقوم دغلبی اوزور زیاتی نه په تنګ شوی وو نو دغه خبره یی غنیمت وګڼله اودخانه کوچ په ډول دغه ځای ته روان شول لومړی دتوچی دسیند سهیل خواته اودګبر دغره په شمالی لمنی ورغړ کی میشته شول چی اوس هم دلته دکیوی میله په نوم یو ځای شته :

بنوخیو د خپل پیر دزوی په غوښتنه اومشوره دری کـوترې را وړی دیو ی کوتری نه یی هیڅ بڼې ونه ایستلی ددویمی کوتری نیمایی بڼې اوددریمی کوتری ټولی بڼې یی وایستلی اودری واړه کوتری یی دخپل استازی په لاس دهنی او منګلو قومونو ته واستولی اوداپیغام یی وروليږه چی له تاسی څخه هر هغه څوك داستول شوی کوتری په څیرچی بڼې یی نـه دی ایستـل شوی کـولای شـی خپـل مال اوجایداد واخلی اولاړشی اودوی تـه به هیڅ زیان ونه رسیږی اوهغه خلك چی ترلږتم کیدو ورسته ولاړشی هغه به د هغی کوتری په شان وی چی نیمایی بڼې یی وتلی وی او هغوی ته به ځانی اومالی تاوانونه ورسیږی او پښیمانه به شی اوهغه څوك چی نه ځی هغه به موږد خپل پیر په برکت دهغی بی بڼو کوتری په شان لـوڅ کړو :

کله چی هنی اومنګلو د کوتر ودغه حال ولید اوپیغام یی واورید ه نو په خپلو مینځو کی یی سره سلا اومشوره وکړه چی څیری له دوی سره جګړه وکړی نود بریالیتوب هیله نشته همدارازدوی دخپلی بی اتفاقی اودپیر دنارضائیت په سبب خواشینی وواوهم بنوخیودوی کرنی اوزراعت پایمالاوه اودوی ته به یی زیانونه رسول : کله چی په دغو کوچنیوپیښو باندی شخړی را مینځ تـه شوی نو بنوخی

بریالی شول . په پای کی دهنی اومنګل قومونه مجبورشول اوملك یی پریښود .

دهنی دقوم لږشمیر دهندخواته لاړل اولږشمیریی دمنګلوله قوم سره یوځای دسپین غره په سهیلی برخه کی میشته شول چی له هغی مودی را په دیخوا دشیتکو بنوڅیواولاده په دی سیمه باندی قبضه لری .

که څه هم ددوی له خوادغه ملك دنیولوټاکلی نیټه معلومه نه ده، خو دوی دشاه محمد روحانی (رح) په وخت کی چی د شاه رکن عالم همعصره اومریدو دلته میشته شوی دی اوشاه رکن عالم په (۷۰۵هـ) کال له دی نړی نه سترګی پټی کړی دی.

دبنود ضلعی جغرافیوی موقعیت :

ددغی ضلعی لویدیځ ته دوزیروغر، ختیځ ته یی د شاپور دضلعی سرحد، د متهه پوالیه سیمه اودجیلم دضلعی دتله کنګ تحصیل یوه برخه، شمال ته یی دلویدیځ نه نیولی دسند دریاب ترښی غاړی پوری دکوهاټ ضلعی د ختک او غونی سیمه اودهغه دریاب کیڼه څنډه ازڅه دراولپنډی دضلعی دمکهد د سیمی سره یوځای کیږی. سهیل ته یی ددیره اسمعیل خان پواله پرته ده.

اوږدوالی یی له لویدیځ نه چی هلته دکورمی سیند د غره نه اوارې سیمی ته راځی ختیځ خواته دشاهپورتو ضلعی پوری (۱۰) میله اومنځنی پلن والی یی له شمالی نه جنوب ته ترڅلویښتو میلو لږڅه زیات دی .

مساحت یی (۳٦۱۱) میله مربع اود (۱۸۵٤)ع کال دسرشمیرنی له مخی (۲۳٦۲۵۸) تنه اوسیدونکی لری چی په دی حساب په هر میل کی (٦۵) تنه میشته دی.

ددغی ضلعی لویه برخه چی دری پرګنی لری یعنی خاص بنو، لکهی-مروت اوعیسی خیل دسنده دریاب دلویدیځو غرونو په ذریعه احاطه شوی دی په لیره بیاد تنګ دره چی دعیسی خیلواولکهی مروتو په پولو کی دکورمی سیند او عامه لاری دیوځای کیدو په سبب دبنواومروتوپرګنه دغرونو په حلقو کی د لوړ ځای څخه دګرد میدان په شان بریښی .

ښونيو پراخ ميدان دی چې دکورمی په سين سره خړوبېږي . دلته جوار ډېر کرل کيږي په اوړي کې يې هوا ګرمه ده ،خو په ژمی کې داسی سوړوی چې انسان يې زغملی نه شي.

حاصلات يې شولی، غنم، جوار، ګنی، تمباکو، کور کمن اوزنجبيل دی. له ختکيو، توتانو، نارنج بادرواوغنولېمو ګانو پرته نوری ميوی نه لری.(۱)

ددې ولس خلکو ونې دنوروسيمو دخلکو د قد ونو په تناسب وړې دی . د دوی رنګـونـه زيړاواکثـراً بيضوی اومتـوسط انـدامونه لری ددوی تنکی وړی او ستر ګې يې ګردی دی.

ددوی کالي اوپوښاك نوروپښتنونه ورته دی. دېنوخيومشهورښاخونه دادی:
د ميرې ښاخ، دسوراني ښاخ، د سمی ښاخ، دعيسکی ښاخ، دسيناورښاخ، دتپي ښاخ، دغرصنزي ښاخ اودمنداخيلوښاخ چې دا ښاخونه بيا په ډيرو څانګو او هره څانګه بيا په وړوړو اوفرعي پښو ياندي ويشله شوی ده . (۲)

بيټنی

د دغی قبيلی خلك د خپل اوی نيکه بيټ يا بټن د نامـه له کبـله په بيټنو سره شهرت لری . دا سړی په پښتنو کی ډېرمشهور نيـکه دی اوله پخوازمانـی څخه مورخانو ده نوم اوحال ليکلی دی اوپه پښتنی عنعنه کی دا سړی يوخورالوی پښتون اومشهورنيکه ګڼل کيږي .

د دی عنعنی تصديق په خارجي مورخينو کی ابوالفضل علامی (۱۰۰٦ ه) داکبر مغولی پاچادربارمورخ په دی ډول کوی : «په پښتنو کی دری وروڼه بيټنی، غرغښت اوسړه بن ډيرمشهورنيکونه دی (۳) .»

---

(۱) حيات افغانی - ۷۱۸- ۷۱۹ -۷۲۱- ۷۲۲- مخونه.

(۲) پښتانه دتاريخ په رڼاکی ۱۳۹٦- ۱۳۷۹ مخونه

(۳) آئين اکبری ، لومړی توك ، ۱۹۱ مخ .

د بیټ نیکه نوم په تاریخونو کی بیټنی او بټن هم راغلی دی او نعمت‌الله هروی (نورزی) چی په (۱۰۱۸ هـ) یی مخزن افغانی تالیف کری دی مم د شیخ بیټنی او د ده د اولادی احوال په بشپړه توگه راوړی او ځینو نورو تاریخونو ته حواله ورکوی چی مجمع الانساب او معدن اخبار احمدی او تاریخ ابراهیم شاهی له هغو څخه دی اوتروده د مخه کښل شوی دی (۱)

د روایاتو له مخه بټن د قیس عبدالرشید زوی دی. بیټ نیکه (*) د خپلو وروزورنو یعنی غرغښت او سربن نه په عمر کوچنی و، خود خپل نیک خوی، زهد او تقوی په وجه یی ډیر شهرت ترلاسه کړ. په کوچنیوالی کی یی تو عربستان او عراق پوری سفرونه وکړل چی د دی سفرونو په ترڅ کی یی د ډیرو خلکو سره لیدنی کتنی وکړی او د هغوی د محبت نه یی فیض حاصل کړ (۲)

اخوند درویزه ننگرهاری (چی تر ۱۰۴۸ هـ) پوری ژوندی و هم د شیخ بیټنی او دده داولادی ذکر کوی او د پښتنو له مشاهیرو څخه یی گڼی خو تر دغو ټولو یو پخوانی او زوړ کتاب چی د بیټ ذکر او دده اشعار په کی راغلی دی د سلیمان ماکو د بارک خان دزوی تذکرة الاولیاد چی له (۶۱۲هـ) وروسته لیکل شوی دی د دی کتاب هغه یوه خوپاڼی چی شته د شیخ بیټنی ذکر داسی کوی: «نقل هسی کاندی یاران چی په روزگار د شیخ بیټنی دده وروړ چی سربن نومید او پر شیخ بیټنی هم خورا گران و. سربن نه دراړه زامن او هر کله به یی ویل خپل وروړته بیټنی خپل زوی اسماعیل ورکا او لوی شو د سربن په کاله خدای مهربان د اسماعیل په برکت سربن ته نصیب کړه دومره زامن چی اوس شو گڼون دهغو...(۳).»

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی د پښتو ادبیاتو تاریخ په دوهم ټوک کی لیکلی: «دبیټ نیکه نور احوال موږ ته نه دی معلوم او نه دده د ژوند وخت مؤرخانو

(۱) د پښتو اد بیات تاریخ، دوهم ټوک، (۱۰۵) مخ.
(*) په سانسکریت کی بت Bhutt د دانشمند، فاضل او بت د پهلوان او سرباز په معنی راځی.
(۳) تواریخ خورشید جهان، ۲۰۶ مخ.
(۳) عبدالحی حبیبی، د پښتو ادبیاتو تاریخ، دوهم ټوک (کابل: ۱۳۴) ۱۰۶ مخ.

تصریح کړی دی: فقط دپټې خزانې د لیکلو څخه ښکاري چې اسماعیل دبیټ نیکه زوی دخرښبون معاصرواودغه سړی په(٤١١ه) کال کی مړ شوی دی. نوچې داسماعیل دژوند وخت د(٤٠٠ه) حدودوی ښایي چې پلاراوا کا یې هم د(٣٥٠ه) په حدودو کی ژوندی وی.

دحیات افغانی دلیکوال په حواله دی دسلیمان په غرونو کی میشته وخو تر مړینې وروسته دغزنې په شاوخوا کی ښخ شو(١)

شیخ بیټني دری زامن درلودل چې اسماعیل، ورښبون او کجین نومیدل اوپه دغو دریوزامنو برسیره یې یوه لورهم درلوده چې بی بی متو نومیده او دشاه حسین غوری میرمن وه چې اولاده یې متوزی پښتانه دی (٢)

دبیټ نیکه په زامنو کی دورښپون او کجین اولادی ته بیټني وایي (٣) په پخواوختونو کی ددغی قبیلی خلک دسلیمان دغره په لویدیځه خوا کی اوسیدل او دبهلول دزوی سکندراو دی دوا کمنې په وخت کی دغلجیو دقبیلی دغلبې له امله له خپل پخوانی اواصلی تاتوبی نه وکوچیدل اودسلیمان دغره په لمرخاته د ګومل درود پرغاړه اوپه ټانک کی میشته شول: وروسته بیا ددغی قبیلی اکثره خلک دسوداګری اونورو دولتي چارو د ترلاسه کولو لپاره هند ته ولاړل له دی کبله چې په هغه وخت کی په هند کی پښتنو واکمنانو قدرت درلودنوله همدی کبله دبیټني قبیلی ځینی کسان هم دلویو رتبو خاوندان شول چې ترهغه وروسته فتح خان بیټني دبنګال دعلاقی دګورد سیمې خودمختاره اومشهور صوبه دار یاګورنر وچې وروسته دهغه تاج دکرلانی قبیلی لاس ته ورغی اوپه همدی دول ددغی قبیلی خوتنو نورو هم دپښتنو پاچا یانو په دوره کی امیرانو و هغه شمیر بیټنیان چې دګومل په دره کی اوسیدل د هغوی په شمیر کی زیاتوالی راغی چې دخپل ملک په لویو لوا ودنورو سیمو په نیولو یې

(١) حیات افغانی - ٣٨١ مخ .

(٢) نوموړی اثر ٣٨٢ مخ .

(٣) پښتانه دتاریخ په رڼا کی - ١٣٣٤ مخ.

پیل وکړ ان تر دې چې (دو تي) ته چې کابل ګرام ته نژدې موقعیت لري ورسیدل: (۱)

دوی دلته دوز یرو او مسیدو سره مخامخ شول او په هغه جګړه کې چې ددوی ترمینځ پیښه شوه ماتې یې وخوړه او بیرته تګ ته مجبور شول او دکړ نګی له کلا څخه هم بې کته راغلل. اوس نو موړی کلا دمسیدو دقبیلې د یو ډول زیږو دښاخ دشنګی خانګي په لاس کې ده. کله چې وزیر او مسید ددوی دمقبوضه ملك له نیولو سره ته دهغوی په ملك باندې هم تیرې پیل کړ نو په دغه وخت کې ځینې خلك له خپلو کورونو څخه لاړل او چیرته چې دوی ته پناه ورکړل شوه هلته میشته شول، خود کجین داولادې زیاتره برخه اودهغې نه دوړسپون اولاده دسلیمان دغره په ختیځه برخه کې میشته دي (۲)

ویل کیږي چې په هغه وخت کې چې دګبرغرچې دبنو جنوب اودټاك شمال ته پروت دی او دورګار ابناخ ورسپون بیتمنیو په قبضه کې وچې وروسته بیا په نوموړي ښاخ باندې دګوربز وقبیلې یرغل وکړ او بې شمیره ورګاړي یې ووژل او ددوی ملك یې ونیوه. داسې روایت هم موجود دی چې ددغې مظلومې او خپل شوی فرقې په مینځ کې یوه امیند واره ښځه هم وه چې ژوندې پاتې شوه او دلکي په نوم یوه ځای ته راغله او په دغه ځای کې خدای (ج) دې ته دوه غبرګوني زامن ورکړل چې په یوه باندې یې دآدم او په بل باندې یې دمعروف نوم ونه کیښودل او کله چې دغه یتیمان دبلوغ مرحلې ته ورسیدل نو دخپلې مورنه یې دبیتمنی قبیلې د پاتې خلکو حال تر لاسه کړ او دګومل درې ته دکجین او وړسپون اولادې ته ورغلل او له هغوی نه یې مرسته وغوښتله او هغوی یې دخپلې مظلومې څخه خبر کړل او ورته یې وویل که چیری تاسې زموږ پخوانی ملك ونیو نو ددوی برخې یې ستاسو او دریمه برخه یې موږ ته راکړي (۳)

---

(۱) حیات افغانی -۳۸۲ مخ.

(۲) نوموړی اثر ۳۸۲ مخ.

(۳) تواریخ خورشید جهان- ۲۰۶ مخ .

دکجین اولادی دغه شرط ومانه‌اوهغه‌خوا ته یی لښکری ولیږلې او پــه هغه جگړه کی چی د دوی ترمنځ پیښه شوه کجینونه بری ورپه برخــه شو اوگور بــز وتښتېدل‌او دهغوی‌داوسنی سیمی لویدیځ خواته ولاړل توبریالیتوب وروسته یی مفتوحه سیمه د پخوانی شرط له مخی په دریــو برخوو ویشله‌چی‌دوی برخی‌دکجین اولادی ته اوپاتی‌دریمه برخه یی اصلی خاوندانوته ورکړل شوه اوددغه ویش‌په مطابق ددغی سیمی دڅاروواگی تورسره کیدی خــواوس دگبرسیمی‌اکثره ځمکی دکجین اولادی دنانی شاخ دبیی اوگروی په ذریعه نیولی دی (۱)

بیټنی د جنوبی وزیرستان په سهیل اودیره اسماعیل‌خان دضلعی پــه لویدیځ کی استوگنه لری چی دجغرافیوی پلوه په جنوبی وزیرستان، خوپــه اداری لحاظ په دیره اسماعیل خان کی موقعیت لری .

ددوی سیمه له ۱۲ څخه تر۱۵ میلوپوری پــلن والی او تقریباً ۵۰ میله اوږود والی لری . ددوی اصلی مرکز دجنډ ولــه پــه نامه سره یادیږی چی پــه جنوبی وزیرستان کی دټانگ پوری مربوطه سیمه ده همداراز ددغی‌قبیلی خلک په بنوکی هم استوگنه لری (۲)

په ۱۹۶۱ کال کی په بنوکی ددوی شمیرد۱۱۹۸٤ تنواو په دیره اسماعیل‌خان کی ۱۳۲۱۷ تنو ته رسیده . (۳)

کسبونــه او عادتونــه :

ددغی قبیلی اکثره خلک دکرنی اومالداری پــه څارو بوخت دی : دوی پــه خپلو کسبونو کــی تــکړه اوزیارکښ دی ددوی څخه ځینی خلک هندوستان تــه د سوداگری له پاره تگ اورا تگ کوی (٤)

بیټنی غنم رنگه پوستکی، گردمخونه، غټی‌سترگی او منځنی اندامونه لری .

---

(۱) حیات افغانی- ۳۸۳ مخ .
(۲)اضلاع، ایجنسی هاوقبایل ایالت پښتونستان - ۹۸ مخ.
(۳) « « « « ۹۸ مخ .
(٤) پښتونستان، ۲۵۲مخ.

دوی دیرمیلمه پالونکی خلک دی . د بیټینود نارینه اوښځوپوښاک د وزیروسره د ګاوندیتوب په سبب ورته والی لری.همدارازدیوالړتوپیرونوځخه پرته ددوی دود او دستور کټ مټ دوزیروپه شان دی :

دبنواودیره اسماعیل خان نه پرته دیرشمیر بیټنی په هندوستان اودافغانستان په بیلابیلو ولایتونو کی استوګنه لری اوخلک ددغه قبیلی خلکوته دستانه وو په توګه درناوی کوی:

همدارازدوی د مسیدو سره پخوانی د ښمنی لری اود مروتو دقبیلی د موسی خیلواونوتاخیلواکثره ځمکی ددغوخلکوله خوا کرلی کیږی :

دبیټنی دقبیلی ښاخونه:

ددغی قبیلی خلک په ځینو عمده څانګوویشل شوی دی چی بیاوروسته په نورو وړوخیلونو باندی ویشل شوی دی د غه څانګی په لاندی دول دی :

دانا، تتا، کتیا، کوتی، رتن زی ، بو باڼی، بوبکث، توران خیل ، کته ګرام ، مندانه ، شیخایی، ترایی اوخپلایی(۱)

۱ـ دکوتی ښاخ :

دکوتی ښاخ په اصل کی سیدان دی ځکه چی دبیټ نیکه لمسی ابراهیم بن وړسبون یوسیدماشوم په خپل زویتوب ونیوه اوهغه یی لوی کړچی دغه ماشوم کوتی نومید چی دکوتی ښاخ هم دده په نوم نومول شوی دی . کوتی دا براهیم داصلی زوی دوتانی ځخه نیمه برخه واخیستله نو ځکه دبیټنی په قبیلی کی وشمیرل شواوس هم دده اولادی ته سیدان وایی چی دبنوپه ضلعه کی یوه سیمه دکوتی صادات په نامه یادیږی چی هلته یی اولاده میشته ده :

۲ـ دتتا، دنااو کتیااولاده :

دوی دکجین له نسل ځخه دی اواوس دبیټنی په قبیله کی داسی ګډشوی دی چی ددوی تر منځ هیڅ توپیرنشته.دتتااودنااولاده دشمیر دزیاتوالی په سبب دټولی بیټنی قبیلی مخکښ دی (۲)

---

(۱) اضلاع ،ایجنسی هاوقبایل ایالت پښتونستان ،۹۸مخ .
(۲) حیات افغانی ،کابل ـ ۱۳۶۲ ، ۸۸ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

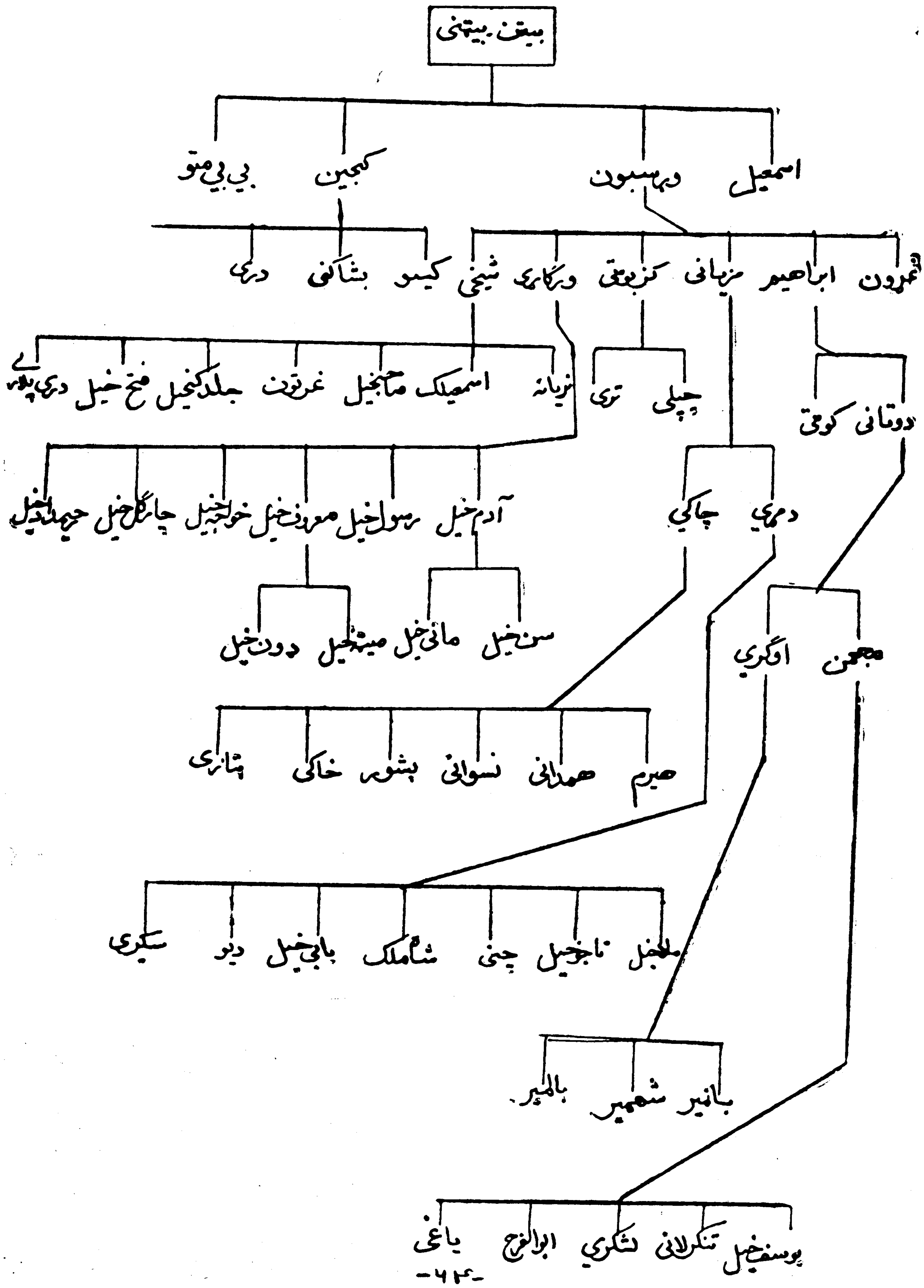

پړه څمکني

د پړه څمکني قبیله د سړبن په تولنیز ګروپ کې شمیرل کیږي چې د سپین غره په سهېلي لمنو کې ژوند کوي . ختیځ ته یې اپریدي او اورکزي، او لویدیځ ته یې توري، شمال ته یې سپین غر او د جنوب خواته یې د توریو او اورکزیو سره پوله لري .

په ۱۹۶۱ ع کال کې د دوی شمیر (۳۹۱۱۹) تنو ته رسیده . دوی په یوه غرني سیمه کې ژوند کوي . د دوی ځمکې اکثره للمي دي خو ښه حاصل نه ورکوي پړه څمکني د افغانستان څخه د سپین غره په واسطه جلا شوي دي او کله چې افغانستان ته سفر کوي د اپریدیو او کورمې د لارو څخه ځي او په اداري لحاظ د کورمې په ایجنسۍ پورې مربوط دي . دوی غالباً د کرمان په دره کې ژوند کوي.(۱)

پـړه څمکني

- ازی خیل
- خانی خیل
- خواجه خیل
- اسیایی
- غوربینه
- ګانداره

پړبه

پړبه په اصل کې کرلاڼي پښتانه او د خوګیانیو د قبیلې یوه څانګه ده خو د یوې مودې راهیسې له دوی نه بیله شوې ده او د خوګیانیو له پاتې ښاخونو څخه دومره لیرې استوګنه لري چې پخپله هم نه پوهیږي چې له خوګیانیو سره اړیکې لري او که نه (۲)

نو ځکه مو دلته په ځانګړي ډول وڅیړل . د پړبه مشهور خیلونه دادي: مردي-خیل، میاخیل، بسي خیل، سردارخیل، محمود خیل، تري زي، ملي زي، اشي زي، دده خیل او بوچي خیل.

---

(۱) اصلاع ، ایجنسي ها وقبایل آیا لت پښتونستان - ۹۲ مخ .

(۲) حیات افغاني - ۵۰۱ مخ

داسې ویل کیږي چې اومړی تولوخوګیانوپه خوښت کې استوګنه درلوده خو د جها نګیرپه زمانه کې د زرمت په سیمه کې ځینواستوګنوغلجیوقبایلوپه‌دوی حمله وکړه اودوی یې د خپلې سیمې نه بې ځایه کړل . د شاه جهان‌دواکمنۍپه‌وخت کې په دوی کې کورنۍ جګړې پیل شوې اودوی‌په هغوجګړو کې ډیر کمزوري شول (۱)

دحیات افغانی اوتواریخ خورشیدجهان‌دمولفانوپه قول د دوی د وسله وا لو کسانوشمیرپه هغه وخت کې(۱۰۰۰) تنه‌ښودل شوی دی. دوی‌د خوست‌په‌سیمه کې استوګنه لري اوپه سپین‌ګوندی کې داخل دی . د پربه د ښاخ زیات شمیر خلك د کرنې‌په‌چارو بوخت‌دی‌خولږشمیریې‌دتجارت‌اوسوداګرۍ کارو نه‌هم‌سرته‌رسوي (۲)

پرملیان(فرملیان)

پرملیان پرملیان اویافرملیان په پښتنوکې یوه ډیره لرغونې قبیله ده چې د غرغښت په تولنیزګروپ پورې اړه لري اوځا نونه دکاکړویوه ځانګه بولي . د دوی داستوګنې اصلي ځای پرمل یابرمل دی چې دسلیمان د غرو نوپه اړې اود اوسنی ارګون په سیمه کې موقعیت لري .

تاریخ حیات افغانی لیکي: پرملیان اکثراً په اورګون اودخرو تو د سیمې په‌منځنۍ برخه کې اوسیږي (۳)

البیرونی دقانون مسعودي په دریم توك کې دپرملیانودسیمې موقعیت د غزنې اوملتان ترمنځ ښودلي دی . همدارازدصولت افغانی دتاریخ مؤلف زرد ارخان ناغردپرملیانو دقبیلې دموقعیت په باب لیکي :

«پرمل دغزنې په توابعوکې دیوې سیمې نوم دی اوهغه کسان چې د پرمل په سیمه کې‌استوګنه‌لري‌دپرملیانوپه نامه‌بلل کیږي (٤)»

---

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې - ۱۳۸۹ مخ .

(۲) تواریخ خورشید جهان - ۲۵۰ مخ .

(۳) حیات افغانی- ٦٤٧ مخ .

(٤) معاون سرمحقق محمد محسن پرملی، (دپرملیانوقبیله) دحقیقت سرباز دورځپاڼې ٤۷ ګڼه د۱۳٦۷کال دسرطان میاشت .

دافغانستان نامتو او وتلي مورخ اروابناد استاد احمد علي کهزاد هم دپرمليانو د اصلي ټاټوبي مرکز (اورگون) ښودلی دی چې پرمليان پـکې ژوندکوی . کـه څه هم دپرمليانو داستوگنې او نژادی اړیکو په باب دول دول نظـريـې څرگندې شوي دي او دهغوی څخه يې ځینې عقیده لري چـې پرمليان دهغو يفـتلي شهزاده-گانو له اولادې څخه دي چې دعربو دفتوحاتو له وخت نه دغزنوي واکمنۍ تر دورې پورې او بيا تر اوسه په سليمان اوسپين غره کې اوسېږي .

همدارنگه دپرمليانو په باب دوهم نظرداد ی چې دوی به خلجي (غلجي) وي خو هغه دوېم اوقطعي نظرچې دپـرمليـانـو پـه بـاب صدق کوی هغه دا دی چې دوی دپښتنو دغرغښت په ټولنيز گروپ شامل اودکاکړو پښتنو اولاده ده چې موږ ددوی دپښتو نوالـې دثبوت له پاره لاندېـنې دلايل راوړای شو . هغه وخت چې بهلول لودی دډيلي سلطنت ترلاسه کړ نو ديوه فرمان په ذريعه يې پښتانه قبايل هند ته وروبلل : په دی فرمان کې راغـلي وچې ماتـه خدای دهندوستان تخت راکړ خو ددی تخت حفاظت هغه څوک کولای شي چې د قوم او قبيلې خاوندوی. نو پـس پښتنو ته پـه کار دی چې ددوی ډيرشمير هندوستان ته راشي او نه يوازی سلطنت و-ساتي بلکې هغه ته پراختيا ورکړي اوجاگيرونه ترلاسه کـړي چې ددغه فرمان په ځواب کې ډير پښتانه قبايل په تيره بيا لوهانی او پرملي پښتانه دهند په لوروړغلل:

په اوسني وخت کې پرمليان په لاندنيو سيمو کې ژوندکوی :

۱- زوړاورگون چې داورگون داولسوالۍ په شپږ کلومترۍ کې موقعيت لري او ويل کيږی چه په دغه ځای کې دپرمليانو تقريباً څلورزره کورنۍ ژوندکوی. دزاړه اورگون پرمليان په دوو ښاخونو وېشل کيـږی شرف اوسپري چې شرف بيادبالشتي، ميل احمد اوملت کلان په څانگـو اوعلي خيـل اوقره خيل دسپري په ښاخ پورې اړه لري .

داورگون په پرمليانوسربېره يوشمير پرمليان دکـابـل دچهاردهي په کلای-قاضي، کلای غيبی، آقـاعلي شمس، ده مرادخان، چهلستون، سرآسياب، موسهی

پرملیان، کلای کاشف، یوسف بنګی، بر پرملی او کوز پرملی کې چې دګلباغ د سیمې پورې اړه لري او کلای غیب الله او کلای بهادرخان پر ملي کې ژوند کوي همدارازد کابل درخت شنګ ته نژدې په کوز پرملي کې هم استوګنه لري. یوشمیر پرملیان دمزارشریف په چارکنت، لوګر، غزني، هلمند او کندهار کې هم اوسیږي دخوشحال ختک داشعارو ده-اموس له مخې دګوزي پښتونخواد صوابي په تحصیل او همدارازدپاکستان په پنجاب کې زیات شمیر پښتانه پرملیان استوګنه لري. (۱)

پړانګیان

دوی لودي پښتانه دي. ویل کیږي چې دلودي د زوی سیاني له دووزامنود جملې نه یې پړانګی مشروچې دغه څانګه دهغه په نامه سره شهرت لري. په پیل کې ددغې قبیلې خلك په لویدیځ افغانستان کې میشته وو، خوتر هغه وروسته د غره ختیځې خواته ددامان دسیمې په تانك اوروري نومي ځایونو کې یې استوګنه غوره کړه. چې ډیره موده یې پر دغې سیمې با ندې قبضه دراود له څوړ هند د مغولي واکمن ظهیرالدین محمد بابر په وخت کې ددولت خیلو، میاخیلو او مروتو قبیلې او همدارازدلواني نورو څانګو دغه سیمه په زور سره دپرملیانو نه ونیوله او ډیر شمیر پړانګي ووژل شول. پاتې یې تیت اوپرك اود خپلې قبیلې له نورو څانګو سره دهندوستان په مختلفو اوبیلا بیلو برخو کې میشته شول (۲)

اوس په افغانستان کې حتی څوك دپړانګي له نامه سره هم اشنایي نه لري، خود هندو ستان په بیلابیلو برخو کې دوی دلو دي پښتنو په نا مه سره استوګنه لري. دهندوستان دپنجاب دایالت په روپړ اولود یانه نومي ځایونو کې هم ددغې قبیلې خلك میشته دي. همدارازدهندوستان په دکهن کې هم ددغې قبیلې څو کورنۍ شته.

(۱) محمد محسن پر ملي، «دپر ملیانو قبیله» حقیقت سر باز، ۴۷ ګڼه د۱۳۶۷ کال دسرطان میاشت

(۲) حیات افغاني - ۲۸۷ مخ.

دهند مشهور رواکمنان لکه سلطان سکندر لودی او سلطان ابراهیم لودی هم دلود یانو د پرانګی ښاخ ته منسوب وو .

پنج پـای

لکه چی د درا نیو په بحث کی راغلی دی درانیان دسړبن په تولنیز ګروپ پوری اړه لری او په دو وستروڅانګو یعنی ځیرك او پنج پای باندی ویشل شوی دی دپنج پای ښاخونه دادی:

۱ـ نورزی.

۲ـ اسحاق زی .

۳ـ الیزی .

٤ـ ادوزی.

٥ـ ماکو .

٦ـ خاکوانی یا خوګیانی .(۱)

پته دی پاتی نه شی چی دپنج پای د خوګیانی یا خاکوانی ښاخ دی له هغو خوګیانیو له قبیلی سره یو نه شمیرل شی کوم چی دننګرهاردولایت د خوګیانیو په اولسوالی کی استوګنه اری او کرلانی پښتانه دی .

پنـي

دپنی قبیله پـه غـرغښتو پښتنو کی یوه مشهوره قبیله ده.ددغی قبیلی اصلی مرکز د کاکړستان د ژوب ناوه او د بوری تاریخی سیمه ده. خوبیا وروسته پنیو خپله پارنی سیمه پریښی او د لویی تاریخی پښتونخوا نورو سیموته لیږدیدلی دی.هغه وخت چی پنیانو خپل اصلی تاټوبی کاکړستان پریښودنو ځینی یی په پښین کی میشته شول او ځینی یی دسیوی په تاریخی سیمه کی اباد شول (۲)

---

(۱) معلومات مختصر در باره.اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور- ۹٤ مخ .
(۲) پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی کویټه ، ۱۹۷٦، ۹٤ مخ .

ظفر کاکاخیل په خپل مشهور اثر «پښتانه د تاریخ په رڼا کې» لیکي: «ړمنی هم د کاکړو په شان مشهوره او پخوانی قبیله ده او جرړې یې تر ویدې زمانې رسي. د دوی ځینې خلک په افغانستان او ځینې یې په دکهن کې هم استوګن دي.» (۱)

همدا راز د ړمني د قبیلې یو شمیر خلک د هند د اندهرا پرادیش په ولایت کې هم شته دي چې د هندوستان په تاریخ کې دلیډوور برخه لري: داود خان ړمني په هند کې یو تاریخي شخصیت تیر شوی دی.

د ړمني ابن داني د نسب شجره

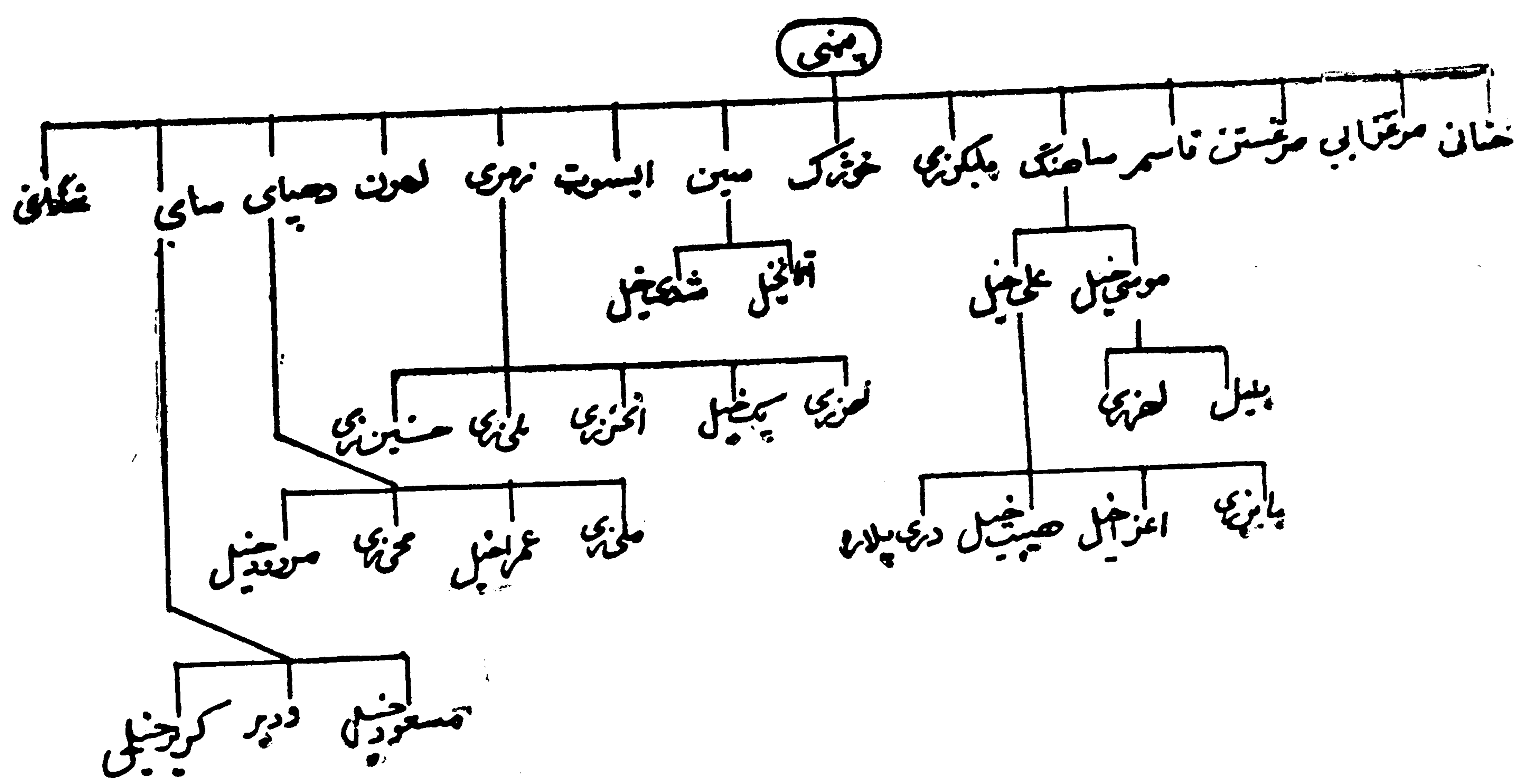

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې ۱۳۲۹ مخ .

پوپلزی

پوپلزی دسړبن په توليز ګروپ اړه لري او د درانيو د ځيرك په څانګې پوري تړلي دي.

پوپلزي د نورو درانيو څانګو څخه ډيره نوميالی څانګه ده ځکه چې د پښتنو پاچا ابدالي احمدشاه بابا او د ده اولاده له همدغې څانګې څخه دي. د دوی زيات شمير په کندهار او هرات کې استوګنه لري او لږ شمير نور يې د هيواد په نورو لويد يځو ولايتونو کې ميشته دي. د دوی د کرنې په چارو بوخت دي او ډيرې ښې ځمکې لري. همدارازد زابل په ولايت کې هم يو شمير پوپلزي استوګنه لري. اوس په هريوه ولايت کې د دوی د استوګنې سيمې او شمير ښيو:

۱ـ د کندهار په ولايت کې:

د کندهار ولايت په مرکز، دامان، شاه ولي کوټ، ارغنداب، خاکريز، پنجوايي او ارغستان په اولسواليو او د غورك په علاقه داري کې استوګنه لري چې د کندهار په ولايت کې د دوی شمير د ۱۳۶۰ کال د احصائيې له مخې ۶۷۲۸۳ تنه ښودل شوی دی. (۱)

دهرات په ولايت کې:

پوپلزيان د هرات ولايت د نظام شهيد، غوريان، او بی، کرخ او زنده جان په اولسواليو کې استوګنه لري چې د هرات په ولايت کې د دوی شمير د (۱۵۷۷۶) تنو په شا او خوا کې اټکل شوی دی.

د هلمند په ولايت:

د ناوه بارکزايي او نوزاد په اولسواليو او د واشير په علاقه داري کې هم يو شمير پوپلزيان استوګنه لري په نوموړي ولايت کې يې ټول شمير (۱۲۱۵۳) تنو ته رسيږي.

د زابل په ولايت کې:

د ترنك او جلدك په اولسواليو او د ميزان په علاقه داري کې استوګنه لري چې په نوموړي ولايت کې د دوی شمير (۳۸۳۸) تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی.

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام و قبايل ايالت سرحدی کشور ۹۸ مخ.

د ارزګان په ولایت کې :

په تورین کوټ او د خاص او روزګان، ګزاب، شهید حساس او د هراود په اولسوا لیو کې استوګنه اوي چې په نوموړي ولایت کې د دې شمېر ۲۹٦٤۱ تنه ښودل شوی دی (۱)

یوشمېر پوپلزي د بادغیس په ولایت د مرغاب او غورماچ په اولسوالیو کې هم استوګنه لري یوشمېر پوپلزي په ملتان کې هم استوګنه اوي چې ښا یې دوی په کوم سیاسي ملحوظ هلته تللو ته اړ شوي وي (۲) که څه هم ځینې پوپلزي پوونده دي خو بیا ځني زیات شمېر یې د کرنې په چارو بوخت دي د دې د کوچیانو شمېر هم ازدی.

د دوی تخمیني شمېر د (۱۲۸٦۹۱) تنو په شا او خوا کې دی :

پیاروخیل

دوی هم غلجي پښتانه دي او اکثریت یې په زرمت، پکتیکا او د کابل ولایت په جنوب لوید یځ یعنې دلمندر په دره کې استوګنه لري :

تاړن

د تاړن د قبیلې له په باب په مخزن افغاني کې لیکل شوي دي چې په اصل کې د سیدزوي و، خو کاکړ هغه په زویتوب ونیوه او هغه یې وروزه. تاړن هم په دغې قبیله کې ښځه وکړه او اولاده یې د کاکړو د او لادې سره مخلوطه شوه چې اکثره تاړن د کند هار په سیمه کې میشته او ستانه بلل کیږي او وایي چې دوی د (طاهر آ بشناس) له اولادې څخه دي چې د سلطان محمود غزنوي د واکمنې په وخت کې د او بو پیژندلو په کار کې بې ساري و (۳) د نسب د شجرې د لیدلو څخه

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل سرحدی کشور ۹۷ مخ .

(۲) دکابل سلطنت بیان دوهم توك ۸۷ ـ مخ .

(۳) حیات افغاني ـ ۲۳۱ مخ .

وروسته دا څرګنده شوه چې داقبیله هم دغرغښت په تولنیز ګروپ کې شامله ده.
ددغې قبیلې وګړي په رودملازي، زیارت، هرنایي او سنځاوي کې ژوند کوي(۱)

د تارن یا طاهر د نسب شجره

تارن				
خواحه کړی				
هکالون	ادین	ابراهیم	اسماعیل	تـور

تتا

دوی په اصل کې د کجین له نسل څخه دي او اوس د بیټني په قبیله کې داسې ګډ شوي دي چې ددوی ترمنځ هیڅ توپیر نشته. ویل کیږي چې د تتا اولاده دشمیر د زیاتوالي په سبب د تولي بیټني قبیلې منځـکښې دي (۲)

تتور

تتور د دولت خیل او تاك په لوید یځه برخه کې موقعیت لري. د دې ښاخ خلك هم ددولت خیلو او میاخیلو په شان په سوداګرۍ او تجارت بانـدې بوخت وو چې ددوبي له خوابه په وانه او په ژمي کې به ددامان په سیمه کې اوسیدل. دخانزمان خان کټي خیل دتسلط او قبضې په وخت کې دغه قبیله د لوحاني د تولو خانانو په ګډون دده تسلط لاندې پاتې شوه. وروسته دنادرشاه افشار ایراني په وخت کې دشاه بزرګ دخاني په موده کې دغه قوم دمغولو سره دمقابلې له کبله ډیر کمزوري شو او کله چې دغه قوم په یعقوب خیل و باندې یرغل وکړ نو دیعقوب خیلو نه یې ډیر خلك وژل. خوڅرنګه چې صاحب دا د خان او دیعقوب خیلانو

(۱) پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې - ۴۶۷ مخ.

(۲) حیات افغاني - ۳۸۸ مخ.

نورو ملکانو دگنداپوریانو نه مرسته‌وغو ښتله گنداپوریان هم ددوی سره‌ملا وتړله او دتتورپر قوم یې حمله وکړه چې دیرشمیر تتور یې دیعقوب خیلو په بدل کې ووژل چې ورووسته بیادغهٔ قوم دیر کمزوری شو (۱)

دحیات افغانی په قول ددغه ښاخ شمیرله دریوسوو کورنیو نه زیات نه دی . ددوی دود او دستور دمیاخیلوسره ورته والی اویووالی لری اوغالباً خلک یې دکرنی په چاروبوخت دی . (۲)

تر کلانی (تر کانی)

که چیری ددغی قبیلی دنسب شجره وگورونوخرگنده به شی چې ددوی دسربن په تړلنیز گروپ کی شامل‌دی. دوی د پښتنو نورو قبا یلو په‌اړ کې یوسفزیو، مندړو او گگیانیوته دیر نژدی اودغه دری واړه‌قبیلی دتر کلانیو په‌گډون دښاخی خیلویاخوښی خیلو پښتنوپه نامه سره یادیږی :

دغه قبیله په یوخوانیومتونوکی دمثال په توگه داخوند درویزه په تذکرة‌الابرار والاشرارکی عموماً دتر کلانی په نامه یاده شوی ده‌خواوس معمولاً دتر کانی په لیلک دودلیکله کیږی .

یوسفزی، مندړ، گگیانی‌اوتر کانی چې مجموعاً دخا ښی خیلو یا خوښی په نامه یادیږی ددوی اصلی اولومړنی ټاټوبی دارغستان په حدودو کې د غوبهدان اوسره غره په خواوشا کی هغه ځمکه‌ده چې‌دغوری مرغی په‌نامه یادیږی. دوی چې دترینو په‌گاوند کی اوسیدل دترینودفشاراوزورله امله یې‌خپله سیمه پریښوده او دغوریاخیلوله خوادغزنی دمقرپه کڅې کی په ورکړل شوی‌ځمکه باندی‌دځه وخت له پاره میشته شول خوله غوریاخیلوسره هم خوابدی شول هغه ځمکه یې هم پریښوده چې په‌نتیجه‌کی دکابل خواته راوخوځیدل . دراتگ په وخت کی اتمان‌خیل‌هم‌ورسره ملگری شول. دوی دکابل په‌شا اوخواورشوگانوکی میشته شول چې په هغه وخت کی په‌کابل کی‌دتیموری کورنی‌میرزاابوسعید واکمن وچی

(۱) تواریخ خورشید جهان - ۲۲۸ مخ.

(۲) حیات افغانی - ۲۹۸ مخ .

وروسته يې زوی ميرزاالغ بيګ دهمدغو پښتنو په مرسته په ۱۴۶۹ ع کال کې په کابل او غزني کې واکمن شو. له دغه ځايه اتکل کيږي چې خانبې خاښي خيل پښتانه به دکابل ورشو ګانو ته د پنځلسمې پيړۍ دلومړي نيمايي په وروستيو کلونو کې راغلي وي. ميرزاالغ بيګ چې تر څو پورې کمزوری و په همدغو پښتنو به يې ځان ساته خو کله چې هغه په خپلو پښو ودريد د پښتنو سره يې مخالفت څرګند کړ. ميرزا الغ بيګ لازمه وګڼله چې دهغوی پيا وړی ځواك مات کړي هماغه وچې خانبي خيلو پښتنو مشرا نو ته يې يوه ميلمستيا جوړه کړه او په چل ول يې سره يې دهغوی د(۹۰۰) تنه په شاالوخوا کې مشران له تيغه تير کړل چې اديره يې دکابل دمونجان دغونډۍ په جنوبي برخه دسياسنګ دغره په لمنه کې پرته ده داپيښه په غالب ګومان د ۱۴۸۰ - ۱۴۹۰ ع کلونو په شاالوخوا کې شوې ده :

تردې خونړي او خواشينوونکې پيښې وروسته خانبي خيل پښتانه دکابل نه د ننګرهار په خوا روان شول تر کلانيو به لغمان کې وارول :

يوسفزي ، ګګيانې او اتمان خيل په ننګرهار کې اوسيدل چې په بياوروسته نوموړي درې قبيلې په سوات ، دير او باجوړ کې ميشته شوې ، خو تر کلانې چې په لغمان کې يې استوګنه غوره کړې وه دلغمان خلکو ددوی له لاسه په کابل کې مغولي حکمران ته شکايت وکړ اودمغولي پوځ په فشار تر څه مودې وروسته دلغمان نه باجوړ ته ورغلل:

محمدحيات خان په خپل مشهور اثر «تاريخ حيات افغاني » کې ليکي: «په کومه سيمه کې چې د تر کلانيو قبيله استوګنه لري يوه غرني او ښکلې شنه سيمه ده چې ديره په زړه پورې آب وهوا لري. ددوی په سيمه کې دغنمو پيداوار دنورو غلو دانو په پرتله ډير دی »

قبيلوی ويش :

تر کلانې په لاندنيو سترو ښاخونو باندې ويشل شوی دی : (۱) سالارزی (۲) ماموند (۳) ابراهيم خيل (٤) اسوزی (٥) سميل زی .

۱ـ سالارزی:

سالارزی په ښار، کوټکی، الیکی، ناوه گی، چارمنګ، لرآمدك، برآمدك، لرسدین، برسدین، بو چمرکندا او دکونړ دولایت په دانګام کی اوسیږی.

۲ـ ماموند:

ماموند په اومړی سرکی په دوه مهموښاخونو چی یوته یی (اوی ماموند) او بل ته یی (وارهٔ ما موند) وایی ویشل شوی دی دلوی مامونددوخیلونوموته دادی:
مسعودخیل، عمرخیل، یوسف خیل، سلیمان خیل او خلوزی.
دوړوماموندوخیلونه دادی: بروزی، اوریازی، برم کازی.

۳ـ ابراهیم خیل:

په ټوله ترکانړی قبیله کی ابراهیم خیل دمشرتوب او اعتبارخښتن دی دوی اصلا په سالارزیوورګډیږی. خوله کومه وخته چی ابراهیم نومی دباجوړدسالار زیومشردخپلی آزادی له پاره دمغولودامپراتوری سره دیری جګړی وکړی او د باجوړدسیمی خپلواکی یی په دیری میرانی سره وساتله دهغه ځای دپښتنو له خواده ته دخان لقب ورکړشوچی دغه مشری تر دیری مودی پوری دده په کورنی کی پاتی شوه او اولاده یی دابراهیم خیلوپه نامه سره یاده شوه:

٤ ـ اسوزی:

په جندول او بر اول کی استوګنه لری:

٥ ـ شمل زی:

چی په میران او براول کی استوګنه لری:
د باجوړخخه پرته ترکلانړی ددیرپه ضلعه او د افغانستان دکونړ په ولایت کی هم استوګنه لری چی ددیردضلعی ترکلانړی په براول، میدان او جندول کی استوګنه لری او شمیری یی (۷٥٤۰۰) تنه ښودل شوی دی: په باجوړکی دترکلانړیو شمیر د ۱۹٦۱ کال د سرشمیرنی له مخی (۱٥۰٥۰۰) تنه وو چی د هغی جملی څخه یی

(۸۰۰۰۰) تنه ما موند او(۷۰۵۰۰) تنه سالارزي شمیرل شوي دي .

د افغانستان دکونړ په ولایت کي ددي شمیر(۳۹۹۸۲) تنه ښودل شوي دي چي په دانګام، اسمار، شنګري، شالي، ناړي، بریکوټ، دم کلي، نرنګ، سرکانو، ګنجګل، تانکو، شلتن اومروره کي استوګنه لري(۱)

تره خیل

دوي غلجي پښتانه دي او ډیرشمیر خلك يي دکابل دده سبزد اولسوالي په تره خیلو، د لغمان ولایت دتبي کونج اوترد خیلو په کلیو او ځینو نورو کلیو کي میشته دي یوشمیر تره خیل په کوهدامن کي هم استوګنه لري . ددوي یوشمیر کوچیاني ژوند لري تره خیل دکرکیلي په چارو بوخت دي او یوشمیر یي دولتي ملازمتونه هم سرته رسوي .

تـره کي

د غلجو په تولنیز ګروپ کي یوه ډیره مشهوره قبیله ده. د حیات افغاني دمولف په قول په افغانستان کي ددوي شمیر پنځلس زره کورونو ته رسیږي ددوي زیاتره برخه د غزني ولایت په مقر، ګیلان او د ناوي په اولسوالیو اودآب بند په علاقه داریو کي استوګنه لري چي ۲ پر۳ برخه خلك يي په کلیو اویوه برخه يي په پوونده او کوچي دول ژوند کوي چي ددوي د شمیر په تناسب د هغوي ملك اوسیمه وره ده . ځرنګه چي د مقر د سیمي زیاته اندازه د علي خیلو او خدوزیو په لاس کي ده نو ځکه دځمکي دلږوالي له کبله يي یوپر۳ برخه خلك په پښتونخوا او دژویو په روزنه او پالنه ژوند کوي .

د تره کو پوونده د ژمي د موسم په پیل کي د کندهار خواته ځي اود پسرلي د موسم په پیل کي بیرته د مقر خواته په راتګ پیل کوي چي دهمدي کبله په پښتو

---

(۱) اضلاع، ابجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان (۵۰ - ۵۱) مخونه .

ژبه کی د پوونده وو تره کوپه باب یو متل هم شته چی وایی :

چی چونگښی وایی قر — تره کی وایی مقر
چی چونگښی وایی غار — تره کی وایی کندهار

چی د دغه متل نه مقصد دادی چی کله دگرمی د موسم په پیل کی چونگښی د رغز پورته کوی : نو په دغه وخت کی تره کی کوچیانو او پوونده ته خپل وطن ته په زړه ور ګرځی او بیرته مقر ته راستنیږی . (۱)

د غزنی د ولایت څخه پرته یوشمیر تره کی د زابل د ولایت په مرکز کلات او د شاه جوی په اولسوالی کی هم میشته دی .

همدارازد هلمند د ولایت د ناد علی او گرمسیر په اولسوالیو کی هم یوشمیر تره کی استوگنه لری. د تره کو جنوب او جنوب ختیځ ته سلیمان خیل او توخی، ختیځ ته یی سلیمان خیل، شمال ته یی علی خیل ، اندړ او هزاره او جنوب ته د دیورند په کرښه د کاکړ و سره نښتی دی. د دغی قبیلی کوچیان په عمومی توگه په ژمی کی د کندهار په ویګ او دا څکزیو په سیمی او همدارازد کندها وپه نوروبرخو کی لیدل کیږی. د دوی یوشمیر د دیورند د کرښی نه تیریږی او د کاکړو دقبیلی سیمو ته لیږ د کوی او تر پشینه پوری ځی (۲)

یوشمیر تره کی د ننگرهار د ولایت د چپرهار د علاقداری د تره کو په کلی کی استوگنه لری چی شمیر یی (۲۸۷) تنو ته رسیږی (۳) سر بیره پردی د فاریاب په ولایت کي هم زیات شمیر تره کی ژوند کوی .

همدا رازد دوی یوشمیر د بادغیس د ولایت د مرغاب د اولسوالی د بوکن په

---

(۱) حیات افغانی، پښتو ژباړه - ۲۷۱ مخ .

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل سرحدی کشور - ۷۳ - ۷۶ مخونه.

(۳) نوموړی اثر ، ۷۳ مخ .

کلی او دهغه په شااوخوا او دنوموړی ولایت دغور ماچ د اولسوالی په څو کلیو کی هم میشته دی. د دوی شمیر د ۱۶۱۳۱۴ تنو په شااوخوا کی ښودل شوی دی .

د تره کی ابن موسی ابن ابراهیم ابن غلجی د نسب شجره

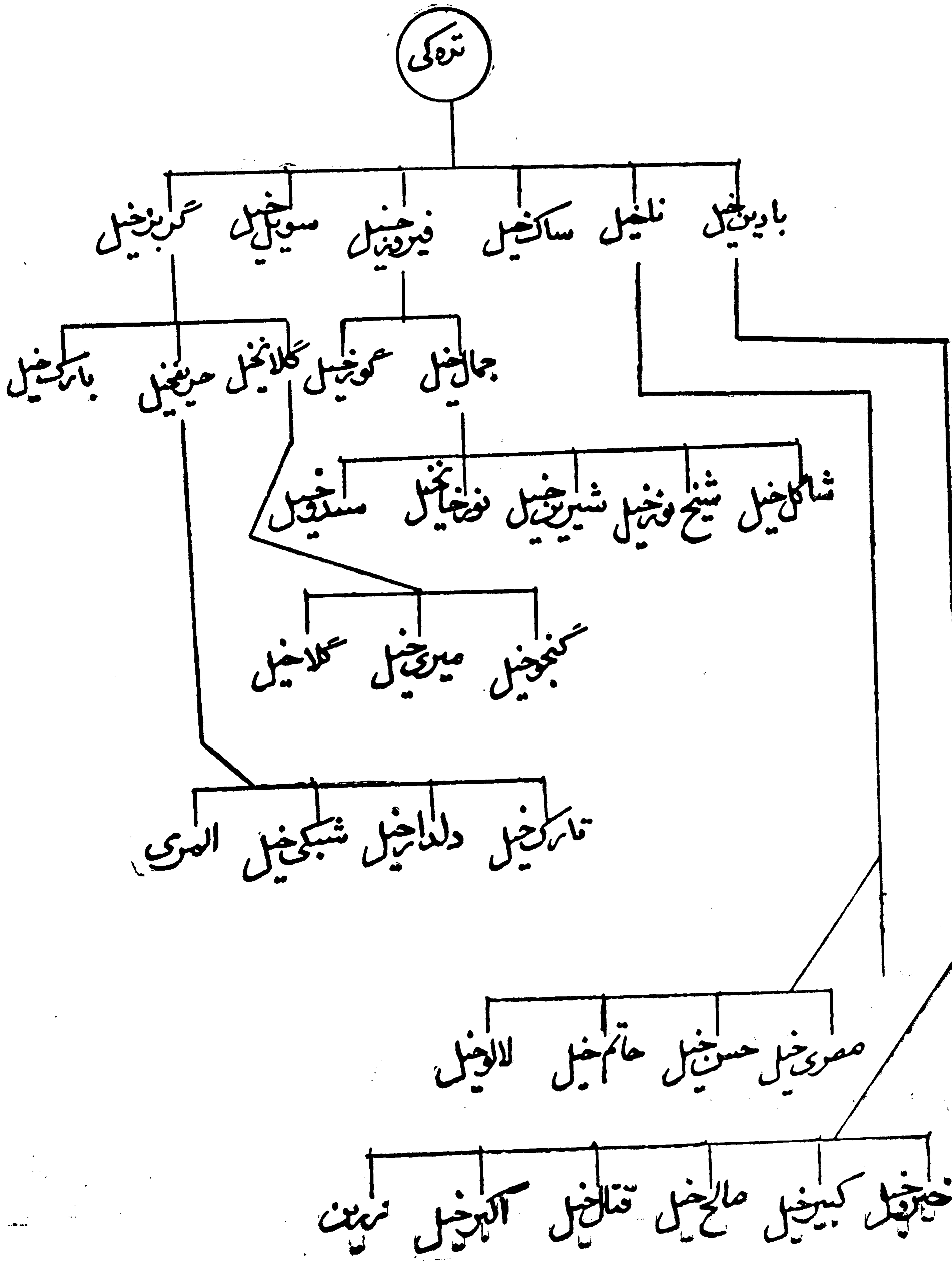

ترین

دنسب دشجری دکتلونه څرګندیږی ابدال چی هغه له نسله څخه ددرانی قبیله رامینځ ته شوی دترین زوی و ، څوڅرنګه چی دده اولاده په درانی او ابدالی سره یادیږی نود ترین پاتی دوه زامنود خپل پلار یعنی ترین سره شهرت ومو ند چی په دوو لویو قبیلو ویشل شوی دی تورترین اوسپین ترین اود تسمیی وجه یی داسی ښودل شوی ده. دترین هغه زوی چی لږتورزمه وهغه په تورترین اوبل زوی یی چی سپین رنګی وپه سپین ترین سره شهرت وموند. (۱) چی ددوی بحث به په خپلو خپلو ځایونو کی وشی .

تور ترین

دبریخوختیځ ته ورڅرمه پښین موقعیت لری چی دترینانوملك دی. دغه سیمه دد رانیود ملك په سهیلی برخه کی موقعیت لری .لویدیځ خوا ته یی شوراوك چی هلته بریخ میشته دی ، سهیل لورته یی پښین له شمال څخه دتکه تو په نامه په یولړغرونو سره بیلیږی. ختیځ خوا ته یی هغه غرونـه موقعیت لری چی دغه سیمه دکاکړ ونه بیلوی اوقطب خواته پښین ددرانیو له سیمی نه دشمال خواته غرونو سره بیله شوی ده. پښین له شمال ختیځ نه ترجنوب لویدیځ پوری نژدی اتیامیله اوږدوالی او اخری سوریی نژدی څلویښت میله دی .

پښین دشوراوك په نسبت اوچت اوسطحه یی نا همواره ده ، خودشوراوك په پرتله دکرنی وړ ده. ددی سیمی خلك په یوی کولوکی داوښانو په پرتله زیاتره دغوایانو څخه استفاده کوی که څه هم داوښانو شمیریی زیات دی (۲) دوی غالباً دکرنی په چارو بوخت دی خو ددوی زیات شمیر خلك دکند هار اوسند (اباسین) ترمنځ دسوداګری په چارو بوخت دی .

(۱) حیات افغانی - ۱۴۰ - ۱۴۳ مخونه .
(۲) حیات افغانی - ۱۴۵ - ۱۴۶ مخونه .

د دوی کړه وړه ددرانیو د کړو وړو په څیر دی چې له هغوی سره هم په نسب او هم په ملګرتوب کې ډیر نژدې ورته والی لري(۱) د پښین یو ازینې او سیدونکي تور ترین ، سیدان او یو څه کاکړ همسایه دي. حیات افغانی د ترینانو شمیر د(۶۰۰۰) کورنیو په شا او خوا کې ښودلی دی (۲)

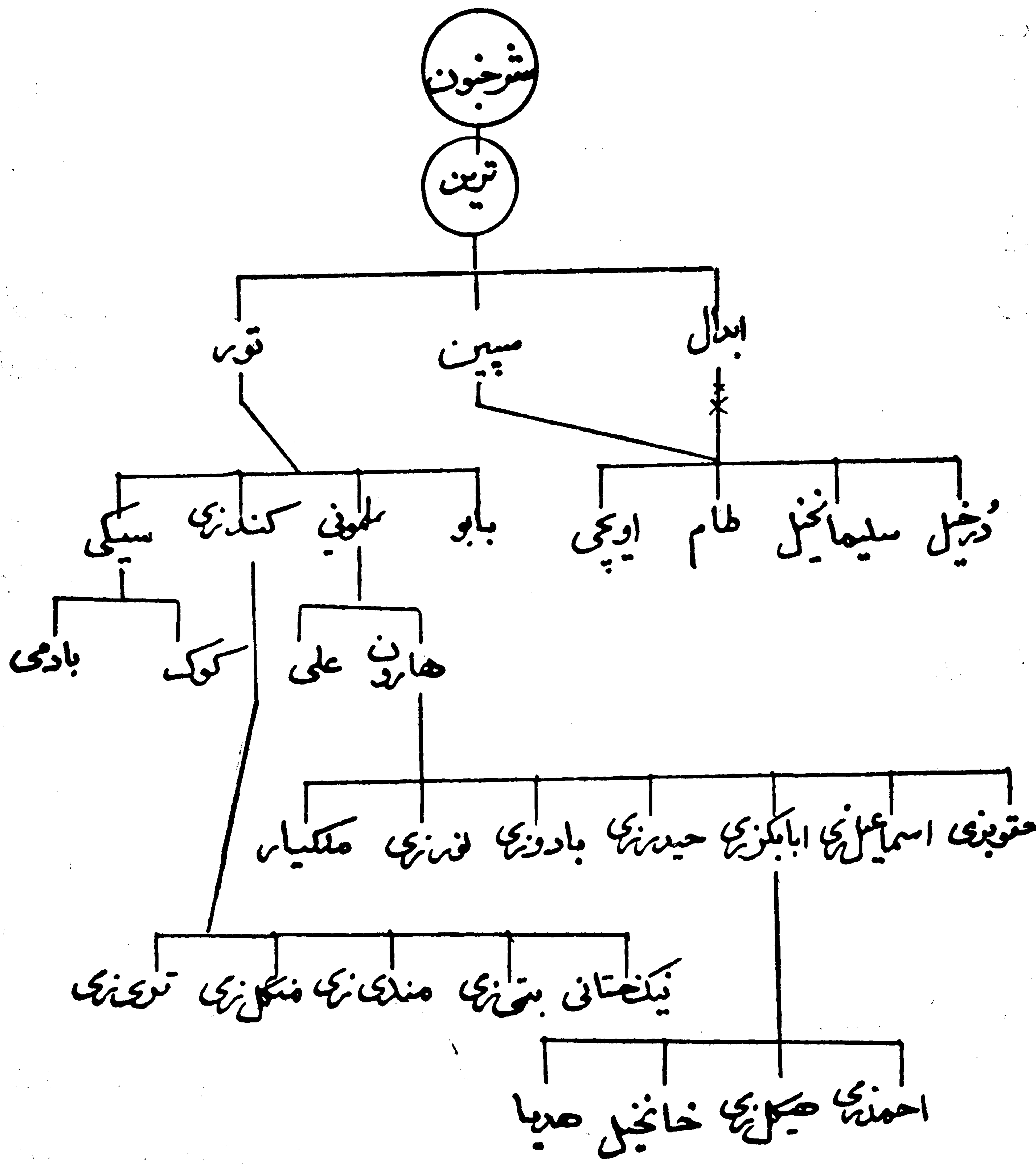

---

(۱) د کابل سلطنت بیان، دوهم توک ۱۲۱، ۱۲۲ مخونه .

(۲) تواریخ خورشید جهان ، ۲۰۴ مخ .

دوی هم دکرلاڼ په ترلنیز گروپ کی شامل دی او دشیتك داو لادی څخه شمیرل کیږی . دغه قبیله په دریو څانگو باندی ویشل شوی ده: اریوزی، میرخیل او سپنکی. تنني دخوست د ښار په جنوب کی میشته دی (۱)

جنوب ته یی گوربز اومده خیل وزیرموقعت لری چی ددیورنډ کرښه مده خیل او تني سره جلاکوی ، لریدیځ ته یی څدراڼ ، شمال ته یی دشمل سیند او اسمعیل خیل اوختیځ ته یی هم گوربز پراته دی .

دتنیو قبیله پر (۱۱۲) کوچنیو اوسترو کلیو ویشله شوی ده(۲)ددوی لویدیځ غر ډیر آباد او اکثره خلك یی په غرونو کی اوسیږی ، خوځینی خلك یی د غرو نو په لمنو کی هم استوگنه لری.

محمد حیات خان په خیل مشهور اثر تاریخ حیات افغانی کی لیکی : «ددوی اوی کلی د درگی په میدان کی موقعیت لری چی پنځه سوه کوره لری او خلك وایی چی په دغه ځای کی (۱۰۰۰) تنه وسله وال کسان شته دی (۳) . »

د درگی نه پرته چی ددوی ډیر ستر کلی دی دا لاندینی کلی یی هم مشهور دی: حصارك ، گوخه ، نرخی ، ایتمان ، کوچڼ ، ډبر ، وریښی ، د بسرملکه ، سنگرای ، تورخیل اوورژله .

تني ډیرجنگیالی او زرور خلك دی اوپه دووگوندیو ویشل شوی دی یعنی اریوزی اوسپنکی یوه گوندی ده اومیری خیل بله گوندی ده .

ددغو دری وارو څانگو په جمله کی د میری خیلو شمیر زیات دی. تنني د کرنی په چارو بوخت دی. ځمکی یی للمی دی ، خویوه اندازه آبی ځمکی یی دویالو په ذریعه خړوبیږی .ددوی پوښاك غالباً دوړوته ورته دی.

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ۱۳۹۶ مخ .

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل سرحدی کشور ، ۶۷ مخ .

(۳) حیات افغانی ۶۰۵—۶۰۶ مخونه.

په غره کې اوسیدونکي تڼي دوزواوداوارو سیمو اوسیدونکي تڼي دپسونو ډیري رمې ساتي . دغو ایانو ګلې هم په دوی کې ډیري دي. دوی په خوراك کې دغنمو ، اوربشواوزدنو نه استفاده کوي اویـو ډول غر نی میوه چې پور ګی یې بولي اوره کوي او بسیایي خوري (۱)

دتڼیو خلـكـ لوړي و نی، غنم رنګه اوښایسته څیري لـري اود تاریخي پلـوه دډوړو او ښوځیو سره ورو ښـه دي. د دوی شمیر د ۱۳۶۰ کال د احصا ئیـې له مخې(۲٤۱٦٤) تنونه رسیږي (۲)

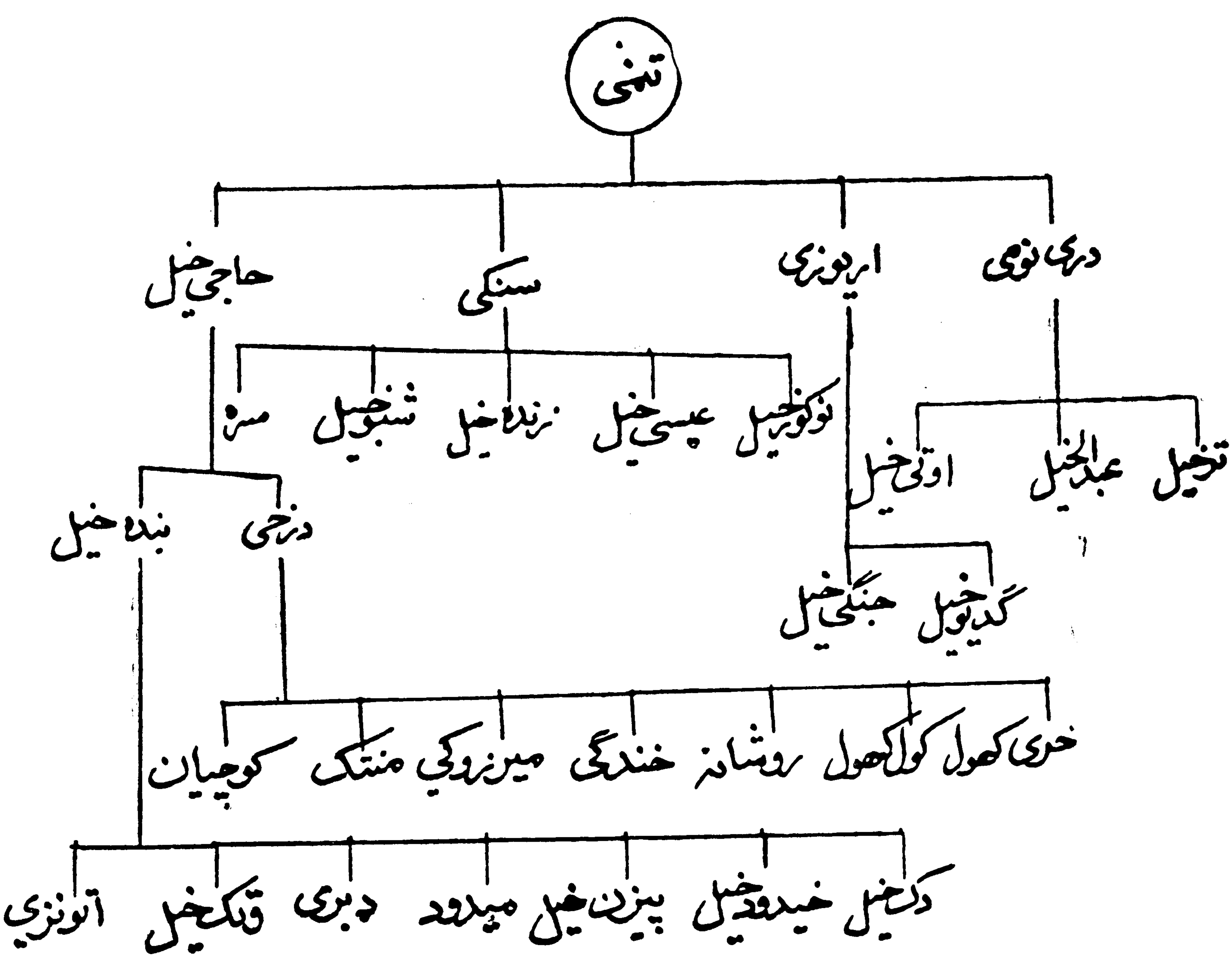

(۱) حیات افغانی ٦۰٥ مخ

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ـ ٦۷ مخ

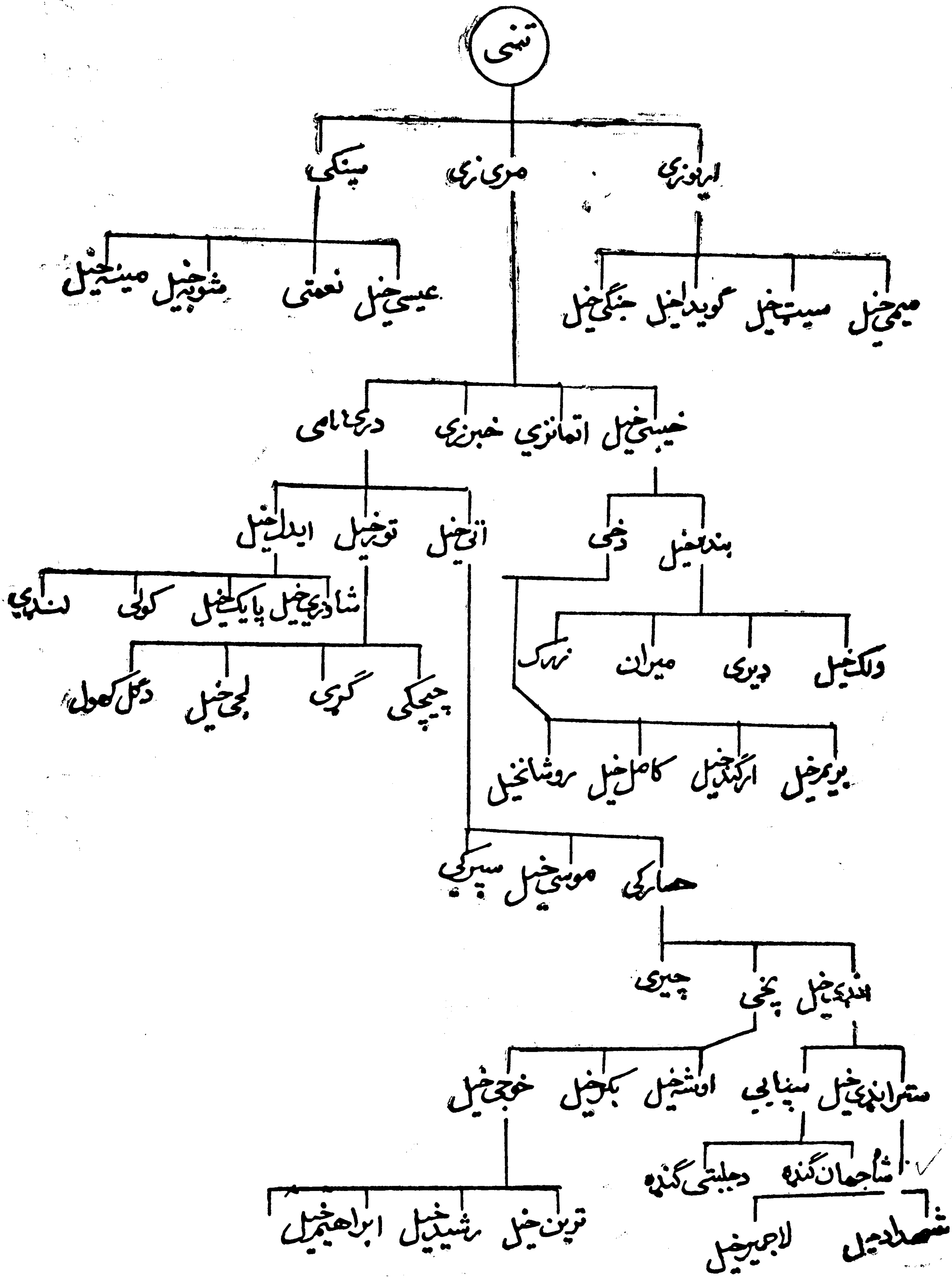

(۱) حیات افغانی ۶۰۶ مخ

توخــي

دغلجيو په تولنيز گروپ کي توخــي يوه مشهوره قبيله ده .توخي دهوتکو بابا وروڼ ،دبارو زوی ،دتولر امسی او د غلجي کړوسي‌دي‌چي دتوخي قبيله دده په نامه سره مشهوره شوي‌ده (۱)

دتوخو قبيله‌دهوتکو دعروج نه‌وړاندې‌دغلجيو په‌قبيله کي لومړی مقام‌درلود او سلطان ملخي‌چي‌داورنګزيب‌همعصره‌و دتوخو دښاخ ډيرمشهور مشراوسردار تيرشوي‌دي (۲)

دتوخوسيمه دکند هار لمرخاته نه په ۸۵ ميله واټن کي موقعيت لري‌چي‌په کلات غلجايي سره مشهوره او دتوخو صدرمقام گڼل کيږي. توخيان‌دتونلګ درود پرځنډو دپل سنگي نه نيولي تر شيباره پوري استـوگنه لـري (۳)

الفنستن په‌خپل کتاب دکابل‌سلطنت بيان(An Account of the kingdom of Caubul) کي دتوخيودقبيلي شمير د ولس زره کورني ليکلي‌دي،خو دحيات افغاني‌د مـؤلف دپښتي محمد حيات خان په قول ددوی شـميرله پنځلس زره کورنيوځخه لږ نه‌دی.

دارغنداب وادی چي په شمالي برخه کي دهزاره وودسيمي ترځنگک پرته ده اوهم ميزانه دتوخوپه قبضه کي‌ده . همدارازيوشـمير توخي دناوی دوادی په جنوبي اوښکتني برخه کي استوگنه لري.پاتي‌يي په‌شيبار، هلتاغ، ميزان اونورو ځايونو کي ميشته دي .دتوخويوه محله‌دکابـل ښارته نژدې پـه ده افغانانـو کي هم‌شته .

اوس به په لاند نيوجدو لونو کي د دوی داستوگني ځايونه اوشميروگورو :

دزابل په ولايت کي :	شمير
۱ - په کلات کـي .	۱۷٤۲۷ تنه
۲- په‌شاه‌جوی کي:	۲۵۷۹۹تنه
۳- دارغنداب په اولسوالي کي .	« ۱۹۲٤۷

(۱) محمد هوتك بن داود،پټه خزانه،کابل .۱۳۳۹ - ۹ مخ.

(۲) حيات افغانـي - ٤۰۱ مـخ.

(۳) عبدالروف بينوا، هوتـکي ها،کابـل - ۱۳۳۵ - ۵ -٦ مخونـه .

٤ـ دشینکی په اولسوالی کی. ٤١٥٧ تنه

٥ـ دشمول زیوپه اولسوالی کی . ٢٦٣٤٧»

٦ـ دمیزان په علاقداری کی . ٢٤١٧ »

مجموعاً ٩٥٣٩٤»

دکندهارپه ولایت کی:

دولایت په مرکز کی .	٩٩٦٩ تنه
دشاه ولی کوټ په اولسوالی کی.	٥٦٧٤ »
دارغنداب په اولسوالی کی	٢٣١٨ »
مجموعاً	١٧٩٦١ »

دنیمروزپه ولایت کی:

دکنګک په اولسوالی کی ١٧٠٣ »(١)

الفنستن په خپل کتاب دکابل سلطنت بیان کی زیاتوی: «هغه سیمی چی دپارا پامیزادپه غره پوری اړه لری په هغه کی توخی استوګنه لری اوداسی معلومیږی چی دوی غریب اوخوارخلک دی (٢)»

دامیرعبدالرحمن خان دواکمنی په وخت کی دوی دیره شدیده ضربه ولیدله اویوشمیریی دخپلی سیمی څخه تبعیدشول اودافغانستان په نوروولایتونو کی میشته شول. ددوی سیمه وچه اودکرنی ځمکه یی لږه اوغالباً دځارویوپه محصولاتوخپل ژوندتیروی .

(١) معلومات مختصردر باره أقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور، (٨٨ مخ).

(٢) دکابل سلطنت بیان ـ ١٢٤ ـ ١٢٥ مخونه .

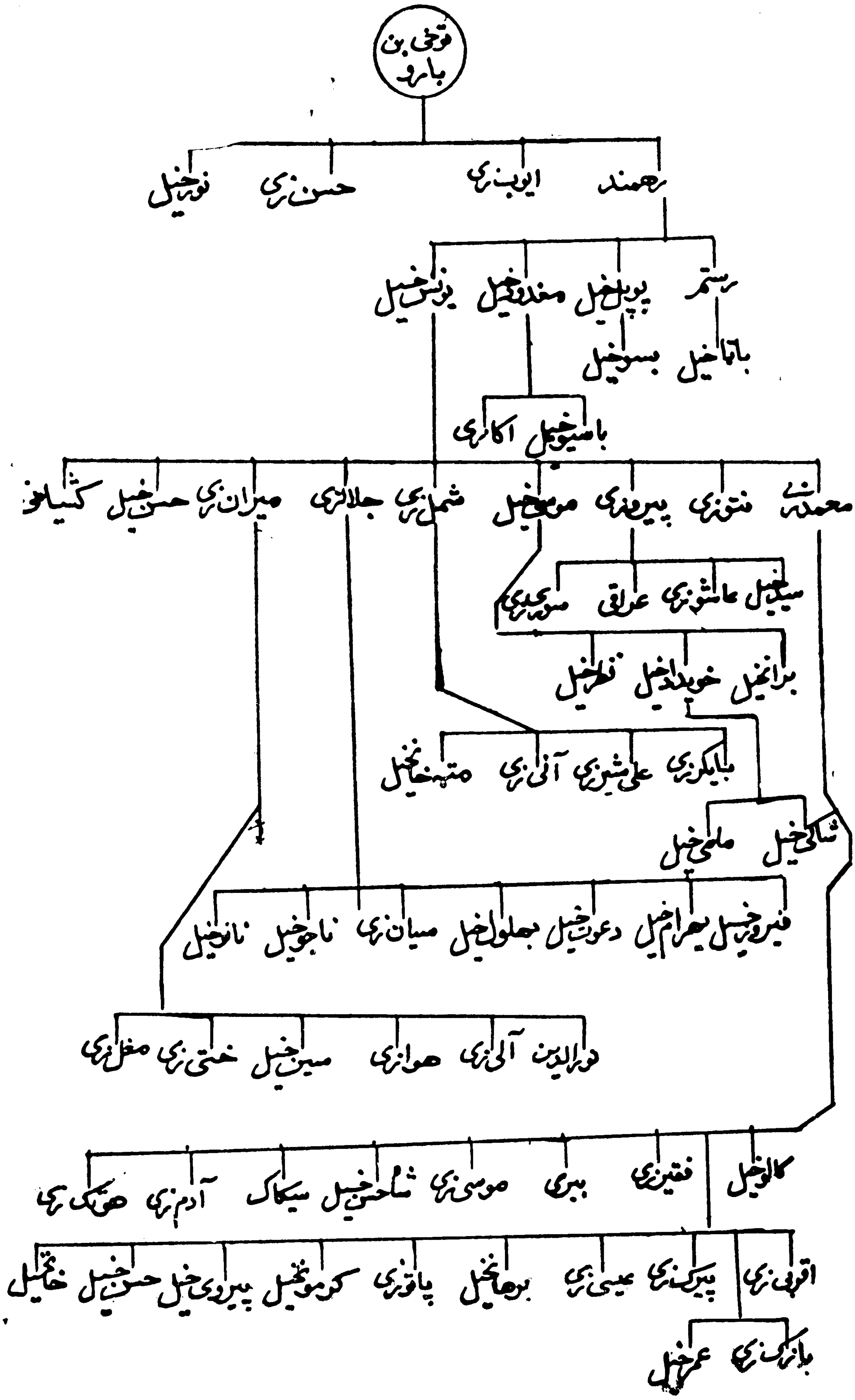

توخی بن بارو
رهمند
ایوب زی
حسن زی
نوح خیل
رستم
پوپل خیل
مغدو خیل
یونس خیل
باباخیل
بسوخیل
باصیوخیل
اکازی
معمدشه
متوزی
پیروزی
موسی خیل
شمل زی
جلال زی
میران زی
حسن خیل
کشیاخو
سید خیل
عاشوزی
عراقی
سومرزی
برانخیل
خویداخیل
نظرخیل
بابکرزی
علی شیرزی
آنی زی
متهنخیل
شالی خیل
ملی خیل
فیروزخیل
بهرام خیل
دعوت خیل
بهلول خیل
میان زی
ناجوخیل
نانوخیل
نورالدین
آلی زی
هوازی
میرخیل
ختی زی
مغل زی
کالوخیل
فقیرزی
ببری
موسی زی
شاحسن خیل
سیکاک
آدم زی
هوتک زی
اقوبی زی
پیرکزی
عیسی زی
برهانخیل
پاتوزی
کرموخیل
پیروی خیل
حسن خیل
خادمخیل
بلازکزی
عمرخیل

تو خود تاریخ په اوږدو کې د ښکېلاکګرو څواکـونو پرخـلاف زیاتې مبارزې کړي دي. د تیري کوونکو مغولو سره ددوي کارنامې زموږ په تاریخ کې ثبت دي . همدا- راز دانګریزانو پرخلاف په دریوجګړو کې دوی دیري توري وهلي دي، په تیره بیا د افغان - انګلیس په دریمه جګړه کې دتوخو جنګیالیو مبارزینو په زابل، غزني او کندهار کې تلپاتې ویاړونه ترلاسه کړي دي. دتوخو قبیلې په وطن مینو شاه زلمیانو په خـپل قبیلوي یووالي او اتحاد سره تـل د هیـواد په ملي آزادي بخښوونکې غورځنګ کې فعاله ونډه اخیستې ده .

توری

دوی ته توری زي هم وایـي او دروایاتو مطابق داقـبیله هم د کرلاڼي تـولنیز ګروپ یو ښاخ شمیرل کیږي. همدا راز د نسب په شجره کې دخوګیا ڼیو یوه څانګه او دځاځیو تر بوران هم ګڼل کیږي .

کورګاني واکمن ظهیرالدین محمد بابر هم د ۱۵۰۵ عیسوی کال په واقعاتو کې ددغې قبیلې ذکر کړی دی. ددغې قبیلې د اصل پـه باب دمؤرخینو تر منځ اختلافات موجود دی ځینې دوی دنسل له مخې مغول ګڼي او ځینې یې نوروتـه منسوبوي خو دا اټکلونه صحیح نه بریښي. دخوشحال خان خټک د وینا مطـابق دوی نسلاً کرلاڼي پښتانه دی او داوینا صحیح ده (۱)

توری د کورمې په ایجنسي کې استوګنه لري. شمال ته یې سپین غر، لویدیځ ته یې دپکتیاولایت، جنوب ته یې تل او بنګښ او دختیځ خواته داورکزیو دقبیلې سره ګډه پوله لري(۲)

دغه سیمه په پیل کې د بنګښو پـه لاس کې وه ولـې دپښتني ننګ او ناموس د یوې معاملې له کبله توریانو دځاځیو په مرسته بنګښ ددې سیمـې نه وشړل او دغه سیمه یې ددوی نه ونیوله.

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکې - ۱۳۹۰ مخ.
(۲) اضلاع، ایجنسي‌ها وقبایل ایالت پښتونستا ن ۸۶ مخ.

داقبيله تر ۱۸۷۹ ع كال يعني دانګريزانو اوافغانانو ترمنځ ددوهمې جګړې پورې دافغانستان يوه برخه شميرل کيده، خو وروسته انګريزانو جبراله افغانستان نه جلا کړه (۱)

دکورمې دايجنسي مساحت ۱۳۰۵ ميله مربع ده اومشهوررسيندېي دکورمې د سيند په نامه سره يا ديږي چې توري هم دکورمې دسيند په دواړوغاړو کې استوګنه لري .

دتوريوقبيله په پنځو بناخو نوباندې ويشل شوي ده چې په دې دول دي:

علي زی، غوزدي خيل، دوپرزی، مستوخيل اوحمزه خيل (۲)

توري شيعه مذهبه دي اود مذهبي احکامو په اجرا کولو کې ډير ټينګ دي . دوی د خپل قبيلوي دود اودستورپه اساس دسيدانو ډير احترام اودرناوي کوي اوهريوفرد د سيدانومريدان دي . د دغې قبيلې خلك د ساداتو په څلورو ډلو ويشل شوي دي چې دوی ته ډير اعتقاد لري او د تيراه د سيدانو، احمد زی سيدانو، دکرمان سيدانو اودماوره سيدانو څخه عبارت دي.

هغه توريان چې دتيراه په سيدانو پورې مربوط دي د ميا مريد يا (ټينګ واندي) اوپاتې توريي د(سست واندي) په نامه ياديږي چې دری واندي د ميا مريد په مقابل کې يودي (۳)

د دې نه پرته توريان په سپين ګوندي پورې اړه لري .

د دوی په فکر توپل خلك دوه ډوله دي يوريښتوني اوپه سمه لارتلونکي خلك اوبل په کږه لاره تلونکي خلك .

د توريود حمزه خيلود بناخ تقريباً دوه سوه کورني کوچيان دي چې د يخنۍ په موسم کې د خپلوڅاروېوسره د بلند خيلوتل ته ځي ، خودګرمۍ په موسم کې سپين غره ته ځي .

---

(۱) پښتونستان - ۲۸ مخ.

(۲) حيات افغاني - ۲۳۹ مخ.

(۳) اضلاع، ايجنسی ها وقبايل ايالت پښتونستان ۸۶ مخ

حیات افغانی د دوی دوسله والو کسانو شمیر یوولس زره تنه ښودلی دی، خو سرویلیم بارتن په خپل کتاب کی د دی قبیلی د جگړنواوو وسلـه والو میړونو شمیر (۶۰۰۰) تنه ښودلی د (۱)

توریان په عمومی ډول دکرنی په چارو بوخت دی. ددوی په سیمه کی وریجی، جوار، اوربشی، غنم اومی ډیری پیداکیږی. د دوی دکـرنی اکثره ځمکی دکورمـی درود پـه واسطه خړوبیږی. د ۱۹۶۱ کال د سرشمیرنی لـه مخی د دوی شمیر (۱۹٤٥۰) تنوته رسیده او که چیری (۱۱۰۵۸) بنگښ شیعه ورسره یوځای شی نوشمیری یی (۳۰۵۰۸) تنوته رسیږی (۲)

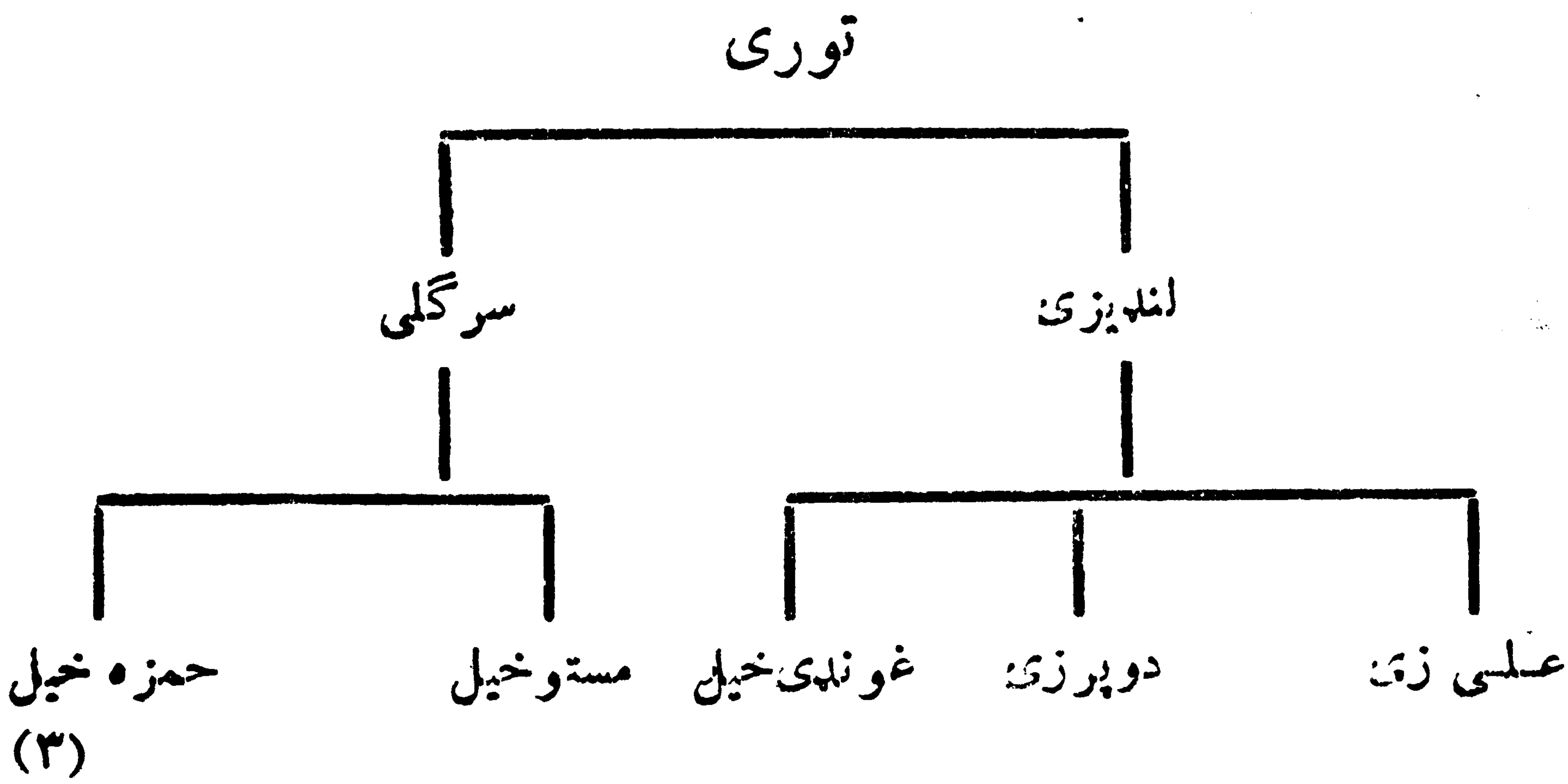

تیـج

د دغی قبیلی په باب چی نوم یی په حیات افغانی کی دلوحانی (لوانی) دنسب په شجری کی راغلی دی نور څه معلومات نشته. همـدا راز د دوی نوم هم چنـدان شهرت نـه اری. که د دغی قبیلی نه څوك وی هغه هم په لوانیو کی داسی ورگډ شوی دی چی په آسانی سره یی توپیر نه شی کیدلای. داسی فکر کیږی چی ددوی شمیر به ډیر لږ وی. (٤)

(۱) پښتونستان ـ ۲۸۲ مخ.
(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۸۶ مخ.
(۳) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتو نستان ۸۷ مخ.
(٤) حیات افغانی، ٤٤٤ مخ.

تیمنی

دوی په اصل کی غرغښتی پښتانه دی. ویل کیږی چی تیمنی دکا کړز وی و چی اولاده یی دتیمنیانو په نامه سره یادیږی. تیمنیان دغورپه شا اوخوا اوسیاه بند کی استوګنه لری. تیمنیان دقبچاق اوزوری په دو وځانګوباندی ویشل شوی دی (۱)

ددوی په درو کی غنم، جوار اوزدن کرل کیږی. بادام، انار او توتان یکی په خپل سراو په طبیعی توګه پیدا کیږی. دری بی سمسوری دی او دمرګوس یا مرغاب په سین خړوبیږی. دتیمنیو سیمه هم پراخه او وښلنی دری لری. زوریان په صبزواریا اسفزار کی اوسی. سبزواریو پراخ میدان او دغسی غرونو په منځ کی پروت دی دی چی دځنغوزیو په ونو سره پوښل شوی دی او دهغی لاری په ختیځ کی پروت دی چی له مزار نه ترهرات پوری غزیدلی دی(۲)

تیموری

دوی په اصل کی کوچیان دی چی اکثره یی دبغلان او کندز په ولایت کی خپل ابزدنه دوام ورکوی ددوی دکیږدیو شمیر د (۱۱۱۰) په شااوخوا کی دی. دوی هم دنوروپښتنو کوچیانو په دول غښتلی قبیلوی رغاونه اوجوړښت لری چی د هغو په سر کی دقبیلی اوقوم مشرځای لری (۳)

ددوی دو یمی ایلبند په بدخشان کی د «شیوا» سره سیمی ده چی دخان آباد تخار، اشکاشم اوفیض آباد له لاری دجوزا په میاشت کی ورځی او دراستنیدو لاره یی بیرته همدغه ده داسی ویل کیږی چی دوی دسربن په توګه نیز ګروپ پوری اړه لری.

(۱) حیات افغانی، ۲۴۳ مخ.

(۲) دکابل سلطنت بیان، دوهم توک، ۱۸۰ مخ.

(۳) پښتانه کوچیان، لومړی توک، کابل- ۱۳۶۲، ۸۶ مخ.

تیټی مده خیل

دوی په اصل کی کرلانی او داتمان زیوو زیرو پوری اړه لری ، خونن ورځ دیوی جلا قبیلی په څیر راڅرګند شوی دی . په اصل کی دمچه ، منظر خیلو او مستی خیلو یو ښاخ دی ، خو څرنګه چی دڅپلو قبایلو څخه لیری استوګنه لری نه شی کولای چی دهغوی سره قبیلوی اړیکی وساتی له همدی کبله ده چی دوی د تیټی مده خیلو په نامه یو جلا اتحاد رامینځ ته کړی دی . دوی دشمل دسیند په څنډو چی په وزیرستان کی دکیټوی په نامه سره یادیږی استوګنه لری . دوی دحسن خیلو ، دبړکی او ممیت خیلو ترمینځ په ځوکلیو کی استوګنه لری اوددوی خیلونه په لاندی ډول : (۱)

- نظرخیل
- ذکرخیل
- ایماری
- زنګی خیل
- اتمان خیل
- خری خیل
- لنګرخیل
- جبکی خیل
- ګوری خیل
- حسانی
- پیروشی
- ژبوکی
- پشان
- اخوند
- ګلاب خیل

(۱) اصلاع ، ایجنسی هاوقبایل اهالت پښتونستان ۱۴۸ مخ .

دښالي خيلو احمدزيو يوه څانگه ده چې په سليمانخيلو ورگډيږي . ددوی زيات شمېر کوچيان دی چې يوشمېر يې په ننگرهار، لغمان او يوشمېر يې هم دغزني، لوگر او خورد کابل او خاك جبار په سيمو کې استوگنه لري .

جبارخيل

دوی په اصل کې غلجي پښتانه دی چې اکثره يې دننگرهار، لغمان، لوگر او د کابل او جلال آباد تر مينځ سيمو کې ميشته دی . په تيزين ، جگدلك ، سره رود، گندمك او دحصارك په اولسوالی کې هم يوشمير جبارخيل شته. دلغمان ولايت دعزيزخان کڅ دسيمې جبارخيل هم مشهوردی (۱) ددوی شمير د(۱۴۶۶۷) تنو په شااوخوا کې ښودل شوی د(۲) زيات شمير خلك يې شتمن او ځينې يې په دولتي ملازمتونو بوخت دی : ويل کيږي چې دوی په پيل کې په خاك جبار کې اوسيدل، خود امير عبدالرحمن خان په وخت کې خپلو اوسنيو سيمو ته و لیږدیدل .

جبارخيل دحصارك داولسوالی په لاندنيو کليو کې ميشته دی . آب زنگياني ، غوزيزه ، نادر، گلاخيلو، حليم خيلو، ظريف خيلو، سياب سفلی ،چارتوت، سرندو، پرجنه ، خنجراو کڅی کې .

مشهورو خيلونه يې دادی : مريم خيل ،خوگياني خيل اونور. . . .

جدون (گدون)

که څيری دگدون دنسب شجره په غور سره وڅيړو نو څرگنده به شي چې دغه قبيله هم په غرغښتي پښتنو کې شامله ده دروایاتو مطابق داخلك له پيل نه د خاښي خيلو په گوندی کې شامل شوی دی او دقبايلي مهاجرت په زمانه کې ديوسفزيو مندړو سره دی سیمی ته را غلی دی (۳)

---

(۱) دجبار خيلو ديوه تن سهيل ز يسری اومشرښاغلي لعل آغا سره دخبرو اومرکې په ترڅ کې مو دا معلومات ترلاسه کړل .

(۲) معلومات مختصردر باره اقوام وقبايل ايالت سرحدی کشورد۹مخ جدول.

(۳) پښتانه دتاريخ په رڼاکی ، ۱۳۲۰ مخ.

دتاريخ حيات افغاني مؤلف ليکي : «ددغي قبيلي يوسپين زيری اوڅه سړی روايت کوي چي دساهنګ اين پښي په نوم يوتن دعلي اوموسی نه پرته نور دوه زامن هم درلودل چي دوی دواړه ددې منيو په رجه دخپل قوم نه بيل شوی دی . څه موده په سپين غره کي اوسيدل او بياله هغه ځايه هزاره او چهچه ته راغلل او اولاده يې هلته ميشته شوه که دا روايت صحيح وي نوګدون به غالباً دهغوی او لاده وي» (۱)

لکه چي دګدون دقبيلي دنسب له شجرې نه څرګنديږي دغه قبيله په لومړي سرکي په دوو ښاخونو ويشله شوي ده . يعني سالار او منصور چي بياله هغو څخه نوري کوچني او فرعي څانګي راميڅ ته شوي دي .

درواياتو مطابق دګدون قبيلي دلوی نيکه نوم اشرف و چي وروسته په ګدا يې مشهور او بيا دوخت په تيريدو سره دګدون يا جدون په نامه يادشو .

اکثره ګدون په تيره بيا سالار دهزاره غرو نو ددوړ په نامه ويالي په دوارو غارو کي داورش ترسيمي پوري ميشته دي : دګدونو ښکتني برخه ډيره ښه شنه او حاصلخيزه ده . دجهانګير دواکمني په وخت کي کله چي ددلازاك قبيله لوټ او تباه شوه نودغه سيمه په تدريج سره دګدون قبيلي لاس ته ورغله ، خود لته هغه ګدون په زياتي اندازې سره د ذکروړدی چي داباسين په لويديځ او دمهابن غره په سهيلي برخه کي ميشته دي . مهابن يوه لرغوني هندي کلمه ده په سنسکرت کي مها (لوی) او بن (باغ) ته وايي يعني لوی باغ او ځنګل او ددې غره دسيمي وجه تسميه هم دا ده .

دګدون د قبيلي دواړه ښاخونه يعني منصور او سالار ددې غره له څو کي نه نيولي ترکښتنيو سهيلي برخو پوري پرې قبضه لري . که څه هم ددوی دکروندو باندو شمير تقريباً شلو ته رسيږي خو دري لويې باندې يې په ګندپ کي تقريباً له شپږو سوو څخه زيات کورونه لري چي ددغه ځای دسالاردښاخ مشهورو کليو څخه شمير ل کيږي او دا تو زيو تقريباً تولي څانګي په کي ميشته دي . دغه ښاخ په دوو کليو يعني ګندپ او الوري باندې قبضه لري . دسالاردښاخ دمت خوازي څانګه په باب بيني

(۱) حيات افغاني - ۲۴۶ مخ .

نومی ځای کی اوسیږی د سالاردښاخ دسلیمان زیو ځانگه په پاده، شنی، کولاگر اوپولاچپ لی کی چی واره کلی اودمهابن په سیمه کی موقعیت لری قبضه لری.

د منصوردښاخ لوی کلی بیسلك دی اوتقریباً دری سوه کورنی په کی میشته دی. دمنصوردښاخ دالدوزی اودوله زی ځانگی په بیسلك کی استوگنه لری.

همدارازخدرزی په ملکاگړی کی اوسیږی. گندپ، بیسلك اوملکاگړی د غره په لمن کی موقعیت لری. ددغو کلیو اکثره ځمکی للمی دی، خوهغه شمیر بانډی چی دغرونو په لمنه کی موقعیت لری شنی، آبی اوحاصلخیزه دی په مهابن کی غنم، جوار، اووریجی ډیری پیداکیږی. ددغی قبیلی زیاتره خلك دکرنی اومالدارئ په چاروبوخت دی. دمهابن میښی مشهوری اوښی دی. ژیړ غوړی اودودانیو لرگی له غرونو څخه راوړل کیږی اوداتمان له سیمی نه پنبه اومالگه دغه سیمی ته وړل کیږی. (۱)

پته دی پاتی نه وی چی یوشمیرگدون په کشمیراودکیمبلپور په سیمه کی هم موجوددی (۲)

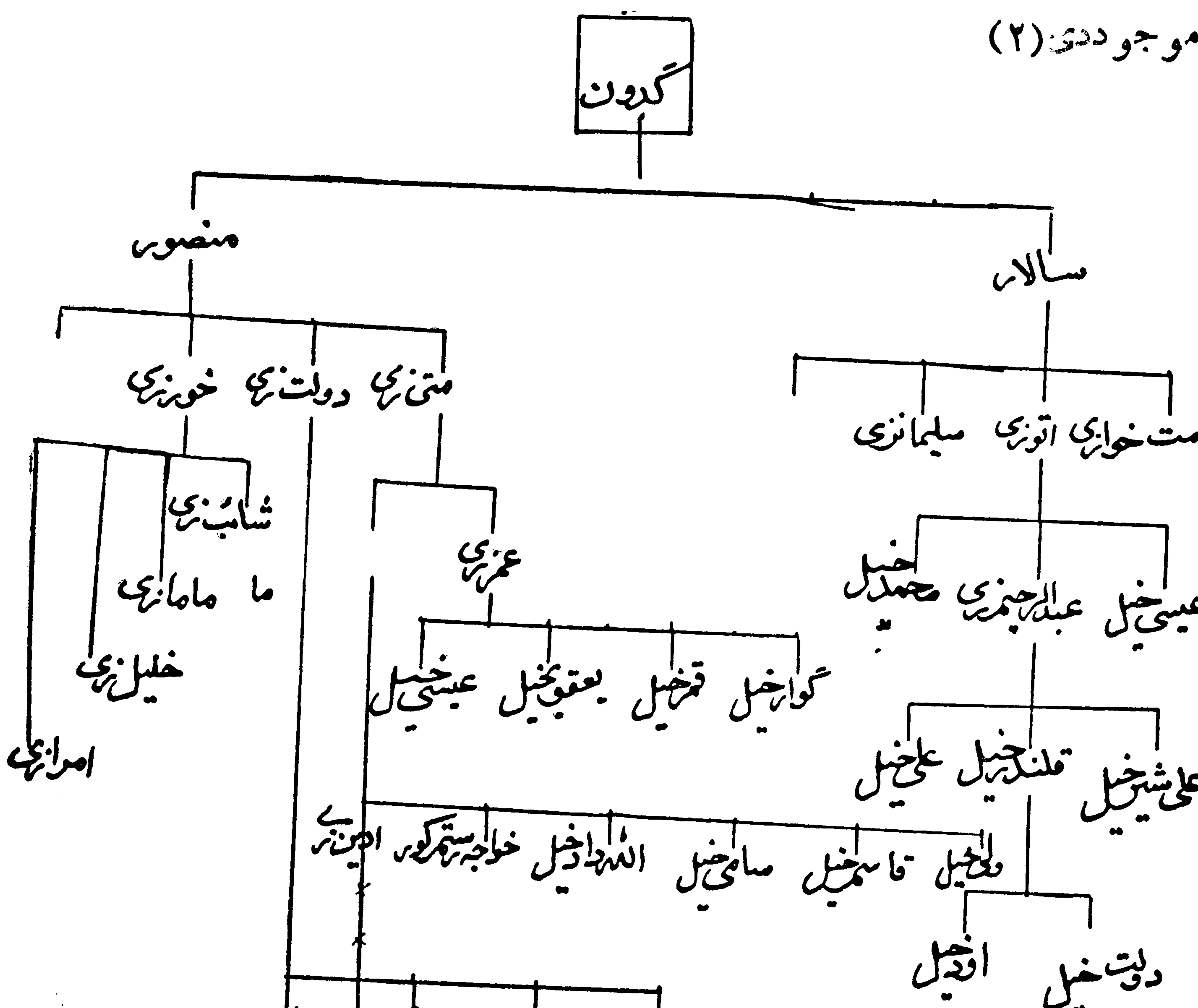

(۱) حیات افغانی ـ ۳۷۶ـ۳۷۷ـ۳۷۸ مخونه .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی ـ ۱۳۳۰ مخ .

جلال زی

دوی دم غلجی پښتانه دی اوداند ړ ړیو ښاخ شمیرل کیږی. دوی د ا ندړو په اولسوالی، شلمګو، زرمت، کتهوازاو دغزنی په نوروشااوخواسیمو کی استوګنه لری دجلال زیو یو شمیرپه واغزنو می سیمه کی استوګنه لری. چی ددوی خیلونه دا دی:
الله یار، خانی خیل او مسری.

جلوانی

که چیری دنسب شجره وګورو ونوخرګنده به شی چی جلوانی د سړ بن پسه تولنیز ګروپ کی شامل اود شیرانیو له نسله څخه دی. دوی دشیرانیو دغرنیو سیمو ترڅنګ پراته دی اومشهوری څانګی یی په لاندی ډول دی:

(۱) - سالارخیل

(۲) - مروت خیل

(۳) - سپند زی

(٤) - کونکړی

(٥) - نیکی خیل

(٦) -مهار (۱)

ددوی دود اودستور شیرانیوته ورته دی. داسی ویل کیږی چی د هندوستان په ځینوسیمو کی هم دجلوانی دقبیلی خلک استوګنه لری. دجلوانیوقبیله د شمیر دلزوالی له کبله د افغانستان دمقتدرو اومشهوروقبیلو له جملی څخه نه شمیرل کیږی.

جمریانی (ژمریانی)

په کاسیو پښتنو کی یوه ښه د جمریانیو په نامه سره یادیږی، خو په زیا تـرو کتابونو کی د (ژمریانی) په ډول کښلی شوی ده او پاسنی پښتانه یی (زمریانی) بولی کاسی پښتانه دسړ بن په تولنیزه ډله کی د خر ښبون په ښاخ ګډیږی. شیرمحمدخان

(۱) حیات افغانی ٦٥۲ مخ.

ګنداپور سره اوشل کاله پخوا په افغانستان کې د جمریانیو شمیر تقریبا یو زر کوره ښودلی دی او دا یې هم زیاته کړې ده چې جمریانی د توخیو (توخو) ستانه دي(۱):

د دغې قبیلې اکثره خلك د توخیو په ملك کې استوګنه لري، خو د کابل څخه تر کندهاره پورې په متفرق ډول په زیاتره کلیو کې یو یا دوه کوره استوګنه لري(۲)

د دوی ځینې خلك د کرنې په چارو بوخت او ځینې یې په سوداګرۍ او نوکرۍ باندې بوخت دي دوی د سوداګرۍ په چارو کې ورانسدې تګ کړی دی او د ښو شتو خاوندان دي (۳)

ځاځـي

ځاځي هم د کرلاني پښتنو له جملې څخه دي. د نسب په شجره کې د خوګیانیو سره شامل دي، خو خوشحال خان خټك په خپل بیاض کې د توري او ځاځي ښاخونه د کرلاڼ له نسل نه بللي دي.

ځاځیان د پکتیا ولایت د مهمو قبیلو څخه شمیرل کیږي. شمال ته یې غلجیا ـ یان دلوګر ازره او د ننګرهار د حصارك او لسوالي او لژځه د خوګیانیو قبیله لویدیځ ته یې احمدزي، جنوب تـه یې مقبل، څمکني، منګل او توتا خیل او ختیځ ته یې د ډیورنډ کرښه پرته ده چې د کورمې د ایجنسۍ سره پوله لري او د پیوار مشهور کوتـل د دې قبیلې په سیمه کې موقعیت لري (٤)

ځاځیان په آریوب، د ځاځیو په اولسوالۍ، ځاځي میـدان او د څمکنیو پـه اولسوالۍ او کابـل کې استوګنه لري:

حیات افغاني د ځاځیو په باب لیکي: «ځینې خلـك عقیده څرګند وي چې تور اوحاج دواړه ورونه او دا وان د قبیلې د مونډله ښاخ نه رابیل شوي دي دوی دخپل

(۱) پوهاند رشاد، «جمریانی افغان» دافغانیاد، کابل ـ ۱۳٦۰، ۱۵ مخ.

(۲) حیات افغاني ۲۸۷ مخ

(۳) پ تانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۳٤٦ مخ.

(٤) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولا یات سرحدی کشور ٤٥ مخ.

ورور بند ون نه نا راضه او دسند دریاب لو یدیځی غاړې ته راغلل ددوی اولاده زیاته شوه او دتوراولاده په توري او دجاج اولاده په ځاځي مشهوره شوه (۱) د حیات افغانی مولف محمد حیات خان ددوی وسله والو کسانو شمیر پنځه زره تنه ښودلی دی :

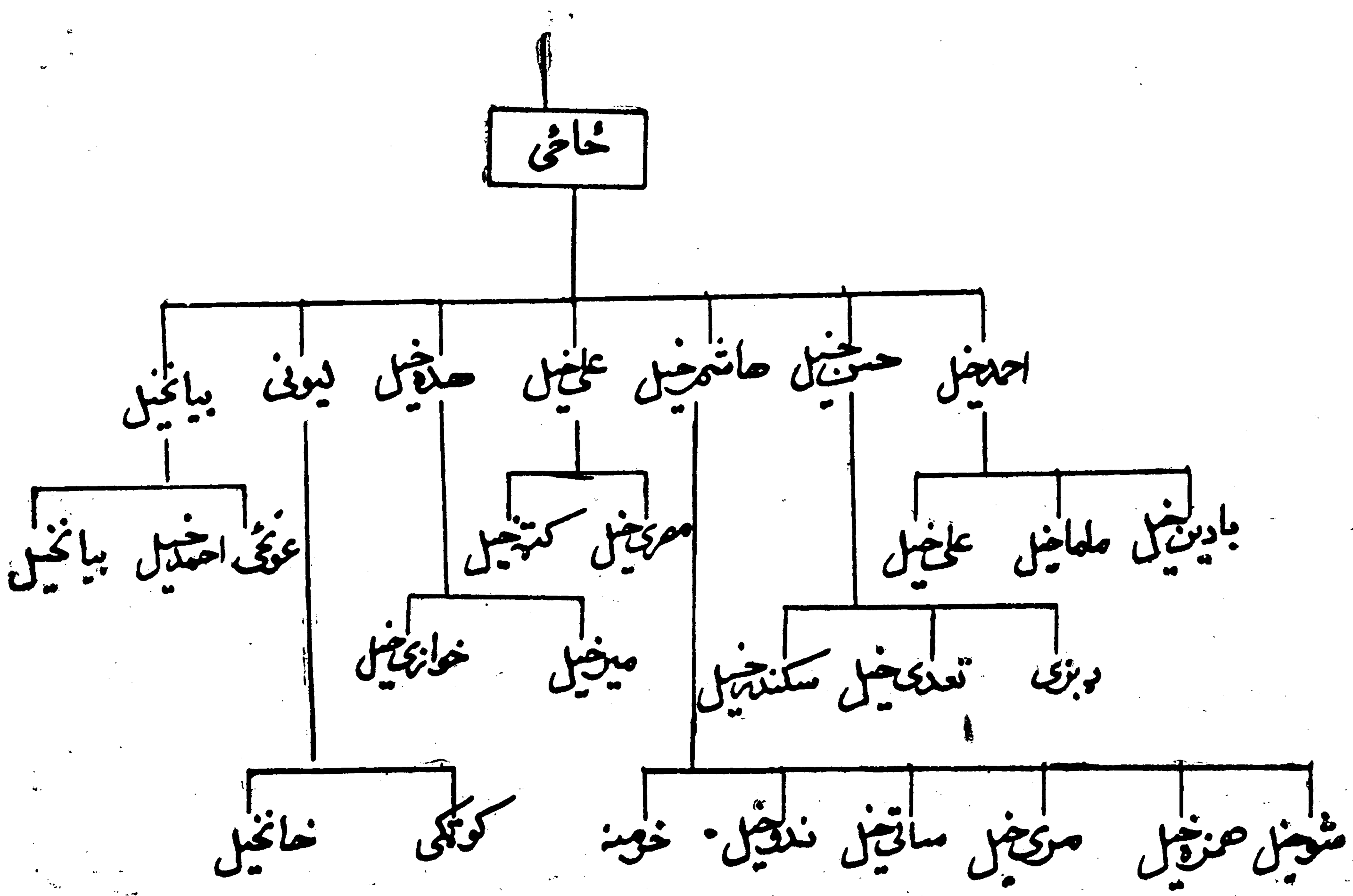

ځدران

که چیری دنسب شجری ته وګورو نو څرګنده به شي چې ځدران هم د کرلانی ټولانیز ګروپ یوه ټپه ده .

شمال ته یې منګل، احمدزی، ګردیزی او زرمت اویدیځ ته یې، زرمت او د خروټو قبیله جنوب ته یې پیرګوتی او یوه برخه یې ددیورند د کرښې سره د مده‌

(۱) معلومات مختصر (در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۴۲ مخ

خیلودوزیږوسره پوله لري او ختیځ لوري ته دخوست، تني اومنګلوسره پوله‌لري اودپکتیا ولایت دستروقبیلوله‌جملې څخه شمیرل کیږي . همداراز دپکتیکاپه ولایت کې هم یوشمیرځدران استوګنه لري . (۱)

دوی په یوه غرنی سیمه کې استوګنه لري . دوی دکرنې اومالداري پـه چارو بوخت دي او د چارتوا شود صادراتوله لاري هم خپله ګوزاره کوي .ځنې خلك يې موټرلرونکي دي .ددغې قبیلې ډیوې مشهوري څانګې دادي:

پیرداد خیل، زنی خیل، ختین خیل، ببه خیل، علي محمد خیل، سپاهي خیل، ګرمو بنی، سپرغه‌خیل، دري خیل اومیزایی . اود ۱۳۵٤ کال د احصا ئیی لـه مخی ددوی شمیرپه پـکتیا اوپتیکا کـی(۱٥٤۱۲۲)تنوتـه رسیده .

الفنستن دځدرانوپه‌باب لیکي : «ددوی‌جامی اوکره وره‌دوزیروپه‌شان‌دی اود خروټوپه‌لوردځیعوزیږ دګنوځنګلونوپه‌منځ کې له‌خپلورمواوګلوسره‌درومي .(۲)»

په حیات افغاني کي دځدرانوپه باب راغلي دي: «ددغې‌قبیلې‌داستوګنې ځای دخوست اوید یخ اود زرمت دسیمې ختیځ ته شنه غرنی سیمه ده.دد وی په غرنی ملك کې رواني‌او به، شنه واښه، ونې، دموغانوآوازونه‌اوسره هواانسان ته خوښی اوخوشالي وربخښي ، خو سره له دی هم دکر نې ورځمکه په‌کی ډیره لږه ده او دغه کموالي ترهغې اندا زې محسوس دی چې تیزی پـه‌مخصو صر, دول اواروی، خاوری وربـانـد ی اچـوی اودکـر نی لـه پـاره يې بـرابـروی‌دهمدی کبـله ده چـی ددغـی سیمی پیـدا وارد نـو مـوږ قبـیلی دخلـکو لـه پـاره کـفـا یت نـه کوي او دوی دمز ور یوله پاره ګاوند یوسیموته‌ځي.همداراز دوی دځاه ګانوپه ژورولواود ختیـنودیوالونوپه جوړولوکی مخصوص او ځانګړی مهـارت لري: دوی په خوړوکی د غنمو، جواروااوویجو څخه‌استفاده کوي اوخپلي خوراکی اړتیاوې دګر دیز اود خوست له ښارونو څخه لاسته راوړي. ددوی په غرني سیمه

(۱) معلومات مختصردر باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ـ ٤۹ مخ .

(۲) دکابل سلطنت بیان ـ ۷٤ مخ .

کی ځینی میوی لکه مڼی ، انار ، چارمغز او بادام هم پیداکیږی ، خو ددغی قبیلی خلک د سوداګری له چارو سره زیاته مینه نه لری(۱).» ځمغوزی د دغی ساحی له عمده پیداوارو څخه شمیرل کیږی.

ځدران ډیر جنګیالی خلک دی اوهر یو بالغ تن یی په خپل کور کی وسله لری څو د بهرنی یرغل په مقابل کی د خپلی قبیلی نه دفاع وکړی .

دوی پکتیا ولایت په لاندنیو اولسوالیو کی استوګنه لری دځدران په اولسوالی ، د سپیره په اولسوالی ، دزرمت په اولسوالی ، دتڼیو په اولسوالی ، دخوست دلویی اولسوالی په مرکز ، دپکتیا ولایت داورګون په اولسوالی ، دګیان په علاقه داری ، دزیروک په علاقه داری او دنکی په علاقه داری کی استوګنه لری.

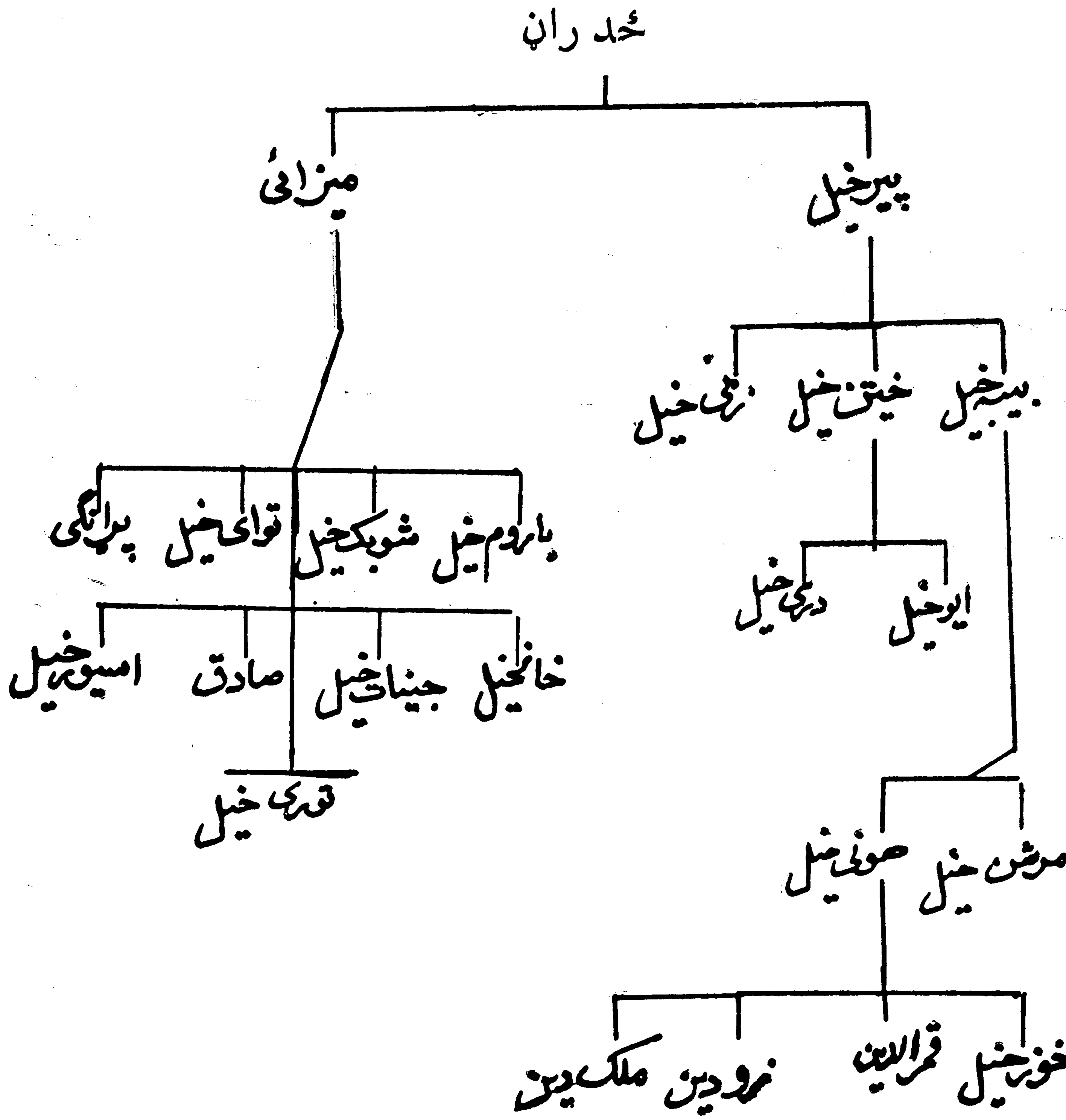

«۱» حیات افغانی ۴۹۳ ـ ۴۹۴ مخونه.

دروایاتو مطابق دسړبن زوی خرښبون دری زامن درلودل. یوویې (کند)
نومیده چې دده دریم زوی غری یاغوریا نومیده چې اولاده یې په غوریاخیلو سره
یاده شوه چې دمومندو، خلیلو، داودزو، زیرانو او ځوکنو قبیلې ددوی اولاده گڼل
کیږی. دخرښبون دوهم زوی ځمند یاجمند وچی دهغه داولادی ځخه خیشکی،
کتانی، مهمنزی اونوخی ډیرمشهوردی. همدارازدخرشبون دریم زوی کاسی
یاکانسی وچی وروسته به وڅیړل شی .

دځمند دقبیلی سیمه په پیل کی دکندهار په شاوخوا ارغستان ته نژدی پرته
وه اود(۸۰۰-۹۰۰ه) کلونوترمنځ دپښین سیمه چی پښنگ هم بلله کیږی
ددغی قبیلی په لاس کی وه اودترین قبیلی دغه ځای د زورپه ذریعه ددوی ځخه
ترلاسه کړه ځمندیاجمندچی لوی ښاخ یی خیشکی وپه دغه ځای کې ډیر په تنگ شول.
دځمنددقبیلی نه ځینی خلک ملتان ته لاړل او هلته میشته شول اود خویشکی ښاخ دغرنی
له لاری کابل ته اود کابل له لاری دغوربند دری ته ولاړ اودغه ځای یی داوسیدلو
له پاره غوره کړچی تر اوسه پوری یوزیات شمیر ځمند اوخیشکی هلته میشته دی
(۱) په هغه وخت کی چې ظهیرالدین محمد بابر کابل ونیوه او څه موده وروسته یی
په هند باندی دیرغل تکل وکړنو خیشکو او همدا راز ځینو ځمندو چی په غوربند
کی ورته اوسیدل گران ښکاره شول دهندوستان خوا ته رهی شول او اکثره
خیشکی او ځینی ځمند په خانه کوچ ډول له کابل نه د پیښور له لاری هندوستان ته
روان شول او په دغه وخت کی سلیم خان ځمند ددغی قبیلی سردار او مشرو (۲)
دوی په هغه ځای کی میشته شول چی اوس د قصوری ښار پروت او دلاهور ختیځ ته
موقعیت لری. ددغی قبیلی اکثره نارینه دسلیم خان ځمند ترمشری لاندی دبابرشاه

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی- ۱۳۲۶ مخ .

(۲) نوموړی اثر-۱۳۲۶ مخ.

په لښکروکي په خدمت بوخت وو او په هغه جګړه کي چي دهند د پښتون واکمن سلطان ابراهیم لودي او مغولي بابر شاه ترمینځ په پاني پت کي وشوه په هغه کي د دغي قبیلي (۷۰۰) تنه چي د بابر شاه په لښکروکي شامل وو، ووژل شول او له همدې کبله بابر شاه او همایون په دوی باندي زیاته مهرباني کوله او هغه وخت چي خیشکي اوزمند په قصوري کي میشته شول نودسپره په نوم یوه بلوڅ د خپل قوم دیوې دلي سره راته او په لوټ او تالا به یې لاس پوري کاوه او د دغه لوټ د بندولو په منظور بتیلك زي، حسن زي، عارف زي، شابن زي، کرلاڼي او سلمهاك چي د دغي قبیلي ښاخونه دي په بر کلي کي میشته شول او څرنګه چي سپره به له دغه لاري یرغلو نه کول نو دغه لاره یې بنده کړه او بیا سپره له دغه لاري څخه لوټ نه شوکولای همدارازد دغي قبیلي دعزیززي، جنوزي او ابراهیم زي ښاخونه ختیځ خواته په لرپاښکتني کلي کي میشته شول او پاتي زمند چي په مطلق ډول د ځمند یاجمند په نامه بلل کیږي دشمال خواته پریوتل تر هغه وروسته براهم زیو د جنوزي د ښاخ سره د دښمنی له کبله له دغه ځایه وخوځیدل او دخورجه په سیمه کي میشته شول او همدا رازاکثر و سلمها کو چي دامچوزیو او حسین زیو یې سره د مقابلي توان نه لاره نو د تانده سیمي ته لاړل او یوشمیر یې هم په قصوري کي پاتي شول او د بتیلك زیو یو شمیر هم دکورنیو شخړو په سبب په هیرووال کي میشته شول.

د زمند یاجمند دقبیلي څخه څو کوره په کندهار او پشین او سیږي. همدارازیو شمیر زمند د پروان ولایت دغوربند په اولسوالي، دپېښور په اشنغر او نوښار، په مومندو، دخیبر د تاریخي درې ترمنځ او د لاهور په قصوري کي استوګنه لري چي هلته د(قصوریه پټانانو) په نامه سره یادیږي. همدارازد دغي قبیلي د محمد زي یامهمن زیو ښاخ هم ډیر مشهور دی.(۱)

څمکني (څوکني)

که چیري د څمکنیو د نسب شجره وګورونو څرګنده به شي چي دوی سړبني

(۱) حیات افغاني -۳۵۴-۳۵۵ مخونه .

پښتانه اود (کند) له څانگې څخه دی . (کند) بیا په خپلو ارپه دوولو بوڅا نگو ویشل شوی دی :

الف ـ غوری یاغوریاخیل: مومند، داودزی، زیرانی اوخمکنی .

ب ـ خښی : یوسفزی اومندړ، ترکلاڼي. دپښتو ناز کخیال شاعرحمید ماشوخیل دغه دوه څانگې داسې یادی کړی دی :

چې داستاد نامې بوی اخلي حمیده
څه به نه وي خوش دماغه غوري، خښي (۱)

داسې روایت موجوددی چې دغوریاخیلو اولاده پیل کې دکند هارپه ارغستان کې میشته وه چې وروسته بیادغزني سهیلي اولویدیځو برخو ته راغلل چې غالباً ۹۱۰ هـ کال اود بابرد واکمنی لومړی شپې اوورځې وی . ویل کیږی چې په هغه وخت کې ددغی قبیلی ټول خلک دپوونده اودمالداری په کارونو بوخت وو څرنگه چې وروسته ددغې قبیلې دخلکو په شمیر کې زیاتوالی راغی نود غزني نه کابل ته وکوچیدل اوبیاله هغه ځایه یې دننگرهار خواته مهاجرت وکړ . کله چې غوریاخیل ننگرهارته ورسیدل نوخمکنیو دسپین غره په لمنو کې استوگنه غوره کړه . تاریخ حیات افغانی دتاریخ مرصع په حواله د خمکنی قبیلی بیلتون د خپلو نورو وروڼونه په دی دول څرگند کړی دی : «یوه ورځ خلوروواړو وروڼو یعنی خلیل، زیران، دولت یاراو خمکنی بوپسه حلال کړی وهغه یې په خپل مینځ کې سره وویشه خودویشلو په وخت کې یې خمکنی هیر کړاودنورو وروا برخه یې ورنکړه چې په دغه خبره خمکنی خپه اود خپلونوروورونو څخه جلا شو اوترنن ورځې پوري یې هم اولاده په جلادول سره استوگنه لری» . اخوند درویزه هم دنوروورونونه دخمکني جلاوالی مرورتوب بودلی دی خوبنایی چې پورتنی روایت افسانوی بڼه ولری :

---

(۱) دوست شینواری «دخوکنیوز یارکنبه، میلمه پاله او ننگیالی قبیله»، جرگه مجله دریم جلد، ۱۳۶۳ کال، ۳۸ مخ .

د میشتی سیمی :

خمکنی په عمده توگه په دووسیمو کی میشته دی : الف ـ دپکتیا ولایت په خمکنیو کی چی زموږدهیوادپه اداری تشکیلاتو کی یوه اولسوالی ده او دخمکنیو اولسوالی ددوی په نامه سره یادیږی . دلته د خمکنیو یوه ښکلی دره غزیدلی ده چی دپیوارډغاښی جنوب لویدیځ خواته موقعیت لری شمال ته یی دمنډهیر مشهور ځنګل اولویدیځ ته یی دبکیادغرونه راخرخیدلی دی .

ب : په تیراه کی :

د خمکنیو بله برخه دتیراه په ښکلوغرونو کی استوگنه لری . چی ختیځ ته یی اپریدی ، جنوب ته یی اورکزی اوجنوب لویدیځ ته یی توری میشته دی قطب ته یی سپین غر موقعیت لری .

دوی په خرمنه او کرمنه کی استوگنه لری . دوی ډیر خوار یکښ او جنګیالی خلک دی . ښځی او نری یی ټول په ګډه کار کوی . دوی نورو سیمو ته ډیر لږ تګ اورا تګ کوی . ددوی داستوګنی دسیمی هوا ډیره یخه ده .

ددوی دسیمی ځمکی غالباً بارانی اوللمی دی ځرنګه چی ځمکی یی لږی دی نوددوی اړتیاوی نه پوره کوی ، خودموسم دسوړوالی له کبله په کی دغنمو ، اوربشو او جوارو ډیر زراعت اوکرنه کیږی . په دغه ځای کی پنبه اووریجی نه کرل کیږی . ددوی سیمی ته دکورمی نه وریجی ، پنبه او تورکران له بنو ، بنګښو او کورمی سیمی نه راوړل کیږی . ددوی په قبیله کی دملکانو او مشرانو واک ډیر دی که څه هم دوی دکلی مشرا نو ته تاکلی محصول نه ورکوی ، خو د میلمنو د خرڅ له پاره یی دمشتر کو ځمکو نه یوه ټوټه ځمکه ور کول کیږی . د خلکو تر مینځ شخړی هم اکثره دکلی دسپین ږیرو له خوا دجرګی په ډول اودملکانو په ذریعه حل اوفصل کیږی .

خمکنی ټول سنی مذهبه دی اوپه پښتو ژبه خبری کوی په دوی کی دبی سواده کسانو شمیر ډیر دی . دابدالی احمدشاه دسر شمیرنی په وخت کی ددغی

قبیلې تول شمیر (۹) زره تنه او دوسله والو کسانو شمیر یې (٦) زره تنه ښودل شوی و.

دخوګښیو دقبیلې دمشهور و څانګو نومونه په لاندې ډول دي:

۱- ازي خیل.

۲- خاني خیل.

۳- دري خیل.

٤- خواجه خیل.

٥- مرزا خیل.

دخوګښیو یو کلی دپېښور نه په شپږ میله واټن کې موقعیت لري چې دحضرت میاعمر (رح) د مزار په وجه مشهور دی. همدا راز دخوګښیو د کلي ختیځ ته تقریباً ا ته کروه لیرې دازي خیلو کلي پروت دي. ازي خیل دخوګښیو یوه پښه ده (۱)

پاتې خوګښي په متفرق او خواره واره ډول ژوند کوي.

د۱۹٦۱ کال دسر شمیرنې له مخې ددوی شمیر (۳۹۱۱۹) تنه ښودل شوی دی:

خولیزي

دوی غلجي پښتانه او اکثره یې کوچیان دي خولیزي چې سلیمان خیل غلجي دي زیات شمیر یې دننګرهار ولایت دروداتو داولسوالي دچپرهار د علاقه دارۍ دخولیزیو په کلي کې استوګنه لري. ددوی یو شمیر د کابل دبګرامیو په شاوخوا کې میشته دي (۲)

د دوی شمیر دننګرهار په ولایت کې د(۳۵۰۹) تنو په شاوخوا کې ښودل شوی دی (۳)

څینزي

څینزي په اصل کې غلجي پښتانه دي. اکثره شمیر یې د ننګرهار دولایت د

---

(۱) پوهاند عبدالشکور رشاد، دخوګښیو میا عمر، (کابل: دعلومو اکادمي ۱۳٦۰) ، ٦ مخ.
(۲) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور د ۱۰ مخ جلد ل.
(۳) دخولیزیو د مشرانو او سپین ږیرو څخه زما لاس ته راغلي معلومات. (لیکوال)

حصارك غلزايي په اولسوالى كي استوګنه لري چي شميريي ٦٦٠ تنوته رسيږي (۱) ددوى يوشمير د لغمان ولايت دقرغيو داولسوالى دعزيزخان كڅ په سيمه كي هم اوسيږي. پاتي څينزي په ټول افغانستان په تيره بيادغلجيوپه سيمه كي په خواره واره دول ژوند كوي. ددوى اكثريت دسوداګرى په چاروبوخت دى .

حسين خيل

دوى غلجى پښتانه دي. ددوى يوشمير دلغمان دولايت په اړوند و كلمو لكه ده زيارت اونورو يوشميريي د كابل دڅيو كيوپه شااوخوااويوشميريي ډپروا ن په ولايت كي استوګنه لري. حسين خيل اكثره دسوداګرى په چاروبوخت دى.

خاښي خيل

دتاريخ خان جهاني اود پښتنودرواياتو مطابق دقيس عبدالرشيد درى زامن وو او مړي بيټني، دوهم سربن او دريم يي غرغښت. سربن دوه زامن در لودل خرشبون اوشرخبون. خرشبون درى زامن دراودل كاسي، كنداوجمند. دكند دوه زامن دراودل چي يويي شيخاياخاښي اودوهم يي شيخ ابراهيم ياغوريانوميدل.

يوسفزى مندړ، ګګيانى اوتر كلاڼي چي مجموعاً دخاښي خېلو يا خوښي په نامه ياد يږى ددوى اصلي اولومړني ناتوبى دارغستان په حدودوكي دغوندانو سره غره په شااوخوا هغه ځمكه ده چي دغوري مرغي په نامه سره يادېږي . دوى چي دتر ينوپه ګاوندكي اوسيدل ترينود فشاراوزورزياتي له كبله يي خپله سيمه پريښوده اودغورياخيل اوله خواد غرني دمقرپه كڅي كي په وركړل شوي ځمكى باندى دځه وخت له پاره ميشته شول، خوله غوريا خيلوسره خوابدى شول. هغه ځمكه يي هم پرېښوده چي په نتيجه كي د كابل خواته واوښتيدل دراتګ په وخت كي اتمانخيل هم ورسره ملګرى شول اود كابل په شااوخواورشوګانوكي ميشته شول.

---

(۱) معلومات مختصردربارهٔ اقوام و قبايل ولايت سرحدى كشور ۳۱ مخ

ویل کیږي چې په کوم وخت کې میرزا الغ بیگ د سلطان ابوسعید زوی په دیر کوچنیوالي کې د ماوراءالنهر څخه کابل ته راغلی و په هغه وخت کې د خاښي خیلو مشر ملک سلیمان شاه و چې د ملک تاج الدین زوی او د ملک رځ پرلمسی و. کله چې سلیمان شاه میرزا الغ بیک ترلاسه کړ د دوی ترمنځ دیره مینه پیدا شوه ان تر دی اندازې پورې چې ملک سلیمان شاه خپله لور ده ته ور کړه.

اتفاقاً یوه ورځ میرزا الغ بیک د سلیمان شاه په غیږ کې ناست و. قدوة المکاشفین شیخ عثمان بن موتی مولیزی چې د هغې زمانې د اولیاوو څخه و اود یوسفزیو خلک بیخي دده معتقدین وو پرې ورغی.

شیخ عثمان قدس سره دې په دغه حالت کې ولیدو ورته یې وویل چې « ملکه! داڅه کړې؟ »

سلیمان شاه ورته وویل چې «داشهزاده دی لوی وم یې که پاچاشي نو سلطنت به یې ځماشي او قوم به مې پرې عزیز او د رونـد شي» شیخ ورته وفرمایل چې «د دې زلمي سترګې لکه یزید هسې دي چې صحابه (رض) یې قتل کړي او هلاک کړي وو دغسې په ستا قوم هم هلاک کا»

ملک سلیمان ورته وویل چې: «شیخه دارنګه مه وایه له تا نه داهسې نه ښایيږي چېرې نه چې نور څوک پرې خبرشي - ولې چې پا چایان د چا احسان نه ور کوي دی پادشاه زاده دی چې لوی شي پاچا به شي چار به یې زما شي قام به مې پرې محترم شي»

شیخ ورته وفرمایل چې «ښه ملکه! خبرمې کړې. بیا به دې ویل چې ویلی دې راته نـه وو نور اختیار دې خپل.»(۱)

میرزا الـغ بیک تر هغه پورې چې کمزوری و په همدغو پښتنو به یې ځان سا ته خو کله چې په خپلو پښو درید د پښتنو سره یې مخالفت شو ګـند کړ هغه پـه چل ول سره د خاښي خیلو پښتنو مشران ـ ورته یوه میلمستیا جوړه کړه او تـقریباً

(۱) پیر معظم شاه ،تواریخ حافظ رحمت خاني (پیښور ـ پښتوا کیډیمي ۱۹۷۱) ٦ـ۷ مخو نه

(۹۰۰) تنو په دغه میلمستیا کی گډون کړی وو. ده دغه نهه سوه تنه په دیره ناځوا- نمردانه توګه ووژل چی هډ یره یی د کابل په سیاه سنګ کی موقعیت لری. دا پیښه په غالب ګومان د ۱۴۸۰ - ۱۴۹۰ ع کلو په شا اوخوا کی شوي ده .

تردي خونړي اوخواشینوونکی پیښی وروسته خاښی خیل پښتا نه د کابل نه دننګرهار په خواروان شول تر کلانیو په لغمان کی واړول اویوسفزي، ګګیانی او اتمان خیل په ننګرهار کی اوسیدل چی بیاوروسته نومړوري دري قبیلی په سوات دیراو باجوړ کی میشته شوي. وروسته تر کلانیو هم دلغمان دخلکو دشکایت له کبله چی دمیرزا الغ بیګ دربارته یی کړي ودلغمان څخه باجوړته ولیږدیدل چی تراو سه پوري ښا خی خیل هماغلته میشته دي .(۱)

خاکوانی

خاکوانی چی په حیات افغانی کی دخاوګانی اوخاګوانی په بڼه راغلی دی په اصل کی سړبنی پښتانه اودپنج پای درانیو په ښاخ پوری تړلی یوه قبیله ده. باید دغه قبیله دهغو خوګیانیو سره چی دننګرهار ولایت دخوګیانیو په اولسوالی کی اوسی اوکرلانی پښتانه دی اشتباه نه شي .

ددغی قبیلی دوګروشمیر دیرلږدی . دوی په علیحده اوجلاتوګه ځمکی نه لری له دوی څخه ځینی په کندهار اوځینی یی دنورزیو دقبیلی سره یوځای پراته دی دوی پردوو برخو ویشل کیږی یو یی ستر خاکوانی یاخوګیانی اوبل یی کوچنی خاکوانی .

دوی د کندهار اوهرات په شااوخوا کی په خواره واره ډول اوسی او هم په غزنی کی خاګو انیو څوکلی . د ماکو دکلیو تر څنګ پراته دی چی خلک

---

(۱) پښتانه ،لومړی ټوک ، کابل - ۱۳۴۹، ۵۵ مخ.

دوی دخوګیانیو ما کوانو په نامه سره یادوی (۱) ددوی شیمرد (۷۵۵۵) تنو په شااو خوا کی اټکل شوی دی (۲) دحیات افغانی مؤلف لیکی چی په دیوه اسماعیل خان کی هم ددوی (۸۰) کورنی شته چی مشوریی غلام سرورخان خاکوانی و.

ختـــک

ختک دکوزی پښتونخواد مشهوروقبیلو په جمله کی شمیرل کیږی. ختک دری زره کاله پخوا په آریایی کتابونو کی د ستهلک یاد ستها لک په شکل راغلی اود پکت له قبیلوڅخه شمیرل شوی دی «۳»

ددغی قبیلی لوی نیکه لقمان نومیده چی دکرران اسی و اود لقمان نه ختک ته دده دنامه داوښتلو دعلت په باب داسی افسانوی روایت موجوددی چی یوه ورځ لقمان د خپلو وروڼو عثمان، اتمان اوڅدران سره دښکار دپاره لوم کار لـه پاره صحراته تللی و.

په دغه وخت کی دوی څلور ځوانی ښځی چی ددوی لـه کالیـو نه دپیغلتوب نښی ښیدانی ښکار یـدی ولیدلی چی د دوی په خوارا روانی وی. په دغه وخت کی دوی سره سلاومشوره وکړه چی دا لـوی ښکار به تر لاسه کوی اوپـچه به وربانذی اچوی اود پچی له مخی به دوی ته یوه یوه ښځه ورسیږی. څرنګه چی لقمان ترنوروشروویـی ویل چی زه به لومړی له دوی نه یوه خوښه کړم په پاتی دریوبانذی تاسی پچه واچوی . په دغه وخت کی لقمان له هغوڅلوروښځونه یوه پرته له دی چی مخ یـی لیدلی وی یوازی دکالیو له مخی انتخاب کړه اونوروورونو یی د پچی په اساس یوه یوه ښځه انتخاب کړه . کله چـی دوی وایدل نوڅرګـند ه شوه چی لقمان ته یوه توره اوبد رنګه ښځه ور رسیدلی وه خوڅرنګه چی هغه ښځه د ده په نامه شوی وه له غیرته بی ومنله کله چی نوروورونو یی دلقمان دغـه حالت ولید په خندا شول اوپه پښتوژبه بی وویل چی لقمان په خته لاړ اوپه پښتنو کی

(۱) حیات افغانـی – ۲۲۲ – ۲۲۸ مخـونـه
(۲) معلومات مختصردرباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور – ۱۰ مخ
(۳) پښتونستان – ۲۲۸ مخ .

دا متل مشهور دی کله چی څوك په کوم کار کی بیرته پاتې شی او یا وغولېږی نو نور ورته وایی چی پلانی په ختو لاړه . د دغی عجیبی پیښی له مخی لقمان د ختك په نوم داسی شهرت وموند چی اوس د ده ټول نسل د ختك په نامه بالل کیږی د همدی بدرنګی میرمنه نه چی سباکه نومیده د ختك دوه نارینه اولادونه دنیا ته راغلل چی په یوه باندی یی د تورمان او په بل باندی یی د بولاق نوم کیښود چی د ختکو ټوله قبیله د دغو دوو ورونو اولاده ده تورمان هم دوه زامن درلودل چی یو یی ککی او بل یی تری نومیده چی د خپل پلار په اولادکی تری دیر نومیالی سړی و او د تورمان ټوله اولاده د ده په نامه نوموړل شوی ده. تری هم دوه ځامن درلودل برګریت او امیر یا امند. (۱)

د ختکو شمال ته یوسفزی، لمرپریوتو ته یی خلیل، اپریدی او بنګښ، جنوب ته یی د بنو علاقه او ختیځ ته یی اباسین موقعیت لری .

په لومړی سر کی د ختکو قبیله د شوال په غره کی میشته وه چی نوموړی غر د سلیمان د غره یوه لویدیځه لړی ده چی اوس په دغه غره باندی د وزیرو قبیله تسلط لری چی له نن څخه د څه د پاسه دری سوه کاله د مخه د وی منګلو او هنی بناخونو په ملګرتیا د خپل اصلی ټاټوبی نه بنو ته راغلل او په هغه ځمکه کی میشته شول چی نن پری احمدزی وزیر قبضه لری. څه موده وروسته د منګلو او شیتکو تر مینځ د ښمنی را منځ ته شوه او منګل د شیتکو د ښمنی له کبله د دی سیمی پریښودو ته مجبور شول ، خو ختکو په دی سیمی استوګنه درلوده. په پای کی د ختکو او شیتکو تر منځ اړیکی هم خراب شول او ختکو هم د دی سیمی نه کډه وکړه او په کربوغه، تیری، لاچی، شکردری او د اباسین تر غاړی پوری خپله یی قبضه ټینګه کړه څرنګه چی دغه سیمی ښی آبادی نه وی نو دوی بی له کومی شخړی او جګړی ترلاسه کړی. په دی وروځو کی له ریسی نه نیولی تر کوهاټه پوری سیمو کی داورکزیو قبیله میشته وه او د کورمی د لور نه به بنګښو هم د کوچیانو په ډول دی علاقی ته تګ او را تګ کاوه چی داورکزیو

(۱) حیات افغانی - ٤٦٩ مخ.

او بنگښو ترمینځ په نا څاپي توګه دښمني پیدا او جګړه پیښه شوه او ځرنګه چې له پخوانه داور کزیو او ختکو ترمنځ يو لږ شخړې موجودې وې نو په دغه وخت کې ختکو له بنګښو سره مرسته وکړه او کوهاټ له اورکزیو نه د بنګښو ولاس ته ور غی او دریسي، پنیاله او زیري نه نیولې ترتوري ځیري پوري تر ولي سیمې د ختکو لاس ته ورغلې او د ختکو او بنګښو ترمنځ یو غرچې دګدا خیلو او لاچې ترمنځ موقعیت لري سرحد وګڼل شو چې تر اوسه پوري هم دغه سرحد په خپل حال پاتي دی.

ترهغه وروسته کله چې د ختکو قبیلې په شمیر کې زیاتوالی راغی په هماغه تناسب يې خپلو مقبوضه سیمو ته هم پراختیا ورکړه او اوس يې هغه پراخه سیمه په لاس کې ده چې په پیښور کې دیوسفزیو د سیمې او د کابل یا لنډې سیند له شمالي څنډو نه نیولې تر کالاباغ، عیسی خیلو، مروتو، بنو، وزیرو او د سند د دریاب تر لویدیځو څنډو پوري غځیدلې ده.

- - د ختکو د سیمې اوږد والی تقریباً سلو میلو او پلن والی يې پنځوس میلو ته رسیږي ځرنګه چې د مخه وویل شول د دغې سیمې ختیځ ته اباسین موقعیت لري، ولی د اباسین نه پوري غاړه هم ختك استوګنه لري او ترماړي پوري رسیدلي دي.

د ختکو سیمه پر دوو برخو ویشل شوې ده چې یوه يې شمالي ختك او بل يې جنوبي ختك دی. د جنوبي ختکو په ملك يې د مالګې کانونه موجود دي. د دې سیمې ځمکه میداني او شګلنه ده غرونه يې شته او آبادنه دي. تیرې، لاچې، کرك او شکر دره د دې سیمې مشهور کلي دي.

د شمالي ختکو سیمه هم غرنې ده چې له دې غرونو نه کومه استفاده نه شي کیدای. اکوړې، شیدو، نظام پور، امیر او امیر کلان د دې سیمې مشهور کلي دي (۱)

د ختکو د سیمې په اوړو برخو کې ځینې ورې ورې سمسورې دري هم لید ل کیږي او په ځینو برخو کې يې د ښوونو ځنګلي وني شته. د ختکو په علاقه کې د بها در

---

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې - ۱۳۸۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیلو د مالګی کان ډیر مشهور دی چی د دغی مالګی د کان د عاید اتوله درکه د یری پیسی ترلاسه کوی .

— هغه ختیک چی د کوهاټ په شمالی ختیځ کی آباد دی او د کابل تر سیند پوری استوګنه لری داکوړه ختکو په نامه سره یادیږی .جنوب لویدیځ ختیک د تیری او جنوب ختیځ ختیک د ساغری ختکو په نامه سره یادیږی .د نسبی اعتبار له مخی په دی ویش کی کوم مخالفت نشته ساغری ختیک بولاق دی خو شمال ختیځ ختیک هم بولاق بلل کیږی .د شمال ختیځ ختکو مهم مقام چی داکوړی په نامه یادیږی د پیښور او نوښار نه ختیځ اوری ته د کابل سیند په جنوبی څنډه وکی موقعیت لری .

دختکو په لهجه کی د نوروا اور وقبیلو په نسبت د(ښ) او(ږ) استعمال د(خ او ګ) په پرتله زیات دی .

دختکو یوه قومی څانګه که څه هم دا باسین په بله خوا په (مکود) نومی ښار ګوټی کی ژوند کوی خو ددوی عمومی پوله ختیځی خواته اباسین دی لویدیځی خواته یی دپیښور قومونه خیبریان او بنګښ اوسیږی او جنوب ته یی د بنو او دامان اوانی میشته دی. دوی داسی دوه بیلی بیلی څانګی لری چی سره پوره توپیر لری .شمالی څانګه یی لس زره او جنوبی څانګه یی دولس زره کورنی ګڼل شوی دی .

دجنوبی ختکو ملک غرنی او له ډبرینو سپیرو غرونو څخه جوړ دی چی په زورو اومخ په څوړ کلیو سره بیلیږی اودبارک او ساغر خیلونه په متشتت دول په کی میشته دی .(۱)

دختکو دسیمی اکثره ځمکی دبنجر والی له کبله د کرنی ور نه دی د کرنی ځمکی یی هم اکثره للمی دی چی کله کله یی د اورښت په ذریعه هم خړو بوی . دختکو دسیمی پیداوار غنم ، باجری ، چنی او جوار دی. اوس په شمال ختیځ سیمو کی هغه ځمکی چی د ځاه ګانو په ذریعه اوبه کیږی په هغو کی تماکو هم کرل کیږی .په دلی اوچشمی کی چی دپیښور د نوښار په تحصیل کی موقعیت لری ښه لیموګان پیدا

---

(۱) حیات افغانی - ٤٦٩ مخ .

کیږی. په تیتی نصورتی کی چی د کوهات تیری په تحصیل کی موقعیت لری په پریمانه اندازه انګور شته .

دختټکو دسیمی معدنی پیداوار مالګه، پټکری او د ډبرو سکاره دی. (۱)

ختټک دخپلو نورو پښتنوورونړو په شان باغیرته، زړور، ننګیالی، توندمزاجه او میلمه پال دی . دختټکو یوبله خصوصیت دادی چی لانجمنی مسألی دښوا تواو یا جرګو له لاری فیصله کوی او دجرګی له لاری پریکړو ته په ډیره درنه سترګه ګوری. دختټکو د قبیلی خلک په عمومی ډول سره ښایسته او غښتلی دی .

په اوسنی وخت کی ددوی شمیر د ۱۹۶۱ کال داحصائیی له مخی د (۳۷۸۳۰٤) تنو په شا او خوا کی ښودل شوی دی چی اکثریت د کوهات په ضلعه کی استوګنه لری (۲)

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی - ۱۳۸۲ مخ .

(۲) پښتونستان - ۲۲۸ مخ

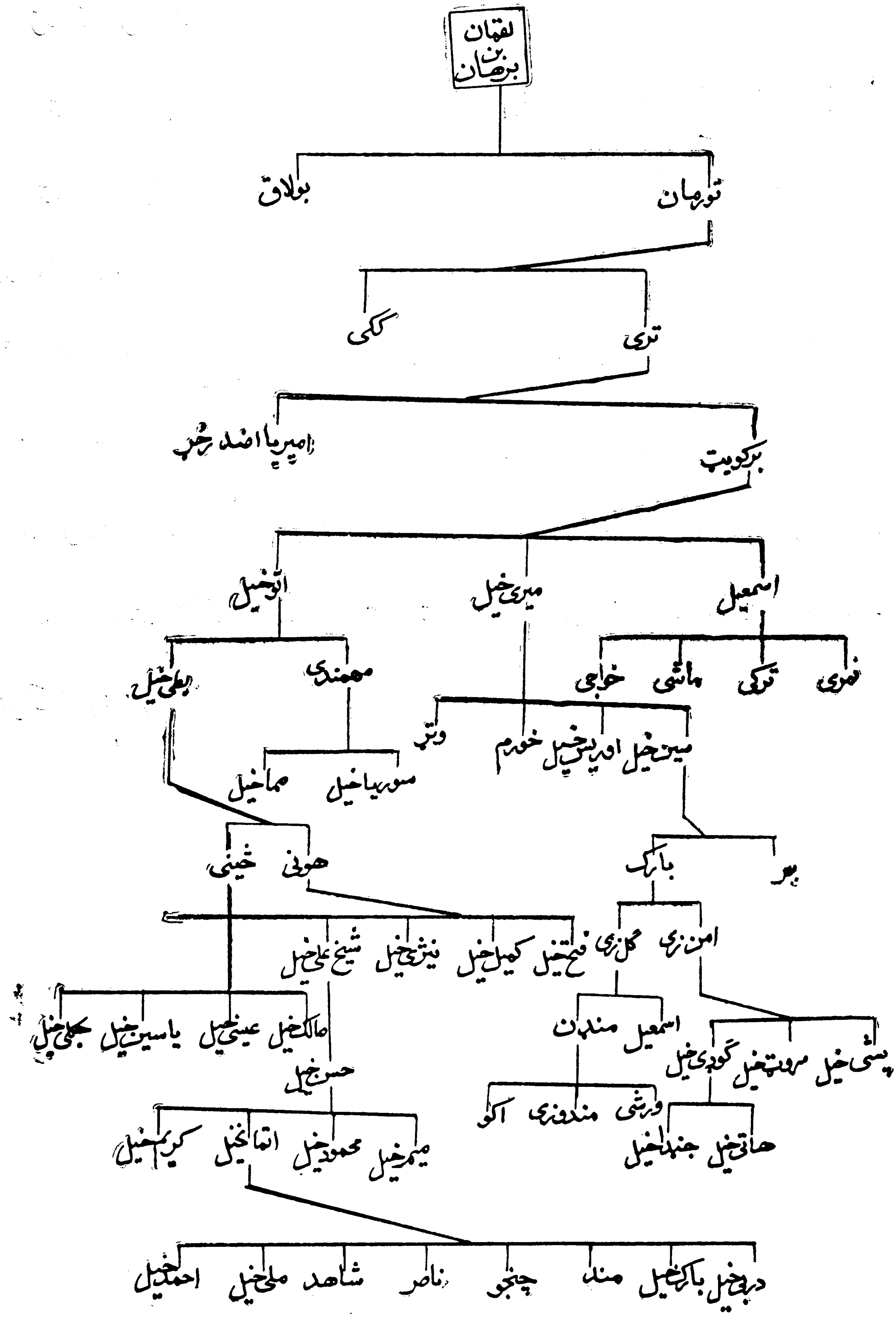

پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ۱۳۶۰ مخ .

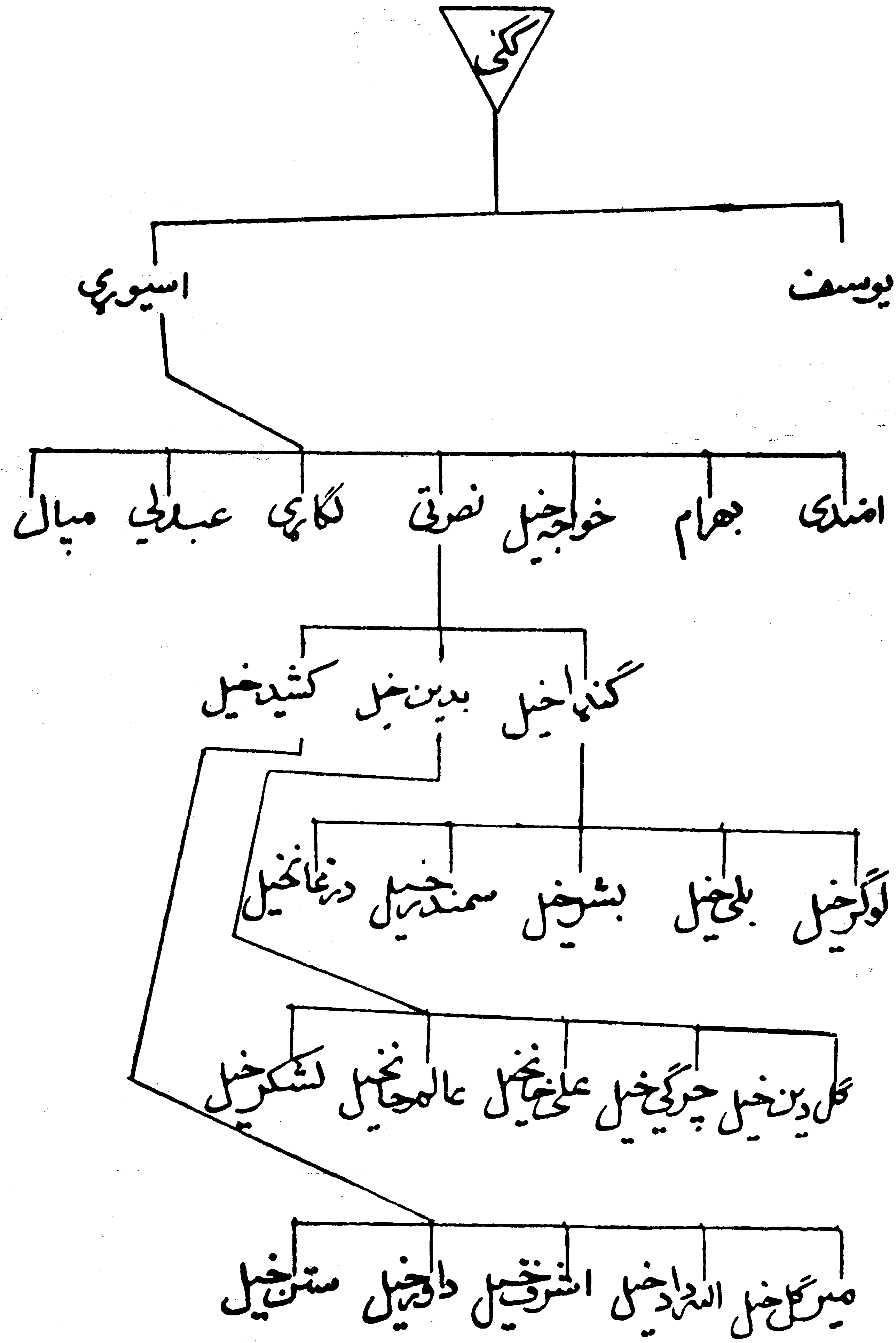

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکې - ۱۳۶۱ مخ .

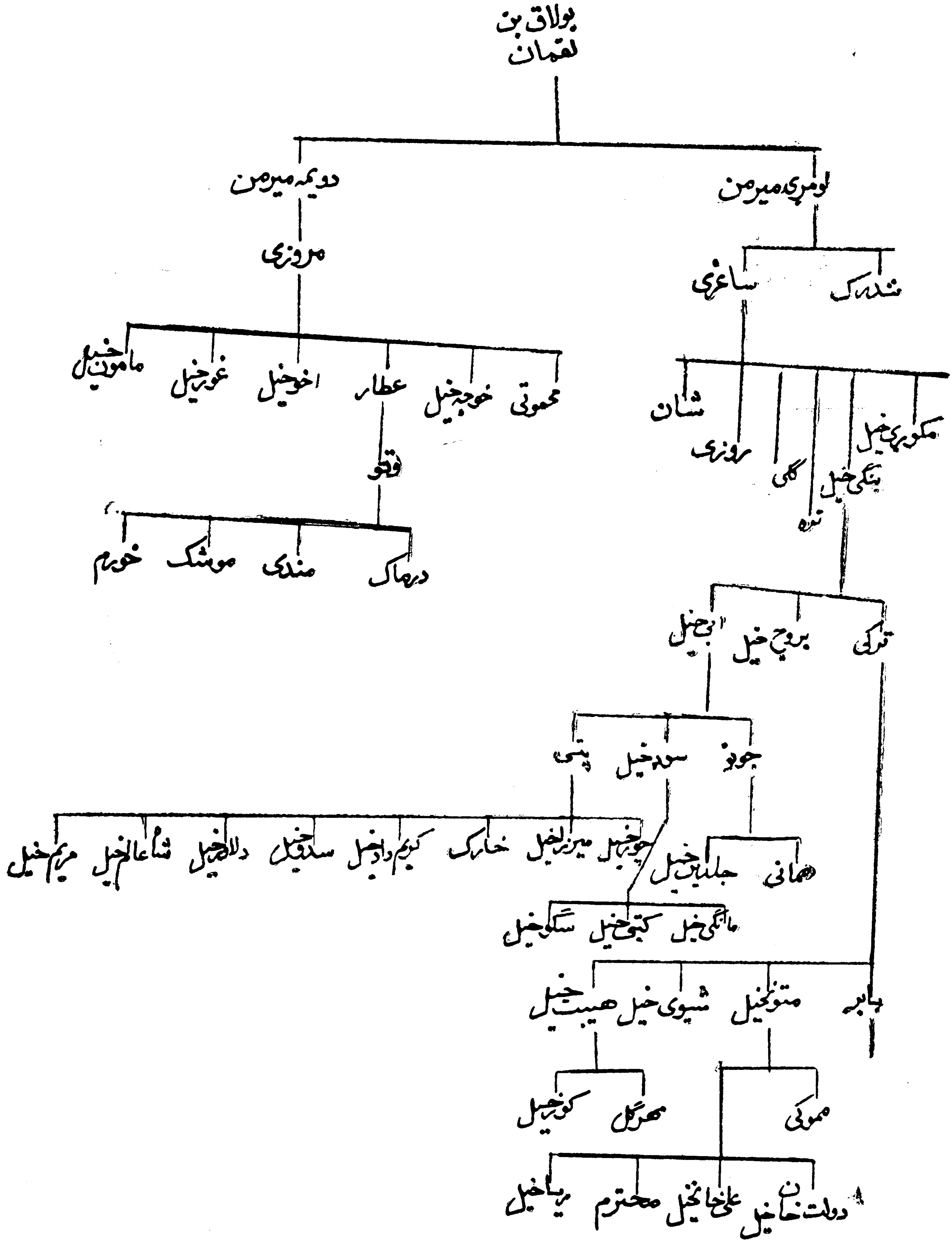

(۱) پښتانه دتاريخ په رڼا کې - ۱۳۶۱۰ مخ .

خدرزي

دوی غلجي پښتانه دي او اکثره خلك یې دمقر په سیمه کې دعلي خیلو غلجیو سره یوځای پراته دي او دمقر په سیمه کې یوه اندازه ملکیت هم لري . کند هار ته نژدې په ده خواجه نومي ځای کې هم ددغې قبیلې تقریباً دوه سوه کورني میشته دي. (۱) ددوی خپل نسبب کله سیدانو او کله درانیو پوپلزیو نه منسوبوي، خو دوی په اصل کې غلجي پښتانه دي. دحیات افغاني دلیکوال په قول په هغه وخت کې ددغې قبیلې شمیر په ټول افغانستان کې (۲۰۰۰) دوه زره کوره ښودل شوی و(۲) دوی عموماً دکرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي .

خرځین

خرځین یوه کوچنۍ ټپه ده چې په شمالي وزیرستان کې ددوړو دپیپي خیل کلي ته نژدې دزانګیټي او وژګي په کلو کې استوګنه لري چې په زانګیټي کې یې شمیر (۶۰) کورنیو او په وژګي کې (۱۶) کورنیو ته رسیږي. ددوی یوکلی دمده خیلو دننګي او دپیپلي ترمنځ موقعیت لري چې خرځین نومیږي دقبیلوی اتحاد له مخې پخوا ددوړو سره متحد وو، خو نن ورځ دمده خیلو وزیرو سره متحد دي .

دافسانوي روایتو نو له مخې دوی دحضرت بلال (رض) داولادې څخه دي. (۳) ددوی شجره په لاندې ډول ده:

خرځین

- تپرسم خیل
- لیونی
- لادوخیل
- ملیاګي
- سیره خیل
- سنګرخیل

---

(۱) تواریخ خورشید جهان-۲۲۲ مخ .

(۲) حیات افغاني -۲۸۲ مخ .

(۳) اصلاع، ایجنسي هاو قبایل ایالات پښتونستان- ۱۱۱ مخ .

خروتي

دغلجي په ټولنيزگروپ کي دخروټوقبيله يوه مشهوره قبيله ده. ددوی اصلي ټاټوبی دپکتيکاسيمه ده چي اکثره دګومل په اولسوالی، دسروبی په علاقداری داورګون په اولسوالی اودسروضه په علاقه داری اودغه راز دخاك جبار په علاقداری کي استوګنه لری.

يوشمير خروټی دغزنی دولايت دمقراوقره باغ په اولسواليوکی هم شته. دغه راز په شکردره او پغمان کی هم استوګنه لری. دزابل دشاه جوی په اولسوالی او دهلمند ولايت دنادعلی اوګرمسير په اولسواليوکی هم يوشمير خروټی استوګنه لری.

ددوی تسميی وجه داسي ښودل شوی ده: يوه ورځ سهاك اوايزب دواړه په يوه لاره تيريدل وړاندی يی يوبارکړی خروليد ايزب وويل چي خردی زماوی اوسهاك وويل چي باردی زماوی. کله چي خره ته ورنږدی شول نوويی ليدل چي دباريوی خواته داوربشو دوډی (روټه) اوبلی خواته يی يوکوچنی ماشوم و سهاك دغه ماشوم خپل کورته راووست اود (خره) او(روټی) له کبله يی په هغه ماشوم باندی د(خروټه) نوم کيښود چي ددی راستعمال په وجه په خروټی مشهورشو. کله چي خروټی دبلوغ مرحلی ته ورسيد واده يی وکړچي دری زامن يی وزيزيدل .

ددغی قبيلی په لويديځ، شمال لويديځ، اوجنوب لويديځ کی سليمانخيل استوګنه لری اوشمال ته يی دزرمت سيمه موقعيت لری. همداراز ختيځ خواته دوزيروقبيلی سره پوله لری.

په حيات افغانی کي ليکل شوی دی: خروټی په هغوغرونوکی اوسيږی چي دکتواز لمرخواته اودسليمان ~~دغره دمربوطوسيمونه~~ تربرمل پوری پراته دی . دخروټو دملك يوه برخه دارګون سيمه ده چي په هغه کی برمليان يافرمليان استوګنه لری . خروټی په ځينوهغوتنګوميدانوباندی هم قبضه لری چي په مينځ کی يی جګ اوسخت غرونه

موقعیت لری. دوی څلوررلوی کلی لری چې ددغو کلیوله جملې نه سروضه او مړی مقام لـری.

خروتي غالباً دځمکو په کرنه بوخت دی . ددوی دکرنی ور ځمکې که څه هم دکتو وازنه ښې دی، خو په کال کې یو ځل فصل کوی او په ژمی کی ددریو میاشتو لپاره لرو اورولانـدی پټې وی. دوی پرغـواوواوغـوایـانـو بـاندی یوی کوی له دې کبله چې ددوی سیمه غرنی ده دپسونو په تناسب وزی ډیری ساتـی . ددوی دیواو- ښان هم ساتی چې په اوارو اومیدا نی برخوکی یې څروی. ددوی اکثره دو دو نه سهیلی سلیمانخیلوته ورته دی، خرپوونده خروتي دنوروپوونده وو په شان دی او- په ژبه کې یې توپیر موجود دی. دوی دوزیرو، ځدرانو او پرملیا نو سره ډیره کلکه دښمنی لری. دوزیرو او خروتو د قبیلوتر منځ د دښمنی اصلی علت دبرمل غردی. په دغه غره باندی تل دخروتو او وزیروتر منځ وینی تو یـیـږی . ددې شخړی اساس دابدالی احمدشاه دواکمنۍ په وخت کې رامینځ ته شوی ل کیږی چې په هغه وخت کې دوزیرو دقبیلې ملك قمبر نومیده چې دتوجـیاخیلو له ښا خ نه واو دخروتو ملك شمس الدین وخروتو ویـل چې برمل دهغوی دی او وزیـرو دغه ادعا ردوله او هغه یې خپل گاڼه کله چې دغه دښمنی دسولی لـه لاری فیصله نه شوه نو په پښتو ژبه کې یوه منظومه جوړه شوه چې ددغو حالاتو دروښانولو دپاره دلته ر اوړل کیږی:

برملـي پیغـلـه نجـل ځنیـه پریشیـه

شمس الدین وایې زمادهقمر وایې زماپه غیز کی ایشیه

له دغه بیت نه مقصد دادی چې بر ملـی پیغلی خپلی زلفـی جوړی کړی دي شمس الدین یعنی د خروتو ملك وایی چې زماده اود وزیرو ملك قمرو ایې چې په غیږ کی می پرته ده یعنی زماپه واك کې ده .

په پای کی ددغه شخړی په سبب دخروتو او وزیروتر منځ جگړه را مینځ ته شوه .

خروتي هم دپرملیو او ځدرانو سره دگاوندیتوب په سبب سخته دښمنی لری: هغه خروتي چې په دایمی دول ژوند کوی د ملك دسوروالی له کبله لږ کار کوی.

دوی دمنی دپای،ته رسیدونه وړاندی دسون دموادوذ خیـره برابروی اوپه ژمی کی دوی بی کاره وی هغه‌خروتی چی غریب دی‌اود یخنی ځلورمیاشتی نـه‌شی زغملای نوهغوی تودوملکونوته لیږدکوی اوله ځانه سره غوایان اواوښان هم بیایی . دوی دگومل ناوی جنوبی برخی ته ځی اوپه پسرلی کی بیرته خپل ملك ته راستنیږی : ددوی رواجونه کټ مټ دناصروپه شان دی.(۱)

خروتی اکثرد مالداری اوکرنی په چارو بوخت دی،خوپه سوداگری کی هم لوی لاس لری. ددوی زیات شمیر په‌هندوستان کی‌تجارت کوی. یوشمیرخروتی کابل ولایت په پغمان، خاك جبار، دلغمان په مرکزاود قرغـیو په اولسوالی اویو شمیرهم د پروان په ولایت کـی اسنوگـنه لری. همـدارازیوزیات شمیرخروتی کوچیان هم شته.دکندزپه‌ولایت کی‌هم‌زیات شمیرخروتی‌استوگنه‌لری.

په ټول افغانستان کی ددوی شمیر (۷۷۰۶۲) تنه ښودل شوی دی خـوپه دغه شمیرکی دخاك جباردعلاقه‌داری تقریباً سل یونیم سل کورنی نه دی‌حساب‌شوی :

دخروتو د نسب شجره

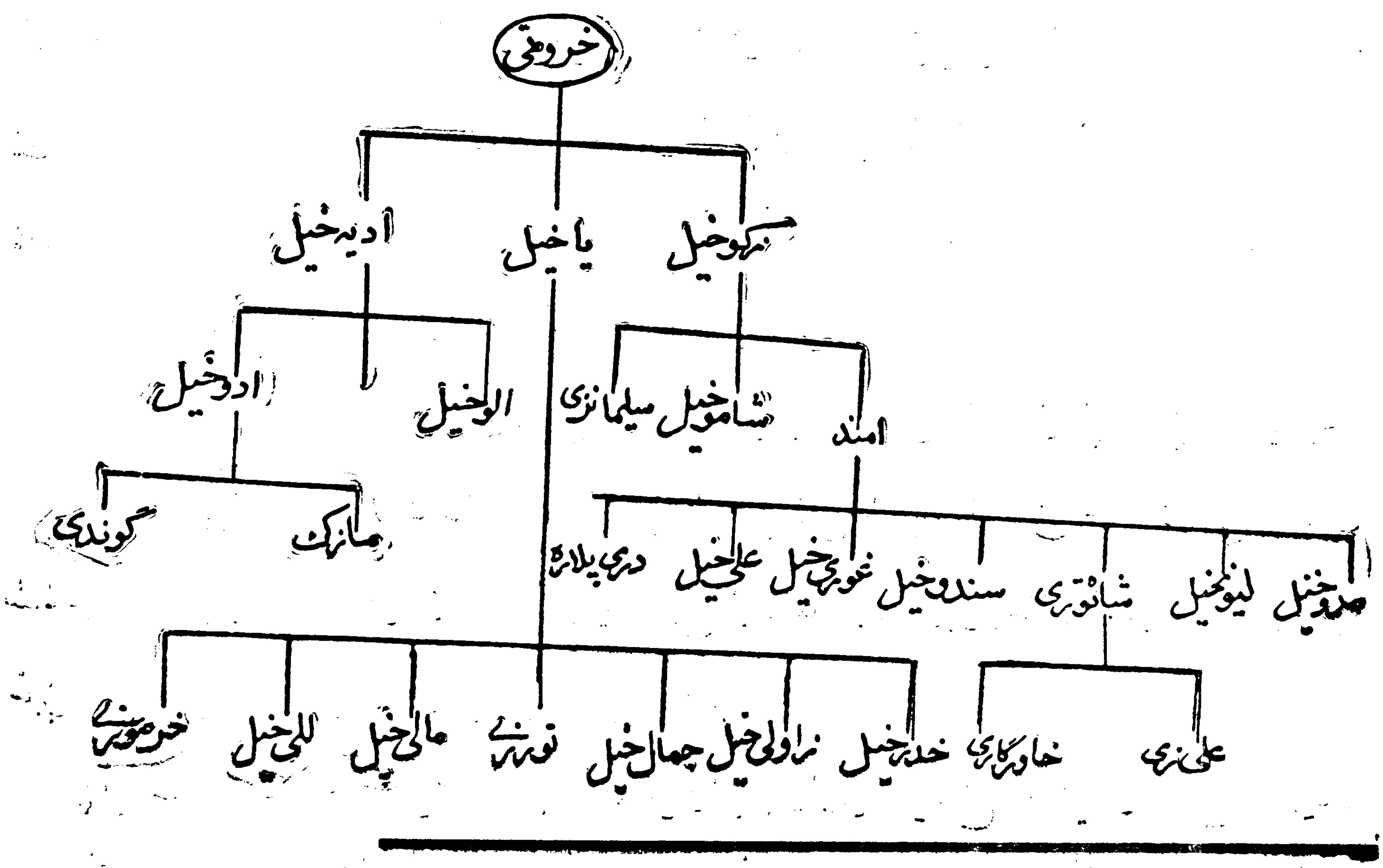

(۱) تواریخ خورشید جهان - ۲۲۱ مخ .

خلیل

که چیری دنسب شجره وگورونـوخرگـنده به شي چي خلیل دسړبن په ټولنیز گروپ کي شامل اودغوریاخیلوپښتنوڅخه دی . دوی پـه خلیلو مومندو سره هم شهرت لری چي دپښتنولویدیځي اوشمالي خواته میشته دی . ددوی سیمه شل میله اوږدوالي اولس میله پلن والـي لـری چي بـرتهکال ، کوز تهکال ، سپـینه وری اولنډی ددوی مشهورکلی دی چي دباړی په ښی غاړه آباددی. (۱)

ددغی قبیلي څوکوره دمومندودقبیلي سره اوهمدارازیوشمیرپی دبرودرانیوله څونوروکورونوسره یوځای په کندهارکی استوګنه لری .

ددوی اکثره ځمکی دباړی دسین په اوبوخړو بیږی (۲) پـه کندهارکي دوی دبرودرانیوپه نامه سره مشهوردی اودوی هلته ځانته یوه جلا محله لری . دخلیلود قبیلي خلک خپل مشرته ارباب وایی :

تاریخ حیات افغاني تقریباً څه دپاسه ۱۲۰ کـاله پخوالاددوی شمیر (۶۰۰۰) کورني اودوسله والومیروشمیریو(۱۲) زره تنه ښودلی دی . (۳)

خوګیاڼي

ددغی قبیلي دشجری څخه څرګندیږی چي دکرلاڼي پښتنوپه ټولنیزګروپ کي شامل دی اودننګرهارولایت دخوګیاڼیوپه اولسوالي اودماماخیلو ، چپـرهار ، پچیراو اګام په علاقداریوکي استوګنه لری اودننګرهارولایت دمشهوروا وغـوره قبیلاو لـه جملي څخه شمیرل کیږی :

ختیځ ته یې شینواری ، لویدیځ ته یې د حصارك غلجیان ، جنوب تـه یې د کورمي ایجنسي اودډیورند دکرښی سره ګډه پوله لری اوشمال ته یې دننګرهار دسره رودا ولسوالي پرته ده (٤)

---

(۱) پښتانه لومړی ټوك ، کابل : ۱۳٤۹ ، ۱۱۸ مخ.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی ـ ۱۳۲۵ مخ .

(۳) حیات افغاني ـ ۳۵۰ مخ .

(٤) معلومات مختصردرباره اقوام قبایل ولایات سرحدی کشورـ ۳۹ مخ .

دخوګيانيو مشهور خيلونه دادي : وزير ، خربون ، شيرزاد ، پربه ، خدرخيل ، بارك ، درمان ، بوبوخيل ، لقمان خيل ، شادي خيل ، ابراهيم خيل ، ګلي خيل ، ملي خيل ، مير ګبټ خيل ، شمن خيل ، پيرالي خيل ، يحي خيل اوعلي خيل :

دوی دننګرهار دسيمي په لويديځ اودسپين غره په شمال لويديځ کي ميشته دي چي په دوی کي دشيرزاد داولادی شمير زيات دی (۱)

دهنددمغولي واکمن دشاه جهان د تخت کښيناستلو په لومړی کال دشادي خيلو اودبارك داولادی لقمان تر مينځ ديوی کوچني مسئلي په سر لويي شخړی رامنځ ته شوی . دلقمان ښاخ دخدرخيلو په مرسته شادی خيل وتړکول . تر هغه وروسته شادی خيلودغلجيو قبيلي ته پناه يوړه اوله هغوی څخه يي مرسته وغوښتله غلجيو ددوی مرستي ته ملا وتړله اودکابل د صوبه دارسيدخان په ملګرتيايي دمخالفينوسره سختي جګړی وکړی چي په د غو جګړو کي دبارك له اولا دی نه تر(۹) زره تنه کسانو پوری ووژل شول . په پای کي شيرزاداوخدرخيل مطيع اوشخړی اوفساد ونه له مينځه ولاړل :

خوګيانی جنګيالي خلك دی . دحيات افغاني مؤلف ددوی شمير پنځه زره کورني ښودلي دی :

ددغی قبيلي څيني ښاخونه په خوست کي هم استو ګنه لری . داسی ويل کيږ ی چي په پيل کي ټول خوګيانی په خوست کي اوسيدل ، خو د مغولي واکمن نورالدين جهانګير دسلطنت په وخت کي دزرمت دسيمي څينوغلجيوقبايلو پر دوی يرغل وکړ اودوی يي له خپلي سيمي نه بی دخله کړل اوويي شړل . دشاه جهان دواکمني په وخت کي په دوی کي کورني شخړی اوفسادونه رامينځ ته شول چي په پای کي د ير شول (۲) ددوی سيمه شنه اوحاصلخيره ده اوزيا ت انار ، انځر ، انګور اوتوتان پکي پيدا کيږی . اکثره خلك يي دکرني په چا رو بوخت دی خوڅيني يي مالداری

(۱) پښتانه دتاريخ په رڼاکي - ۱۳۸۸ - ۱۳۸۹ مخونه .

(۲) حيات افغاني - ۲۳۸ مخ .

هم کوی. دروی په سیمه کی ددریومیاشتو له پاره واوری هم اوري .

پته دی پاتی نه وی چی یوشمیرخوگیانی دهیواد په نوروولایتونو کی هم استوگنه لری . چی د ۱۹۶۰ ع کال دمرکزی احصائیی دسرشمیرنی لـه مخی ددوی ټول شمیر(۱۲۷۷۰۱) تنو ته رسیږی چی ددی جملی نـه یی ۵۵۷۲۶ تنه خربون، ۳۷٤٤٦ تنه وزیر او ۳٤۵۳۹ تنه شیرزاد دی(۱)

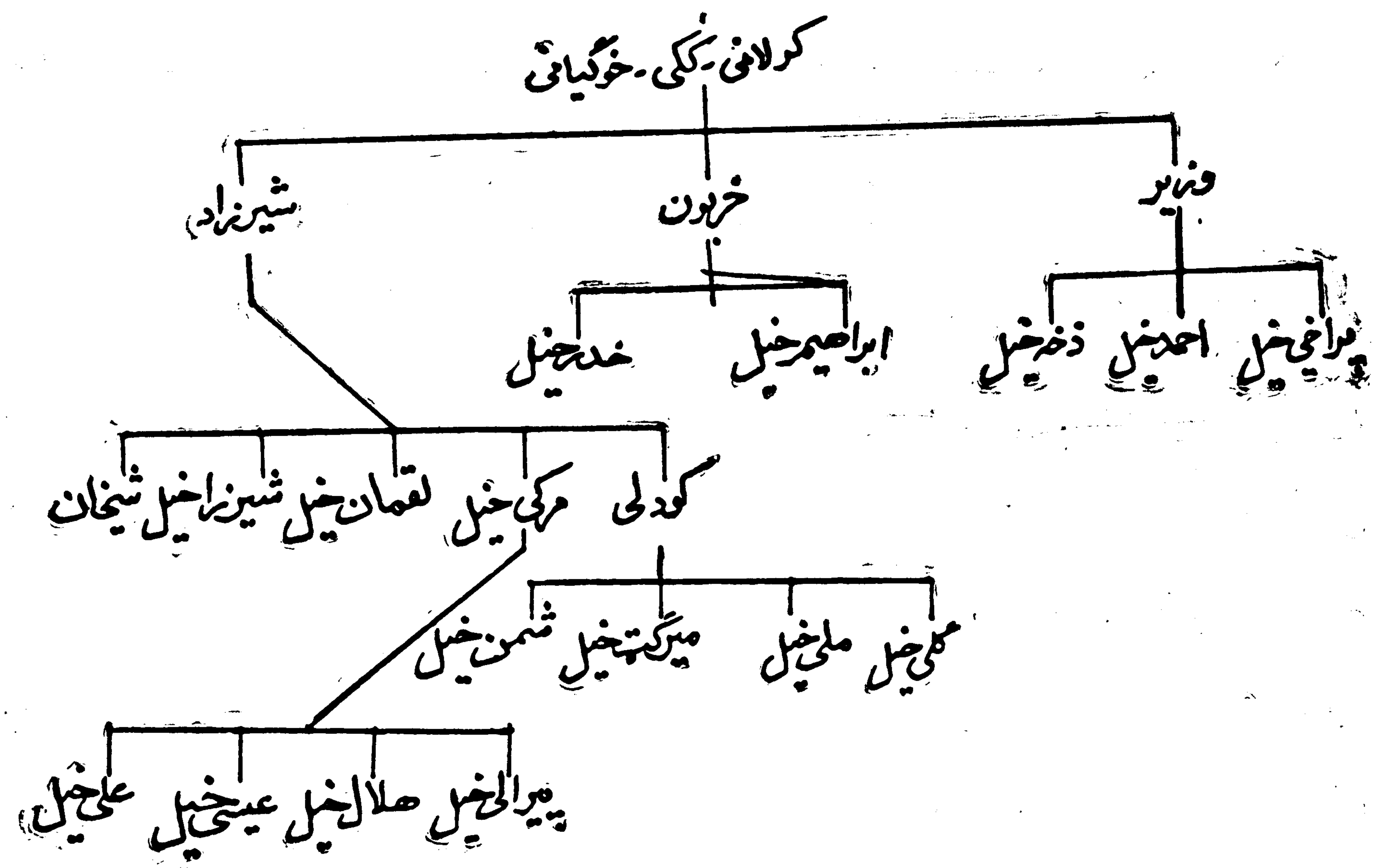

(۱) معلومات مختصردر باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ـ ۳۹ مخ .

خوندی

دوی غرغښتي پښتانه دي. دغه قبیله دداوی‌دقبیلي یوه څانگه شمېرل کېږي خوندیو ته سیدان هم ویل کېږي. داسې روایت موجوددی چې داوی ابن‌دانسې، چې دغرغښت لمسي ودیوی‌سیدي کوندی سره چې دخجند نه ملتان ته دخپلي خوردلیدلوله پاره روانه وه نکاح وتړله او هغې له خپلی لومړی‌سید میره‌نه یوزوی درلودچې سیدحسین نومیده . نوموړی څاورزامن درلودل بلیل، سکندر، موسی اوعلی . دسید حسین اولاده له دی‌کبله چې دی دخجندود خجند ی ړځای پښتنوپخپلی ورځنی‌محاوره کې په خوندی واراوه . دوی تریوی مودی پوری دغرغښتیانو سره په‌گټیه اوتاوان کې شریک وو. خواوس دوی بېسېخی بیل دی اودکندهاراودهغه په شااوخواکی استوگنه لری. او شمېریې ډیرلږدی (۱)

خویشکی (خیشکی)

دوی‌هم دسړبن‌دتولنیزگروپ یوه‌عمده‌قبیله‌بلله‌کېږي چې دځمند اولاده ده دځمند قبیله په لومړی سرکی‌دکندهار په‌شااوخوا ارغسان ته نږدی میشته وه اوه (۸۰۰-۹۰۰)ه کلونوترمنځ‌دپښین‌سیمه‌چې‌پښنگ‌هم بلله کیږی‌ددغی‌قبیلی‌په‌لاس کې‌وه اودترین قبیلی‌دغه ځای دزورپه ذریعه له دوی ته تر لاسه کړ. خویشکی هم چې دلته اوسیدل له دغه ځایه‌یی دخله شول اوپه مهاجرت یی لاس پوری کړ. دخویشکود قبیلي ځینی خلك‌له‌پښین نه ملتان‌ته‌لاړل‌اوهغه‌ځای یی داستوگنی له‌پاره‌غوره کړ ځینی یی‌غزنی‌اودهغی‌لاری‌نه کابل‌ته‌راغلل اوبیاله‌هغه‌ځایه دغوربند دری ته‌لاړل اوپه‌هغه ځای کی‌میشته شول‌چې تراوسه پوری هم یوزیات شمېر خویشکی دپروان ولایت دغوربند په‌اولسوالی کی میشته‌دی . په‌هغه وخت کی چې مغولی واکمن‌ظهیرالدین‌محمد بابرکابل ونیوه‌اوڅه موده وروسته یې په هند

---

(۱) حیات افغانی ۶۳٤ مخ .

باندې باندې ديرغل تکل وکړ (۱) دخويشکو قبيله چې په غوربند کې ورته اوسيدل گران ښکاره شول دخپل يو پير په لارښوونه دهندوستان خواته روان شول. دافسانوي روايتونوله مخې ددوی پيردوی ته داوسپنې يو ميخ ورکړ او ووته يې وويل په هغه ځمکه کې چې دغه ميخ ننوزي هغه به ستاسو ملك اووطن وي .

همداوجه وه چې اکثره خويشکي (خيشکي) او زمند په خانه کوچ دول له کابل نه دپيښورله لارې هندوستان ته روان شول. په دغه وخت کې سليم خان زمند ددغې قبيلې سرداراومشر و. دوی په هغه ځای کې ميشته شول چې نن ورځ قصورښار پروت او د لاهور دښارختيځ ته موقعيت لري دوی دستلج دسيندپه د واړوغاړو اباد دي. له همدې امله نن ورځ دوی ته «افاغنه قصوريه» وايي (۲) لکه څنگه چې دمخه وو ويل ددوی يوشمير دظهيرالدين محمد بابر سره پرهند باندې ديرغل تکل وکړ دبابر په پوځ کې ډير پښتانه هم شامل وونو همدا ووچې خيشکو دسردار سليم خان زمند په مشرۍ دبابر په مرسته دپانی پت په جگړه کې دابراهيم لودي سره وجنگيدل اوددوی اووه سوه تنه ووژل شول.

له همدې کبله بابر شاه اودهغه زوی همايون په دوی باندې ډيره مهرباني کوله : هغه وخت چې خويشکي اوزمند په قصور کې ميشته شول نود سپره په نوم يو تن بلوڅ به دخپل قوم له يوې ډلې سره ددوی سيمې ته راته اوددوی نه به يې لوټ وتالا کوله . د دغې لوټمارۍ دمخنيوي له پاره ددوی ځينې خانگې لکه بټک زي، حسن زي شهابن زي، سلماك ، اوکزلاني دقصورې لويديځ خواته ميشته شول چې د وی ته به يې دبريا پورتنی کلی استوگن ويل اوڅرنگه چې (سپره) به له دغې لارې څخه برغلونه کول چې نودغه لاره يې بنده کړه او بيا هغه ددغې لارې څخه لوټ نه شو کولای .

---

(۱) حيات افغانی ۳۵۲ - ۳۵۴ - مخونه .

(۲) پښتانه دتاريخ په رڼا کې - ۱۳۲۵ - ۱۳۲۶ مخونه.

ددوی ځینې څانګې لکه عزیز زی، جنوزی، براهم زی اونورد قصوری لاهور خاته ته میشته دی اوپاتی زمند ود شمال خوا ته استوګنه غوره کړه .

ترڅه‌مودې وروسته دابراهیم زی‌اوجنوزی‌ښاخـونو ترمنځ یولړشخړې رامینځ ته شوی، چې په نتیجه کې‌ددوی یوشمیرله دغه‌ځایه وخوځیدل اود خورجه پـه سیمه کې‌میشته شول .

په همدې تـوګه اکثره سلماك چې دا مچوزیواوحسن زیود ښا خونوسره یې د مقابلې توان نه درلود دتاند ه سیمې تـه لاړل اویو شمیر یې هم پـه قصو رې کې پاتې‌شول. همدارازدبنلك زیویوشمیرهم دکـورنیوشخړوپه‌سبب په هیرووال کې میشته دی.

دپښتنومشهور صوفی شاعرارزانی چې دبـایزید انصاری(پیر روښان)هممصره ردخویشکود عزیـز زی له څا نګې نه و .

په اوسنی وخت کې دخویشکود استوګنې ځا یونه په لاندې‌دول دی :

۱ ـ دافغانستان د پروان ولایت دغوربند په اولسوالی کې .

۲ ـ په کندهاراو پشین کې :

۳ ـ د پیښورپه اشنغرکې هم‌ددوی‌یوکلی شته چې هغه دشجاعت‌خان‌شه‌وزی په ذریعه آباد شوی دی .

٤ـ دپیښور دښار په‌تحصیل دنو شهره کلان‌پـه قطب کې دلندی سیندپه غاړه په (خویشکی) نومی کلی کی‌آباد دی.

٥ـ د کابل سیندشمال‌ته‌دمومندوپه غرنی‌سیمه کی‌هم‌یو شمیرخویشکی‌میشته دی.

٦ـ دخیبر دتاریخی‌درې ترمینځ‌هم یوشمیر خویشکی استوګنه لری.

٧ـ دلاهوړپه قصوری کې‌هم‌پښتانه خویشکی اوسیږی‌چې‌د هغه ځای خلـك یې‌د (قصورپه پټان)په نامه سره‌یادوی.

دغور بـند خیشکی دنوموړی ولسوالی پـه لانـدنیـو درو کـې استوګنه لری .

دتیخان‌پـه دره کی، دیخدری پـه دره کی‌اودسیدانوپـه دره کی‌چی‌د غور بـند

دخیشکو شمیرود (۲۵۰۰۰) تنو په شااو خواکی ښودل شوی دی.

په غوربند کی ددوی دځینو مشهورو خیلونو نومونه دادی :

شاهی خیل، ملی خیل، علم خیل، چی علم خیل په لاندی ورو خیلونو ویشل شوی دی : یارخیل، سلیمان خیل، خلیل خیل اویاروم خیل (۱)

خیسور

ددغه قبیلی خلک ځانونه دپرانګی ابن اودی اولاده بولی حال داچی پرانګی داودی لمسی دی. خوداودی دقبیلی نورښاخونه له دوی سره دګدوالی نه انکار کوی اودوی دبل نسب څخه بولی داودی داولادی دنسب شجره چی ددی ـ روڑو روخیر نواو تحقیقاتو په نتیجه کی ترلاسه شوه دهغی شجری په هیڅ ځای کی دداودیا نوسره دخیسورد قوم یووالی (ګډوالی) تورستر ګونه شو.

که څه ددغه قوم دو ګړو شمیر ډیرلږ دی، خودخپلی استوګنی ځای ته یی دیوی سیمی ښه ورکړی ده. ددوی ملک دسندھ ددریاب په لویدیځه غاړه موقعیت لری.

دخیسور دسیمی قطب ته دعیسی خیلو سیمه، لویدیځ تـه یی یوکوچنی غـر موقعیت لری چی پښیاله یاپلیاښه نومیږی چی مروت پکی استوګنه لری (۲)

دخیسور دقبیلی اکثره خلک پهونه نیت، غنم رنګی او ډنګر دی. دحیات افغانی دمؤلف په قول ددوی شیمر له دری سوه کورونو نه زیات دی، خودخیسوروسره متفرق خلک هـم اوسیږی :ددی پـه سیمه کی دخرماونی ډیری دی : خیسوردعمر خیلو په نامه سره هم شهرت لری. (۳)

داوی

کمچیوی دنسب شجره و ګورونو څرګنده به شی چی داوی غورغښتی (غر غښتی) پښتانه دی چی دکاکړو دقبیلی پوری مربوط او هغوی سره ګډ شمیرل کیږی .

---

(۱) دغوربند دخیشکو په باب می درادیو افغانستان د یوه تن غړی محترم محمدالدین خیشکی څخه معلومات ترلاسه کړل (لیکوال)

(۲) تواریخ خورشید جهان ۲۲۹مخ

(۳) حیات افغانی ۲۹۹ مخ

ددوی شمیرلږ او اکثریت یی دپښین په اچ یوم کی پراته دی، خو ځینی یی په ژوب، کندهار او دپښین په کربلا، و میځای کی هم میشته دی .

دداوی قبیله په دریو څانګو ویشله شوی ده چی دهمړ، دمړ او خوندی په نامه یادیږی خو د حیات افغانی مؤرخ لیکی چی : دداوی دقبیلی دریم ښاخ چی خوندی نومیږی دمخزن افغانی په روایت دداوی له اصلی نسب څخه نه دی بلکی هغه په دی دول ورسره یو ځای شوی دی چی ددانی زوی داوی دخپل پلار د ژوند په وخت کی د آسو نو د تجارت په منظور په سفر تللی و . په دغه سفر کی یوه ښکلی ښځه چی دسید حسن په نامه یو زوی ور سره وه ورسره یو ځای شوه . داوی له هغی ښځی نه دهغی د اصلی تاتوبی او وطن پوښتنه وکړه هغی ځواب ور کړ چی له خجنده راغلی ده او د اهلک دسید زوی دی . په هغه ملک کی باندی کاختی (قحطی) راغلی ده اوزه غواړم چی د خپلی مشری خور سره ملتان ته لاړه شم داوی هغوی ملتان ته ورسول او نوموړی ښځی په ملتان کی د خپلی خور په سلا او مشوره د داوی سره نکاح وکړه . داوی د نوموړی ښځی نه څلور زامن د درلودل او خرنګه چی حسن خجندی ورسره و نو پښتنو په خپلو ورځینو خبرو اترو کی د اختصار له کبله دی په خوندی سره مشهور کړ. (۱)

د داوی ابن دانی د نسب شجره

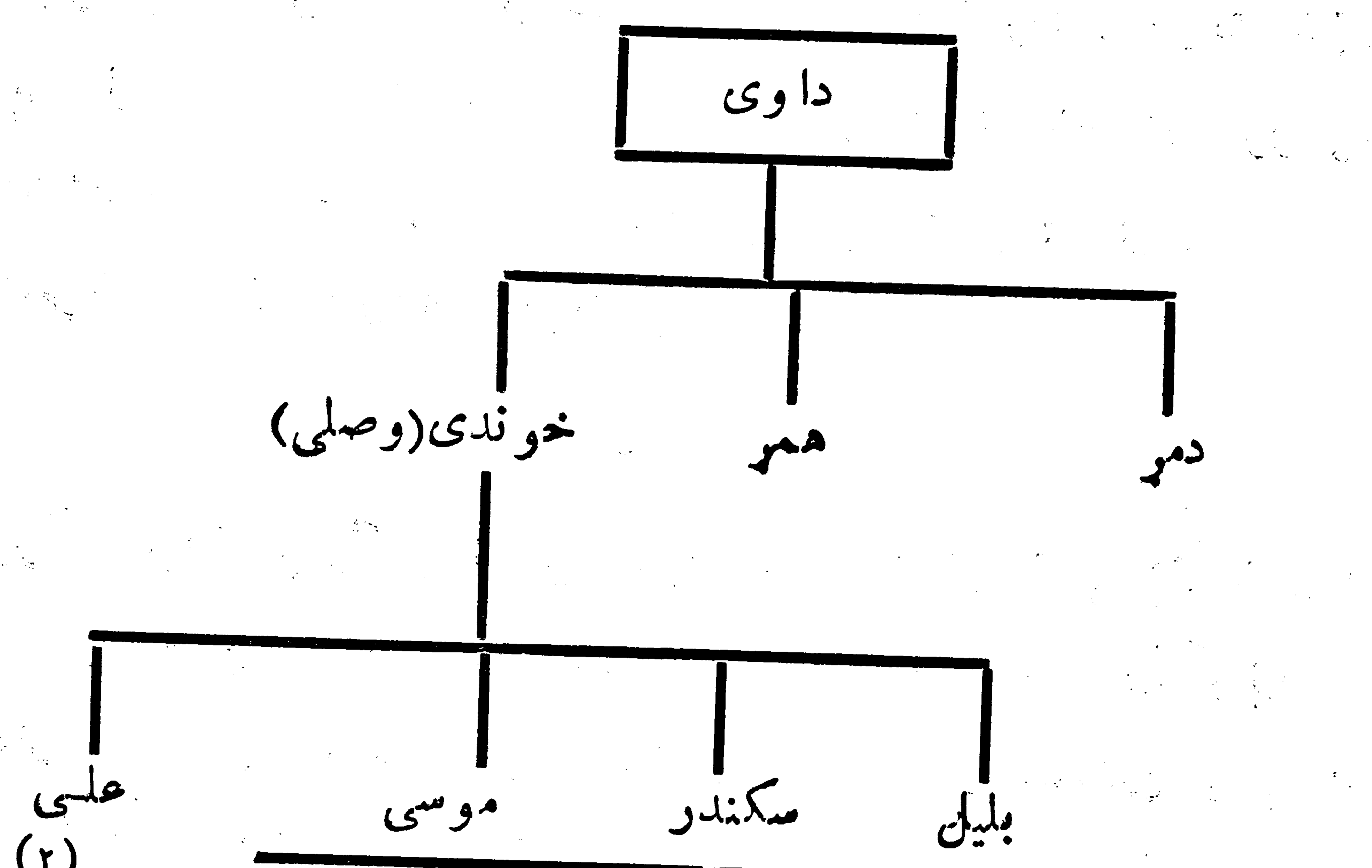

(۱) حیات افغانی - ۲۴۲ مخ .
(۲) حیات افغانی - ۴۵۸ مخ .

داود زی

دوی هم سربنی پښتانه دی او د غوریا خیلو پښتنو په جمله کښی شمیرل کیږی . داود زی د پیښور ضلعې په میدان او د کابل سیند په سهیلی برخه کښی میشته دی. شمال ته یی مهمنزی او جنوب لوید یځ ته یی خلیل پراته دی د غوریا خیلو د مهاجرت په لړ کی ددوی کردار واضح نه دی ویل کیږی چه دوی د خان گجو مرسته حاصله کړی وه او هغه په برکت دسمی په علاقه کی د کلپانی په غاړه استوگن شوی دی ، خو په پای کی دوی د پیښور په قطبی علاقه کی د کابل سیند د ښا خونو په منځ کی آباد شول چی ددوی دغه سیمه ډیره زرخیزه ده(۱)

تاریخ حیات افغانی لیکی : « داسی روایت موجود دی چی د مندلو مرنی زوی داود دوی میرنی درلودلی چی د لومړی میرمنی له یی حسین او له دویمی میرمنی نه یی د نیکو او بابو په نامه زامن لرل . کله چی مندله مړ نه سترگی پټی کړی نو د هغه میراث د حسین لاس ته ورغی له همدی کبله نیکو او بابو د خپل ورور حسین د وژلو نیت وکړ او د شپی له خوا د هغه د خوب ځای ته ورغلل او د حسین په بستره باندی یی د توری څو گوزارونه وکړل خو څرنگه چی حسین د هغوی د غداری او خیانت نه خبر شوی و په هغه شپه په بل کوم ځای کی ویده شوی و ، له همدی کبله ده ته کومه صدمه و نه رسیدله سبا سهار چی دواړو سخت زړوور وروڼو حسین ژوندی ولید ، نو د ویری او شرم له کبله یی وطن پریښود . په پای کی د نیکو او لاده په هندوستان کی ځای په ځای شوه او د بابو د اولادی څو کورونه د تیرا په شااو خوا کی په خواره واره دول ژوند کوی او د حسین اولاده په هغه سیمه کی ځای په ځای پاتی شوه چی همدا اوس پری استوگنه لری. (۲) پته دی پاتی نه وی چی یو شمیر داود زی د ننگرهار د ولایت د چپرهار د علاقه داری ددا ود زیو په کلی او همدا راز یو شمیر یی د پروان ولایت د قره باغ په اولسوالی کی هم استوگنه لری.

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کی - ۱۳۲٤ - ۱۳۲۵ مخونه .

(۲) حیات افغانی - ۳٤۹ - ۳۵۰ مخونه .

درانی (درانیان)

درانیان اصلاً سړبني پښتانه دی. دغه قبیله پخوا داید الیانو په نامه یادیده. ویل کیږی چی احمدشاه دشمکنیو دنامتو پیر دخوب په نتیجه کی(۱) ددرانی نوم په۱۷٤۷ع کال غوره کړ خود دغه پورتني روایت او حیات افغانی ترمینځ ډیر توپیر شته. په حیات افغانی کی راغلی دی: کله چی ابدالی احمد شاه د افغانستا ن په تخت کښینا ست په دغه وخت کی صابر شاه مجذوب چی یو فقیر سړی واو احمدشاه بابا ورته ډیر اخلاص درلوده ته وویل چی باید دی د (دردوران) لقب غوره کړی چی دزمانی گوهر مفهوم لری. خوده په قبیلوی لحاظ د(دردران) لقب غوره کړ چی (دگوهرونو گوهر) معنی لری چی له دغه راهیسی ابدالیان په درانیانو سره یادیږی(۲) درانیان په لاندی ښاخونو سره ویشل شوی دی :

۱ - زیرک　　　　۲ - پنج پای

دزیرک څانګی دادی: اڅکزی، بارک زی، پوپل زی، الکوزی
محمدزی او سدوزی

۲ - دپنج پای څانګی هم په دی ډول دی:

پنج پای

نورزی　اسحاق زی　الیزی　ماکو　خوگیانی باخاکوانی

(۱) دکابل سلطنت بیان - ۸۵ مخ.

(۲) حیات افغانی - ۲۲۰ مخ.

ددرانیو سیمه

دکندهارشااوخوا ملك اواراوپه‌طبیعی لحاظ ښایسته اوزرغون دی چی‌هم د سیند په ویالواوهم په‌کاریزونوسره خړوبیږی اودکونی لپاره یی ښه ډیره خواری ایستله‌کیږی په نتیجه‌کی یی غله ښه پریمانه ده‌اوپه باغونوکی یی ښه سابه اوغلی میوی کیږی.

ددرانیانو ختیځ لوری ته پروت ملك آباداودترنك دتولی دری څخه ښه حاصل کوی. ددرا نیودملك د سهیلی ختیځی برخی خصوصیت د خواجه‌عمران دغرولړی ده چی دری میاشتی پری واوری‌پاتی کیږی چی ددغه ځای اوسیدونکی پوونده اواڅکزی درانی دی .

دخواجه عمران دسلسلی په سهیلی برخه‌کی دمرغی په مقابل‌کی دتوبی پراخ ملك موقعیت لری چی لویدیځ یی په اڅکزیوپوری اړه لری په داسی حال‌کی چی ختیځه‌برخه‌یی‌چی‌ترژوب پوری غزیږی‌په کاکړو پوری متعلقه ده . دمرغی قطب ته ارغستان پروت دی چی دلوړوغروپه مینځ‌کی یوه ښایسته دره ده چی د غرنیوبو تونه ډکه ده‌چی‌یوه اندازه ځمکه‌یی کرله‌کیږی اویوشمیرکلاګانی په‌کی موقعیت لری چی دبارکزیو په‌خانانوپوری‌اړه لری، خود اوسیدونکوډیر زیات شمیریی شپانه دی:

ددرانیوملك وحشی‌ځناورلیوان، کوزان، ګیدړان، سورلنډیان، هوسی اوډ ښکرورو‌غرڅود یرانواع لری. په غرونوکی یی یړزان، پړانګان‌وته ورته ځناوراودهلمند په‌ګرمسیرکی ځنګلی‌سرکوزی اوګوره خرمیندل کیږی. وحشی مرغان یی شاهین، باښی اودښکارځینی لوی مرغان‌دی. په پسرلی کی وحشی قازان، وحشی‌هیلی، لګ‌لګ، زانبی، کونګیان، کارغان، شاروګانی، کوترې، ضیسی، مرزان اوداسی نورهم‌په‌کی شته. اهلی شوی حیوانات یی اوښان سنداګان، آسان، کچری‌خره، پسونه، وزی، سپیان اوپیشوګانی‌دی .

د درانیانو شمیر:

ویل کیږي دهغوټولو کسانو شمیر چې ددرانیو په شااوخوا کې اوسیږي اته لکه تنه دي، خو بنایي دا شمیر دلسو لکو تنو په شااوخوا کې وي. داسې روایت موجود دی چې ایراني نادرشاه ددوی سر شمیر نه هغه وخت وکړه چې په دوی باندې یې ځمکه وېشله او هغه وخت دوی (۶۰) شپېته زره کورنۍ حساب شوې دي. که چیرې دغه سر شمیر نه واقعي وي دغه شمیر ډیر لږ معلومیږي او بنایي ډیر خلک په تیره بیا ښځې او درمو ځښتنان په دغه سر شمیر نه وي راغلي ځکه چې دغه سر شمیر نه د ځمکو د ویش له پاره تر سره شوی وه او مقصد یې دا و چې د ځمکه والو شمیر معلوم او بیا ځمکه ور باندې وویشي:

دود او دستور:

ددرانیو قبیلې دهر ښاخ په سر کې یو مشر موجود دی چې دغه مشر عموماً دخلکو له خوا ټاکل کیږي کله کله ددغې مشرۍ موقف په یوه کورنۍ کې موروثي پاتې کیږي، خو کله کله په دغه برخه کې تغیر هم راتلای شي.

ددې قبیلې اکثره نارینه عموماً په حجرو، مهمانخانو او یا په جوماتونو کې سره راټولیږي او دخپل کرنې او مالدارۍ په باب خبرې اترې کوي.

درانیان ډیر میلمه پالونکي خلک دي. دوی ښکلي څیرې، جګې ونې او سره بخون رنګونه لري. ددوی مخونه ګرد او تندی یې پراخه دی.

درمان یا عبدالرحمن

دشجرې مطابق دوی کرلاني پښتانه او دخوګیانیو یو ښاخ شمیرل کیږي په دې دول چې:

۱- حاجي خان خیل ۲- سودی خیل ۳- اصلي احمد خیل ۴- مدی خیل ۵- کوندی ۶- منګس. دغو شپږو څانګو ته ممو رې هم ویل کیږي او متون هم ورته وایي. دوزي خیل هم په متونو ورګډیږي(۱) متون په اصل کې دخوست د یوې

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې - ۱۳۸۹ مخ.

سیمی نوم دی چی ددغه ځای اوسیدونکوته متون یامتونی وایی. دحیات افغانی مؤلف په هغه وخت کی ددوی شمیر (۱۰۰۰۰) تنه ښودلی دی. دوی په خوست کی استوگنه لری اود کر کیلی په کاروتو بوخت دی (۱)

دری کوتی

دری کوتی چی دپکتیا ولایت دخوست په لویه اولسوالی کی استوگنه لری په سلیمانخیلو ورگډ یزی اوغلجی پښتانه دی. دسلیمان خیل دوهم وروړ چیعلی نومید اولاده یی علی خیل نومیږی چی دعلی خیلو دمند وزی دښاخ یوه څانگه اسماعیل زی دی چی دوی کوچنی څانگی یی بیداخیل اوچندن خیل دی چی د دری کوتی په نامه سره یادیږی او دحیات افغانی دمولف په قول ددوی څلورسوه کورنی په خوست کی استوگنه لری (۲)

دفتانی (دوتانی)

که چیری د دوی د نسب شجره وگورو ځرگنده به شی چی دوی د متوزیو دتولنیز گروپ د لودی په ښاخ کی شامل دی چی دوزیرستان په جنوب لویدیځ کی دگومل دسیند پرغاړه استوگنه لری. دوی ډیر زړور خالك دی. دوی په قبایلی اتحاد کی د سلیمان خیلواونوروغلجیوسره متفق دی. ددغی قبیلی زیات شمیر د کوچیانو په توگه هم ژوند کوی. (۳)

حیات افغانی ددفتانیوپه باب داسی لیکی:

لکه چی دنسب دشجری نه ځرگندیږی ابرا هیم چی په لودی سره شهرت لری دری زامن درلودل یعنی سیانی، نیازی اودوتانی. ددوتانیو ځینی خلك

---

(۱) حیات افغانی - ۵۰۲ مخ.

(۲) حیات افغا نی ۴۱۰ مخ.

(۳) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۱۱۸ مخ.

پووندہ اوځینې یې هم دسوداګرۍ په چارو بوخت دی اودوی په دی برخه کې ډیرزیات زیارګالونکی دی همداسبب دی چې دوی د نورو پووندہ ترمینځ د یر شهرت لری. ددوی داستوګنې اولیژد ځرنګوالی دنورو پووندہ وو په څیر دی خوځینې دوتانې دوانہ په سیمه کی هم میشته دی. دغه سیمه دشیرانیود قبیلې دمرپیال دځانګی شمال ته دیوه میدان دپاسه په هغوغرونو کی موقعیت لری چې دګوملی خواته نشیب لری. که څه هم دوانې آب وهوا ایخه نه ده خودصحت له پاره ښه ده. په دغه ځای کی ډیرغوماشې پیدا کیږی اودګرمی په موسم کی دوزیرو خللك دلته راځی اویوه اندازه دکرنی ورځمکی یې هم نیولی دی، خو سره له دی هم ددوتانو یوه کلاویوکلی دوانه دوادی په مینځ کی موقعیت لری . دوانه د وتانې اکثره دکرنی په چاروبوخت دی اود حیات افغانی د مولف په قول ددوی شمیرداتیاوو کورونو نه لږنه دی، خود دغه کموالی سره سره وزیر نه شی کولای چې دوی له دغه ځا یه بې دخله کړی. کله کله کاکړ شپا نه هم ددوی سهیلی اولویدیځوسیمو ته خپل مالونه دڅرولو له پاره را ولی خو ددوی سره کوم کاراوغرض نلری .

هغه دوتانې چې په پووندہ دول ژوند کوی نوددوی دو داو دستور کټ مټ دنورو پووندہ وو په شان دی، خو هغه دوتانې چې په وانه کی استوګنه لری نو ددوی خوراك اوپوښاك نقریباً وزیروته ورته والی لری (۱)

دلازاك

دعنعنوی شجری له مخې دلازاك کرلانې پښتانه دی، خو دتاریخی اسنادو په شهادت دوی د ساکې پښتنو څانګه ده.

درواياتو مطابق دلازاك لومړنی پښتانه دی چې د پیښورپه وادی کی داباسین

(۱) حیات افغانی ٤٤٥-٤٤٦ مخونه.

ترغاړي پوري استو گن شوي وواوویل کیږي چي د وي په دغه سیمه بانـدي دهندوشاهانو په زمانه کي قبضه کړې وه دوی دسلطان محمـود غزنوي په وخت کي د هغه سره دهند په حملو کي ملگري اودخپل یو مشر ملـك یحیی پـه مشرتـابـه دسومنات په حمله کي شامل وو(۱) دوی دلاهوردر اجاد کمزورتیا په وجه دخیبرله لارې پر پیښور باندي چي په هغه وخت کي بگرام ورته ویل کیده (۲) یـرغـل وکړاو دتوري په زوریې په دغه ځاي باندي خپله قبضه ټینگه کړه ترڅو پوري بي چي دسند او یدیځي برخي یې هم تر لیري ځایونو پوري په خپله قبضه کي راوستي داسي روایتونـه موجـود دي کله چـي پـه پیل کـي د دلازاکـو قبیله دافغانستان ختیځو برخوته داخله شوه نو دهغـوی نه وړانـدي دپیښور په ضلعه او دسند دریاب په لویدیځو او ختیځو غاړو کي سره کافر او سیدل او هغوخلکو ته چي سره کافر ویل کیدل دگریکو بـکترین له نسل نه وو او په لومړي سر کي د دیگانانو او داصلي سواتیو نیکونه هم دپیښور دضلعي اور او لپنهې په حدودو کي ترجلال آباده پوري او سیدل چي بیا په تلرـ یجي توگه دلازاکو دسوات او بونیرد غرونو لمنو ته په شاوتمبول او خپله قبضه یـي پري ټینگه کړه . لنډه داچي د دغي قبیلي داقتداردوره دمیرزا الغ بیلك تـروخته پوري ډیره مشهوره وه ، خو کلـه چـي دوی پـه خپل زوراو قـوت مغـرورشول نولو مړي دخلیلو او مومندو له خوا چي دکابل نـه پیښور تـه راتلل مات او دپیښور پرینښودلو تـه مجبورشـول . پـه هغه وخت کي پیښور ، دوابه ، باجـوړ ، ننگرهـار ، کلپاڼي اودهزاری ترسینده پـوري ټولي سیمي د دلازاکـو وي . په دغـه وخت کي یوسفزي هـم پـه کابل کي د میرزا الغ بیلك له خوا تکول شوي وواو پیښور تـه راغلي وو(۳) د یوسفزیو مشرملك احمد ددلازاکو نه دیوسفزیو له پاره دیوي

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کي ۱۳۷۵ - مخ.

(۲) دغه نوم غالباً دکنیشکا په وخت کي ورکړشوي دی لرغونو یونانیانو د کسپاپور په نامـه یاد کړی دی. (دوست شینواری)

(۳)حیات افغاني ٤٥٦-٤٥٧ مخونه .

سیمې غوښتنه وکړه اوورته یې وویل چې ای دلازاکو! زما قام کو فته ما نده او ناتوانه‌دی داستوګنې له پاره یوه سیمه ورکړئ هماغه وچې دوی دوا به یوسفزیوته ورکړه وروسته بیادوی ددلازاکوڅخه دنوروسیموغوښتنه وکړه اوورته یې وویل چې یوازې دوابه لزه ده په هغه موګوزاره نه کیږی بیاد لازاکوورته دانشکول، عنبراودباجوړسیمې هم ورکړې اودلازاکوته یې وویل چې اشنغو هم په دوابه پورې دی که څه زوراوقوت مووشي اشنغرهم په خپله توره له شلما نیوڅخه واخلئ (۱)

وروسته بیاددلازاکواویوسفزیوترمینځ دځینوځمکوپه نیو اوسختې جګړې رامینځ ته شوې چې ددواړوخوا وونه دیرخلک ووژل‌شول .په پای کې د ملک احمد اوددلازاکود مشرملك محمد خان دلازاك ترمینځ سوله وشوه .

ددلازاکو څخه یوشمیر کورنې دمغولي واکمن جهانګیرپه وخت کې دکن ته ولیږل شوې چې‌تراوسه‌پورې هم‌ددلازاکویوزیات شمیرهلته استوګنه‌لري:

دلازاك په دوولویوښاخونو:لودی خیل اویعقوب خیل باندې ویشل شوی دی چې داښاخونه بیاپه نوروورروڅانګوتقسیم شوي دي :

ددغې قبیلې یوشمیرد دهزاره په ضلعه اویوشمیر یې په متفرقه‌توګه په چچ هزاره کې آباددی . همدارازپه پیښورکې هم یوشمیردلازاك استوګنه لري .

دوړ

دوړ کرلانۍ پښتانه‌دی اودشمالي‌وزیرستان دتوچې دسیند په دواړوغاړو پراته دي . توچي دیوه وادې په څیر غرباً اوشرقاً پروت دی چې دتوچې سیند پکې بهیږي اودوړدتوچي سیند په دواړوغاړوپه سترو اوکوچنیو کلیوکې استوګنه لري اود څلور خواوونه دوزیرود قبیلې سره‌ګډه پوله لري . دوړدختیځ نه دځجړي نه‌نیولې په لوید یځ کې ترخرکمرپورې چې (۴۰) میله اوزدوالي

(۱) تواریخ‌حافظ رحمت خاني ۳۰ - ۳۱مخونه.

لري په يوه شنه اوسمسوره سيمه کې پراته دي او د کرنې ډيرې ښې ځمکې لري :

دوړ په دوو برخو ويشل شوي دي يعنې کښتني دوړ چې په ختيځ کې د ميرا-مشاه نه ترخجړي پورې پراته دي او بر دوړ (چې پـه ميراشاه او په لوبـديځو سيمو کې ترخړ کمره پورې استو گنه لري). پـه دوی کې يو بل ډول ويش هم موجود دی چې د تپي ذوت د تورگوندی او مل ذوت د سپين گوندي په نامه سره ياديږي . (۱)

په کومو ورځو کې چې بنوڅي (کيوی، سوراني) د شوال له څره نه د بنو سيمې ته راغلل نو دوړ هم په دغوورځو کې د توچي درود پـه دوارغاړو کـې آبادشول (۲) چې غالباً گومان دادی چې د دوی دوړ تنگـ نه په څه د پـاسه شپږ سوه کالـونه تير شوی وي. خو په دی باب کوم معلومات په لاس کې نشته چې لـه دوی څخه د مخه پـه هـغه ځای کې چې اوس دد وی د سيمې پـه نـا مه يـا ديـږ ي څوک اوسيدل .

هغه وخت چې مغولي واکمن عالمگير اورنگزيب د هندوستان امپرا توروتو په ۱۱۱۲ هـ کال چې د (۱۶۹۶) ع کال سره سمون خوري د شهزاده بـهادرشا ه په مشري يو پوځ د بنوخواته ولـيږه اوغوښـتل يې چې د پښتنو سيمې لاندې کړي هم غه وچې څه موده يې سيد حسين نومی د دوړ ود سيمې د حاکم په توگه وټاکه او دوړو په سيمه يې هم د کال د ولس زره روپۍ ماليه وټاکـله چې وروستـه بياد دغې سيمې انتظام خراب او دوړ بيرته آزاد شول. ترڅه مودی وروستـه بيادرانيو واکمنانو په وخـت کې تابع شول او د دراني زمانشاه تر دوري پورې يې (۱۲) زره روپۍ ماليه ور کوله، خو کوم حاکم يې نه درلود. يويا دوه کاله وروسته بـه يو تن دراني افسر ديو شميرپوځونو سره دوی سيمې ته ورته او د ولس زره روپۍ ماليه به يې ټولوله (۳)

---

(۱) اضلاع ، ايجنسي ها وقبايل ايالات پښتونستان ۱۱۳-۱۱٤ مخ .

(۲) پښتانه د تاريخ پـه رڼـا کې ۳۹۵ مخ .

(۳) حيات افغاني - ۶۰۰ مخ .

د سلوزواوبار کزود جګړواوشخړوپه دوران کې دوی بیا ځان د مالیې نه آزاد کړ(۱)

دوی ډیر جنګیالی خلک دی . خلک یې منځنی ونی لری اوغنم رنګه دی او اواکثره د کر کیلی اوسوداګری په چارو بوخت دی . د دوی د سیمې هوا په دوبی کې توده اوپه ژمی کې سره ده . غنم ،پنبه ، جوار ،ګنې ، تنباکو ، کورکمن اوزنجبیل یې غوره حاصلات دی .

دمیرامشاه ښاراود میرعلی بازارد دوی په سیمه کې موقعیت لری. په ۱۹۶۱ع کال کې ددوی شمیر(۵۸۱۴۸) تنه ښودل شوی دی (۲)

ددوړود مشهوروخیلونونومونه په لاندی ډول دی: بردوړچی ملخ ، همزانی اودرپه خیل په کې استوګنه لری اود دغودریوخیلونوری څانګې دا دی: نصرت خیل ، لند، بوبه، طوایف خیل، زیرا خیل، ابراهیم خیل، مریم خیل ، علی زای اوګریزای .

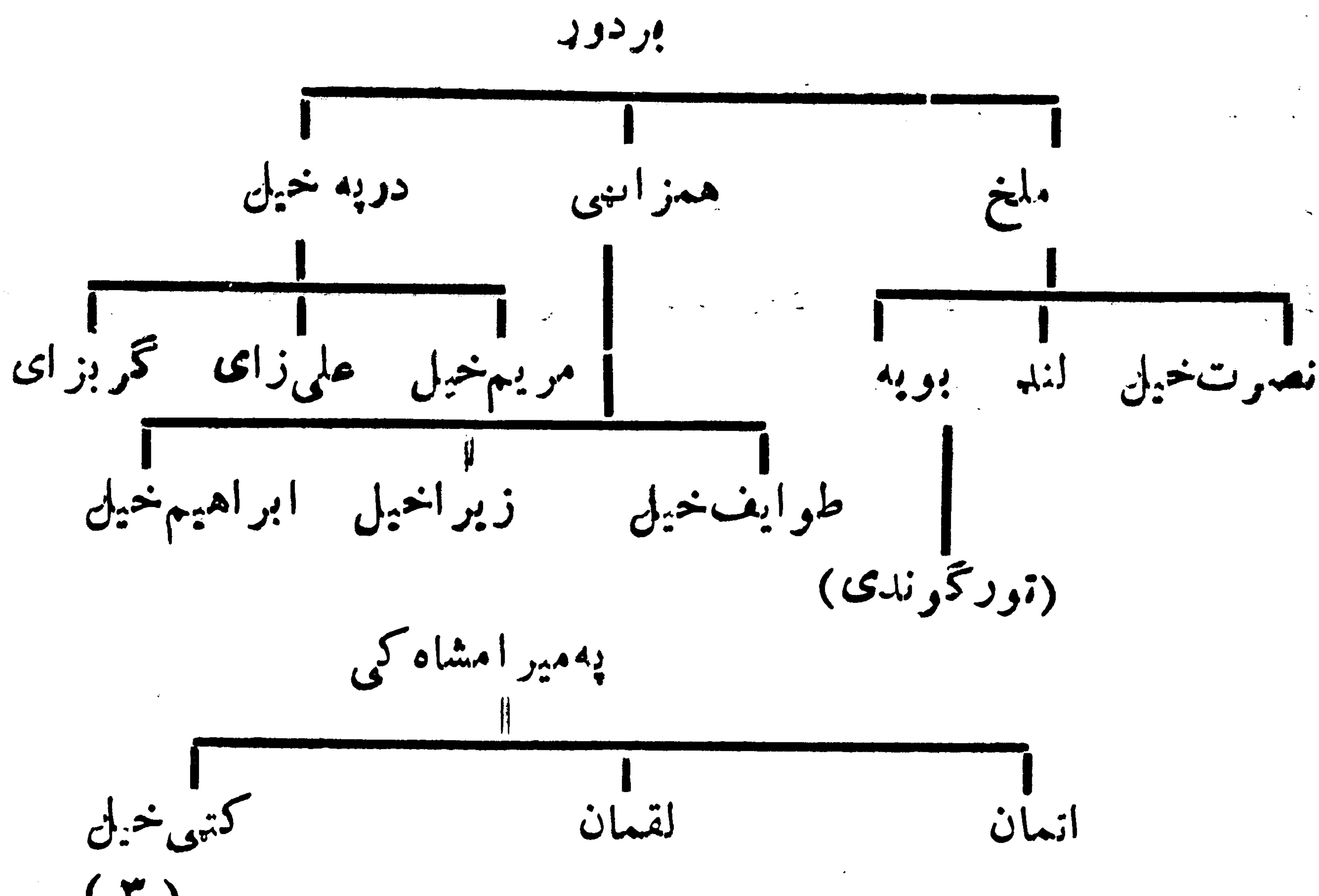

---

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼاکې - ۱۳۹۶ مخ .

(۲) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان -۱۱۳ مخ .

(۳) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان - ۱۱٤ مخ .

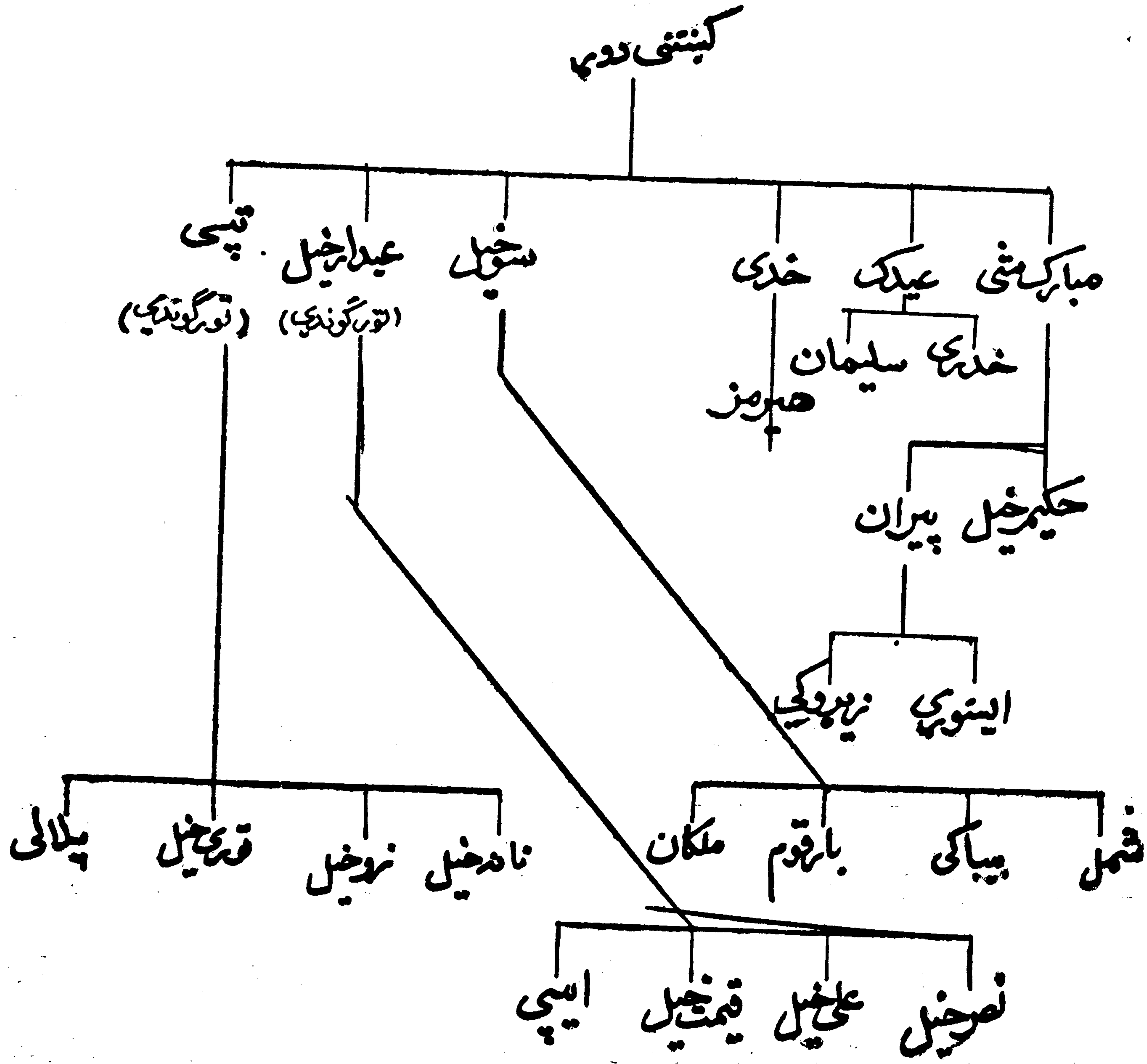

دستوخیل

دوی په‌اصل کی غلجی پښتانـه دی او ځانـونه په‌سلیما نخیلـو ورګـډوی. ددوی اکثریت دننګرهار ولایت دسره رود او لسوالـی دخـیـر آباد او کښنکک په‌کلیو او هم زیات شمیر یی دکـابل په‌شش درک او بینی حصار کی استوګنـه لری. ددوی اکثره دسوداګری په چاروبوخت دی. ددوی تـول شمیـر د(۳۱۳۹) تنو په شااو خواکـی ښـودل شـوی ی. (۱)

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایت سرحدی کشور ۱۰ مخ

دولت خیل

— دنسب دشجری دخیړلو نه جوتیږی چی دلوانی دزوی مما د دریـو زا منود جملی نه دیاسین داولادی نه ددولت خیلو څانـګه رامینځ ته شوه . د مما دنـوری اولادی په نسبت ددولت خیلو څانګی د شمیر اوواك له مخی دومره برتری تر لاسه کړه چی دمماداولادی نوری وری څانګی په دولت خیلو پوری مربوطی ګڼل کیږی(۱)

ویل کیږی چی ددولت خان نه وروسته په پنځم پښت کی کټی خان مینځ تـه راغی چی اولاده یی د کټی خیلو په نامه سره شهرت لری(۲)

مخکی تر دی چی دلوهانی ښاخونه لکه کټی خیل ، دولت خیل ، میاخیل ، مروت ، تټوراونور په ټانك کی میشته شی تر لوپه پو و نده دول ژو ند کاوه او لږه اندازه سوداګری یی هم کوله . که څه هم دوی اکثره پـه کټواز کی اوسیدل چی ددغی سیمی په سهیلی برخه کی یی یوه اندازه د کرنی ورځمکی هم درلودلی ، خودوانیه په غره او نورو غرنیو سیمو کی چیرته چی ښه څرځایونه موجود وو هلته دهالسدارو لوانیو کیږدی وی او کله کله به دژمی دتیرو لوله پاره ددامان دټانك سیمی تـه هم راتللی . کله چی د کټوازسیمه د سلیمان خیلو پهواسطه لهلوهانیو نه ونیول شوه له هماغه وخته په اوری کی پهوانیه او پهژمی کی ددامان دسیمی ټانك ته دهغوی تګ راتګ پیل شو .

ویل کیږی چی ددولت خیلو او نورو څانګونه ورانـدی د ټانك په سیمه کی پرانګی چی دلودی د قبیلی یو ښاخ دی استو ګنه درلوده او ددغ . ځای ځمکی او نور ملکیت ددوی پهواك کی و ، خو څرنګه چی دلوحانی دښاخ پوونـده دژ می پـه موسم کی دټانك سیمی ته تلل او اکثره به دهغوی څارویو دپرانګیو زراعت او کرنی ته صدمه ر سولـه نـو ځکه ددو ی تر منځ شخړی او کلـکی د ښمنی را مینځ تـه شوی څو پـه پای کی پرانګیان او نور د محمد بابر پاچا دغضب ورګرو ځیدل په دغه وخت کی د کټی خیلو نـه

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ۱۳٤۹ مخ.

(۲) حیات افغانی -۲۹۳ مخ .

شهباز نومي چې د خانزمان لقب ورکړل شوی و د لواني د ښاخ ټولي څانګې یعنې دولت خیل، تتور، میاخیل، مروت او نورله څانه سره یو کړل او د پړا نګیا نه ور نه یې د ټاټک د سیمې د ترلاسه کولو تکل وکړ. ده د ټول لواني ښاخ نه لښکري را ټولې او همدا راز له هغو پووندو ونه یې چې له پړانګیو نه په تنګ شوي و و مرسته وغوښته او د ټاټک په اوسیدونکو پړانګیو او روړیو باندې یې یرغل وکړ او تر څو جګړو وروسته لوحانیو د شهباز خان یا خانزمان په مشرۍ پر پړانګیانو باندې بریالي او له هغوی نه یې ځینې ژوبل او ځینې یې ووژل ځینې یې هم د ټاټک له سیمې نه وشړل او د غه ځای شهباز خان ته په لاس ورغی او د خپل ښاخ (دولت خیل) او نور وڅانګو سره هلته میشته شول او د ټاټک سیمې د کرنې ټولې ځمکې یې د آب سیاه په ګډون په څلور ونډو باندې وویشلې په دې ډول چې یوه برخه یې دولت خیلو، یوه برخه یې تتور، یوه برخه یې مروتو او یوه برخه یې هم میاخیلو ته ورکړه او هغه وخت به چې کال پای ته ورسید نو د مروتو او میاخیلو خانان به د دولت خیلو کټي خیلو مشر خان زمان حضور ته ورتلل او هغه به په مناسبه اندازه د څلورمې برخې له بابته هر یوه ته خپله برخه ورکوله او رخصتول به یې.

د مروتو د څلورمې برخې په ویش باندې له خانزمان کټي خیل سره شخړې را مینځ ته شوې او د خپلې برخې د نیولو په منظور یې په ټاټک باندې یرغل وکړ او په هغه جګړه کې چې د دوی تر مینځ پیښه شوه دولت خیلو ماتې وخوړه او هغوی یې د خپل مشر سره له ټاټک نه خارج او په ځای یې پر د غه ځای باندې قبضه ټینګه کړه خو د کټي خیلو د مشر جلیل خان نه یې چې د ګنډا پور یانو مشر و او په هغه وخت کې د امان ته یې په پووندو ول تګ او را تګ کاوه مرسته وغوښته او د مروتو سره یې د مقابلې توان نه لاره نو ځکه یې د ټاټک سیمه خوشې کړه.

تر دغې جګړې از ه موده وروسته د میاخیلو څلورمه برخه ضبطه شوه نو ځکه د تتورله برخې نه پرته د ټاټک نورې ټولې سیمې دولت خیلو ته په لاس ورغلې چې اوس هم د دوی په لاس کې دي او څرنګه چې دولت خیل د مروتو د یره

ځمکه‌نه شي کرلی نوځکه‌له‌دوی سره‌دهمسایه‌یارعیت‌په دول میشته‌دی .

الفنستین په خپل مشهو راثر (An account of the Kingdom of Caubul کی)
دولت خیل له‌خپل تول رعیت اولاندی‌شویو قو مونو سره اته زره کورنی بنودلی
دي (۱) ددوي څو کورنی په کارنده ، زیمه ، کافر کلا اود کابل په شاوخوا کی‌هم
استوګنه‌لري .

دولت زی

ددغی قبیلی خلك غلجی پښتانه‌دی اوځانونـه په‌سلیمان خیلوورګډوي‌اووایی
چی دوي دېر پخوا د کندهار واوغزنی‌دشااوخوا ځمځه‌لیزد کړی ا ودننګرهارولایت
درودااتود اولسوالی دچپرهارد علاقداری د دولـت زیو ، بـی بـی مهرواودچینی‌په
کلیو کـی میشته شـوي دی .

همداراز د پکتیا ولایت دګردیزد ښارددولت زیوپه کلی ، دزرمت په اولسوالی ،
دسمنګانو ولایت دمرکزد ایبك په ښا ر ، دبغلان پـه مرکـز او همداراز د کابل
دښاردچهاردهی اوپګرامیوداولسوا لیو په شااو خوا کلیوکـی هم یوشمیردولت‌زی
استو ګنه لري د دو لت ز یو یو ز یات شمیر دبلخ پـه و لا یت کی هم اوسیږی.

دننګرهارولایت دو لت زي ددرویش ، خیلوا لله داد خیلو ، منډی‌خیل و او
زاري‌خیلوپه څانګو ویشـل‌شوی دی (۲)

د دوی شمیر د ۱۳۶۰ کال د احصائیی له مخی (۴۶۵۹) تنو په شاوخوا کی
ښودل شوی‌دی.همداراز دننګرهارولایت د مومنددری پـه اولسوالی کـی ددوی
شمیر ۱۴۰۳ تنوتـه رسیږ ی (۳)

ددوی‌اکثره دکرنی په چارو بوخت دی . یو شمیریی د ولتی دندی هم‌سر ته
رسوی .پته دی پاتی نه‌وی چی‌د دوی یو شمیر تراوسه‌پوری کوچیانی‌ژوندلری .

---

(۱) دکابل ساطنت بیان ، ۶۰ مخ .

(۲) داهغه‌معاومات دی‌چی‌ما پخپله په‌دغه کالی کی دیرکاونه‌پخوا وا تول‌کړی‌دی (لیکوال)

(۳) معاومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولا یات سرحدی کشور ۲۹-۳۰ مخونه.

دینار خیل

دینار خیل غلجي پښتانه دي او دسلیما نخیلو ستري قبیلي ته منسوبیږي. ددینار خیلواکثریت په کندهار کي استوګنه لري. ددوی زیات شمیر د کندهار دولایت دارغنداب په اولسوالي کي اولږ شمیر یې د کندهار په مرکز کي استوګنه لري. ددوی شمیر د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې د(۳۳۸۸) تنو په شا وخوا کي اټکل شوی دی (۱)

یو شمیر دینارخیل د پکتیکا دولایت مرکزشرنه کي هم استوګنه لري او یو شمیر دینارخیل دګردیز دښاردرباط په سیمه کي هم ژوند کوي.

رتن زی

دوی بیټني پښتانه دي، خو نوربیټني داسي عقیده څرګندوي چي په بیټنیو کي دبوبلک زوی علي بوکوچنی ماشوم چي نسب یې ښکاره او څرګند نه و موند او رتن نوم یې پری کیښود او هغه نسل چي دده له پښته رامینځ ته شوی درتن زي په نامه سره یادیږي (۲)

رڅړ

داهم دمندړیوه څانګه ده. دوی په پنځو کوچنیو څانګو ویشل شوي دي چي د ملك زی، مانی زی، اکوزی، خضرزی او محمودزی نه عبارت دي. ماني زی په ډاګی، ترلاندی، پرمولي اوادینه کي، ملك زی په پارحسین، شیردره او یعقو بي کي اکوزی په دو بیانو، سره چینه او اسمعیله کي، خضرز ی په شبوه، کا لو څان اوشیره غونډ او محمودزی په نوی کلي، شیخ جانا، اسوتا او نارنجي کي میشته دي. (۳)

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۹۲-۹۳ مخونه.

(۲) حیات افغانی ـ ۳۸۸ مخ.

(۳) پښتانه دتاریخ په رڼا کي ۱۳۲۲ مخ.

زاخیل

زاخیل په غوریو پښتنو کی یوه ښبه ده (۱) چی پر «دولت یار» ورځی (۲) او په دولت یارو کی بیامو مندی په ځینو کتابونو کی راغلی دی:

«زاخیل دمومندو په دویزیو ګډېږی»

استادرشاددراحت یادپه نامه اثر کی لیکی:

دوزیری اوخویزی دمومندودوی نا متوځانګی دی. دوی دګنداو او کوډاخیلو ترمینځ میشته دی.

زاخیل زیاتره کوچیان دی دیشین. (۳) او غرشین هم پکی شته (٤) دننګرهار سیمه کی دکان او کتر غی ترمینځ میشته دی دننګرهار دکامی اوسمرخیلو ترمینځ هم دزاخیلو ځوکلی شته دد کی ختیځ لورته دکابل سپند پوری خواته هم زاخیل پراته دی:

---

(۱) غوری هغه پښتانه دی چی دچنګیز د٦٣٤ ه،ق مر په تاراکونو او دچنګیز یانو په ناتارونو کی له خپلی اصلی مینی (غور) ځخه لیږد(مهاجرت) ته اړشوی دی. دغوریو پښتنو نوم دخوشحال خان (۱۰۲۲-۱۱۰۰ ه.ق) په دیوان کی داسی راغلی دی :

هند تهیی روان کړم بدرګه می مستجاب

هم ملک، هم خان، هم د همه غوری ارباب

داورنګزیب عالمګیر(۱۰٦۸-۱۱۱۸ ه. ق) دزمانی یوه بل شاعر حسین پکلیوال ویلی دی :

درقیب له ناکردو بهمی خلاص نه کا کـــه جنبـه می تمـامی غو ری ، ښـی شی

غوریو پښتنو تهغوری خیل هم ویل کیږی . میرد اد خلیل د خان کجود تاریخ (دیوان ٤٦٦) (۱۰۳۱ ه.ق تالیف) په مقدمه کی راوړی دی.

غور یه خیلـه پیغور مه کړه تو- ښی ، یی سره ورو نه

(۲) دولت یار : دغور دادارې مرکزد چغچران دکاسی په دره کی دیوه ځای نوم دی چی تراوسه پوری یی هغه زوړ نوم پاته دی او ددغی پښتنی قبیلی په نامه یاد یږی.وګ دپښتنو قبیلاو دکشنری لومړی برخه ٥٠ مخ .

(۳) دکندهار پښتانه دیشین هغو پښتنو ته وایی چی کوچیانه وی دمالونودروزنی پر ځای کښت او کر وکړی او په کلیو او ښارونو کی اوسی .

-٤- هغه پښتانهچی په غرونو کی میشته دی غرشنه بالل کیږی.دکامی فشار پروروستی هجادی، مفردیی غرشین دی. دپښتنو یوه تپه هم په دغه نامه بلله کیږی.

دننګرهارپرزاخیلوبرسیره په قندوزکی هم زاخیل میشته دی (۱) اودګورنیو شمیریی تقریباً دووزروته رسیږی مشهورکلی کی یی دا دی:

۱- زاخیل کلی دسپین زرشرکت شاته ۲- خوندان کلی: دڅاردری دسیند پرغاړه ۳- پاچا قندرکلی: دزرخرید په سیمه کی (۲)

دکندزپه ننبارکی هم زاخیل شته ددغی سیمی نامتوبلهای نازکمیرخان زاخیل و د افغانستان نامتو لیکوال استاد عبدالروف بینواهم دپیښورنوښارکی دزاخیلو په نامه دبوه کلی نوم اخیستلی دی اوزیاته کړی یی ده چی دپښتو، پارسی، عربی او اردوژبو مشهورلیکوال اوشاعر«راحت زاخیلی» په دغه کلی کی زیږیدلی دی(۳) خوپخپله اروابناد راحت دپیښوردنوښارپه سیمه کی دزاخیلودری کلی یادولی دی(٤) هانری جارج راورتی دنوښارد زاخیل کلی داز ی خیل په نامه یادوی (۵) خود هندوستان دجغرافیی نوملنی ددغه کلی نوم زاخیل ایکلی دی اروابناد «راحت زاخیلی» هم کښلی دی چی دنوښارپه سیمه کی دازاخان باجوری دری زامنو دری کلی ودان کړی دی چی دری سره دزاخیلو په نامه یادیږی .

دزاخیلوکلی دنوښارپه جنوب غرب کی پراته دی. دزاخیلو اونوښارترمنځ دپیرپایی کلی پروت دی. پیرپایی له نوښاره څخه دوه نیم کروه وا تن لری. (٦)

---

(۱) قندزر دافغانستان له شمالی ولایتونو څخه دی. د آمورو دریی له شوروی تاجیکستان نه بیلوی ختیځ ته یی تخار، لویدیځ ته یی باخ اوسو یل ته یی د بغلان ولایتونه پراته دی.

(۲) دپاچا قاندر زیارت په دغه کای کی شته.

(۳) و.ګ. اوسنی لیکوال (۱-۱۲۱ ٤) داستاد عبدالروف بینوا تالیف دکابل دولتی مطبعه ۱۳٤۰ .

(٤) وګوری لغات افغانی، دراحت زاخیلی تالیف ۱۲٤ مخ. دلاهور چاپ .

(۵) و.ګ. د تواریخ خورشید جهان په ۱۹۸ مخ کی ازی خیل دخمکنیو یوه ریښه ښودل شوی ده خکمنی هم غوری پښتانه دی .

(٦) دکابل رود چی هاته یی لنډی بولی د نوښار په مینځ کی تیر شوی دی شمالی برخه یی داشنغر په نوښار شهرت لری او محمدزی پښتانه په کی اوسی جنوبی برخه یی چی دخالصه نوښار په نامه یادیږی ګدوله خلك پکی اوسی په دغه ځای کی ز موږ مطلب له نوښار ه څخه خالصه (جنوبی) نوښار دی .

اوزاخیل له پیر پایی څخه یونیم کروه لیری دی. په دی حساب نودنوښار اوزاخیل تر منځ ځلو کروه لارده. دپېښوراواتلك تومنځ پاچاهی لارد زاخیلو شمال ته تیریږی. دپېښورښاراوزاخیلوتر منځ یوولس کروه واتن دی. دنوښاردزاخیلو کلی له پېښورښارڅخه شمال ته لږ مایل ختیځ اورته واقع دی او د مشهورشاعراو لیکوال «راحت» دتاتوبی په نسبت یی د پښتنوپه ادبی حلقوکی خاص شهرت په برخه دی. اروابناد راحت زاخیلی په ځلورو ژبو(پښتو، پارسی ،عربی اردوکی) دشپږو یشتو تالیفاتواوترجموڅښتن دی (۱)

زموخت ، زمښت یازویمشت

زموخت دکرلانی قبایلوله جملی څخه دی چی دهغی دقبیلی یو مشهورښاخ دی چی ددومشتی یادومختی په نامه هم یادیږی.

ددغی قبیلی پنځه تپی په دی دول دی: خویداد خیل، واتسی زی، منتوال، مندان اودولت زی. نن ورځ دغه تپی زیاتره په خپلو نو مونوسره شهرت لری.

دزمښت قبیله دکورمی ایجنسی په جنوب ختیځ کی استوګنه لری. ختیځ ته یی اورکزی اوبنګښ، شمال ته یی اورکزی، لویدیځ ته یی توری اوسهیل خواته دبنګښو سره پوله لری.

دوی په یوه غرنی سیمه کی استوګنه لری. په ۱۹٦۱ کال کی ددوی شمیر (۳۰۷۰٦) تنوته رسیده. دوی سنی مذهبه اودسمل په ګروپ کی شامل دی، خو نن د اورکزی قبیلی یوه برخه شمیرل کیږی (۲)

زیرك (ځیرك)

درانیان یاابدالیان چی دسربن په تولنیزګروپ پوری اړه لری په دووسترو ښاخونو باندی ویشل شوی دی چی یویی ځیرك (زیرك) اوبل یی پنج پای دی.

---

(۱) زاخیل دراحت تاتوبی، دراحت یاد، دکابل پوهنتون فرهنګی شورا، کابل ۱۳٦۳ ش کال ۲۵٤-۲۰۰-۲۵٦ مخونه.

(۲) اصلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالات پښتونستان ـ ۹۰ مخ.

لکه چې دابدالیانو په مبحث کې موږ ځبرې وکړې داسلامي دورې په تاریخ کې لومړې نامتوسړی چې د(ابدال =اودل) په نامه یاد شوی دپښتني قبیلو مشهورنیکه دی چې دخپل نامتو کهول سره دسلیمان په غره کې اوسیده. دی دترین زوی، دشرخبون لمسی اود سړبن کړوسی دی او دده نوم په پښتو ادبیاتو اوپخوانیو نسخو کې (اودل) اودجمع منسوب په صورت (اودلی =ابدالی) ضبط دی چې د ٤٤٠ ه یا١٠٤٨ م کلونو په شاوخوا کې یې پښتانه قبایل پرځان راټول کړی وواودده له توکمه ملك سلیمان دعیسی زوی چې په زیرك سره مشهورو پښتني قبیلې یې دسلیمان له غره څخه د کندهارسیمې ته بوتلې او هلته یې میشته کړې اود خپل ژوند په پای کې یې خپل زوی ملك بارك په مشرۍ کښیناوه او تربارك وروسته دزیرك بل زوی (ملك پوپل) خپل نفوذ (داوسني بلو چستان) تر شال اوژوبه پورې ورساوه اود پنځه شپیتو کالو تر مشرتوب وروسته د(۸۹) کلونو په عمر مړ شو .

ویل کیږي چې دابدال تر مړینې وروسته رځړدخپلې کور نۍ مشرشواودده خپلو زامنو له جملې څخه یې خپل مشر زوی عیسی خپل جانشین وټاکه .

دعیسی دزامنو له جملې نه سلیمان ترټولو پوه اوهوښیارسړی وچې تر اوسه پورې هم پښتانه هوښیارسړی ته ځیرك وایي. که څه هم عیسی د میرك په نامه مشر زوی درلود، خوسلیمان یې دهوښیارۍ له کبله خپل جانشین وټاکه .دزیرك په ځلورو زامنو کې یې مشر بارك نومیده اوپلار دی د کورنۍ مشر وټاکلی و ، خوځه موده وروسته مشري دپوپل لاس ته ورغله.

لنډه داچې په پای کې ابدالي احمد شاه چې د پوپلزیو دښاخ دسدوزیو د ځانگې څخه ود ١٧٤٧ع نه تر ١٧٧٢ع کاله پورې یوه لویه اوپراخه امپراتوري جوړه کړه .

درانیان له همدې کبله په دووسترو ځانگو یعنې ځیرك اوپنج پای باندې ویشل شوی دی چې شجره یې په لاندې ډول ده :

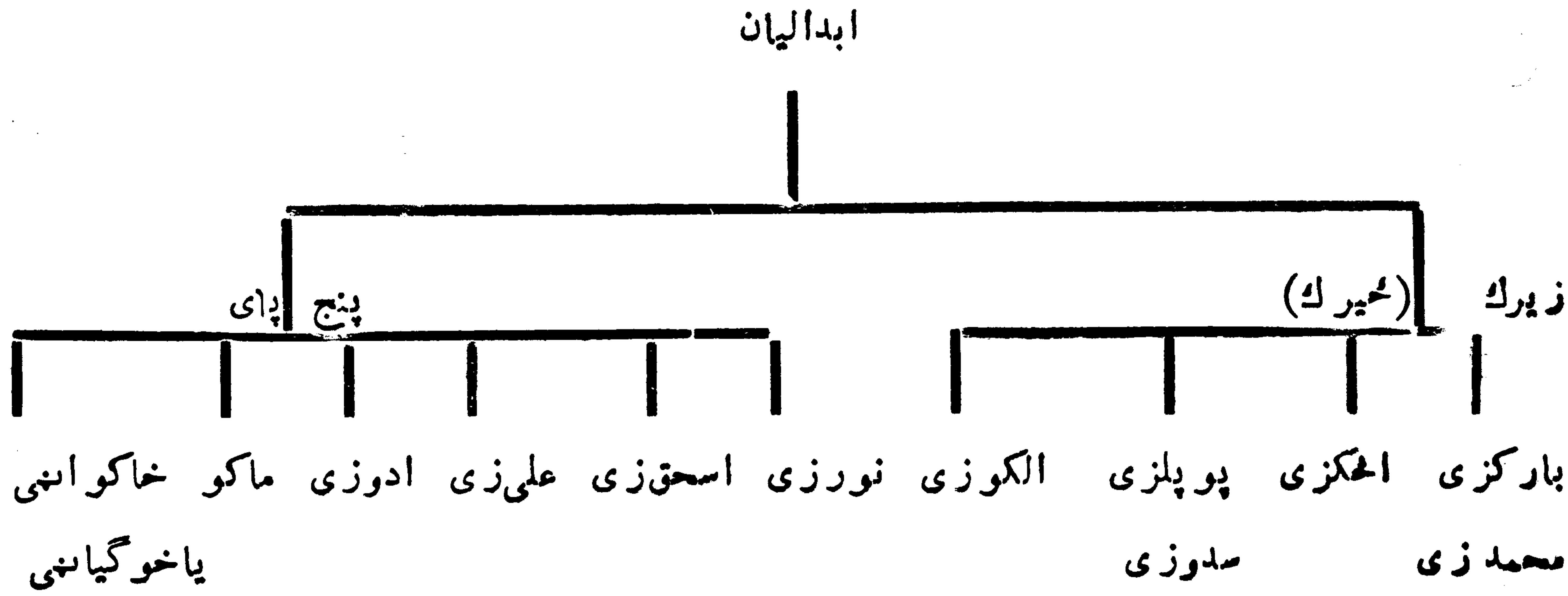

زیرمانی

دوی هم غلجی پښتانه دی او اکثره یې دتـوخـو په سیمه کی استوګنه‌لری ، خود کـابل نـه تر کندهاره پوری په ځینو کـلیو کـی یو یا دوه کـوره میشته دی اکثره‌زیرمانی دکر کیلی په‌چارو بوخت دی‌خو‌ځینی خلـک‌یـی سوداګری هم کوی. (۱) ددوی‌دشمیر په‌باب کوم معلومات ترلاسه‌نه‌شول‌اونه‌یی‌د خیلونو ویش راته څرګند‌شو‌د زیرمان کلمه داوستایی عصر سیریمان راپه زره کـوی چی دسلیمان‌ کامی سره‌یی ریښه‌یوه‌او‌دسلیمان‌یعنی د(روه)دسیمی معنایی لرله.

زیـرانـی

دغوریاځلورم‌زوی‌زیران‌نومیده‌چی‌اولاده‌یی‌دزیرانی‌نامه‌یادیږی. دوی‌دننګرهارد زیرانیوپه‌سیمه کی‌دتاجیکوسره‌یوځای‌استوګنه‌لری‌او اکثره خلـک‌چی ددوی‌دنسب له شجری سره آشنانه‌دی هغوی‌تاجیـک بولی (۲) لـکه چـی اخوند درویزه هم په‌خپل مشهور اثر تذکرالابراروالاشرار کـی‌لـیکـلـی دی چی‌د زیرانی ښاخ دخپلونوروورونو نه بیل اودننـګرهار دسیمی له تاجیـکانوسره اوسیږی (۳) ددوی ځینی‌څانـګی‌لـکه پهار خیل ، دولت خیل ، احمد خیل اوتار خیل د برو

(۱) پښتانه دتاریخ په‌رڼا کی ۱۳۲۶ مخ.

(۲) حیات افغانی ـ ۳۵۲ مخ.

(۳) تذکرةالابرار والاشرار (۶۹) مخ .

مومندو سره په غم اوښادۍ کې شريک دي (۱) همدارازددغې قبيلې يو شمير خلک دلغمان ولايت دالينګار په اولسوالۍ کې هم استوګنه لري. (۲)

ساپي

ساپيان دغرغښت په ټولنيز ګروپ کې يوه مهمه قبيله ده. ددغې قبيلې اکثره وګړي په کونړ، لغمان، کاپيسا او دمومندو په ايجنسۍ کې استوګنه لري.

دساپيو قبيلې دتاريخ په اوږدو کې په مختلفو اوبېلابېلو نومو سره ياده شوې لکه ساپي، صافي، ساپين، سپين، صابيس، سابيت، سافيست، صافيت، ساپينګ، ساپيته، ساپيسته، اساپنتيه، سپينته، سوپتا اونور... (۳)

دغه قبيله په لو مړي سر کې په لاندې نيو ښاخونو ويشل شوې دې:

کندهاري، مسود، ګوربز- ودير، ګاګي زي اوخادي خيل (٤)

داسې روايتونه شته چې ساپيان يوه پخوانۍ آريايي قبيله ده چې ديوناني کلاسيک مؤرخينو له خوا ذکر شوې ده او اسکندر دکونړاولغمان په څمکوکې ددغو خلکو سره مخامخ شوی دی اوډير جنګونه يې هم ورسره کړي دي. ددې خلکو څه برخه دباجوړ په شااوخوا کې هم داسکندر سره په جګړوکې مخامخ شوي دي (۵)

لغمان اوکونړته ساپيو دراتلو په باب داسې ويل کيږي چې د ۲۰۰۰ ق م په شااوخوا کې باختري آريائيان دشميرد زياتوالي اودځای دتنګوالي په سبب په ليز دپيل وکړچې دهندوکش له درونه دکاپيسا په حوزه کې ښکته شول او له دې ځای نه يې تقريباً دسيندونو طبيعي مجراګانې په مخه ونيو لې سهيل ختيځ اوسهيل لويديځ خواووته خواره شول چې دهغو څخه يوې ډلې دکابل سيند

---

(۱) پښتانه دتاريخ په رڼا کې ۵۲ مخ.

(۲) پښتانه لو مړی ټوک ۱۱۸ مخ.

(۳) عبدالمالک کوالکوال ساپي، «ساپيان او دهغوی قبيلوی ويش» دجرګې مجله ۱۳۶۵ کال ۳۵ مخ.

(٤) حيات افغاني - ۳٤۳ مخ.

(۵) مطيع الله چمبيلي «بيا هم ساپيان و پيژنئ» دکابل مجله ٤٤ ګڼه ۱۳۳۶ کال.

په مخه نیولی او د نجراب، تګاب، سروبی او لغمان لاری د کونړ د سیند حوزی ته رسیدلی دی .

په دی کی هیڅ د شك او تر دیدځای نشته چی ساپیانو د میلادنه ۲۰۰۰ کاله دمخه په مهاجرتونو پیل کړی او اوس په کاپیسا، کوهستان، کوه ساپی، لغمان، کونړ، چندول، پشات، سوات او باجوړ کی میشته دی (۱)

دساپیانو د استوګنی سیمی :

دساپیانو زیات شمیر د کونړ په ولایت کی استوګنه لری چی په ټولو موری ولایت کی یی شمیر تقریباً (۱۰۲۲۸۶) تنه ښودل شوی او داستوګنی ځایونه یی اسد آباد، نرنګ، سرکانی، دانګام، څوکی، نورګل، پیچ، چپه دره، بادیل، دیوه ګل، دمزاردره او شونګری دی.

همدارازدلغمان دولایت دعمرزیو، علی خیلو، پاچاخیلو، احمدزیو، باریزیو، سالاو، ګاګړ، کوتالی، درویش آباد، دولتشاه، آتوك، چکلهاو دوګل کی هم ساپی ژوند کوی چی په ټوموری ولایت کی یی شمیر (۴۰۹۲۸) تنه ښودل شوی دی.

یو شمیر ساپیان د کاپیسا ولایت دتګاب په اولسوالی او نجراب کی هم استوګنه لری. همدارازدپروان ولایت په کوه ساپی، سید خیلو، کوهستان او کوهدامن کی هم یو زیات شمیر ساپی میشته دی.

دننګرهار ولایت دخیوی داولسوالی په درهٔ نور کی هم ددوی یو کلی شته چی دبودیالی په نامه سره یا دیږی (۲)

همداراز یو زیات شمیر ساپیان دبلخ په ولایت کی هم استوګنه لری. هغه شمیر ساپیان چی دمومندو په ایجنسی کی استوګنه لری ددوی ځای دسره کمره په نامه سره یادیږی او د۱۹۶۱ کال دسرشمیرنی له مخی ددوی شمیر (۵۳۰۰۰) تنه ښودل شوی دی چی دمومندو دایجنسی دساپیانو کلتور کټ مټ مومندو ته ورته دی (۳)

(۱) مطیع الله چمبیاری - بیا هم ساپیان و پیژنی ، دکابل مجلی ٤٤ ګڼه ۱۳۳۶ کال.
(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۱٦٦ مخ.
(۳) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالات پښتونستان ٥٥ مخ .

دساپیانوله پښتني تبرڅخه یوزیات شمیر کورونه په سیوی کی میشته دی خوځرګنده دی وی چی دغوساپیانواوس پښتوهیره کړی دهاودسند یانـوکلتوری حاکمیت یی پرځان منلی دی (۱)

اقتصادی جـوړښت یی :

دکونړساپیان له دی کبله چی دکرنی ځمکی یی لږی دی نـود هغی تـرڅنګ غواګانی، وزی، ګډیان او میښی هـم روزی چی دهغوی دغوښو، شیدواونـورو حاصلاتونه استفاده کوی . ددوی دکرنی ځمکی اکثره للمی دی چی اوبـه نـه ورسیږی اویاد اوبو رسیدل ورتـه ناممکنه دی . اکثره بزګران یی پـه غـر یـی کی ژونـد تیروی پـه تیره بیا هغه بزګران چی دباداراننو (دمځکـوخاوندانـو) ځمکی کوی مجبوراومکلف دی چی دتخم نـه پرته نوری ټـولی ستونـزی لـکه غوایان، دبزګری آلات، دځمکی وهل، کرل، ریبل، راټولول او میده کول پخپله غاړه واخلی حتی دځمکی دخاوند کورته دحاصلاتوړل هـم دبزګرپـه غاړه دی بزګر مجبوردی چی ددی نوروکارونوترڅنـګ دخپل بادارخره، غـواګانـی یـا میښی وساتی . همدارازبزګرخپل بادارتـه دغره نـه وریالرګی راوړی، دبـزګرو ښځه دځمکی دخاوند دښځی اوامروته باید غاړه کیږدی . لنده داچی اکثره خلک یی غریب اونیستمن بزګران دی .

خـوراک :

دوی پـه خوړوکی اکثره دجوارو، اوربشواووریجونه استفاده کوی . څرنګه چی دوی دبزګری تـرڅنـګ پـه مـالـداری هـم بـوخت دی نـواکـثره یـی دغواګانواومیښود مستواوشرومبونـه هـم استفاده کوی اوغوړی یی یاپـه ښتمنو خلکوپلوری اویایی دننګرهار سیمی ته دپلورلوله پاره راوړی . همدارازدوی دغنمواووریجونـه هم ګټه اخلی .

(۱) پښتواو پښتانه په سهیای پښتونخوا کی -۴۹ مخ.

جامـــي.

دوی اکثره دوړیوا وزود وژغنو نه ځانته مخصوصي جامې جوړوي چې دریشي تـه ورته دی خوتښې نه لري . ښځې یې توریروني اراوزده کمیسونه لري : ددوی پرتگونـه چین داره وي . نـارینه یې دخمتاد تو کـر نـه هـم ځانته کالي جوړوي او اکثره یوډول ټوپۍ چې پکوالونـه یې بولي اوډوړبونـه جوړشوي وي پـه سروي .

میلمه پالنه:

داقتصادي تنگسی اوبې وسی سره سره ساپـیان میلمه پال خلک دي . دوی دمیلمنوله پاره حجرې لري چې پـه دې کار کې یوله بل سره سیالي کوي . پـه دوی کې دمیلمنوقدرزیات دی . ددوی پـه حجروکـې د موسیقي آلات لـکه سیتار، رباب، منگې اونورشته :

پـښتنـي ننگ :

ساپیان دقام پـه ننگ کې غیرتمن خلک دي. دوی دخپل وطن دآزادولو پـه خاطر دانگریزي ښکیلاکگروسره څوځوځلې جنگیدلي دي او ډول ډول قرباني یې ورکړې دي. همدا سبب دی چې د کونړ پـه اولسي ژوند کې دوسلې درلودل او ساتل ډېر اهمیت لري او دساپیو په باب وایي چې یوه ورځ دیوه ساپي په کور کې نارینه ماشوم وزیږید ځرنگه چې په اکثرو پښتنو کې دارواج شته چې دنارینه ماشوم توزیږیدو وروسته دټوپک ډزې کوي ځرنگه چې د غه سړی ټوپک نه درلود نـولاړ څو یوټوپک پیدا کړي او ډزې وکړي خو چاخپل ټوپک ورنه کړ کوم وخت چې بېرته خپل کورته را ستون شونوچا ورته وویل چې راشه زوی دی وگوره که نه کېږ به وشي . نوهغه په ځواب کې ورته وویل چې زما زوی باید د لومړي ځل له پاره زما مخ ونه ویني ځکه زه دومره نا مردیم چې دخدای په دې لویه د نیا کې یوټوپک هم نه لرم چې دزوی د زیږیدو اعلان پرې وکړم نو که هغه زما مخ وگوري نو

ښایي چې د هغه شخصه به هم زما غوندی بې همته سړی جوړ شي ښه به داوی چې دیوه نارینه او با همته سړی مخ ته وګوری .

ساپیان د غیرت او ننګ په تکی سر او مال ورکوی په دوی کی ښځو ته طلاق ورکول سخته بې ننګی ده . څوك چې د چا په ښځه تورن شی نو د هغه ژوند بیا په مرګ شمیرل کیږی . دچا په کروکی چی څوك مړشی نو که نیستمن هم وی نو هغه مجبور او مکلف دی چی خیرات وکړی په دوی کی د خیرات نه‌پرته د مړی ښخول شرم ګڼل کیږی . همدارازدوی ملایانو او میاګانو ته د خیرات ، صدقی او سرمایی نه هیڅکله هم غاړه نه غړوی .

دوی د هڅراو ننواتی په مقابل کی د ډیری لویی ګناه نه هم تیریږی . لنډه دا چی دوی په پښتنی ننګ کی ډیر ټینګ دی .

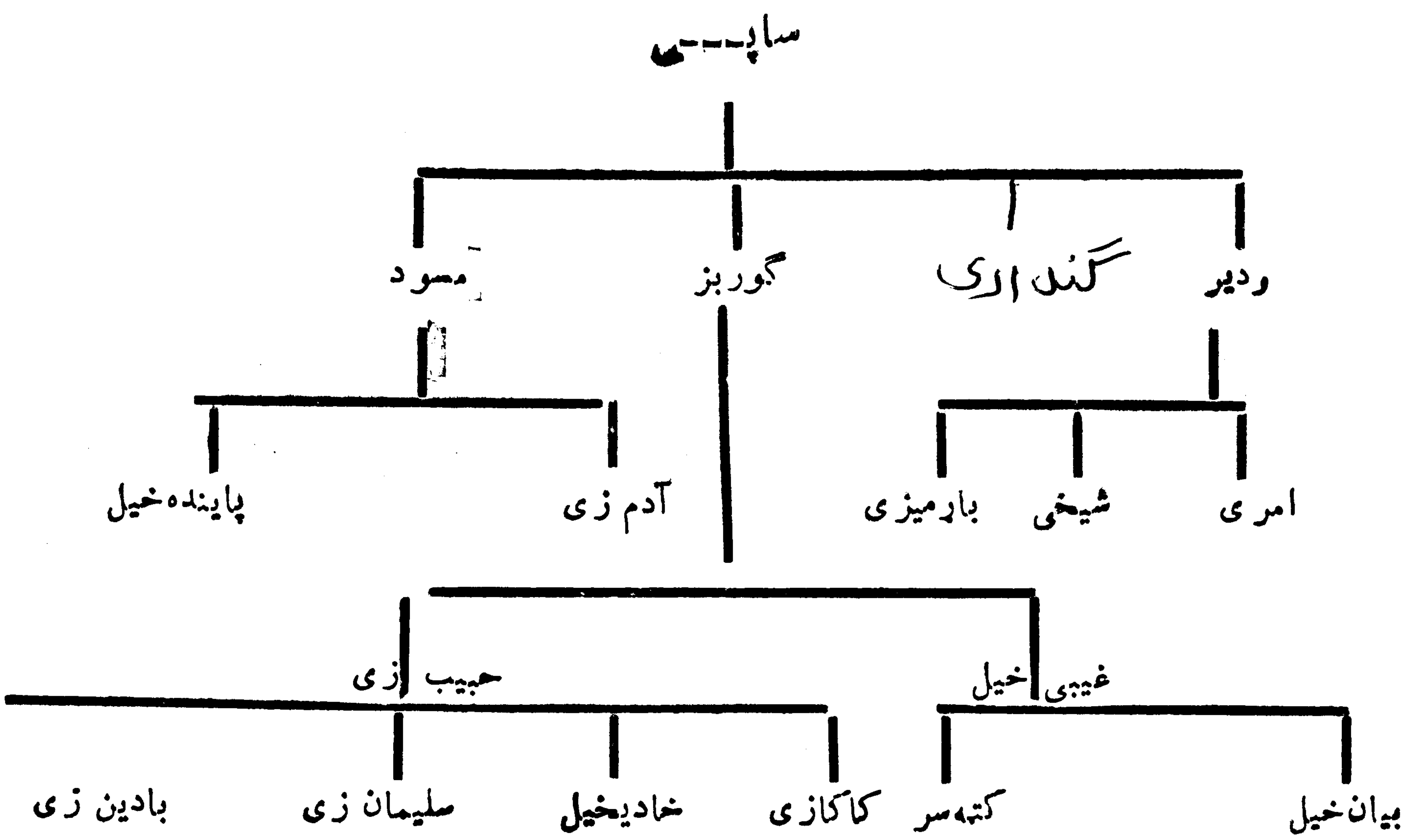

د لغمان په ولایت کی د عمرزیو صاپیانو نسب شجره

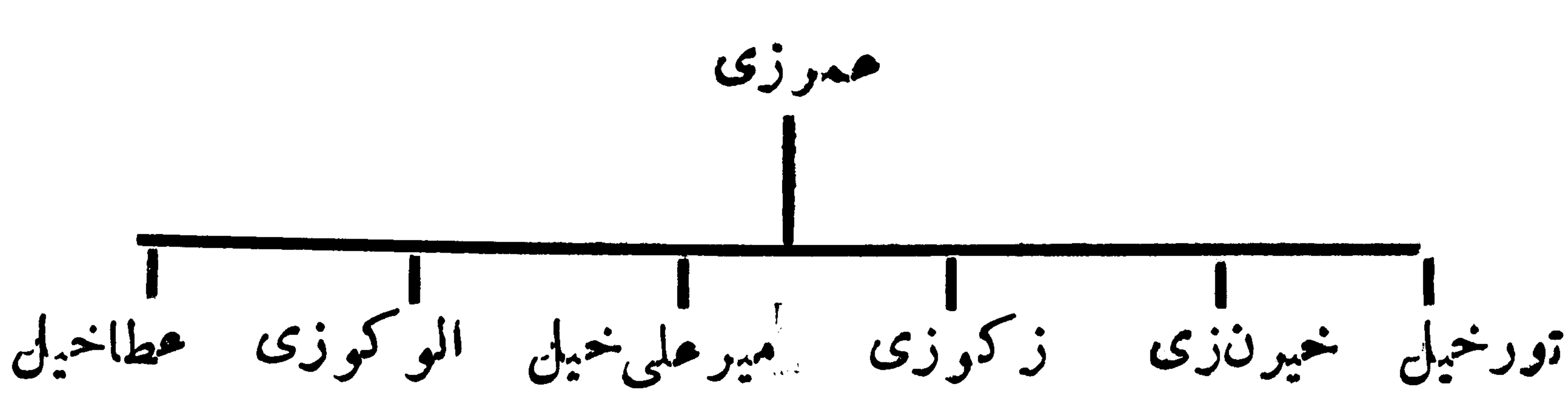

سالارزی

که څیری د نسب شجره په غور سره وګورو نو څرګنده به شي چې سالارزي سړبني پښتانه او د ترکاڼيو د څلورو ښاخونو له جملې څخه یو مشهور ښاخ دی چې د باجوړ په لرآمدك، برآمدك، لرسلدین، برسلدین، ښار، ناوه ګی، کوټکی، الیکی، چارمتنګ، بابوقره او رود کې میشته دی.

په سالارزیو کې د برم اولاده برم خیل او د هلال اولاده هلال خیل د دانګام او اسمار د تاریخ سره نه شلیدونکی ارتباط لري.

د باجوړ څخه پرته د افغانستان د کونړ په ولایت کې هم زیات شمیر سالارزي استوګنه لري او د دوی د استوګنې ځایونه په دې ډول دي:

دانګام، شونګړی، اغذباغ، اسمار، ساو، ساوخور، ناړی، څوکی، بارګام، ازیرګل، بریکوټ، ډمبرو، حساره، کرهاله، دم کلی، نرنګ، ګنجګل، دونوی او تنانګسو ترهکی هم میشته دي (۱)

په سالارزو کې د قوم مشري د ابراهیم خیلو (برم خیلو) په لاس کې ده. داسې روایت موجود دی چې په یوه وخت کې د سالارزو د لرآمدك په غونډی نومې کلی کې د کامران په نوم یوسړی او سیده په دې کلي کې دده دیوی میرمنې څخه دوه زامن دهلال او ابراهیم (برم) په نامه وزیږیدل. د زلمیتوب په وخت کې دوی د خپل پلار سره بزګري کوله او د پلار تر مړینې وروسته، هم د بزګرۍ په کارونو بوخت وو. یوه ورځ برم په پټي کې یوی کوله یو ملنګ په آس سپور د پټي تر څنګ ودرید. ملنګ برم ته وویل: «لاړشه او ګره را ته راوړه» په شرو مبو کې یخنۍ وریجې چې یوځای شي او ګره ورته ویله کیږي. برم لاړ او له کورنه یې اوګره ورته راوړه. ملنګ د اوګرې کونډی (دلرګی کاسه) په لاس کې ونیوله او اوګره یې په څمکه تری کړه برم له کوره درې ځلې او ګره راوړه

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور -۱۶ مخ.

او ملنګګ دری ځلی تـوی کـړه ، خـو برم هیڅ عکس العمل ونه ښود .
ملنګګ لاس ونه پورته کړل او په دعاکی یی وویل : « برمه ! خـدای دی
د تنو لوسالارزو خان کړه » له دعا نه وروسته ملنګګ لاړ او برم په خپلـی
یوی بوخت شو. دیوی کولو په وخت کی هغه په پټی کی دسروزرو خزانه ومونده.
هلال پټی ته راغی. برم ورته تول هکیسه وکړه. هلال په ملنګګ پسی وزغاستل . ملنګګ
ورته وویل « د سالارزو خانی می برم ته ورکړه ستاپه خوله دی خدای برکت کړی .
اولسی جرګی دی ستاپه خوله فیصله کیږی او په کومه جرګه کی چی ستا اولاده
نه وی هغه دی نه جوړیږی » (۱)

همدا سبب وچی اوس دده اولاده هلال خیل او لسی شخړی فیصله کوی.

سکندرزی دسدین او آمدك په دوولویو ښاخونو ویشل شوی دی :

۱ـ دسدین څانـګی دادی: مسین خیـل ، کتـکی خیل ، عالی خیـل ، قلندر خیـل ،
خیرخان خیل ، کندر یان .

د آمدك څانګی دادی : ابراهیم خیل (برم خیل)، هلال خیل ، میرداد خیل ،
شومه خیل ، اکاخیل ، محمود خیل ، بدل زی ، ګبری ، فتح خان خیل ، حیدر خیل ،
تورخـیل ، خرګند خیل اوتاران .

د ۱۹۶۱ ع کال دسرشمیرنی په اساسی په باجوړ کی دسالارزیو شمیر (۷۰۵۰۰)
تنه او دافغانستان دکونړ په ولایت کی ددوی شمیرد (۳۹۹۸۲) تنو په شااوخوا کی
ښودل شوی دی.

ساك (سهاك)

دنسب دشجـری دلیدلو څخه خرګندیږی چی ساك (سهاك) دانـدړ او تـره کی
وروردموسی زوی ، دابراهیم لمسی اودغلجی کړومی دی. دساك په څانګو کی
یوسف خیل دشمیر له مخی دیردی. دوی اکثره دپکتیادولایت دزرمت په اولسوالی ،

(۱) دپښتنو تولنیز ـ اقتصادی جوړښت ، دپښتو څیړنو بین المللی مرکز ۲۱۹ـ ۲۲۰
مخونه .

دلوگر دولایت په خروارنومی سیمه، دننگرهار ولایت په حصارك غلجی او دسره رو په اولسوالیو کی میشته دی. همدا ر از ددوی یو شمیر دکابل دو لایت د پغمان داولسوالی په بیلك تورت، دبگرامیو په شیو کی او دکاپیسا ولایت په تگاب کی اوسیزی. یو شمیر یی په لغمان او د هندوکش دلری په نورو سهیلی درو کی هم میشته دی (*)

دننگرهاولایت دسره رود او حصارك غلزایی په اولسوالیو کی ددوی شمیر (۲۲۶۸) تنه او په ټول افغانستان کی ددوی شمیر (۲۲۷۸) تنه ښودل شوی دی (۲) خو زه ددغی احصائیی سره موافق نه یم ځکه چی دحیات افغانی لیکوال د یتی - محمد حیات خان ۱۳۰ کاله پخوا لیکلی دی چی ساك (۷۰۰۰) کورنی دی (۱)

سبری

سبری د کرلانی دټولنیز گروپ څخه دی او د خوست لویی ولسوالی دیعقوبیو په علاقداری کی استوگنه لری. ختیځ ته یی باك او تریزی، جنوب ته یی دخوست سیمه او دلویدیځ له خوا د منگلو دقبیلی سره پوله لری.

دغه خلك د کرنی او مالداری په چاروبوخت دی. دوی دمزرونه پوزی، پری، جای نمازونه او تور کری گانی جوړوی. دیعقوبیو په علاقه داری کی دسبریونه سوبیره یعقوبی او مولی هم ژوند کوی.

ددوی سیمه دیره ښه شنه، حاصلخیزه او آباده ده. ددوی شمیر په تخمینی دول (۱۹۰۲۶) تنه ښودل شوی دی (۲)

(*) کله چی زه په ۱۳۵۶ کال دفاریاب ولایت مرکز (میمنی) ته تللی وم نو دمیمنی دښار شمال لویدیز خوا ته په پنځه یا شپږ کیلو متری کی په کیزدیو کی یو شمیر کوچیان او سیدل چی دوی ځانونه سهاك یا ساکری کوچیان معرفی کول او ماد اسی و اور یدل چی دوی اوری او ژمی هم دلته په کیزد یو کی تیروی او کوم بل ځای ته لیز د نه کوی (لیکوال)

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۲۹ - ۳۰ مخونه.

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۵۹ مخ.

سپري

بازوخیل | صالح خیل | ابوخیل | غزني خیل | خوداخیل | اتوخیل | سنګي خیل | درنامی (۱)

سپند زی

دوی ته سیدان هم وایي او د ترین له قبیلې سره یو ځای د پښین په سیمه کې په کرکیلې او سوداګرۍ بوخت دي، خو د دوی په باب زیات معلومات تر لاسه نه شول (۲)

سپین ترین

لکه چې د تورو ترینو په مبحث کې مو ولوستل ترین د شرخبون زوی د سړبن لمسی دی زامن درلودل چې تور، سپین او دل نومیدل (۳)

سپین ترین په خلورو ښاخونو ویشل شوي دي او په شمیر کې د تورو ترینو په پرتله لږ دي. دوی په ژوره، تل، چوتیالي، هرنایي، دوکي او چوتیر کې میشته دي. د سپینو ترینو او تورو ترینو تر منځ د کاکړو سیمه موقعیت لري. ترین په دودونو، رواجونو، خویونو او خصلتونو کې د ابدالیانو په څیر دي، خو ځینې رواجونه یې کاکړو ته هم ورته والی لري. دوی د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي. خلک یې قوي او پیاوړي دي. په پخوا ختونو کې سره له دې چې د تورو او سپینو ترینو تر منځ واټن ډیر و، خو دوی د یوه ګډ خان تر ادارې لاندې وو چې د غه خاني دیر کلونه د تورو ترینو د ښاخ زي په ښاخ پورې اړه لرله چې په دې باب یو مهم متل موجود دی چې وایي: «خاني ده په دوه کوره په لوحاني کې برکتي ده په ترین کې په بتي ده (٤)»

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور د ۶۰ مخ چارت.
(۲) حیات افغانی ۶۳۰ مخ.
(۳) پښتانه د تاریخ په رڼا کې ۱۳۷۷ مخ.
(٤) حیات افغانی ۲٤۹ مخ.

ستانکزی

ستانکزی غلجي پښتانه دي اود احمد زي قبيلې يوه څانګه بلل کيږي . ددغې قبيلې خلك زياتره دلوګر او ننګرهار په ولايتونو کې استوګنه لري. د ننګرهار په ولايت کې دوی دسره رود په اولسوالي اودچپرهار په علاقه داري کې استوګنه لري. چې په سره رود کې ددوی شمېر د(۱۵۷۰) تنو او دچپرهار په علاقه داري کې د(۱۳۲) تنو په شااوخوا کې ښودل شوی دی(۱) خو ښايي په لوګر کې دستانکزيو شمېر بيخي ډېر وي.

ستاني زي

ستاني زي دغلجي په تولنيز ګروپ کې يوه پېژندل شوې قبيله ده چې دسليمان خيلو يو ښاخ بلل کيږي. ستاني زي دوردګو په شمالي برخه او د ننګرهار په حصارك غلزايي اوسره رود په اولسواليو کې استوګنه لري . ويل کيږي چې جبارخيل او بابکرخيل دستاني زيو مشهورې څانګې دي چې د کابل اوجلال آباد ترمينځ سيمو کې ميشته دي.

ستوریاني

دغه قبيله په وصلي توګه دسړبن په تولنيز ګروپ کې شامله شوې ده. ددوی شمال ته شيراني ،لويديځ ته يې زمری، ايسوټ او موسی خيل او جنوب لور ته د (کسراني او بزدارو) بلوڅو سره پوله لري.

دوی دشمېر له پلوه لږ دي او په دوو عمده برخو ويشل شوي چې ا حمد زي او ګدارزي نوميږي (۲)

مونټ ستوارټ الفنستين په خپل مشهور اثر (دکابل سلطنت بيان) کې دستوريانو په باب داسې کښلي دي :

«ستوریاني تردغو وروستيو وختونو پورې تول کوچيان وو. ددوی سيمه په

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبايل ولايات سرحدی کشور - ۳۲ مخ .

(۲) اضلاع، ايجنسی ها وقبايل ايالت پښتونستان ، ۹۷ مخ .

حقیقت کې د کرنې له پاره دومره مساعده نه ده. ډیر وخت نه تیریږي چې دوی د غه صیمه ددامان د بلوڅانو څخه ونیوله اوژمی به یې هلته اړول او په اوړي به یې خپلې مینې اورمی د موسی خیل او کاکړو سیمی ته بیولي. دغه لیږدیدنی دهغې جګړې له کبله چې ددوی او د کاکړو د یوې قومي څانګې ترمینځ شوې وه نا راحته کوونکې ثابتې شوې په دې چې دوی مجبوررو ودهغوی له ملکو څخه واوړي، نود ستوریانو قوم نیمایي برخې خپلې رمې و پلورلې او په کرنې یې پیل وکړ. هغې بلې برخې یې د پخوا په څیر خپل عادت ته دوام ورکړ، خو ډیرزر په دې مجبور شول چې دهغو نورو په لاره روان شي. د نویو او پخوا نیو میشته شوو ستور یانو ترمنځ له څو جګړو نه وروسته ټول قوم کرو ند ګر شو. یوازې دوه څانګې یې تر اوسه هم کوچیانی ژوندته دوام ورکوي او اوس هم په پسرلي کې خپل مالونه سپو ستا (Spusta) ته چې د سلیمان تخت په جنوب لوید یځ کې دې څېږوي.

سره له دې هم ډیرستوریانی تر اوسه پورې سوداګر او د مالونو روونکي پاتې شوي دي او داهغسې ژوند دی چې دګرځنده پوونده وو ژوند ته نژدې دی. دوی معمولاً په خرو او غوایانو مالونه وړي او نږدې ځلورزره کورنۍ حساب شوي دي» (۱)

دوی دډیره اسماعیل خان په ضلعه کې استوګنه لري. ځرنګه چې ددوی صیمه ډیره لیرې پرته ده نوافغانستا ن ته تګ او راتګ نه کوي (۲)

دشوروي عالم ستا نیشفسکي A.B.staneshevski د اتنوګرافیکو معلوماتو له مخې چې د ۲۰ پیړۍ په اېل کې یې ورکړي دي ددوی شمیر یې د (۳۵) زرو په شاوخوا کې ښودلی دی.

---

(۱) دکابل سلطنت بیان دوهم ټوک ۶۳-۶۴ مخونه.

(۲) اضلاع، ایجنسي ها وقبایل ایالت پښتونستان - ۹۸ مخ.

سدوزی

سدوزی د پوپلزیو یوه څانګه، ده چی په سر بنی پښتنو ورګډیږی د دغی قبیلی لوی نیکه یا مورث اعلی اسدالله خان و چی په ۹۶۵ هـ کال کی زیږیدلی او په ۱۰۲۱ هـ کال وفات شوی دی. دی په عوامو کی په «سدو» مشهور و او دده د نامه له کبله د اقبیله په سدوزیو سره مشهوره شوه. دی په شپږم پښت کی دا بدالی احمد شاه نیکه دی.

تاریخ حیات افغانی دسدوزیو په باب لیکی : «سدوزی د پوپلزیو یوه څانګه ده . سدوزیان تر ډیره وخته پوری نه یوازی د پوپلزیو بلکی د درانی د ټولی قبیلی خانان شمیرل کیدل او دا یوه یقینی خبره ده چی سدوزیان د درانی قبیلی د ټولو څانګو څخه ډیر د درناوی او عزت ور څانګه ده. څرنګه چی پاچا د سدوزیو له کورنی څخه و نو ځکه سدوزیان یوه بیله قبیله بلله کیږی خو په اصل کی د پوپلزیو د څانګی یو ښاخ دی، کله چی د سدوزی پاچایانو کورنی تباه او په لویدیځ افغانستان کی د امیر دوست محمد خان بارکزی سلطه ټینګه شوه نو ددغی کورنی قدر هم لږ شو. ددغو خلکو زیاتره آبادی د شهر صفا تر څنګ د ترنک د وادی په منبع کی موقعیت لری . ځینی سدوزیان په کندهار کی هم اوسیږی او د شاهی کورنی څخه د شاه شجاع اولاده د هند د پنجاب په لودهیانه کی د ستلج د سیند په ختیځه غاړه کی اوسیږی او د احمد شاه ابدالی کورنی ته پاچا خیل هم وایی د سدوزیو څو کورنی په پیښور او لاهور کی هم میشته دی. پاتی سدوزی اکثره د کندهار شمال خواته نخا کریز په سیمه او اکثره په غزنیو سیمو کی اوسیږی . ځینی سدوزیان د کندهار په ده ذاکر، بالا کرز، شوراندام او څو نورو ځایونو کی هم استوګنه لری» (۱)

ملک سدویو ډیر لایق سړی و چی د خپل قوم له پاره یی ډیر خدمتونه و کړل . په پای کی د پنځه او یا کلونو په عمر مړ شو. د ملدو نه پنځه زامن پاتی شول خواجه خضر خان، مودود خان، زعفران خان کامران خان او بها در خان چی بیا خواجه خضر خان د اولس په خوښه په مشرتابه وټاکل شو او شل کاله یی دقام خدمت و کړ ده دوه زامن درلودل چی خداداد سلطان او بل شیر خان نومیدل (۲)

---

(۱) حیات افغانی ۲۲۲ - ۲۲۳ مخونه

(۲) پښتانه د تاریخ په رڼا کی - ۱۲۷۸ - ۱۲۷۹ مخونه

لنډه دا چې دابدالیانو د کورنی دسلطنت مؤسس او بانی احمدشاه دپوپلزو دسدوزیو دڅانګې پورې اړه درلوده چې د۱۷۴۷ ع نه تر ۱۷۷۳ پورې دافغانستان پوسترواکمن وچې دغې کورنی تر۱۸۱۸ ع کال پورې په افغانستان اود پنجاب په ځینو برخو باندې حکومت کوه چې بیاورو ـ ته سلطنت بارکزیوته ولیږدید.

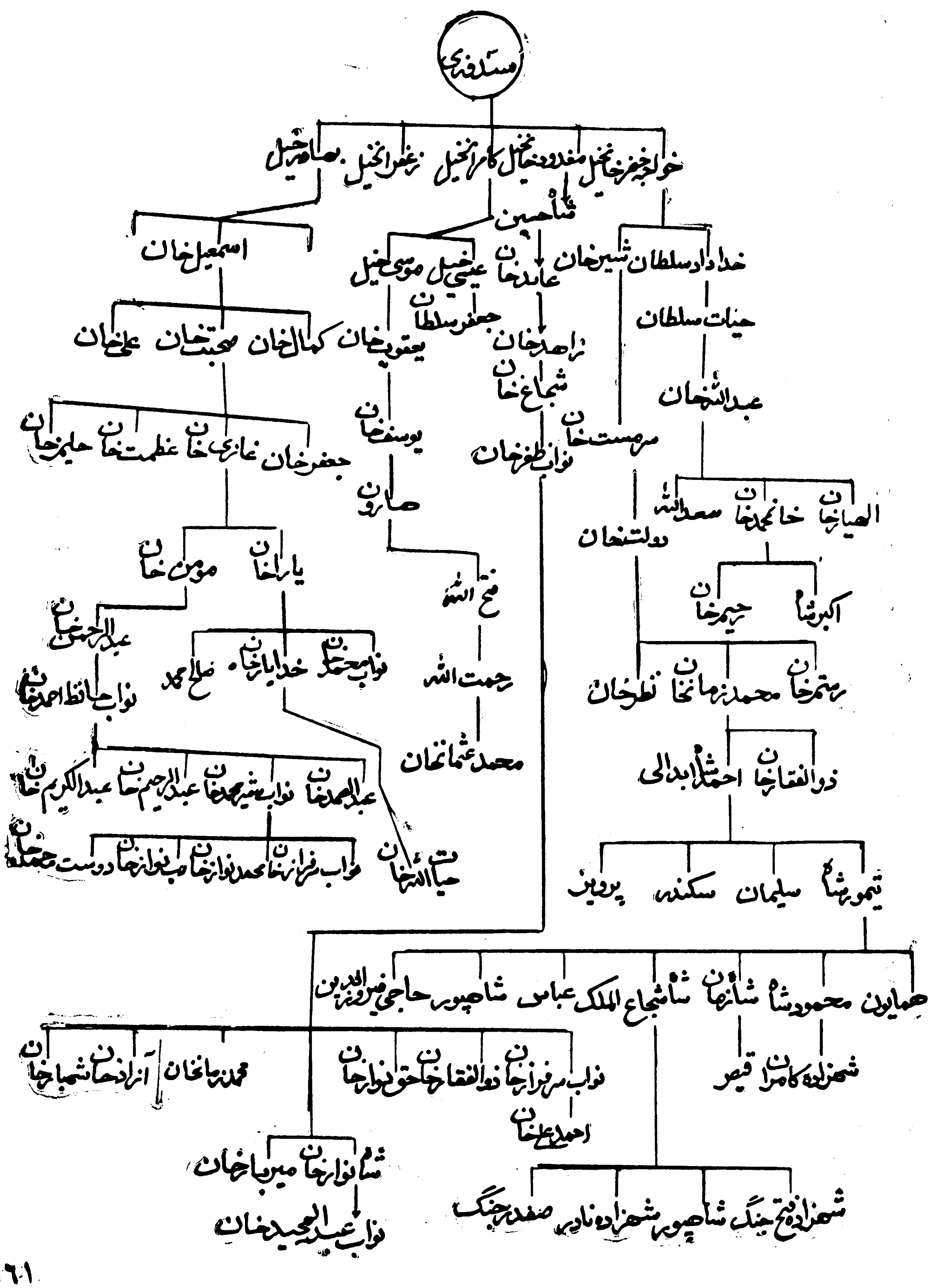

سرکاڼي

سرکاڼي په اصل کي سړبني پښتانه دي او په الکوزيو ورګډ يږي دوی په پيل کي په کندهار کي او سيدل چي وروسته بيا دخپلو عوامل له کبله دکونړ سرکاڼيو او لسوالي ته راغلي دي. همداراز ددوی يو شمير داسمار په مرکز کي هم استوګنه لري چي په دی حساب دکونړ په ولايت کي د ۱۳۶۰ کال دا حصائيي له مخي ددوی شمير ۵۶۸۳ تنو ته رسيږي. دکونړ دولايت نه پرته سرکاڼي دالکوزيو ديوه ښاخ په توګه دافغانستان په لويديځ او جنوب لويديځ کي استوګنه لري.

دوی اکثره دکرني او سوداګري په چارو بوخت دي چي دکونړ په ولايت کي دچارتر اشو سوداګري هم کوي (۱)

سرواڼي

دوی لودي پښتانه دي او داسي ويل کيږي چي دسلطان شهاب الدين غوري پاتر هغه وروسته دسرواڼي قبيله ددربند پادراپن او چودهوان شاو خوا سيمي ونيولي او دغه ځمکي يي په خپل تصرف کي راوستي چي دلته دمخه هندوان اوسيدل او اورپالونکي وو چي دغه ځمکي ددغي قبيلي دسرپيال کورني په تيره بيا دشيخ مليح قتال اسلافو ته ور کړل شوي. شيخ مليح قتال ددرابن پخوانی ښار متروک پريښود او هغه ددرابن چي اوس آباد دی د شيخ مليح قتا ل سرواڼي له خوا جوړ شوی دی لکه چي د شمالي دروازي څلو د يوالي يي د شيخ مليح قتال په نامه سره ونومول شوه. په هغه وخت کي ددراين ښار اباداو ديري ښايسته او ښکلي ودانيي لرلي او اوس دروانو او بو شنو ونو او خامو کورونه پرته څه ښکلا نه ده ورپاتي.

سرواڼيو په دراين باندي تر ديري مودي پوري سلطه لرله، خو دهمايون دواکمني په دوره کي له دغه ځايه وو تل او ددوی دوتلو دوه علتونه ښول شوي دي. لومړی ددوی دشمير لږوالی او کمزوري او دوهم ددوی ماتي (۲)

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبايل ولايات سرحدی کشور - ۲۲ مخ .

(۲) حيات افغاني - ۴۴۷ مخ .

ددوی د کمزوروتیاعلت داوچی دسوری ښاخ نه یوتن چی دروری دښار او سیدونکی ودنوموری قوم یوه ښځه وتښتوله او دسروانی قبیلی ته یې پناه راوړه اودرا بن ته راغی دسوری ښاخ دغه مجرم او ښځه له سروانیو نه وغوښتله سروانیو دهغو بیرته ورکول دپښتنی ننګ خلاف وګڼل او دتښتیدلی ښځی په بدل کی یې د پنځو ښځو ورکول ومنل، خو سوریانو دتعصب او غرور په سبب دیوی ښځی په ځای دپنځو تنو پیغلو نجونو ترلاسه کول و نه منل او دسروانیانو سره یې دجګړی له پاره تیاری ونیو له سروانیو هم دپښتنی غیرت په وجه له دوی سره دجګړی له پاره چمتو شول. په پای کی په زاره درابن کی ددواړو خواو وترمینځ ستره جګړه رامینځ ته شوه چی له دوا - ړو خواوو نه دیر ښه ښتلی اوتکړه کسان ووژل شول. کله چی ددواړو خواوو پاتی کسان چی له مرګ نه بچ پاتی شوی وو دا حالت ولید نو په دی کار دیر پښیمانه او جګړه یې مناسبه و نه بلله اود یو د بل له وژلو نه یې لاس واخیست او هر یوه قوم خپل مړی چی په زرګونو تنه وو ښخ کړل او بیرته خپلو استوګنځیو ته ستانه شول. دد غی جاهلانه جګړی نتیجه دا شوه چی له هغی ورځی نه دسوریانو او سروانیو شمیره یو لږاو تر هغی اندازی پوری کمزوری او ضعیف شول چی دهیڅ مخالف قوم سره یی جګړه نشوای کولای. دهمایون پاچا دواکمنی په پیل کی کله چی دمیاخیلو، لوحانیو او بختیارو په پاتی سروانیو باندی یرغل وکړ نو ترلږی مقاومت وروسته یو شمیر سروانی ووژل شول او پاتی مغلوب اودرابن له سیمی نه یی لاسو نه لنډ شول او دغه سیمه دمیاخیلو او بختیارو لاس ته ورغله اوسروانی چی شمیر یی دیر لږ وو ځینی یی خواره واره او ځینی یی دما لیرکوټه لی مشرتیه چی ددوی دقوم نه وو رغلل. ویل کیږی چی دراولپنډی دضلعی په چهچه نومی ځای کی هم څو کوره سروانی میشته دی. ددغه قوم ځخه دمالیرکوټله کورنی دیره مشهوره ده (۱)

---

(۱) حیات افغانی (۴۴۸ - ۴۴۳) مخونه .

سری-پال

دوی لودی پښتانه اودسروانیو یوښاخ بلل کیږی . ددغی قبیلی نیکه شیخ احمد زنده پیرو چی د هغه د پنځو زامنو نه یی مشر شیخ صدرالدین و چی په صدرجهان سره مشهوردی . دی یوعابد او پرهیزگار انسان و . دی دخپل اصلی تاتوبی درابن نه د هند دلیدلوله پاره روان شواود مالیرسیمی ته چی دهند دپنجاب په ایالت کی واقع دی ورسید اودستلج دسیند دیوی ویالی په غاړه یی یوه څپره ودانه کړه اودخدای (ج) په عبادت بوخت شو . په هغه وخت کی دمالیرد ودانی نښی نښانی هیڅ موجودی نه وی ، خو دجهوم په نوم یو کوچنی ځای دشیخ صدرجهان عبادت ځی ته لنډ موجود و. کله چی صدرجهان د هند دواکمن پهلول لودی له لورسره نکاح وکړه دمالی له نا مه سره یی د(ر) توری چی درب دنوم لومړنی توری دی یوځای او په دغه سیمه یی دمالیرنوم کیښود صدر-جهان دبهلول لودی له لور سره په دی توگه وا ده وکړ چی کله سلطان بهلول لودی ددیلی دسلطنت د نیولو په نیت روان شو نو هغه یوه ورځ دصدرجهان جونگړی ته نژدی دیره شواوله هغه سره یی ملاقات وکړ . هغه په خپل زړه کی نیت وکړ که چیری دیلی ته ورسیږی اوسو به یی په برخه شی نوخپله لور به دغه عابد اوزاهد ته ور کړی . دبهلول دغه مقصد ترسره اودخپل نیت دپوره کولوله پاره یی خپله لورنوموړی شیخ ته ورکړه اود ولس کلی اوشپږ پنځوس کوچنی سیمی یی اودواده توراسبابونه یی هم ده ته ورکړل . تر هغه وروسته شیخ صدرجهان دراجپوتانو دکورنی دیوی ښځی سره هم واده وکړ . ده په (۱۵۱۵) ع کال کی له نړی نه سترگی پټی کړی اودخاص مالیر ددرگاه په انگر کی خاورو ته وسپارل شوچی دده مزاردخاصو اوعاموزیارتگاه ده(۱) دده اولاده اوس هم په مالیر کوټله کی میشته ده، خو پښتو ژبه یی هیره کړی ده او دهندی تمدن او کلتور ترتأثیر اواغیزی لاندی راغلی ده .

(۱) حیات افغانی - ۴۵۰ مخ

دغه قبایل دخپل لوی نیکه سړبن په نامه په سړبنی سره شهرت لري. سړبن به پښتنو کی ډیر مشهور نیکه دی او له پخوانی زمانی څخه مؤرخانو دده نوم او حال لیکلی دی او په پښتنی عنعنه کی هم دا سړی یو خور الوی پښتون او مشهور نیکه گڼل کیږي. ددی عنعنی تصدیق په خارجی مؤرخینو کی ابو الفضل علامی (۱۰۰۶ ﻫ) دا کبر مغولی پاچا د دربار مورخ په دی ډول کوی :

«په پښتنو کی دری ورونه بیټنی، غورغښت او سړبن ډیر مشهور نیکونه دی (۱) » .

د روایاتو مطابق سړبن د قیس عبدالرشید زوی او د غور غښت او شیخ بیټ ورور دی. دده نوم ابراهیم دی، خو په سړبن مشهور شو. ددی وجه دا وه چی دده اولاد نه و او په دی خبره به تل غمجن او پریشانه و، نو ځکه بیټ نیکه ده ته خپل زوی اسمعیل ورکړ (۲) سلیمان ماکو دبارکخان زوی په خپل مشهور اثر تذکرة الاولیا کی چی له (۲۱۲) ﻫ وروسته لیکل شوی د شیخ بیټنی اوده د وروړ سړبن ذکر داسی کوی: «نقل هسی کاندی یارانو چی په روزگار د شیخ بیټنی دده ورور چی سړبن نومیده او پر شیخ بیټنی هم خوراگران و سړبن نه د زلو د زامن او هر کله به یی ویل خپل ورورته. بیټنی خپل زوی اسماعیل ورکا او لوی شو د سړبن په کاله. خدای مهربان د اسماعیل په برکت سړبن ته نصیب کړه دو مره زامن چی اوس شو گڼون دهغو ... (۳)»

ویل کیږی چی د اسمعیل اولاده هم په سړبنو ورگډیږی او ذکر یی په مراة لافاغنه کی د سړبنی اولیاوو په لړکی موجود دی (٤) .

سړبن دوه زامن درلودل چی دیوه نوم شرخبون (شرف الدین) او دبل نوم خرشبون (خیرالدین) و. د شرخبون (شرف الدین) د ژوند د حالاتو په باب کومه پښه نښته البته د خرشبون (خیرالدین) څه لږشان حال په پټه خزانه کی موجود دی. د پټی خزانی مطابق شیخ خرشبون په ۳۰۵ ﻫ کال زیږیدلی و .

(۱) آئین اکبری، لومړی توك - ۱۹۱ مخ .

(۲) پښتانه د تاریخ په رڼا کی ۱۲۶۶ مخ .

(۳) عبدالحی حبیبی د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم توك (کابل-۱۳٤۲) ۱۰۶ مخ.

(٤) پښتانه د تاریخ په رڼا کی ۱۲۶۶ مخ .

خرشبون هم دخپل تره شیخ بیټ په‌شان یو نیك اوخدای لمانځونکی انسان و. دخدای پاك (ج) په عبادت به لګیاو، ویل کیږی چی دی دکسی په غره کی اوسیده. دروایاتو مطابق دشیخ خرشبون دژوندانه په‌زمانه‌کی دهغه پلار او تره (سړبن او بیټ نیکه) لاژوندی وواو دوی تول سره په یوه ځای کی اوسیدل. خوځه موده وروسته خرشبون دخپل پلاراوتره په‌اجازت دخپل اولاد سره دکسی دغره‌نه دغوږی مرغی(*) په‌لورپه‌کډه لاړ اوهلته‌میشته شو.

لنډه داچی دسړبن اولاده‌چی‌په‌سړ بنیانوسره‌شهرت‌لری‌په‌لاندنیو قبیلوویشل‌شوی‌ده.

۱- ترین ۲- شیرانی ۳- بابړ ٤- هرپال ٥- جلوانی ٦- غرشین ۷- میانه ۸- بړیڅ ۹- ابدالی ۱۰- پو پلزی ۱۱- سدوزی ۱۲- بارك زی ۱۳- اڅك زی ١٤- اسحاق زی ۱٥- موسی‌زی ١٦- نورزی۱۷- الیزی ۱۸- ادوزی ۱۹- اسحاق‌زی ۲۰- خاکوانی ۲۱- ماکو۲۲-یوسفزی ۲۳-مندړ ۲٤- ترکلانی ۲٥- ګګیانی۲٦- مومند ۲۷- داودزی ۲۸-خلیل ۲۹- څوکنی ۳۰- زیرانی ۳۱ ملاګوری ۳۲- خیشکی۳۳- کتانی ۳٤- مهمنزی ۳٥- کاسیان ۳٦-شینواری.

سلطا ن خیل

دوی دسلیمان خیلوپه لوی ټبرپوری اړه‌لری‌اوغلجی‌پښتانه‌دی‌دسلطان خیلو علاقه‌داری چی دغزنی‌په ولایت‌کی موقعیت لری هم د دوی داستوګنی له‌کبله په‌همدی‌نامه‌نومول‌شوی‌ده. ددوی‌زیاتره برخه‌کوچیان‌اوبیخی لږ شمیریی میشته خلك دی. ددوی زیاتره برخه، ژمی په نوروو لایتونو کی تیروی دوه دیر زړور، توریالی‌اوپه‌خپل عرف اوعاداتو ټینګ دی.

ددوی دسیمی شمال‌ته‌دیله اوآب‌بند، جنوب‌ته‌یی زرمت، ختیځ‌ته‌یی کټواز اواومنه اولویدیځ ته یی دمقرآب ایستاده مو قعیت‌لری.

آب وهوایی په اوړی‌کی معتدله اوپه ژمی‌کی یخه ده. وا وره پکی اوری. په پسرلی اومنی کی یی هوا مرطوبه اوپه دوبی کی وچه‌وی. اوبه یی دکاریزو، چینواوړودوځخه، برابریږی چی‌دځنلوله پاره هم صحی دی.

(*)غوږمرغی دکلات‌په‌سهیلی‌برخه کی‌دسره‌غره‌له‌جنوبی‌اړخ‌نه‌پیل‌کیږی‌او دلویدیځ‌خواته‌تر ارغستانه‌اوبیاد‌کوزك‌تر‌غره‌پوری‌اوبیا دکاکړستان او کسی او ساپمان‌غره‌پوری‌سیمه‌ده.(لیکوال)

ددې سره سره چې د دوی سیمه کافي اندازه او به نه لري، خو بیا هم غنم، اور بشې، جوار، مشنګ او مې په پوره اندازه پکې کرل کېږي. همدا راز د دغه ولایت داومنی په علاقه داری، ډېله او خوشامند کې هم ډېر سلطان خیل کوچیان استوګنه لري (۱)

سلطان خیل

دغه قوم د سرهنګ دا ولادې یوه څانګه ده. دوی په پیل کې د خپلې قبیلې له پاتې خلکو سره د میانوالي په سیمه کې آبادو، خو تقریباً (۱۵۰) کاله نه کېږي چې له هغه ځایه د کورنیو شخړو له کبله د سلطان خیلو یوه ښاخ دې سیمې ته را غی او د عیسی خیلو په مصلحت د ختیکو غره ته نږدې میشته شول (۲)

د سلطان خیلو د نسب شجره

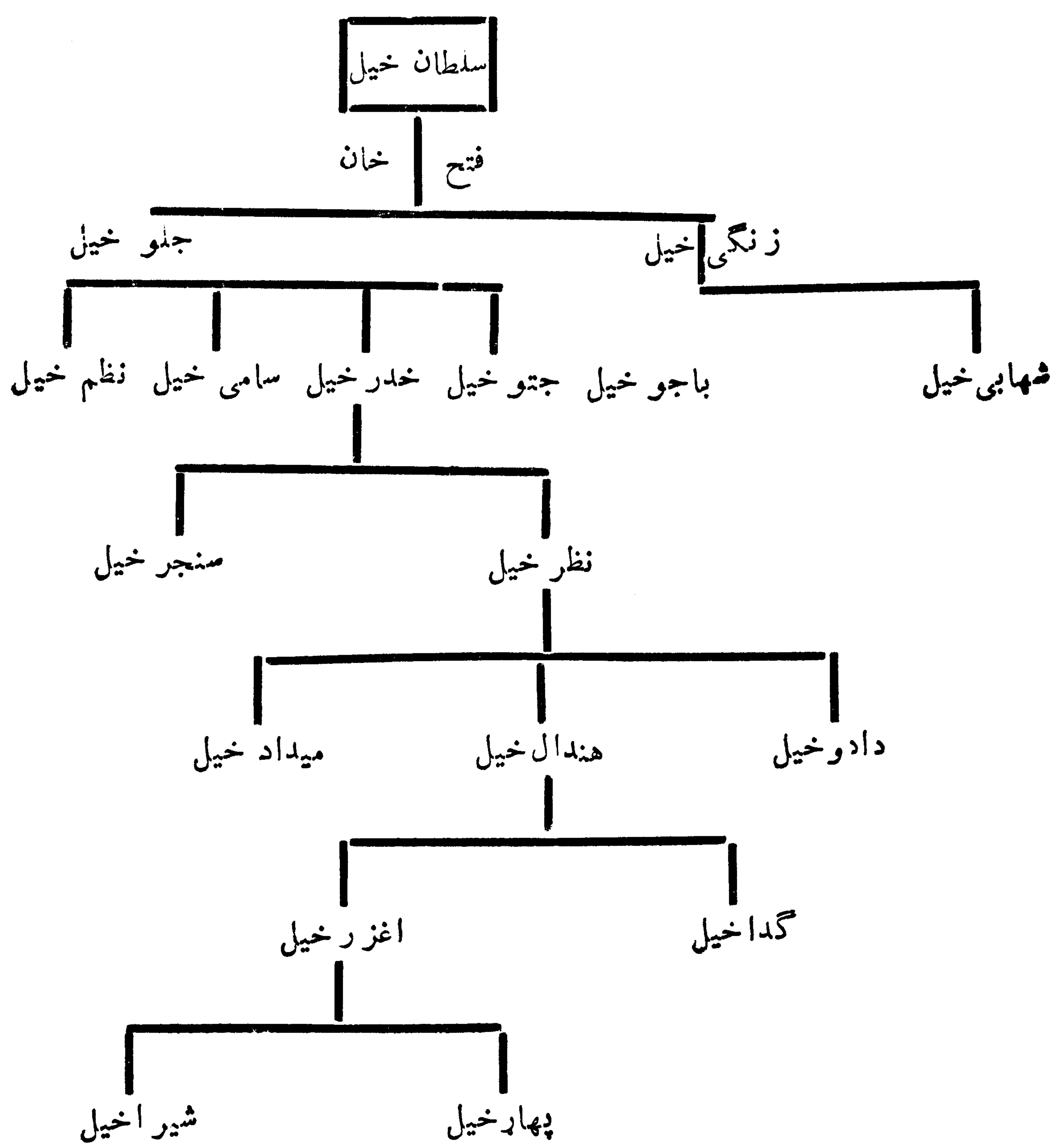

(۱) محمد ولي ځلمی، د غزني تاریخي جغرافیا کابل: (۱۳۶۲) ۱۶۸ - ۱۶۹ - ۱۷۱ مخونه.

(۲) پښتانه د تاریخ په رڼا کې - ۱۳۵۵ مخ.

سلیمان خیل

زموږ پښت پوهان (نسب پيژندونکي)سليمان خيل د غلجي د توليز گروپ څخه شميري . دغلجيو په توليز گروپ کې د نورو قبيلو په پرتله د سليمانخيلو قبيله د شمير له مخې ډيره ده . ددوی عنعنوی ټاټوبی د پکتيکا اوسنی ولايت دی چې اکثره يې د کټواز اوواز ی خوا په اولسوالیو او دمیټا خان اوداومنی په علاقه داريو کې استوگنه لری . ددوی يو شمير د پکتيا د ولايت په مرکز گرد يز او د زرمت او ځمکنيو په اولسواليو کې هم استوگنه لري :

يو شمير يې د خپل اصلي ټاټوبي څخه مهاجرت کړی او د ننگرهار دولايت د سره رود اوحصارك په اولسواليو ، د لوگر په ازره او د کابل او لغمان په ولايتو-او کې استوگنه لرى چى نن ورځ د خپلوښاخونو احمدزيو ، بابکرخيلو اوجبارخيلو په نومونو سره مشهوردي (۱)

سليمانخيل په يوه پراخه اووسيعه سيمه باندی قبضه لری : سليمان خيل پر ډير وښاخو باندی ويشل شوی دی لکه ادين خيل ، نسو خيل ، قلندرخيل ، علي خيل ، شکي خيل ، شاه توری ، جلال زی ، کلاخيل ، محمود خيل ، مشن خيل او نور (۲)

د زرمت تقريبانيمه برخه په تيره بياسهيلي برخه يې د سليمان خيلو په قبضه کې ده او دناني سيمه چې په کټواز پوری مربوطه ده دسليمان خيلونه ډکه ده :
د سليمان خيلو شمالی برخې ته ستانی زی ، سلطان زی او احمدزی په لو مړی درجه ښاخونو کې راځی چې د دوی تر مينځ د ستانی زيو شميرزيات دی (۳)

ستانيزی دوردگو په شمالي برخه کې استوگنه لری اودکرنی په چارو بوخت دی . د ستانی زيومشهوری څانگی جبارخيل اوبابکرخيل دی چی د جلال آباداو کابل ترمنځ استوگنه لری :

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام و قبايل و لايات سر حدی کشور - ۷٤ مخ .

(۲) پښتانه دتاريخ په رڼا کی - ۳٤٥ مخ .

(۳) تواريخ خورشيد جهان - ۲۱۹-۲۲۰ مخونه .

د سلیمانخیلو د نسب شجره

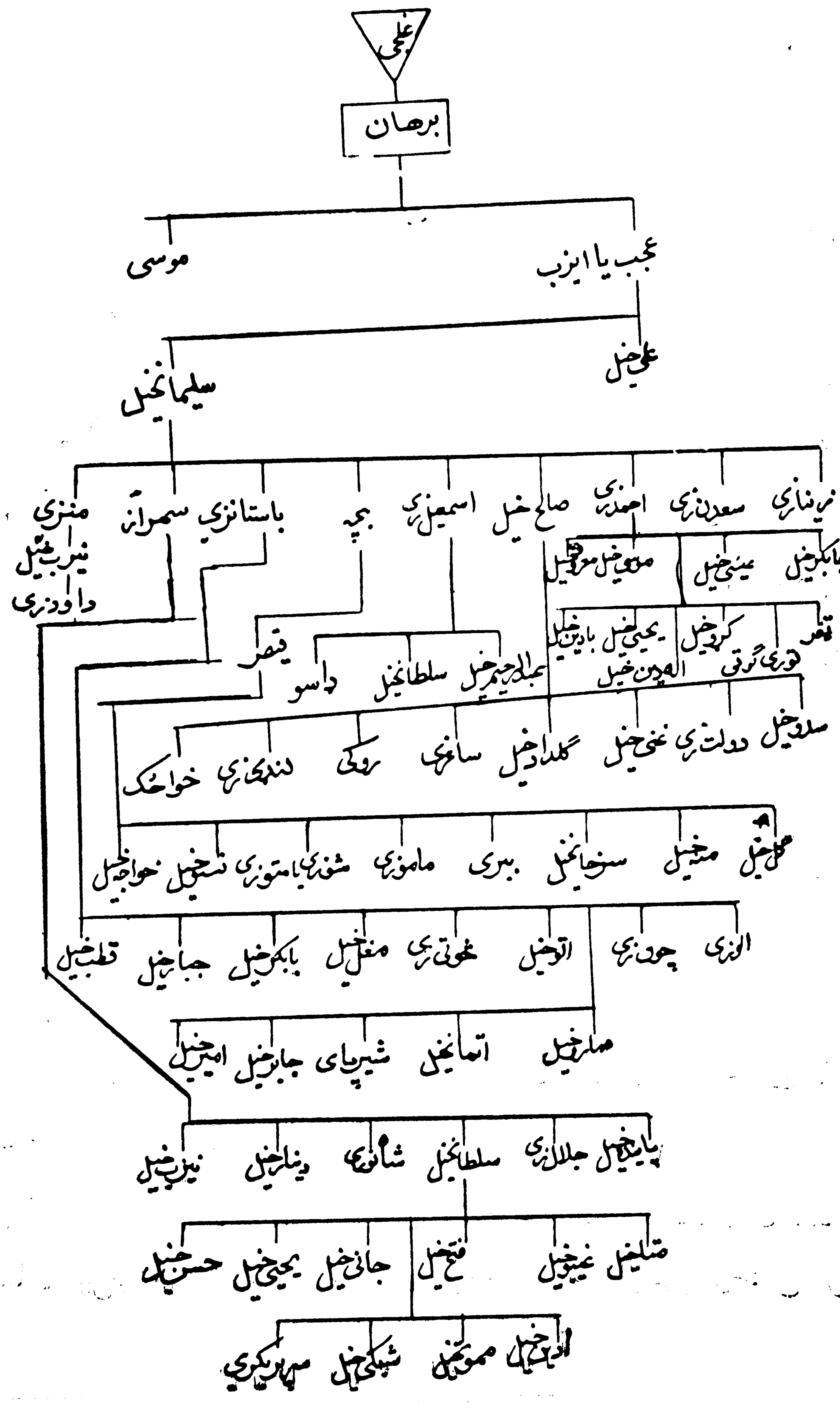

دسلیمان خیلو ختیځ ته دخرو تو قبیله ، جنوب خواته یې دڅیورند کرښه ، لویدیځ ته یې تره کي او شمال خواته یې اندړ موقعیت لري. دوشمیر سلیمان خیل د کوچیانو په ډول هم ژوند کوي چې په ژمي کي دوزیرستان شنو او نسبتاً تودو سیمو ته ځي او په دوبي کي دوازې خوا او پهشا او خوا کي کیږدي وهي. ددغې قبیلې خلک ډیر زړور دي .

ددغې قبیلې دخلکو دنده کرنه او مالداري ده. ددوی یو شمیر د هندوستان په ځینو ښارونو لکه اسام ، کلکته او بمبئی کي هم استوګته لري او په سودا ګري او معاملاتو بوخت دي. همدارازددوی یوزیات شمیر په پاکستان کي هم ژوند کوي.

دپکتیکا په ولایت کي ددوی شمیر د(۸۳۵۹۲) تنو او د پکتیا په ولایت کي ددوی شمیر (۴۵۲۱۰) تنه ښودل شوي دي چي کوچیان سلیمان خیل په دغه شمیر کي نه راځي (۱)

ددغې قبیلې دځینو مشهورو ښاخونو لکه علي خیلو ، قلندرخیلو او نورو ذکر به په خپلو خپلو ځایونو کي و شي .

دسلیمان خیلو دکرنې ځمکې :

په کومه سیمه با ندې چې سلیمان خپل قبضه لري نو هغه ځمکه ډیره اواره او داو بو مشکلات یې ډیر دي چې اکثره خلک یې دکاریزونو نه استفاده کوي. په تیرو څو کلو نو کي واتړ پمپونه په کي رواج شوي او د هغې په واسطه او به ر اباسي. ددوی ځای دکرنې ځمکې یو فصله او اکثره دجوارو کرنه په کي لږد واج لري : ددې ځای اقلیم په ژمي ډیر سوړ او په دوبي کي تود دی.

دسلیمان خیلو په سیمه په تیره بیا په شرنې او دهغه په شا او خوا ځایونو کي چیرته چې سلیمان خیل قبضه لري انګور ، زرد آلو ، مڼې ، هند وانې او ختکي کرل کیږي.

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل و لایات سرحدی کشور – ۷۴ مخ .

خوراک یې:

سلیمان خیل اکثره په خوړو کې دغنمو له ډوډۍ نه ډیره استفاده کوي. له دې کبله چې دوی په مالدارۍ هم بوخت دي نو د کړتو، شیدو، مستو، کو چو او هګیو څخه هم ګټه اخلي. دژمي په موسم کې د وچو میوو استعمال هم په کې رواج لري. دوریجو او جوارو استعمال په کې لږ دی.

جامې یې:

سلیمان خیل عموماً اوږدې ورېښمینه پګړۍ چې اکثره یې هندوستانې دي په سر وي. دوی څپل څادرونه د تېرون یا کتان نه جوړوي چې د (تازر) په نامه یې یادوي.

د ښځو جامې یې عموماً سرې او شنې دي، خو زړې ښځې یې تور کمیسونه اغوندي. په پیغلو ځونو او ځوانو ښځو کې د ګنډونو استعمال هم شته. دوی په جامو کې ډیرې مرۍ هم استعمالوي چې د کمیسونو لستوڼي په زرتارو، چرمو او لیسونو بانندې ښکلوي. د دوی پرتګونه ۱٤ یا ۱۵ ګزو ته رسیږي. ښځې یې عموماً پښې چې دوی یې پڅپله ژبه (کېږي) بولي په پښو کوي. (*)

(*) د پښتو څیړنو د بین المللي مرکز د غړي ښاغلي محقق نظام الدین سلیمان خیل شفاهي توضیحات.

سنتیا

داهم دکاکړو یو مشهور ښاخ دی او د روایا تو له مخې دوی دسنت نیکه اولاده دی. دتاریخ په اوږدو کی سنتیا کاکړانو توری وهلی او تاریخی رجال یی پیدا کړی دی په کاکړو کی د شمیر په لحاظ له سنځر خیلو څخه وروسته دسنتیا کاکړانو شمیر زیات دی. هیبت خان کاکړ چی دخان جهان لو دی د لو ری دسما نا حاکم واو دمخزن افغانی په تالیف کی لو یه برخه لری دسنتیا کاکړو څخه و. دوی په هندو باغ، کان مهترزی، کچلاغ، هنه، سره غوږ گی، سره خولسه، نو حصار، غبر گک، غوښکی، خانوزی، بلوزی، رودملازی، مستنگ او په ځینو نورو ځایونو کی میشته ددی (۱) سنتیا په لاندنیو څانگو ویشل شوی دی:

۱- پانیزی ۲- مهترزی ۳- بازیان ٤- سارنگ زی ٥- شهزی ٦- ملازی ۷- عیسی خیل.

سنځر خیل

سنځر خیل په کاکړو کی یوه پنڅه دچی دغرغښتو پښتنو په تو لنیز گر و پ پوری اړه لری. دروا یاتو مطابق سنځر نیکه یو تورزن مشر او منلی روحانی شخصیت وچی دمغولو پرخلاف یی اوږدی مبارزی کړی دی او ویل کیږی چی دده مزار په گوسه کی دی. گوسه دکاکړستان د سیمی په ژوب کی موقعیت لری او ډیر شمیر خلک دده مزار ته ورځی.

پروفیسر لسیان کاکړ په خپل کتاب «پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی» دسنځرخیلو کاکړو په باب لیکی:

«دکاکړو نوابی اوسرداری له پخوا څخه دسنځرخیلو په لاس کی ده. دوی د شمیر په لحاظ دکاکړو تر بل هر ټبر زیا ت د ی (۲)»

سنځرخیل په لاندنیو څانگو ویشل شوی دی:

---

(۱) پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی ٦٥ مخ.

(۲) همدا اثر مخ ٦٥.

۱- علی زی ۲- عبدالله زی ۳- کب زی ٤- برت خیل ٥- سنخیل ٦- اتمانخیل ۷- حرمزی ۸- تیمنی ۹- عرب خیل ۱۰- پښیزون ۱۱- نیستی ۱۲- کدنیری ۱۳- دومړان

سوری

ددغې قبیلې د اوسیدو اصلي ټاټوبي دغور تاریخي سیمه ده چې په مرکزي افغانستان کې موقعیت لري.

دغه قبیله په لودیو پښتنو پورې اړه لري لکه چې دنسب په شجره کې کښل شوې دي د سیاڼي د زوی پرانګي دویم وروراسماعیل نومیده چې داسماعیل له دریو زامنو یې مشر سور نومیده چې د ده اولاده او نسل د سوریانو په نامه سره شهرت لري چې دد غې کلمې نه په پښتو ژبه کې مقصد سور رنګ دی.

دسور کورنۍ د پرانګي له ښاخ سره یوځای په دامان کې میشته وه او کله چې یې له دغه ځایه په لیږدیدلو پیل وکړ نو په هندوستان او افغانستان کې خواره واره شول لکه چې اوس هم په دامان کې د سوري او پرانګي څو کورنۍ میشته دي.

د راولپنډۍ د ضلعې په چهچهه کې هم تقریباً (۳۰) کوره سور یان استوګنه لري خو په افغانستان کې دغه کورنۍ دورکیدو په حال کې ده (۱)

دسوري دواکمنا نو له جملې نه یو هم سوري شیرشاه و چې اصلي نوم یې فرید خان و. دی د حسن خان زوی او دابراهیم خان لمسی و چې په ډیرښه تدبیر او انتظام سره یې په هندوستان کې پاچاهي وکړه.

فرید خان په (۱٤۷۹ ع) کال کې په حصارفیروزه کې چې په سترام کې موقعیت لري وزیږید. دی یو مدیر واکمن واو ده په وخت کې ډیر سړکونه، کاروان سرایونه او نورعام المنفعه کارونه ترسره شول :

دمسا پرانو دهوسایې له پاره یې له بنګال نه نیولې د سند هه تردریاب پورې دعامو لارو تر څنګ په هرپنځه کروه وا تن کې یې پاخه سرایونه، جو ماتونه او څاګانې جوړې کړې چې دغه سرایونه ترا وسه هم په اکثرو ځایونو کې موجود دي (۲)

---

(۱) حیات افغاني - ٤۳۰ مخ.

(۲) نومورې اثر ۲۹۰ مخ.

فرید خان دهند مغولی واکمن همایون مات اود حضرت علی او شیرشاه لقب
یی غوره او د هندوستان په تخت کښېنا ست اوتر شپږ کاله واکمنی وروسته یې په
(۹۵۲) هجری کال د ربیع الاول دمیاشتی په (۱۲) نیټه د کالنجر د کلادنیولو په وخت
کی د بارو تود اور د اخیستلو په نتیجه کی مړ شو او د هندوستان د بهار دایالت
په ساسرام نومی ځای کی ښخ شو . تر شیرشاه سوری وروسته یې زوی سلیم
شاه پاچاشوچی له هغه وروسته یې دولس کلن زوی فیروزخان ته واکمنی په
لاس ورغله ، خو هغه د نظام خان دزوی مبارزخان له لاسه چی دسوری شیرشاه
وراره و ووژل شواو ده د محمد شاه عدلی یا محمد شاه سوری په نامه سره
قدرت ترلاسه کړچی بیا همایون په (۹٦۲ هـ) کال کی په هندوستان کی واکمنی
ترلاسه کړه .

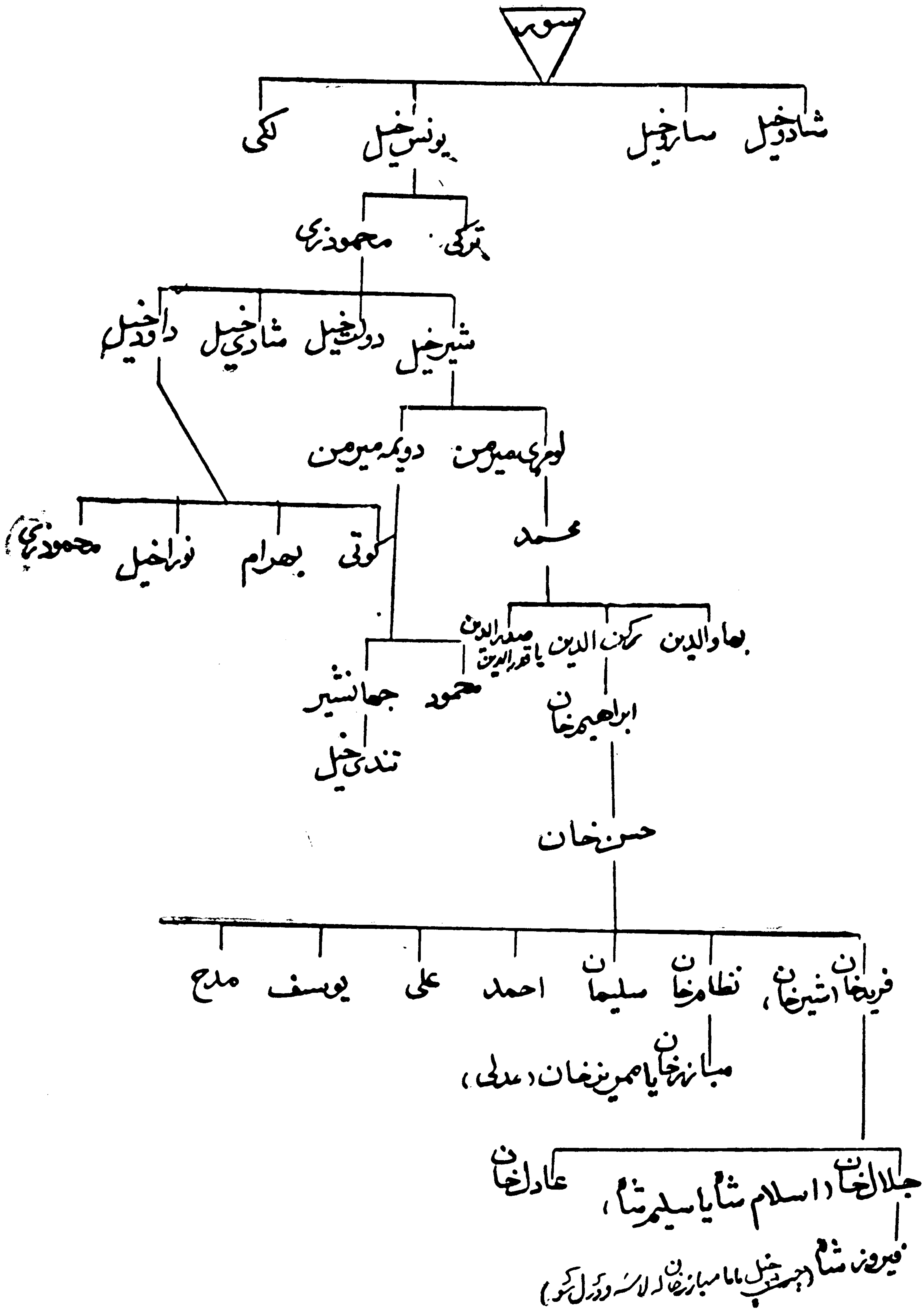
سور
شادی خیل
سارنگ خیل
یونس خیل
لکی
ترکی
محمود زی
شیر خیل
دولت خیل
شادی خیل
داود خیل
لوہری میر حسن
دوپمہ میر حسن
محمد
کوتی
بہرام
نوراخیل
محمود زی
بہاؤالدین
رکن الدین
صدرالدین یا قمرالدین
محمود
جہانشیر
تندی خیل
ابراہیم خان
حسن خان
فرید خان (شیر خان)
نظام خان
سلیمان
احمد
علی
یوسف
مدح
مبارز خان یا عمر خان (عدلی)
جلال خان (اسلام شاہ یا سلیم شاہ)
عادل خان
فیروز شاہ

سیدګی (سادات)

هغه یوشمیرخلک دسیدګی په نوم سره یادیږی چې دمحلی ناسمو روایتو نو له مخې اصلاً سیدان بلل شوي دي اودشمالي وزیرستان دځوی، دویګر، دند، ورغر، ورباط ؛ برمل، اودخوست په د بکی کی اوسیږی.

دغه خلک نن ورځ دیری کوچنی قبیلی په توګه موجود دی . دوی په لومړی سر کی په دوو برخو ویشل کیږی ملکا خیل اوذکرخیل . دقبیلوی اتحاد له مخی ملکاخیل دابراهیم خیلو ز یروسره متحد دی(۱) په لاند ینی جدول کی ددوي دخیلونونومونه اوداستوګنی ځایونه راغلی دی :

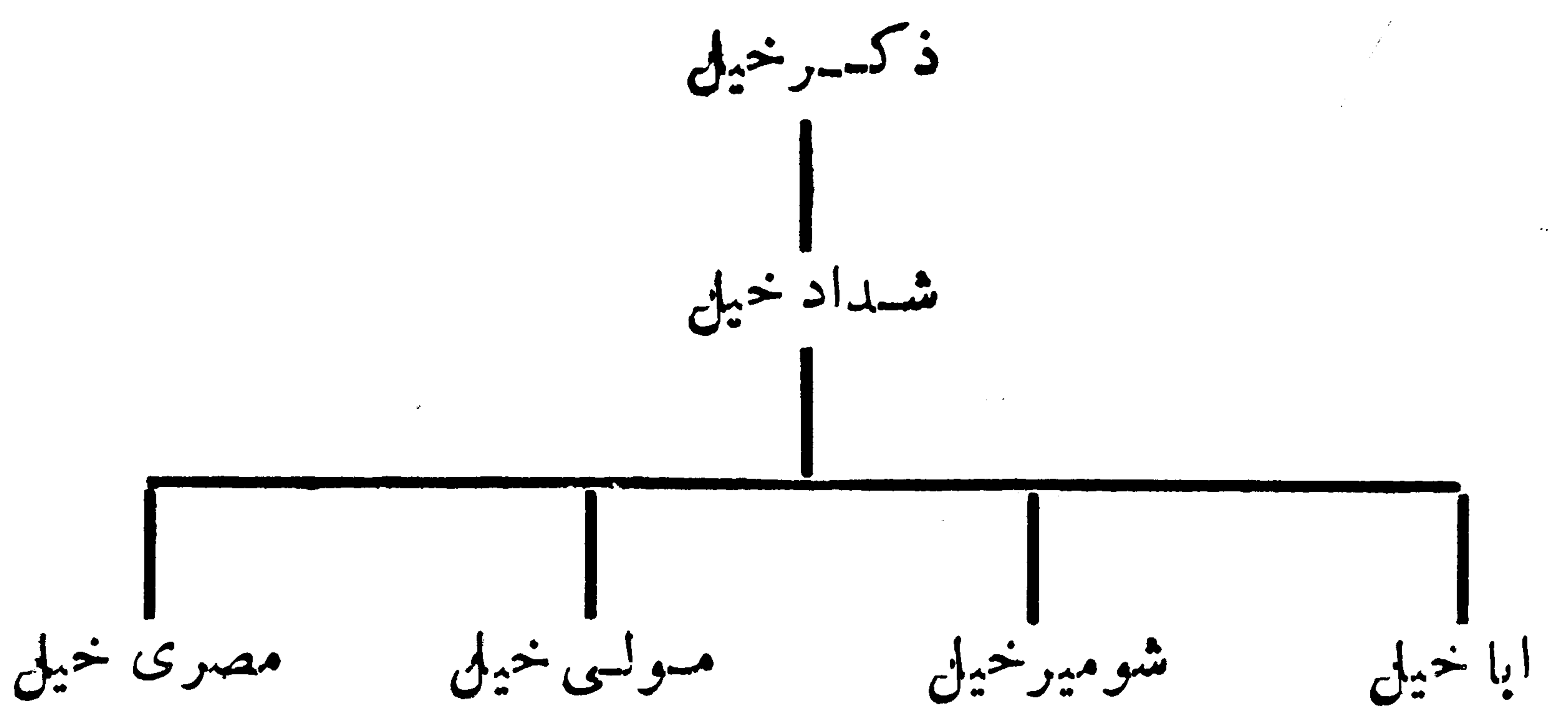

(چې په د نداو رباط کې استوګنه لري)

(۱) اضلاع، ایجنسی‌ها و قبایل ایالت پښتونستان ۱۱۲ مخ .

- کاکا خیل
- مره ګنده
- تره کې ګنده
- غوټې ګنده
- میاګل خیل

په ونډکي استوګنه لري

- شودی خیل
- لاد خیل
- جمن خیل
- تلمه بیګ خیل
- کمهی خیل
- آتک خیل
- رومی خیل
- ملک خیل
- مرور خیل
- مدک خیل
- زوبر خیل
- نظر بیګ خیل
- اخوند

دوی په دوبیر او څوی کې استوګنه لري

لولی فقیران په دوبیر کې اوسیږي

ورغز میدګی په ورغز کې اوسیږي

بوړکي میدګی په شوال کې اوسیږي

- ملکا خیل
- بودر خیل
- میری خیل
- ایبارخون خیل
- ګری خیل
- خدری
- ګرهیل
- میسوت خیل
- خرم شویه

دوی رباط شمیزلي
په څوی اوبن شمیزلي
او دویکو کې استوګنه لري

صدرا راز حکیم خیل په ونډي او رباط کې استوګنه لري

شلمانی

دشلمان کلمه دسلم، سیریمان او سلیمان سره دیره ورته ښکاری چی دپښتنو دیوی لرغونی سیمی (روه) نوم دی .

شلمانی په اصل کی سړبنی پښتانه او په مومند وورگډیږی . دوی دلوارگی دشینوار و شمال ته دتاتری په شاا و خوا کی استوگنه لری او دخیبر ایجنسی یوه کوچنی قبیله شمیر له کیږی . دتاتری په شاا و خوا کی لوی شلمان، کم شلمان او پرانگ دره مشهور ځایونه دی .

شلمانی ډیر میلمه پالونکی او غیرتی خلک دی . دوی دمیلمنو له پاره ښی حجری لری . په دوی کی دکر کیلی چاری لږ دی ځکه چی سیمه یی غرنی ده . ویل کیږی چی د دوی شمیر داتو زرو تنو په شاا و خوا کی دی (۱)

دحیات افغانی له روایت نه هم د شلمان او سلیمان ارتباط ښکاری . حیات افغانی لیکی : «په پیل کی دوی دکورمی دسیند په غاړو کی اوسیدل او دشلمان دسیمی په سبب دوی په شلمانیو بانـدی مشهور شول . له دغه ځایه بیا د تیراخوا ته لاړل او له هغه ځایه بیاد پیښور په هشت نگر (هشنغر) کی میشته شول . یوسفزیو په پنځلسمه عیسوی پیړی کی دوی له هغه ځایه و شړل او تر هغه وروسته سلطان اویس سواتی هغوی تـه د سوات د سـیمی پـه الاد نـد کی ځـا ی ورکړ . ددو ی نه یی ځینی اوس هم له یو سفز یو سره لیدل کیږی او ددوی همسایه (رعیت) دی خو شمیر یی دو مره لږ دی چی با ید مخ په ور کـید وو تـلل شـی او دا هـم زیاتوی چی شلمانی دافـغانـانو پـه پخوا نیـو تاریخونو کی دهگانان بلل شوی خـو دا روا یـت صحیح نه دی . (۲) ځکه چی په پښتنی شجرو کی دو ی سړبنی پښتا نه دی .

---

(۱) پښتانه، لومړی توك - ۱۹۲ او ۱۸۱ مخونه .

(۲) حیات افغانی - ۶۷۳ مخ .

شمل زی

خلجی پښتانه دی او د توخویو مناخ شمیر ل کیږی. د دوی زیات شمیر د نیمروز ولایت د کنګ په اولسوالی کی استوګنه لری چی شمیر یی د ۱۳۶۰ کال د احصائیی له مخی (۳٤۰٦) تنو ته رسیږی (۱) یو شمیر شمل زی د پکتیا ولایت د زورملی په اولسوالی کی هم استوګنه لری. په غزنی کی هم زیات شمیر شملزی استوګنه لری.

شیتك

د کرلانی په تولنیز ګروپ کی د شیتکو قبیله ډیره مشهوره ده. د دغی قبیلی نه مقصد دوړ، بنوڅی او تنی دی.

ویل کیږی چی د دغی قبیل مشر نیکه شاه فرید نومیده چی وروسته په شیتك مشهور شو. د شیتك مور ککی نومیده. په لومړی سر کی دوی د شوال په غره کی اوسیدل چی اوس هم په دغه غره کی د دی خلکو د پخوانی استوګنی ځای په ککی میله (۲) مشهور دی. ویل کیږی چی د شیتك د ښځی نوم بانو و او په دی وجه د دوی اولاده په ((بانوزو)) مشهوره شوه چی وروسته د دغه لفظ د استعمال په وجه بنوڅی شول (۳)

شیتك دری ښځی درلودلی د یوی ښځی اولاده یی تنی او دوړ دی د دویمی میرمنی یعنی بانو اولاده یی کیوی او سورانی او دریمی ښځی یی دوه زامن درلودل چی جیلم او هوید نومیدل چی د دوی اولاده ډیره لږه او په کیوی او سورانی کی شامله ده.

دوی په پیل کی د تو چی د سیند په جنوب په دغره په لمنه کی اوسیدل، خو د سلطان شهاب الدین غوری په زمانه کی شیتکو د بنو په اوسنی سیمه باندی بریدونه پیل کړل

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۱۰ مخ .

(۲) میله = مینه یا مسکن (لیکوال).

(۳) پښتانه د تاریخ په رڼا کی - ۳۹٦ مخ .

په هغه زمانه کې په دغه سیمه کې دهني او منګل قومونه اوسېدل . ددې حملو په نتیجه کې دشیتک په اولاده کې د کیوي او سوراني اولس حملې جارې وساتلې چې وروسته بیا منګل او هني له دغه ځایه وکوچېدل دهني د قبیلې لږ شمېر د هند خواته لاړل او یو شمېر یې د منګلو د قبیلو سره یو ځای د سپین غره په جنوب کې آباد شول . دهني او منګل د قبیلو تر وتلو وروسته دغې قبیلې دخپل پیر په لار ښودنه د بنو سیمه په خپل منځ کې په دې ډول سره وویشله چې د میري د مشر زوی کیوي اولادې ته یې سهیلي برخه چې اوس په میري سره مشهوره ده د ککي تر ختیځو برخو پورې چې په هغه وخت کې زیاته آباده او ښه سیمه وه ورکړه او د کیوي د دویم زوی (سمی) ته یې ترنار پورې منځنۍ برخه ځمکه او د سوراني اولادې ته یې د کورمې درود شمال تر ـ ((تل)) پورې سیمې ورکړل شوې.

دا سیمه په هغه وخت کې خرابه او ځنګلي وه ، خو اوس ډېره ښه ځمکه ګڼله کېږي(۱) د شیتک د اولادې یعنې دوړو، بنوڅیو او تنیوذ کر په خپلو خپلو ردیونو کې راغلې دی.

(۱) حیات افغاني ۷۲۲ـ ۷۲۳ مخونه.

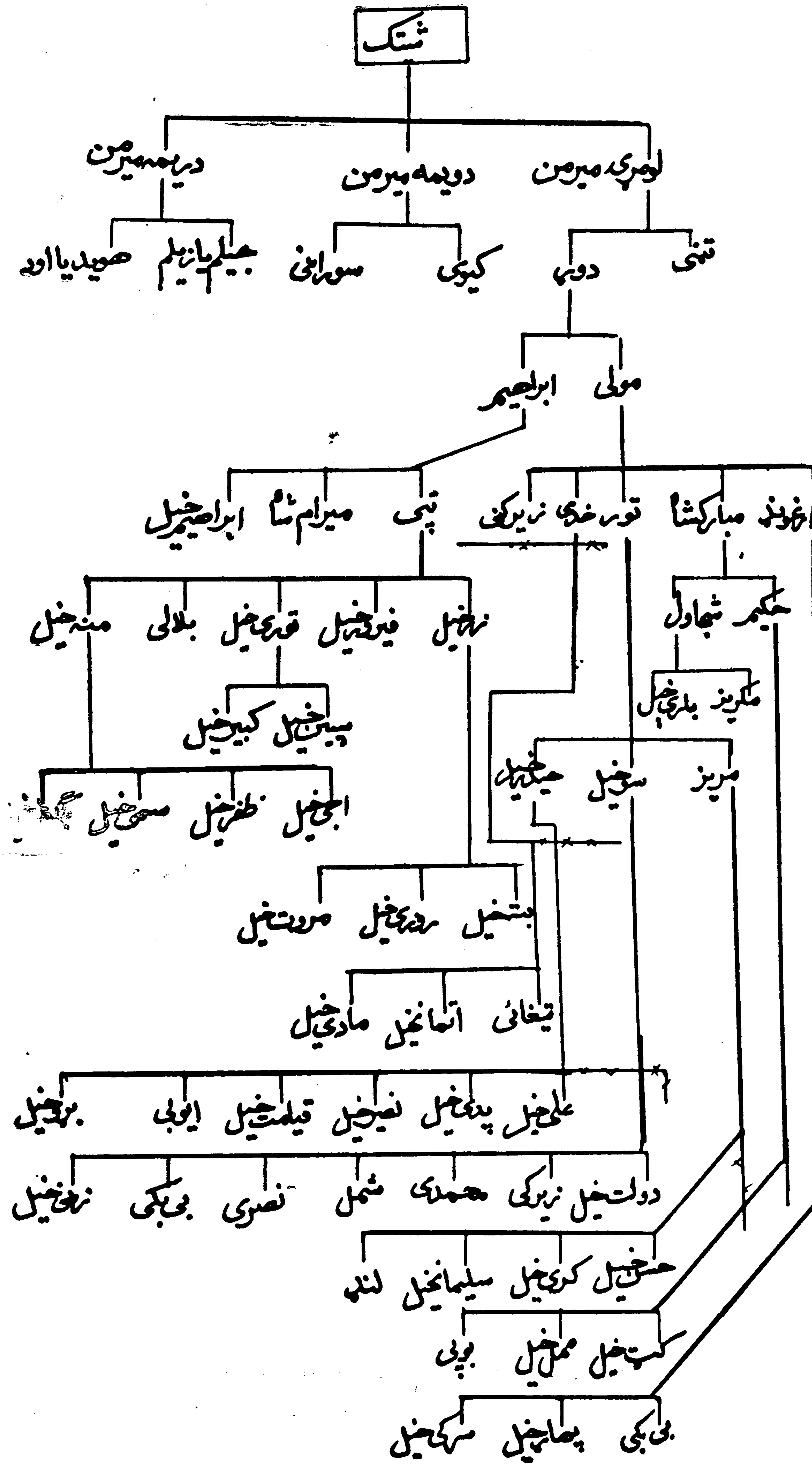
شتک
لومړۍ میرمن
دویمه میرمن
دریمه میرمن
تنی
دوړ
کیوی
سوراني
جیلم
بازیلم
هویدیا
مولی
ابراهیم
اغوزي
مبارکشا
توري خدي
زیرکي
تپی
میرام شاه
ابراهیم خیل
حکیم
شهاول
نرخیل
فیروز خیل
قدري خیل
بلالی
منه خیل
پیین خیل
کبیر خیل
ملکریز
بلدي خیل
مریز
سی خیل
حیدر خیل
الجي خیل
ظفر خیل
صحی خیل
بتخیل
ردي خیل
مرووت خیل
تیغانی
اسمانیخیل
مادي خیل
علی خیل
پیدي خیل
نصیخیل
قیلمت خیل
ایوبی
برخیل
دولت خیل
زیرکي
محمدي
شمل
نصري
بی بکی
زخي خیل
حسن خیل
کري خیل
سلیمانخیل
لنډه
کمت خیل
ممل خیل
بوبی
بی بکی
پهاړ خیل
مسکي خیل

شیــــرانی

که چیری دنسب شجره وګورونو څرګندہ به شي چي شيرانی دسړبن په تولنيز ګروپ پوری یوه اړونده قبیله ده. شمال ته یی دوزیرو قبیله، لویدیځ ته یی ژوب او د مندو خیلو سیمه، جنوب ته یی دکاکړو قبیله او ختیځ ته یی هغه قبایل میشته دی چی په دیره اسماعیل خان کی استو ګنه لری. (۱)

درواياتو له مخي شرخبون پنځه زامن در لودل يعني شيراني، ترين، ميانه، بريڅ او اورمړ. ويل کيږي چي د شرخبون مشر ځوی وخو پلار دمشری پګړی ترين ته په سر کړی وه (۲) له همدی کبله شيراني دخپل پلار اوورور نه خپه او يو پيغام يی کاکړ ته چی د ده مورنی نيکه و په دی شرحه واستاوه: چی زه دلته دير په تنګ شوی يم، را شه او ماله ځانه سره بوځه. کله چی کاکړ دا خبره واوريده دخپلو ځو ځوزامنو سره د شرخبون کورته راغی او ور ته یی وويل چی شيراني پريږده چی زما سره لاړ شي. شرخبون په دی خبره راضی نه و کله چی شيرانی په تلو باندی ټينګار وکړ نو په دغه وخت کی ترين په قهر شو او ورته یی وویل چی شیرانی پريږده چی دکاکړ سره لاړ شي کــه چيری هغه دلته نه وی نو ځه به وشي. په پای کی کاکړ شيراني له ځانه سره بوت او شيراني هم ژمنه وکړه چي ده اوده اولادی ته دی هيڅکله سر ينی نه ويل کيـږي (۳) په همدی توګه دخپل مورني نيکه يعنی کاکړو په کورنی کی شامل شو او په نبوا ويدو کی دغوغښت د ټولنيزی دلی سره اړيکی لری.

دشیرانیو سیمه دګومل دری جنوب ته موقعیت لری. د ملیمان غر هم ددوی په سیمه کی پروت دی اودوزیرو په شان ددوی سیمه هم غرنی ده.

شیرانی په عمومی ډول په ونه منځنی، ډنګر، غښتلی، سخت سری او فعاله دی. شیرانی اکثره د کرنی اومالداری په چارو بوخت دی. که څه هم د کروندی

---

(۱) اصلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۹۷ مخ.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی ۱۲۷۷ مخ.

(۳) حیات افغانی - ۲۵۰ مخ.

څمکې یې لږي ،خو دوه فصله دي اوغنم ، اوربشي ، وریجې جوار او تمباکو پکې کرل کیږي . همدا راز د دوی د غرونو لمنې په لمسي د ول سره کرلې کیږي. دوی دغو ایانو او سخو ندرروز نه کوي او هغه شیرانې چې په غرونو کې استوګنه لري نو دوی د پسونو او وزو رمې هم ساتي :

دوی قبیلوي خصوصیات لري او د قوانینو تابع نه دي . د دوی سره د قبایلو په څیر چلند کیږي دوی د دیره اسماعیل خان په ضلعه کې استوګنه لري .

د شیرانیو قبیله په دریو عمده خیلو نوو یشل شوي ده چې په لاندې ډول دي : اوبه خیل ،حسن خیل او جوهر خیل . د دوی د شمیر صحیح پته نشته . خو په ۱۹۶۱ ع کال کې دستوریانو او شیرانیو مجموعي شمیر (۱۷۲۸۲) تنه ښودل شوی دی (۱)

شینواري

شینواري د پښتنو یوه مشهوره قبیله ده چې د سړبن په تولنیز ګروپ پورې اړه لري او د سپین غره په شمالي لمنو او د ننګرهار په جنوب ختیځ کې میشته دي . د دوی یوه برخه په لوارګي ، څو کورنۍ یې د کوهات په څنګلونو کې ،د کونړ په سره کمره ،د پروان ولایت په غوربند او کشمیر کې هم استوګنه لري .

په «پښتانه د تاریخ په رڼا کې» د شینوارو په باب داسې راغلي دي : « لکه چې د شجرې څخه معلومیږي کاسیان پنځه یو ولسونو ته ویشل شوي دي چې د شینوارو قبیله هم په دوی کې شامله ده . لکه چې د پټې خزانې د روایت نه معلومیږي د خرشبون په اولاده کې د کند او څمند اولاده د غوري مرغې نه د غزني ، کابل او د پېښور د وادي په لور مهاجرت پیل کړ . نو په دغه وخت کې کاسیان بیرته د سلیمان غره ته لاړل او هلته میشته شول . البته د کاسیانو یوې قبیلې (شینواري) د خانې خیلو سره مهاجرت وکړ او د خیبر په شمال او جنوبي غرونو کې میشته شول (۲)

---

(۱) اصلاع ، ایجنسی ها و قبایل ایالت پښتونستان ۹۷ مخ .

(۲) پښتانه د تاریخ په رڼا کې ۱۳۲۶-۱۳۲۷ مخونه.

دشینو اروشمال اویدیځ نه دخوګیانیوقبیله ، شمال ته یې دکا بلې سیندا او دمومندوقبیله ،ختیځ ته یې دډیورند کرښه ترلوارګي پورې امتداد اوداپر یدیو دقبیلې سره پوله لري اوجنوب خواته یې سپین غرموقعیت لري. د وی د هسکې مینې (ده بالا) ،مومنددرې ، نازیانو ، اچین او دورباباپه اولسوالیو اود چپرهار په علاقه داری کې استوګنه لري.

دغه قبیله په لومړي سر کې په دوو پلارو ویشله کیږي چې یوه ته سه پای او بل ته عبدالرحیم خیل وایي. چې سه پای مشرورور او عبدالرحیم خیل کشو ورور دی. مشرورور په خپل منځ کې اووه تپې ی : حسن خیل، حمزه خیل، لیاس-خیل، ریندادخیل ،حیدرخیل ، بابر خیل ،سلیمانخیل او کشرورور یې په دری ټپوویشل شوي دي اوهغه له علي شیرخیل ، عدل خیل اوسنګوخیلوڅخه عبارت دي :

ددغو خیلونو داستوګنې ځایونه :

۱ـ حسن خیل: حسن خیل دهسکې مینې داولسوالۍ په اوغز ،ګورګورۍ، پاپین ، شیخ میدان، باغي بند، شپوله او ګیزاره کې پراته دي .یوشمیرحسن خیل په غوښت دره کې هم استوګنه لري. ویل کیږي چې د حسین خیلوشمیر به (۱٦۰۰) تنه وي .

۲ـ حمزه خیل: دوی په خپل مینځ کې دوه تپې دي چې یوه احمد خیل او بله یې مغدود خیل دی. احمد خیل اکثره په ده بالا او لږشمیریې په تنګي ،شرمینې اولرواحمد خیلو کې اوسیږي. مغدود خیل په ګاګره، ګجهه، مریز، سنګوتا او راوګي کې استوګنه لري .

۳ـ لیاس خیل: لیاسخیل (الیاس خیل) اکثره په هسکې مینې، ګیزاره لږشمیر یې دهسکې مینې په تنګي او یوشمیر په نري او بوکي اوسیږي اودجعفریانو په نامه څوکورنۍ یې بیادکوچیانو په دول ژوند کوي .

٤ـ ریندادخیل: دمامند پهتنگی، باغ، اچین اوگـردی کی پـراتـه دی. دانباخ په څلوروڅانگرویشل شوی دی اودپا خیلو، الیکه خیلو، بام خیلو او خلیفه خیلو څخه عبارت دی .

٥ـ حیدرخیل: داتپه پـه خپل مینځ کی دوه پلاره دی چی یوه تـه «نیمی در» اوبل ته «ممه خیل» وایی . ممه خیل په لندی، مورگی چینه، د اوبنی، اسدخیلو، تریلی، میدانك، سره کلا اوهجوم کلی کی میشته دی.

٦ـ سلیمان خیل: پـه توتگی، وچکوټ اودکوشتل په کلیـوکی اوسیږی :

٧ـ بابـرخیل :دایوه کوچنی څانگه ده چی یـوشمیریـی پـه صندق، بتن او چهان گزی کی اوسیږی :

٨ـ علی شیرخیل :داد عبد الرحیم خیلویوه څانگه ده چی څه برخه یی پـه لوارگی اوڅه یـی پـه افغانستان کی میشته ده. دوی پـه اووتپو باندی ویشل شوی دی اوهغه له عیسی خیلو، باخیلو، تـرخیلو، پیروخیلو، اش خیلو، خوگا خیلو اوشودن خیلـوڅخه عبارت دی:

٩ـ عدل خیل: داهم دعبدالرحیم خیلویوه پښه ده . داتپه پـه خیل مینځ کی دوه پلاره دی یعنی عثمان خیل او کرگـوخیل .

سنگوخیل: سنگوخیل پهدریو پلارینو باندی ویشل شوی دی: گدوخیل، څلورپلاری اوغنی خیل. سنگوخیل دمندئی څخه ترغنی خیلوپوری د نازیانو په درو کی پرانه دی.

له دی کبله، چی د شینوارویوه برخه دخیبر دتاریخی دری په شا اوخـواکی استوگنه لری نوخیبریانوپه نامه سره هم یا دیږی چی اودکزی اواپریدی هـم په همدی نوموسره مشهوردی .

دتورخم اوشمشاد سیمی هم د علیشیرخیلوشینوارو داستوگنی سیمی دی . دلوارگی شینواری په خپلوخیلونوکی ویش د حجری له مخی ترسره کوی چی اوس دهرخیل حجری په لاندی دول دی :

خوګاخیل (۱۷۲) حجری، شیخ مل خیل ۶۸ حجری، اش خیل ۲۳ حجری، مختارخیل ۲۱ حجری اوغنی خیل ۳۵ حجری. دلوارګی شینواری اکثره د سوداګری په چاروبوخت دی اوهغه ترانسپور تی تجارتی لاری چی دکابل او پیښور ترمینځ چلیږی دهمدی خلکوپه لاس کی دی (۱).

د لـوارګـی شینـواری د افغانستـان د شینـوارو مـره مـنی اریکـی لـری.

د لـوارګـی دشینـوارو شمال خواته شلمان شمـال ختیځ ته بی ملا ګوری اوجنوب ختیځ ته یـی اپریدی موقعیت لری. دلوارګی سیمه د تور خـم نه دخیـبر داپریدوترسر حده شپږ میله اوږده اودری څلور میله پلنه ده:

شینواری په میلمه پالنه کی مشهوردی. ددوی حجری تل دمیلمنواومسا پرو پرمخ خلاصی وی. دحجروترڅنګ یـی جوماتونه هم شته په دوی کی د جرګی سیستم ډیرقوی دی اواکثره خلك خپلی لانجی دقومی جرګوله لار د اواروی:

دلوارګی شینواری اکثره خپلی جرګی په سپین جوما ت کی چی دلوارګی ترمینځ دلو یـی هدیری سره موقعیت لری جوړوی په شینوارو کی لکه د نورو پښتنی قبیلو په څیردننواتی دودهم ډیرقوی دی چی اروموویـی قبلوی اومنی یـی.

په دوی کی دسولی کولو دودهم دپخواپه شان په خپل حال پـا تـی دی چی (تیږه) یـی بولی اواپریدی ورته (کانړی) وایـی (۲).

همدارازدباجوړ په الینګار، چمرکنډ، څاوګی، شیخ با با اوسـره کمـره کی هم شینواری استوګنه لری:

دشیګل شینواری تقریباً دری سوه کاله پخوادځیدوعواملوله کبله د سره کمره خواته تللی دی اودشیګل څمکه یـی له نوروقومونوڅخه چی په هغه وخت کی کافران وونیولی وه. دشینواروراتګ شیګل ته اودنوروقومونوڅخه دشیګل نیول دشیخ باباپه مشری چی اصلی نوم یـی (ذکریا) دی ترسره شوی دی.

---

(۱) اضلاع، ایجنسی‌ها وقبایل ایالات پښتونستان ۵۷ مخ.

(۲) پښتانه کابل ۱۳۴۹-۱۸۰-۱۸۶ مخونه.

ددوی سره دشینگل په نیولو کی مامو نندوهم ملگرتیاوکړه . شینواری دکافرانو دسخت مقاومت سره مخامخ شول په تیره بیاهغه وخت چیدکنډروکلا محاصره شوه نوشیخ باباامروکړچی ټول شینواری دی دکلادمسو څولوله پاره یوه یوه گیډی لرگی راوړی نوموړی کلاوسوځل شوه اوشینواری بریالی شول چی وروسته شیخ باباد شینوارو ترمینځ شینگل وویشه چی په دی ویش کی ادرم خیلو (عبدالرحیم خیلو) ته کټه‌سید، امان کوټ، گر بوړی، کنډرو، زبربت داګ، ملاعلم کلی، شینکی، غرتنگی اوشنګرشاورسیدل.

سلیمان‌خیلوته چاکوړی، شینگرگل، نیم لاچی، سیمه‌لام، بړودیت، سورمل، برگله‌یی اوماتینه‌ورسیدل(۱)

په‌لواړگی کی دعلیشیرخیلو څانگی دادی: خوگاخیل، شیخ مل خیل، پیروخیل، میردادخیل، آش خیل، مختارخیل، غنی‌خیل، پتمی‌خیل، بسی‌خیل، طالب‌خیل، سیدخیل، اشرف خیل، طوطی خیل، شوبی‌خیل، بابی‌خیل، شدانخیل، مادورخیل، میاخیل اوعالم‌خانی.

دننگرهار په‌ولایت کی دشینواروشمیر(۱۵۵۲۷)تنه، دکونړ په‌ولایت کی(۵۰۰۰) تنه(۲) دلواړگی شینواری(۱۳۷۷۰) تنه اودسره‌کمره شینواری(۱۳۰۰۰) تنه پوروندل شوی دی(۳)

طوطاخیل

دانډړو دڅبیلی یوښاخ اود غلجیو دټولنیزگروپ په‌ډله‌کی راځی. څرنگه چی ددوی اصلی ځای دغزنی په ولایت کی ونودوی دځینو هواملو له‌کبله خپل اصلی ټاټوبی. پری ایښی اواوس دپکتیا په ولایت کی استوگنه لری. دغه خلک په‌سیدکرم کی دگردیزیو، منگلو، ځاځیو، محمدرانیواوداحمدزیوترمنځ

---

(۱) دپښتنو ټولنیز اقتصادی جوړښت ۲۸-۲۹- ۳۰ مخونه.

(۲) اصلاع، ایجنسی‌ها وقبایل ایالات پښتو نستان ۵۷ - ۵۸مخونه.

(۳) نوموړی‌اثر(۳۷) مخ.

ژوند کوی. دوی د کرنی، مالداری او سوداگری په چارو بوخت دی. د پکتیا ولایت دطوطاخیلو شمیر په ۱۳۵۴ کال کی (۲۲۳۴۰) تنو ته رسیده (۱)

عبدالرحیم زی (ادریم زی)

دغه قبیله دغلجیو په تولنیز گروپ کی شامله ده او د احمدزیو یو ښاخ گڼل کیږی. عبدالرحیم زی اکثره دننگرهار او لوگر په ځینو برخو کی استوگنه لری. یو شمیر عبدالرحیم زی دلغمان دولایت او ننگرهار ترمینځ دتورغره په لمن کی او سیږی چی دوی کوچیان دی (۲) همدارازد لغمان دقرغیو په اولسوالی کی ددوی شمیر (۳۵۵۷) تنو ته رسیږی.

ددغی قبیلی تول شمیر د (۶۲۲۰) تنو په شاوخو کی ښودل شوی دی. یو شمیر عبدالرحیم زی دننگرهار ولایت دکامی په اولسوالی او دکوزکونړ په اولسوالیو کی هم میشته دی (۳)

علی خیل

که چیری دنسب شجره په غور سره وکتل شی نوجو ته به شی چی سلیمان چی دهغه څخه دسلیمانخیلو قبیله رامنځ ته شوی د وهم وروور علی نومیده چی دهغه او لاده په علی خیلو سره شهرت لری. دوی غلجی پښتانه دی. حیات افغانی دعلی خیلو په باب داسی لیکلی: «دزرمت سیمه چی پښتانه یی زرمله بولی نیمایی اوسیدونکی یی علی خیل دی. پاتی یی په مقراو نورو سیمو کی استوگنه لری. دعلی خیلو دمندوزی دښاخ یوه څانگه اسماعیل زی دی چی دوی وری څانگی یی پیدنخیل او چندنخیل دی چی ددری کورنی په نامه سره هم

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۳ ۵ مخ.

(۲) دادر یم زیو کوچیانو سره دلیدنی او کتنی په ترڅ کی می دهغوی دځینوسپین ږیرو مشرانو څخه همدومره معلومات راټول کړل. (لیکوال)

(۳) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۱۱ مخ.

پادیزی چې دخوست په سیمه کې ددوی تقریباً خلور سوه کورونی میشته دی (۱).

پوزیات شمیر علي خیل دپکتیکا دولایت په مرکز شرنه کې استوګنه لری چې ددوی شمیر د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې (۳۶۸٤۷) تنو په شا اوخوا کې ښو دل شوی دی.

دغزني په ولایت کې علي خیل دغزني په مرکز، دمقر په اولسوالی، دګیلان په علاقه داری، دقره باغ په اولسوالی اود آب بند په علاقه داری کې استوګنه لری چې په هغه ولایت کې ددوی شمیر (۳۲۸٤۸) تنه ښودل شوی دی.

لنډه داچې په ټول افغانستان کې ددوی شمیر د(۸۳۵٤۳) تنو په شااوخوا کې دی (۲) دپکتیاولایت دځاځیو په اولسوالی کې هم یوه ځانګه د علي خیلو په نامه پادیزی، مګر دغه علي خیل ځاځي دی.

عمر خیل

عمرخیل هم دپښتنو دغلجي د ټولنیزی دلی پوری یوه اړونده قبیله ده چې ددوی داستوګنی اصلي ځایونه دمیدان ولایت دنرخ علاقه داری اودلغمان ولایت دمرکز پوری مربوط دچهارد هي سیمه اوهمدارنګه دکندز ولایت د علي آباد سیمه ده. همدارنګه یو شمیر عمرخیل د بلخ دولایت دشولګری په اولسوالی کې هم استوګنه لری.

عمرخیل اکثره د کرنی اومالداری په چارو بوخت دی، خوځرنګه چې ددوی دعلم او پوهي سره زیاته مینه لری نو یو شمیر یې په دولتي ملازمتونو مصروف دی (۳)

دلغمان ولایت دمیشته عمرخیلو شمیر (۲۱۸۸) تنه ښودل شوی دی (٤)

---

(۱) حیات افغانی - ٤۱۰ مخ.

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۷-۷۳- ۷۷ او ۷۸ مخونه.

(۳) دعمرخیلو دسپین ږیرو اومشرانو سره دمخوی په باب ترلاسه شوی معلومات.

(٤) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - د۲٤ مخ جدول.

عیسی خیل

عیسی خیل غلجي پښتانه دي او ځانونه په سلیمانخیلو گڼوي. دوی باید د هغو عیسی خیلوسره اشتباه نه شي چې د نیازي داولادې څخه دي. عیسی خیل اکثره د کابل ولایت او پوشمیر یې په نوروځایونو کې په متفرق او خواره واره ډول اوسیږي.

عیسی خیل

دوی په اصل کې متوزي پښتانه دي او په لودي قبایلو پورې یوه اړونده قبیله ده. عیسی خیل په اصل کې د نیازي ابن لودي اولاده گڼله کیږي.
ویل کیږي چې په پیل کې د نیازي قبیله چې عیسی خیل یې یوه څانگه گڼله کیږي د شلگر په سیمه کې چې د غزني له توابعو څخه دي میشته وو چې وروسته د اندړو او نورو غلجیو د غلبې له کبله د دغه ځایه څخه لیږدیدلو ته مجبور شول او د سلیمان دغره په ختیځ ولمنو او ټانک کې میشته شول. دوی په هغه وخت کې د شمیر د لږوالي له کبله د غلجیو سره د مقابلې توان نه درلود.
کله چې په (۱٤۵۰) عیسوي کال کې بهلول لودي د هندوستان واکمن شو نو د خپل قدرت د پیاوړتیا له پاره یې له افغانستان نه د خپلې قبیلې خلک او نور پښتانه د نوکرۍ او نورو پوځي د ندود ترلاسه کولو له پاره راوغوښتل او په هندوستان کې یې د پښتنو د میشته کیدلو له پاره یو عام فرمان جاري کړ. نو په دغه وخت کې د نیازیو له قبیلې نه هم اکثره خلک هندوستان ته وکوچیدل او په شاهي دربار کې یې ملاز متونه ترلاسه کړل چې د هغوی له جملې نه هیبت خان نیازي او عیسی خان نیازي چې اولاده یې په عیسی خیلو سره شهرت لري د سوري شیرشاه د واکمنۍ په وخت کې د خپل لیاقت او پوهې په سبب د امارت رتبې ته ورسیدل او دومره شهرت یې ترلاسه کړ چې هیبت خان د اعظم همایون خطاب ترلاسه کړ او د پنجاب صوبدار

شواوعیسی خان دشاهی دربارخاص مشاورو چی ددی وروسته د سلیم شاه سره په جګړه کی ووژل‌شواودوی دهندوستان نه د غی سیمی ته راستنا نه شول (۱)

دعیسی‌خیلوسیمه داباسین په اوږد و کی‌تردیرشومیلوزیاته غزیدلی‌ده. سوریی دولس میله دی او په دریو خوا وو کی لوړوغرونو په غیږکی‌نیولی‌ده . د دوی سیمه‌ډیره‌حاصلخیزه‌ده‌چی‌پر یمانه‌اوبه اوګڼ شمیرنفوس لری او ډیرښه کښت پکی کیږی (۲)

کله چی عیسی خیلود لو مړی ځل له پاره په دغه ځا ی کی خپله قبضه ټینګه کړه نودوی پرخپلوښاخونو با ندی مقبوضه سیمه وویشله په دی ډول چی ممون خیلو ته یی یوبرخه، زکوخیلوته‌یی یوه برخه، اپوخیلوته یوه‌برخه‌او ښنبیره‌ته یی یوه برخه ور کړه . ددوی نوری څانګی دا دی : شمشی خیل ، ا حمد خیل ،خضرخیل ، بهارخیل، بادین زی ، پرالی‌خیل ، شیخ عمرخیل ،عثمان‌خیل ،عمرخیل ، میرزا خیل‌او خا نی خیل(۳)

غرشین

د غرشین قبیلی‌دسیمی‌دتسمیی دوجهی‌په باب داسی ویل کیږی‌چی‌د دوی نیکه یوډیر منلی‌اوخدای لمانځونکی انسان وچی‌د خپلی دعا په سبب یی یووچ غرشین کړ. حیات‌افغانی لیکی: څرنګه چی د پښتوپه ژبه کی‌دده نوم له دووکلمو(غر) او (شین) نه‌مرکب شوی دی‌نو دده‌او لاده هم د هغی په سبب په غرشینو با ندی مشهورشوی دی .

غرشین اکثره دکندهارپه‌غرنیوسیمو کی میشته دی او دوی ته خلک په‌درنده سترګه‌ګوری . د غرشینو څوکورنی دراولپنډی د ضلعی د برهان د سیمی په غرشین نومی ځا ی کی استوګنه لری (٤)

---

(۱) حیات افغانی - ۸۷۹- ۸۸۰ مخونه.

(۱) د کابل سلطنت بیان دوهم‌توك ٤۷ مخ.

(۲) حیات افغانی ۷۸٤ مخ .

(۳) نوموړی‌اثر ۲۵۷ مخ .

غرغښت

دپښتنو په قبايلو کې يوهم دغرغښت ټولنيز ګروپ دی چې په دغه ټولنيز ګروپ پورې يوشمير قبيلې، څانګې او خيلونه اړه لري. دوی دغرغښتي پښتنو په نامه سره هم شهرت لري. دا سړی په پښتنو کې ډير مشهور نيکه دی او له پخوا زمانو څخه مورخانو دده نوم او حال ليکلی دی. په پښتني عنعنه کې هم دا سړی يو خورا لوی پښتون او مشهور نيکه ګڼل کېږي. ددې عنعنې تصديق په خارجي مؤرخينو کې ابوالفضل علامي (۱۰۰٦ هـ) داکبر مغولي پاچا مؤرخ په دې ډول سره کوي «په پښتنو کې درې وروڼه بيټني، غرغښت او سړبن ډير مشهور نيکونه دي»(۱)

دروايتو سره سم دی د ۳۸۸هـ کال په شااوخوا کې ژوندی و.

د«پښتو او پښتنانه په سهيلي پښتونخوا» نومي کتاب ليکوال دغرغښتو په باب داسې عقيده لري: «غرغښت اصلاً له دوو توکو (کلمو) څخه مرکب دی چې غر او غښت دي او دغه ژبه آريايي کلمه دګورګښت، ګرګښت، غورګښت او غرګښت څخه راوتلې ده چې معنی يې دغرو ګرځيدونکي يا په بله ژبه دغرو اوسيدونکي راځي او موږ غرغښتيان دغرو اولاد، فرزندان کوو، زاده ګان کوو او يا د غرزيو په نومونو سره هم يادولای شو (۲)

دروايتو مطابق دغرغښت درې زامن درلودل يعنې داني، بابي او مندو چې په دوی کې ددانی داولادې شمير زيات دی او ددانی په اولاده کې دکاکړو قبيله ډيره مهمه ګڼله کيږي (۳) چې ذکر به يې په خپل رديف کې شوی دی.

په غرغښتو کې نورې مشهورې څانګې دا دي: ۱- پنی ۲- ناغر ۳داوي ٤- ګدون ياجدون. دغرغښتو يو شمير دراولپنډۍ دضلعې په چهچهه او هم د هزاره په سيمو کې ميشته دي لکه چې په چهچهه کې يوه سيمه دغرغښتي په نامه سره ياديږي.(٤)

(۱) آئين اکبری لومړی ټوک ۱۹۱ مخ.

(۲) پښتو او پښتنانه په سهيلي پښتونخوا کې - ۳۷ مخ.

(۳) پښتانه دتاريخ په رڼا کې - ۱۱٦٤ - ۱۳۲۷ مخونه.

(٤) حيات افغاني ۳۷۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

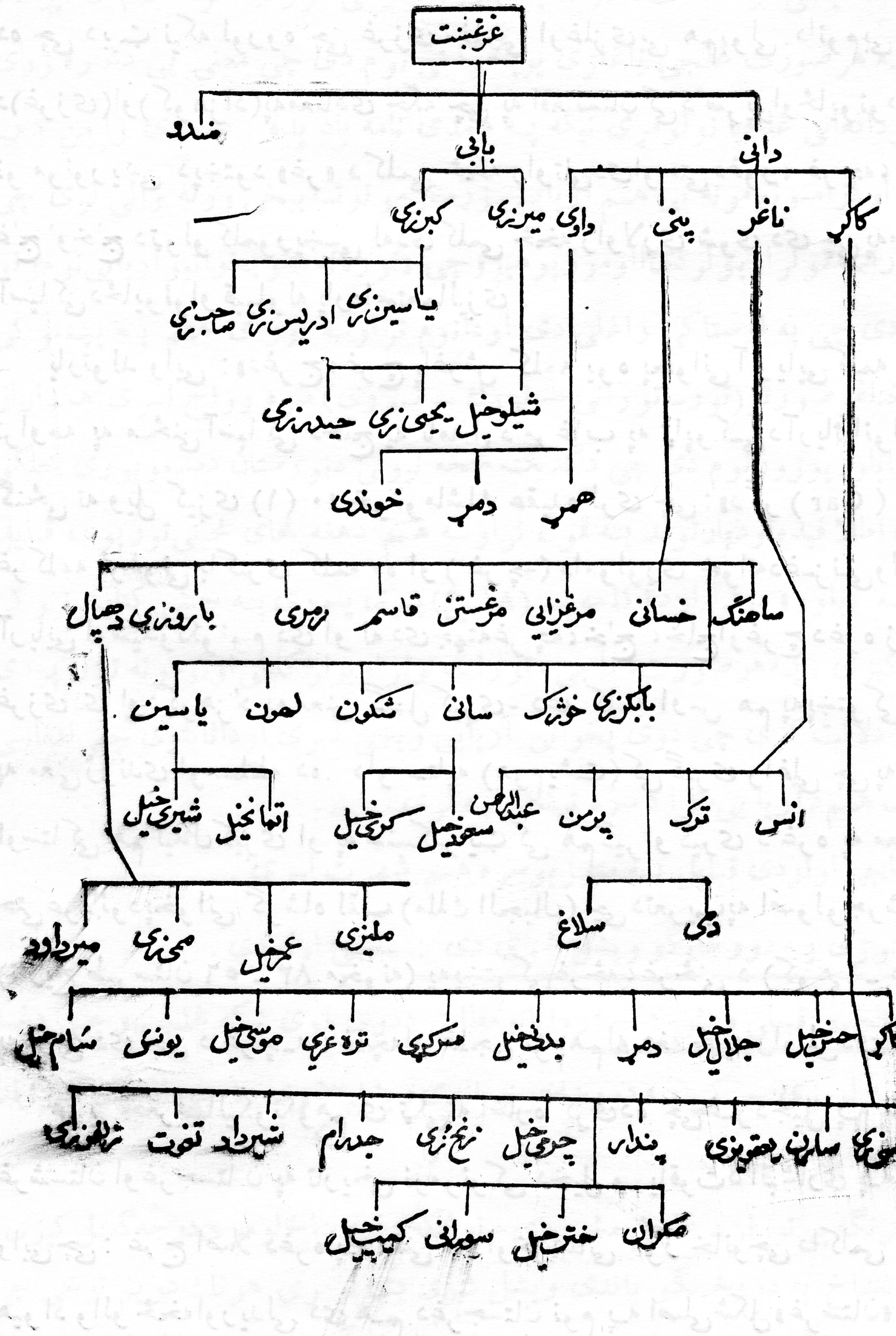

غلجي

دپښتنو دقبیلو په لړ کی یوهم د غلجي قبیله ده چی دبی بی متوله نسله څخه ده چی دبیټ نیکه لوروه چی غرزی، غلجی اوغلزی یی هم بولی. دانوم بی له شکه د(غرزی)او(کوهزاد)په معنادی ځکه چی په افغانستان کی د سړیو اوځایونو دزیاتو نو مونوریښی دپښتود «غر» د کلمی څخه راوتلی دی اوحتی دغور، غرچه، غرج غاج اوخاج دټولو کلمو ویښسی له دی کلمی څخه راولاړی شوی دی چی په منځنۍ آسیا کی دځایونو او قبیلو له پاره استعمالیږی .

بارتولد وایی : «دغرج، غرچ یاغورش کلمه یوه پخوانی آریایی کلمه ده چی تراوسه په منځنی آسیا کی دخاج په نامه اود مرغاب په تاپو کی دآریائیانو استوگنځی ته ویل کیږی (۱) » خو توماشلک عقیده لری چی: «دگر (Gar) یعنی غرکلمه لرغونی باکتری کلمه ده او (غرچه) دامولوړی خواته دغزنی ولایت د آریایی اوسیدونکو نوم دی او له دی جهته غرچه، خاج ، خاج اوغرج دغره زوی یا غرزی دی اود کوهزاد په معنی گڼل کیږی. دغه کلمه اوس هم په پښتو کی دغره په معنی ژوندی اومسلطه ده. داوستا په (هوم یشت) کی گیری راغلی چی په خرده اوستا کی هم لیدل کیږی او په سنسکریت کی هم گیر او گیری د غره په معناده . حتی عربانو دپخوانی گرشاه لقب (ملك الجبال) چی دتعریب په اصولو جرشاه دی (تاریخ طبرستان ۵۶ ـ ۸۳ مخونه) په پښتو کی غرڅه، غرڅنی د (کوهی ـ غرنی) په معنی دی چی د غرچـه ، غلچه او غلجی نوم هم له هغه ځایه راوتلی دی

عربی جغرافیا لیکوونکو هم دی ټکی ته اشاره کړی ده چی غـر دجبل پـه معنی د غرشستان اوغرجستان په تاریخی نومونو کی دخیل و. یاقوت د البشاری پـه حواله وایی چی: غرج اصلا دغره پـه معنی دی اوخراسانی مورخانو چی دا کلمی دخپلو هیوادوالو څخه اوریدلی دی هـم دغرجستان نوم پـه اصلی شکل «غرستان» لیکلی

(۱) قدرت الله حداد « غرزی ، غلجي او خلجي دتاریخ پوهانو له نظره» ، دکابل مجله ۳ گڼه ۱۸ جلد ۱٤ مخ .(۱۳۳۸ کال .

دی چې دغرستان څخه عبارت دغره او سیدونکی دی . منهاج سراج جوزجانی چې زموږ دهیواددمورخینو څخه وزیاتره دعربو دغـرجستان او غرشستان بـوځای غـرستان لیکـی اودطبقات ناصری پـه زړو نسخو کی څوواره غرستان لیدل کیږی .

پـه هرصورت غلجی یاغلزی یوپښتوانی نوم دی چی معنی یی دغـره زوی دی اودافغانی غلجیانولومړی نیکه پـه همدی نامه یادیده . ده دری زامن درلودل اودزامنونومونه یی هـم آریایی زړونومونوتـه بیخی ورته والی لری چی هغه توران، تولر اوبولر دی اوموږ پوهیږو چی «تور» له هغو پخوانیو اریایی نومونو څخه دی چی په اوستاکی راغلی دی اودانوم تراوسه پوری هـم پـه پښتنوکی پـه مختلفوصورتو (تور- توراني – تورك – تـوری) سره رواج لـری. همداراز بولر یابلور یوزوړ نوم دی چی دگلـگته څخه نیولی دنورستان دسیمو پوری خلکو باندی اطلا قیده او دبارتولد پـه قول تراوسـه هـم دهغه ځای ځینی تورپوښه قبایل ځانونـه «بلور» بولی اودا کلمه تـر (۱۸ ع) پیری پـوری پـه چینی کتابـونـوکی لیدله کیږی . پـه هرصورت دغلجی، توران، تولر او بولر کلمی اونومونه ټول پردی باندی دلالت کوی چی دوی پخوانی آریایی ریښی لـری اوداثابتوی چی افغانـی غلجیان هـم دآریایی نژاد سره تینګه اړه لری .

غلجی اولودی قبایل پـه متوزیو سره هـم شهرت لـری .

متوزی پـه دووڅانگو ویشل شوی دی : غلجی اولودی.

دغلجیو دقبیلی ویش : — دروایاتو مطابق ددوی لوی نیکه غلجی وچی دغـه قبیله پـه لومړی سرکی پـه دووښاخونو باندی ویشل شوی ده چی لومړی تـوران اودویـم ابـرا هیـم .

څرنگه چی توران د غلجی مشرزوی و نو ځکه دغـه ښاخ لومړی درجه گڼل کیږی. دتوران ښاخ په دووڅانگو باندی ویشل شوی دی لومړی هوتك دویم توخی چی دغه دواړه څانگی وروسته بیا په نورو ډیرو شعبو او څانگو باندی ویشل شوی دی.(۱)

(۱) حیات افغانی، ۲٦۸ مخ

ابراهیم دوه زامن درلودل چې د هغه د شپږو لمسیانو نه شپږ لوی ښاخونه رامینځ ته شوی دی چی د ابراهیم غلجی په نامه سره یادیږی په دی ډول چی سلیمانخیل، علی خیل او اکاخیل چی دا دری واړه ښاخونه مجموعاً د خپل نیکه (ایزب) په نوم بلل کیږی. څلورم سهاک، پنځم اندړ، شپږم تره کی چی له دوی نه وروسته نوری ډیری څانگی هم رامنځ ته شوی دی.

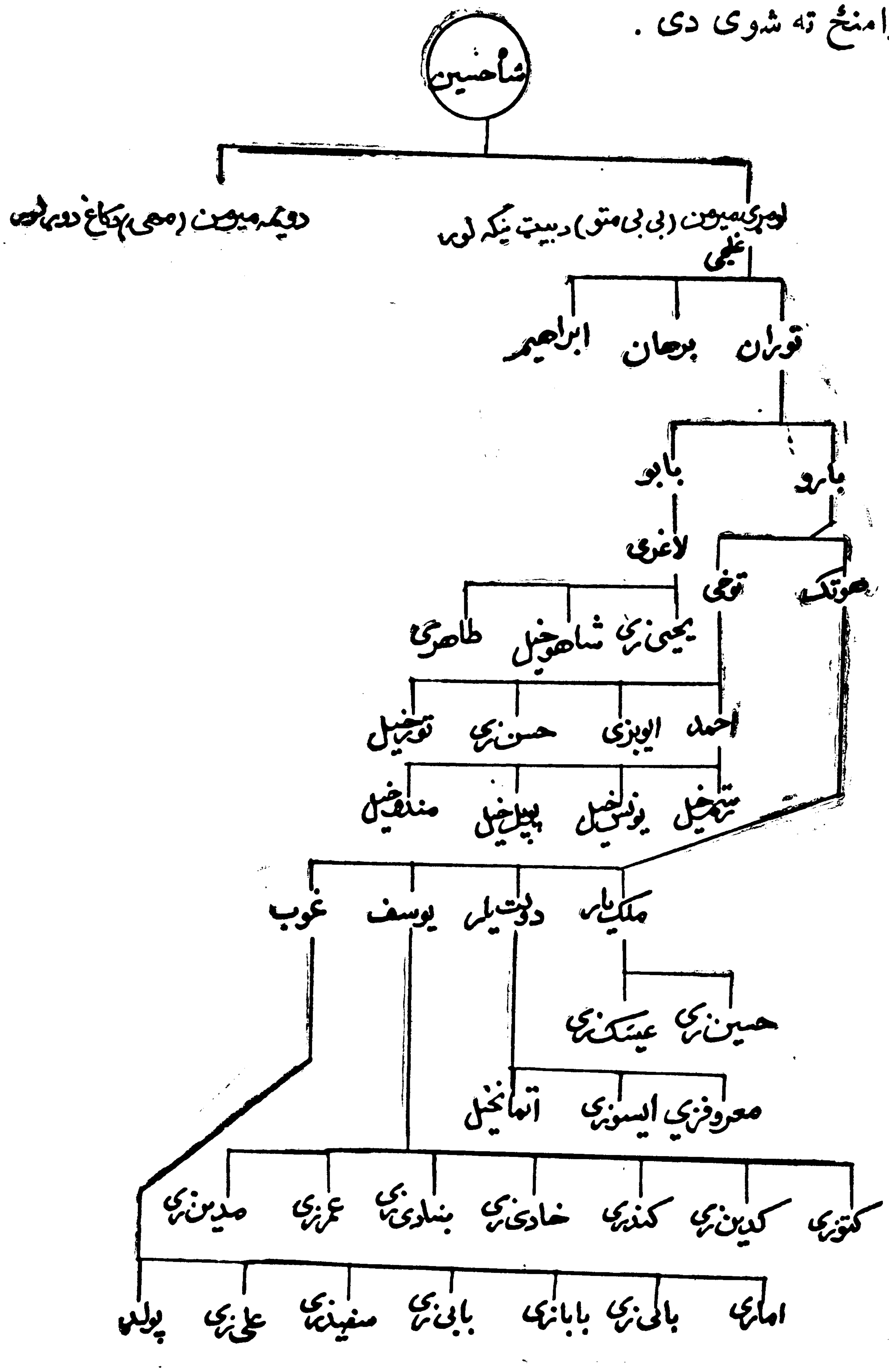

(۱)

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کی ۱۳۳۳ مخ.

غوریا خیل

ددغی قبیلی خلك هم ځانو ته سړبنی پښتانه بولی او وایی کیږی چی د سړبن دزوی خرشبون له اولادی څخه دی . څرنګه چی ددوی لوی نیکه غری یا غوریا نومیدنوله دی کبله ددوی نسل ته غوریاخیل هم وایی. په تاریخ حیات افغانی کی کښل شوی دی چی: «غوریا څلور زامن درلودل ۱- دولت یار: چی دهغه له اولادی څخه دمومند واوداود زیودوه ښاخونه مینځ ته راغلی دی. ۲- خلیل ۳- څمکنی ٤- زیران .

د پښتنو دتاریخ مؤلف قاضی عطاالله خان لیکی: مومند، خلیل اوداودزوته غوریا- خیل وایی . تقریباً د ۱٤۵۰ع کال په خوا اوشاکی دوی دغزنی لوید یځ ته دترنك سیندپه خواکی اوسیدل. بابر په خپل تزك کی د دی قبیلی داوسیدو دځای ذکر د(مشد) اوسمګانه کلیو په خوا وشاکی کوی د څیړنو نه وروسته معلو میږی چی دا کلی دغزنی جنوب ته واقع دی . هرکله چی بابر دغلجیو دملك دتقسیم له پاره په ۱۵۰۷ع کال کی غزنی ته روان شو او دسرده په مقام باندی کوزشو (سرده ۲۵ یا ۳۰ میله دغزنی نه سویل ته موقعیت لری) نوبابروایی چی ماته خبروشوچی دمو مندو لوی اویی قبیلی په مشد او سمګانه کی پرتی دی امیرانوماته وویل چی ددوی اوټ کول په کاردی ، مګر بابروایی چی ما ورته وویل چی موږ خپل رعیت ته نقصان رسول مناسب نه ګڼو.

څرنګه چی ددغی قبیلی په شمیر کی زیاتوالی راغی نودوی دغزنی نه کابل اودکابل څخه دننګرهار خوا ته راوخوځیدل اودننګرهار نه یی د خیبر په لاره پیښور ته کوچ وکړ او ددلازاکوله قبیلی سره یی چی لادمخه یی پر پیښور باندی قبضه

تېنگ. کړی وه د سلطان پوری په سیمه کی چی خلك یې جنګ پوری هم بولی مخامخ او ددوی تر مینځ سخته جګړه پیښه شوه او دیو روایت له مخی میرزا کامران په دی غرض چی د همایون په مقابله کی دا طاقتوره قبیله د ځان سره ملګری کړی په دغه جګړه کی یې له دغی قبیلی سره مرسته وکړه چی په نتیجه کی دلازاکو ماتی و خوړه ځینی دجنګ په ډګر کی و وژل شول او ځینی یې هم د هزارخانی په و یاله کی دوب شول که څه هم دغه و یاله په معمولی ډول دومره او به نه در لودی چی څوك دی دوب کړای شی، خود دغی و یالی په پورتنی برخی کی دو مره ز یات باران اوریدلی وچی دلا زاك یې دوب کړل. تر دغی سو بی و روسته نو موړی سیمه ده و منډو، داود زیو او خلیلو لاس ته ورغله او د پیښور پراخه، اواره او میدانی سیمه یې و نیوله او دلازاك دلنډ ی سین څخه پوری و تل او دلنګر کوټ په میره او نور و ځایونو کی میشته شول بیا و روسته هغه وخت چی د یوسفز یو مشر خان - کجو ونود دغی قبیلی او یوسفز یو تر مینځ دشیخ تپور په سیمه کی ډیره سخته جګړه وشوه او غور یا خیلو ته ډیر ز یا ن ورسید په تیره بیا دخلیلو د ښاخ نه چی خلك یې ډیر جنګیالی وو ز یات شمیر کسان ووژل شول، خو د ماتی سره سره یوسفز یو د دی جرئت و نه کړ چی د دوی مقبوضه سیمی و نیسی. د دغی قبیلی ملك یا خان ته په پیښور کی غور یا خیلو ارباب وایی خو د هغوی د واك تر مینځ تو پیر شته ، د دغی قبیلی په ځینو ځایونو کی ملك د ډیر ز یات واك څښتن دی خو په ځینی ځایونو کی یې اختیار لږ وی.

دا خبره هم د یاد و لوړ د ه چی د غور یا خیلو دلیږد په وخت کی یو شمیر په غزنی، لوګر، کابل او ننګرهار کی پاتی شو ل چی تر اوسه هم په دغو سیمو کی استو ګنه لری.

قاضی خیل

دوی سر بنی پښتانه دی او د مندړو دامازی په ښاخ پوری اړه لری. دامازی ځانګه د یوسفز یو د سیمی په سلسله هوم او دمقام درو د پرغاره او لږ شمیر یې دمهابڼ د غره

---

(۱) حیات افغانی ۳۴۴ - ۳۴۵ - ۳۴۶ مخونه .

په شمالي څنډه کې میشته دي. په دوی کې قاضي غلام قادر خان (چې په قاضي قادرو) سره مشهور و او دده زامن قاضي سعدالله، قاضي فضل قادر او قاضي نصرالله دانګریزي سرکار په خدمتګاران وو (۱)

قلندرخیل

دوی غلجي پښتانه دي او دسلیمانخیلو دلوی ټبر یو ښاخ ګڼل کیږي قلندر خیل په کټواز کې استوګنه لري چې ټول دي یرش میله د غزني په سهیل کې پراته دي (۲)

د کټواز شمال ته داندر وسیمه، جنوب ته یې ارګون ، ختیځ ته یې ګردیز او زرمت او لویدیز ته یې دغزني لویه ناوه پرته ده.

د کټواز د ځمکو لسمه برخه په کاریز واوبه کیږي او پاتې ځمکه یې د دښتاو مال څر په شکل ده چې په دې وروستیو کلونو کې ځینې تجارانو او هغو کسانو چې په هند کې یې پیسې بندي کړې دي د کټواز د ځمکو یوه برخه دژور و څاه ګانو او والړ پمپو نو په لګولو سره تر کرنې لاندې نیولې ده او د داد ور حاصل ځینې اخلي. مهم حاصلات یې غنم ، جوار او پالیزونه دي (۳)

قوال خیل

لکه مخرنګه چې دیوسفزیو، ګګیا نیو او ترکلانیو په بحثونو کې راغلي دي هغه وقت چې خاشي خیل او غوریاخیل په تیره بیا دیو سفزیو قبیله د کندهار دښاو خواسیمو څخه د کابل خواته وکوچیدل نو په هغه وخت کې چې کله کابل ته راغلل نو مغولي سلطان ابوسعید په کابل حکومت کاوه او به دغه وخت کې دخاښي - خیلو اوی مشر ملك سلیمان شاه بن ملك تاج الدین بن ملك رځرو. تر هغه وخته وروسته کله چې مرزا الغ بیګ پاچاشو سلیمانشاه خپله لور مرزا الغ بیګ ته ورکړه . تر هغه وروسته دیو سفزیو او میرزا الغ بیګ تر مینځ مخالفتونه رامینځ

(۱) حیات افغانی - ۶۷۸ مخ.

(۲) د کابل سلطنت بیان دو همتوك - ۱۳۶ مخ.

(۳) دغزنی تاریخی جغرافیا - ۱۶۰-۱۶۱ مخونه.

ته‌شول . مرزاالغ بیگ هم دیو سفز یو پر خلاف بانی لتولی هو چی یوه ورځ یی دیو سفزیو نهه سوه تنه مشران میلمانه کړل او په دی توګه یی غوښتل چی دوی له منځه یوسی چی په پای کی یی همدا سی وکړل . کله چی یی دوی دمیلمستیا له پاره وغوښتل نو دخپلو کسانو په واسطه یی دوی بی وسلی (خلع سلاح) کړل. ددغو بندیا نو په جمله کی یوقدوة المکا شفین شیخ عثمان بن موټی مولیزی چی د هغه وخت دلو یوولیا نو څخه شمیرل کیده او دیوسفز یو اولس هغه ته دیره عقیده او ارادت درلو دهم شامل و. په هغه وخت کی چی مرزا الغ بیگ دغه اشخاص بندیان کړی وو نو دیوسفزیو یو تن نامتوشیخ او درویش (تورقوال) چی دیوسفز یو دمولیزی دښاخ څخه و کندهار ته دسیاحت له پاره تللی وهغه هم په دغه وخت کی دربارته راننوت. په دغه وخت کی شیخ عثمان غږ کړ چی :((وګوری هغه دی تورقوال هم راغی په دی واقعه کی را سره شریک شو))

په اوسني وخت کی هم دیو سفز یودمو لیزی په څانګه کی یوه دا ـه شته چی په همدی د(تورقوال) او اولاده او دقوال خیلو په نامه سره یادیزی (۱)

یو شمیر قوال خیل دلغمان دولایت دقوال خیلو په کلی کی هم استوګنه لری.

کاسی

که چیری دنسب شجره وګورو نو ځرګنده به شی چی کاسیان د سړبن په تولنیز ګروپ کی شمیرل کیزی. کا سیان په یوولسو څا نګو ویشل شوی دی چی دشینو اروقبیله هم په دوی کی شامله ده. ویل کیزی چی دسړبن زوی ځرشبون څوی زامن درلودل چی عبارت وو له (کند، زمند او کاسی څخه). پښتانه دتاریخ په رڼا کی دکاسیا نو په هکله وا یی: « د پټی خزانی د روا یت نه معلو میزی چی دخرشبون په اولاد کی دکند او ځمند اولاده دغوری مرغی نه دغزنی، کا بل او دپیښو ر دوادی په لور مهاجرت غوره کړ، نو په دغه وخت کی کاسیان بیر ته

(۱) تواریخ حافظ رحمت خانی ۲۴ مخ.

دسلیمان غره ته لاړل او هلته میشته شول، البته ددوی یوی قبیلی (شینوارو) دخانبی خیلو سره مهاجرت وکړ او دخیبر په غرنیو سیمو کی میشته شول چی تر اوسه پوری هم هماغلته میشته دی (۱)

کاکړ

کاکړ دغرغښت په ټولنیز گروپ کی یوه ستره قبیله ده. دځینو روایاتو مطابق ددغی قبیلی لوی نیکه کاك نومید چی یو زاهد او نیك انسان و او داسی ویل کیږی چی کاك نیکه دغیاث الدین غوری دواکمنی په وخت کی وفات شو او مزار یی دهرات دجامع جومات په دروازه کی دی.

ددوی اصلی او پخوانی ټاټوبی په پخوانیو زړو کتابونو کی دکاکړستان په نامه یاد شوی دی او تر اوسه پوری زمونږ خلك دژوب او بوری تار یخی ناوی دکاکړستان په نامه یادوی.

په تاریخ حیات افغانی کی راغلی دی: «دکاکړو دسیمی شمال ته دغلجیو دسیمی جنوبی څنډی موقعیت لری. شمال لویدیځ ته یی دارغستان سیمه او هم دتوبی هغه برخه موقعیت لری چی اڅکزی درانیان پکی اوسی، لویدیځ او سهیل ته یی دبلوچستان سیمه دسپینو ترینو دعلاقی یوه برخه او دسلیمان دغره یوه لړی موقعیت لری. ددوی ټوله سیمه تقریباً دسلو میلو په اندازه ده چی ټوله غرنی او دغرونو په واسطه احاطه شوی ده او تر ټولو څخه لوی غر یی له شمال څخه جنوب خواته غزیدلی دی. که چیری ددغه غره دلویدیځی خوا نه څوك شمالی خوانه راشی نو لومړی به دسپونادا غ سیمی ته راورسیږی چی یو لوړ او سوړ میدان دی چی یوازی دمالونو څرولو له پاره مناسب گڼل کیږی، خو لویدیځ تی یی دیری لویی وادی گانی چی د غرونو په مینځ کی موقعیت لری

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی - ۱۳۲۷ مخ.

شنه چې دهغوله جملې نه دتورې مرغه، برشور، ترین، توګی او هنه وادی ګانی دیرې مشهورې دی (۱)

او وابناد استاد عبدالروف بینوا په خپل مشهوراثرپښتونستان کی د کاکړو سیمې داسې معرفي کوی:

۱- دبرشوردره : چې د«اورې» له چینې څخه راشروع شوی ده بیادپښین ترعلاقې پورې پرته ده شمال ته یې د توبې دحد سره نښتې ده اوپه دی علاقه کی دکاکړو«تره غرې» او«سنتیا» ټبې اوسیږی.

۲- دکنچوغی دره : دایوه تنګه دره ده چې دکنډ دغره لمرلویدیز خواته واقـع اوتخميناً دبرش میله اوږده اوښه آباده ده. په دی علاقه کی دکاکړودسنتیا تـپه میشته ده اوددی علاقی خان په «ورګس» کی او سیږی.

۳- دهنه دره : د«شال» دعلاقی سره لګیدلی ده. د اعـلا قه داعـلیحضرت احمد شاه بابا له خوادقلات نصیرخان ته دده دخدمتـونـوپه بدل کښی ورکـړل شوې وه.

۴- دبورې سیمه : دبورې علاقه ښه پراخه اوزرخیزه ده بوروده هم پـکی ښه ږې اوځو کاریزونه هم لری په دی علا قه کـی دکاکړودولس طایفـی اوسیږی.

توره مرغه، ترین اوتوګـی یـې هـم مشهور دی.» (۱)

دکاکړو دځینو ښاخو نوتفصیل په لاندی دول دی:

۱- سنځرخیل ۲- سنتیا ۳- تره غرې چـې اوس بـه هریو ښاخ په لاندی توګه وپیژنو:

۱- سنځرخیل: دروایاتومطابق سنځر نیـکه پوتورزن مشراو مذهبی روحانی شخصیت وچې د مغولو پرخلاف یې اوږدی مبارزې کړې دی. ویل کیږی چې دده مزار په کوسه (*) کی دی او دیر شمیر خلـک دده مزاوته ورځی.

---

(۱) حیات افغانی ۲۳۴ مخ.

(*) کوسه د کاکرستان دژوب په سیمه کی موقعیت لری (لیکوال)

پروفیسر سیال کاکړ دسنځرخیلو کاکړو په باب په خپل کتاب (پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا) کی لیکی:

«د کاکړو نوابی او سرداری له پخوا څخه د سنځرخیلو په لاس کی. ده دوی د شمیر په لحاظ د کاکړو تر ټولو هرټبر زیات دی (۱)»

دسنځرخیلو ښاخ په لاندنیو څانګو ویشل شوی دی:

۱- علی زی ۲- عبدالله زی ۳- کب زی ٤- برن خیل ٥- سنخیل ٦- هرمزئی ۷- تیمنی ۸- عرب خیل ۹- پښیزون ۱۰- نیسی ۱۱- کدیزی ۱۲- دومران.

۲- سنټیا: داهم د کاکړو یو ښاخ دی. د روایاتو له مخی دوی د سنت نیکه اولاده دی د تاریخ په اوږدو کی سنټیا کاکړو توری وهلی او تاریخی رجال یی پیدا کړی دی په کاکړو کی د شمیر په لحاظ له سنځرخیلو څخه وروسته د سنټیا کاکړو شمیر زیات دی. هیبت خان کاکړ چی دخان جهان لودی دلوری دسمانا حاکم و او د مخزن افغانی په تالیف کی لویه برخه لری د سنټیا کاکړو څخه و.

دوی په هندوباغ، کان مهترزی، کچلاغ، هنه، سره غورګی، سره خوله، نوحصار، غبرګ غوڅکی، خانوزی، بلوزی، رود ملازی، مستنګ او په ځینو نورو ځایو نوکی میشته دی (۲)

دسنټیا ښاخ په لاندی خیلونو ویشل شوی دی:

۱- پانیزی ۲- مهترزی ۳- بازیان ٤- سارینګ زی ٥- شموزی ٦- ملازی او عیسی خیل.

۳- تره غری: تره غری هم د کاکړو یو مشهور ښاخ دی چی زیات شمیر نفوس لری تره غری په دریو څانګو ویشل شوی یعنی احمدخیل، سلیمان خیل او بارکزی.

موسی خیل:

د کاکړو دغه ښاخ د کاکړستان دبوری دتاریخی ناوی په موسی خیل تحصیل

(۱) پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی ٦٥ مخ.

(۲) پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی (۷۷-۷۸) مخونه.

کې آباددي . په کندهار، زابل، سیوی اوغزني په ولایت کې له پښوالخخه موسی خیل کاکړ استوګنه لري :

دغزني دولایت دشلګر په اولسوالي کې تراوسه پوري هم موسی خیل کاکړ آباد دي .

کسایي :

کسایي دکاکړو ښاخ دی چې دشال په دره کې آباداو میشته دي ، خواحمد شاه ابدالي دادره دبلوڅو مشرنصیرخان ته دهغه دخدمتونو په بدل کې ورکړې وه او اوس دغه دره دبلوچستان یوه برخه ګڼل کیږي (۱)

هندوستاني کاکړ :

په(پښتنو) کې بسه داسې یوه لویه قبیله یاښاخ نه وي چې او لاده یې په هندوستان کې ونه لیدل شي ، خو په هغوی کې ځینې داسې خلک هم شته چې دخپلې وراندینې قبیلې داوسیدو له ځای نه خبر نه دي اودورور ګلوی ار یکې خو په مطلق دول په کې نشته . په همدې دول دکاکړو اکثره دلې دهندوستان په ځینو ضلعو کې میشته اوځمکو خاوندان دي لکه چې درهتک د ضلعې په کوهانه نومې ځای کې دتفرق ابن کاکړ داولادې دعلي خیلو له ښاخ څخه دابوسعید زی ښاغلي اونور کاکړ آباددي اوشمیریې دحیات افغاني له مخې تقریباً (۳۰۰۰) درې زروتنو ته رسیږي . داسې روایت هم شته چې دسلطان ابراهیم لودي دوا کمنی په وخت کې عبدالمالي (*) ابوسعیدزی کاکړ دخپلو دریوورونو سره هندوستان ته لاړ او په کوهانه کې میشته شو. دسلطان ابراهیم لودي ترمړینې وروسته عبدالمالي بیرته خپل اصلي استوګنځي یعنې بورۍ ته راستون شو ،خو دهغه وروردنورو کاکړو سره هلته میشته شو (۲)

---

(۱) دپښتنو تاریخ لومړی توک - ۲۸ مخ .

(*) فاضل استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په لودي پښتنا نه نو مې اثر کې دده نوم عبد العلي ښو دلی دی. (لیکوال)

(۲) حیات افغاني ۳۷۹ مخ .

دبلندشهر په ضلعه کې دپښتنو (۹۶)سیمې شته چې دهغوله جمله نه د ولس ځایونه مشهوردي او په هغه ځایونو کې هم پښتانه کاکړاو سیړي په تیره بیاددوی زیات شمیردخورجه په سیمه کې ژوندکوي. په غالب گومان د بلند شهر په ضلعه کې ددوی شمیرله څلور زرو کسانو نه اړنه دی. ددی نه پرته نور پښتانه هم دلته دیردي اوداسی اوریدل کیږي چې په بنگال اودکن کې هم دکاکړو دقبیلې څو کورنی شته او په نورو ضلعو کې هم کاکړ لیدل کیږي. هندوستانی کاکړ په فزیکی جوړښت: دود اود ستور کې په هیڅ دول د افغانستان له کاکړو سره ورته والی نه لري(۱)

ددغې قبیلې داستوگنې ځایونه:

دکاکړو قبیله په پښین، سیوی، مستنگ، کندهار، هرات، اوروزگان، ارغند او، هلمند، زابل، غزنی، کوهدامن، معروف، کرز، پنجوایی، افغانی ترکستان، ننگرهار، لغمان، پیښور، اشنغر، باجوړ، سوات، مردان، هزاره ایبټ آباد، شکار پور، بنگله دیش، ایران او دهند په اکثرو ځایونوکې میشته دي (۲)

دکاکړو دود اود ستور:

دکاکړو په څیر لویه قبیله کې دیوه واحد دستور او دود شته والی ناممکن دی په تیره بیاد کاکړو قبیله لکه څرنگه چې د نسب په شجره کې لیدل کیږي په دیرو ښاخونو باندې ویشل شوې ده او بیاله دغو ښاخونو څخه نوري وړې څانگې راوتلی دي او بیا د کاکړو په لویه سیمه کې خواره واره شوي دي نو ځکه د دوی دود او دستور او رواجونه سره توپیر لري.

دکاکړو هغه ښاخ چې دبورشور په سیمه کې استوگنه لري روا جونه او دودونه یې د دوی همسایه قبیلې ترین ته ورته والی لري او دپاتی لوید ځو کاکړو پوښاك او دود اود ستور ا ځکه زیود راښیوته نږد یوالی لري او هغه شخړې او لانجې چې

---

(۱)حیات افغانی ۲۷۹ مخ.

(۲) پښتو اوپښتانه په سهیلی پښتو نخوا کی ۵٦ مخ.

د دوی ترمینځ پیښی شی دکلیو د ملکانو اوسپین زیرو په مرسته اوسلا مشوره بی فیصله کوی، خو په ختیځوکاکړو کی یو لړ څه بی انتظا می موجود ده . د بوری اوسیډونکی عرب خیل عموماً په خپلو مینځو کی جنګونه اوشخړی کوی که څه هم ځینی وختونه سپین زیری اومنصفان دشخړو داوارولو له پاره هڅی او تلاشونه کوی، خو عموماً دغه شخړی دتوری په زور فیصله کیږی .

کسبونه

دکاکړو د قبیلی خلك عموماً په دوو کسبونو یعنی کرنی اومالداری بوخت دی، خو څرنګه چی دکرنی ځمکی ددغه بی شمیره قبیلی دګوزاری له پاره کافی نه دی نودوی په خپلو کسبونو کی زیار کښه دی دغرونو په منځ کی دپروونده کاکړو کیږدی اودپسونو ډیری رمی ترسترګو کیږی . بوشمیرخلك یی په دولتی دوایرو کی هم کار کوی .

ختیځ کاکړزیاتره د میږو اووزو اولږشمیردغوایانو رمی همساتی ، خو او یدیځ کاکړ اوښان هم ساتی . دوی په سوداګری هم بوخت دی خودخپلی سیمی نه بهر ته لږ تګ اوراتګ کوی :

پیداوار

دکاکړوپه سیمه کی غنم ، جوار ، اوربشی ، تماکو ، مرچ اوزیره کرل کیږی همدارازدوی په سیمه کی بادام ، انګور ، زردالو ، مڼی ، انځر ، انار ، توت ، او آلوچی پیداکیږی :

همدارازددوی په سیمه کی پیاز ، شلغم ، مولی ، ګازری ، نوری ، بینډی ، کدو ، بانجان اوپالك هم په پریمانه اندازه کرل کیږی :

پوښاك

دکاکړستان سیمه په کلتوری لحاظ ډیره بډایه اودپښتونخواد ډیرو سیمونه په تهذیبی ډګر کی وړا ندی ده . ددوی کراستی ، کمبلی ، پوستینچی اودچکن جامی ډیرشهرت لری .

دوی دلمځی دوله تو کرانو ځخه د پرښه کومی جوړوی . و یـل کیـږی چی ابدالی احمد شاه دځپلی واکمنی په وخت کی پوه ورځ د توبی په غره کی په ښکار کولو بوخت واوهلته یی د کوسی پـوښو کاکړوځخه ددغی جامی د نامه پوښتـنه وکړه دوی ورته وویـل چی داکوسی دی ، خواحمد شاه بابا وویـل چی په دغی جامی باندی بایدد (راحت جامی) نوم کیښودل شی (۱)

اوس ددوی د نارینه وو پوښاك نورو پښتنوته ورته والی لـری .

کرلاڼی

د پښـتنی قبایلوپه لړکی یوهم دکرلاڼی تو لنېز گروپ دی چی په بیـلو بیلو ښاخونـو ویشل شوی دی . دکرلاڼیو دپلرونواو نیکو نو په باب ډیر مختلف او بیل بیل افسانوی روایات موجود دی د مثا ل پـه توگه دلا زاك چـی د کرلاڼی پښتنو یوقوی ښاخ دی عقیده څرگند وی چی د کرلا ڼ پلارسید قاف نومیدچی په اتم پښت کی حضرت امام حسین (رض) ته وررسیږی.

د ختکو قبیله دکرلاڼی پلارهونی بولی اوشینکك عقیده لری چی کرلاڼی دکوم شهزاده زوی و . همدا رازدخوگیا ڼیو ښاخ عقیده څر گند وی چی دی د عبدا لـه اور مړزوی دی. دکرلاڼی داولادی نه ځینی خلك وایی هغه وخت چی کرلاڼ نومی (۲) ماشوم نوی دنیاته راغی نو په هغه ځای کی لښکریو ه شپه تم شوی او بیاله هغه ځا یه تللی و. دغه ماشوم داوسپنی تریوی کړا یی لا ندی و او بیاد عبداله نو می لـه خوا چی داور مړود قبیلی څخه وو موندل شو نو ځکه د کړا یی د نوم له کبله دکر لا ڼی نوم پری کیښودل شواو دداسی پیښی رامنځ ته کیدل د امکان نه لیری خبره نه ده . حیات افغانـی لیـکی چی : دپښتو په یوه پخوانـی کتاب کـی لیـکل شوی دی چی دغه هلـکك په اویدیځ ا فغا نستا ن کـی په ژمنی کلـی (قشلاق) کـی پیدا شوی واوعبداله اورمړد نارینه اولاد د نشتوالـی له کـبله کرلاڼ په زوېتوب ومانه او

(۱) حیات افغانی - ۳۶۶ مخ .

(۲) نوموړی اثر - ۴۵۵ - ۴۵۶ مخونه .

دهغه روژنه‌اوپالنه‌یـی و کړه چـی ورووستـه یـی دوه زامن دنیاته‌راغلل چی په یوه باندی یی کودی او په‌بل‌یی کـکی نوم‌ونه کیښودل (*) .

خودغه ټول‌دافسانوی روایتونو نه‌پورته بل څه‌نه‌دی. اروا ښادپوهاندعبدالحی - حبیبی «دافغانستان‌لنډتاریخ کی لیکی: « په‌پښتنی‌نسب‌نامه کـی دکرلاڼ یاکرلاڼی په‌نامه‌یوه بله څانـگه‌هـم‌شته‌چی‌دوی له‌هغودریونوروڅانـگو(غرغښت، بیټنی‌او سړه‌بن) سره خپلوی لری او سوچه پښتانـه دی (۱) . »

لنډه داچی کرلاڼی پښتنو پـه تاریخ کی مهمـه برخه اخیستی ده که څه هم د لودیانو دسلطنت په‌زمانه کـی په هندوستانـی پښتنو کی کرلاڼی قبیله غیرمعروفه وه ولـی دسوری کورنـی دواکمنی په‌وخت کـی دغـی‌قبیلـی‌دیرشهرت وموند اوددی شهرت باعث د دی قبیلـی یودوه نومیالـی غړی تاج خان او سلیمان خان ووچـی دجمال خان کرلاڼی زامن وو.

دپښتنوپه تاریـخ کـی په‌لومړی ځل دتاج خان‌اوسلیمان‌خان‌نوم‌ونه‌دشـیر شاه دجرنیلانوپه توگه دقنوج په جنگـث کـی‌لید لـی شو داجنـگ‌ث شیرشاه د مغولـی پاچا همایون پرخلاف گټلی و(۲)

دکرلاڼی ټولنیزگروپ پـه لاندنـیو قبیلـوویشل شوی دی چی نوموننه*یی دادی: دلازاك ،اورکزی ،منگل ، هنی ، وردك ، اپریدی ،ختیك ،محدراڼ ،اتمانخیل ، خوگیاڼی ، پربه ، عبدالرحمن یادرمـان ، ځاځی ، تـوری ، وزیـر ، مسید، لالی یالیلی وزیر ، گوربز ، دوړ ، تڼی ، بنوڅی ، بنگښ ، مقبل ،سبری ، مند وزی ، اسماعیل‌خیل ، زمـوخت (زمښت)اونـور .

دکرلاڼی په ټولنیزگروپ پوری د بیلوبیلوقبیلو ذکر به پـه مفصله توگه وشی اوپه ضمن کی به ددوی دنسب شجری هم پـه پوره ډول وکښل شی .

(*) زماپه‌عقیده کرلاڼی پښتانه هغه پښتانه‌دی چی دکرکیلی اوکرنی په‌چار و بوخت دی او له همدی کبله دکرلاڼی کلمه دکراوکرڼی سره اړخ لگولی شی . (لیکـوال)

(۱) پوهاند عبدالحی حبیبی ، دافغانستان لنډ تاریخ - ۱۸٤مخ.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ٦٤۰ مخ.

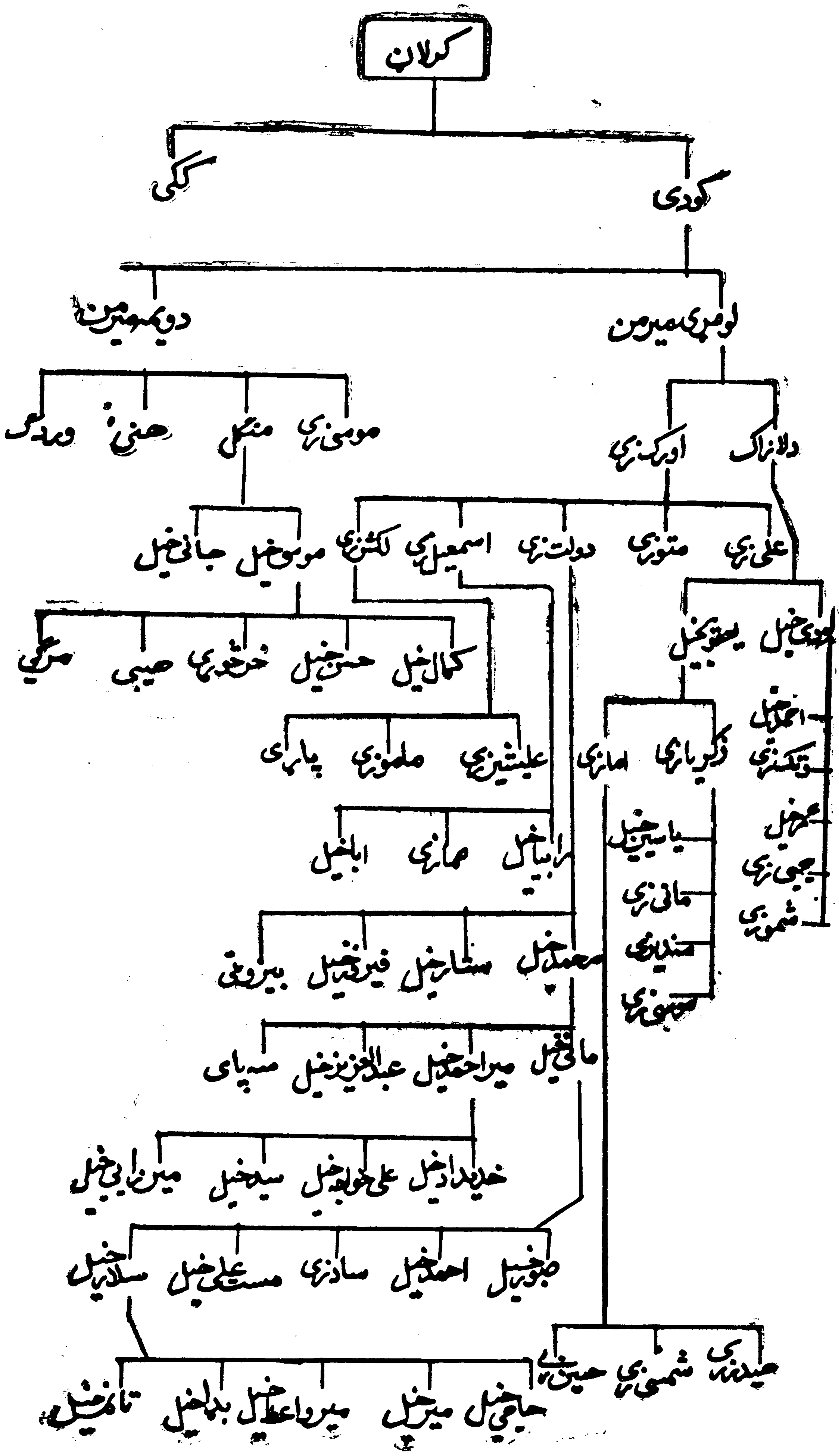
کرلان
ککی
کودی
دویمه میرمن
لومړی میرمن
موسی زی
منګل
حنی
وردګ
دلازاک
اورکزی
موسی خیل
جانی خیل
علی زی
متوزی
دولت زی
اسمعیل زی
لشکرزی
کمال خیل
حسن خیل
حیبی
لودی خیل
یعقوب خیل
احمد خیل
عمر خیل
یحیی زی
شموزی
علیشیرزی
ملموزی
ذکریازی
امازی
یاسین خیل
مانی زی
مندزی
ابا خیل
محمد خیل
ستار خیل
فیروز خیل
بیروتی
مانی خیل
میراحمد خیل
عبدالعزیز خیل
سپای
خدیداد خیل
علی خواجه خیل
سید خیل
احمد خیل
سادزی
مستعلی خیل
حیدرزی
شموزی
حسین زی
حاجی خیل
میرخیل
میرواعظ خیل
بدا خیل

کروخیل

د غلجیو احمدزیو یوه څانګه ده چې اکثره یې کابل په شا اوخوا خورد کابل، خاك جبار، چکری او دبت خاك په شا اوخوا کې ترسره وبې پوری میشته دی.

د کروخیلو قبیله په پنځو خیلو نوو یشله شوې ده او هغه دادي:

۱ـ عنایت خیل ۲ـ عبداله خیل ۳ـ دوران خیل ٤ـ شریف خیل ٥ ـ ولی خیل.

عنایت خیل چې د کروخیلو اکثریت او د مشرزوی اولاده او د شمیر زیاتوالی له کبله په پنځو کو چنیو څانګو یا خیلو نوبا ندی ویشل شوی د چې عبارت دی له: فتح خیل، رحمن خیل، دلور کورنی، د طلب کورنی اونذیر کورنی چې اکثریت یې د خاك جبار په علاقه داری کې استوګنه لری او یو شمیر په لوګر، کندز او تخار کې اوسیږی.

همدا راز شریف خیل هم په دوو خیلونو ویشل شوی دی چې فقیر خیل او ګودر خیل نومیږی. د نورو خیلونو په بوخه کې زه پوره معلومات نه لرم که چیری امکانات پیدا شول نوزه به پوره معلومات ترلاسه کرم او لوستونکو ته به زیاته رڼا پری واچوم:

کروخیلو دامیر شیرعلی خان له زمانی څخه دمخه په نیمه کوچې دول ژوند کاوه او ځمکې یې نه لرلې. په هغه وخت کې جبار خیل په هغه ځمکه او سیدل چې نن ورځ یې خاك جبار بولی همدا غه وخت چې د کروخیلو او جبار خیلو ترمنځ چې هغه هم غلجی پښتانه دی د ځمکو له کبله اختلافات رامنځ ته شول. ددغو اختلافاتو خبر امیر شیرعلی خان ته ورسید. هغه د کروخیلو او جبار خیلو مشران چې سعدالدین کروخیل او عصمت الله خان جبار خیل هم پکی شامل وو ورو غوښتل چې ددوی ترمینځ سوله وکړی چې د مولی په نتیجه کې دواړو خواوو دامیر دا امرومانه چې د خاك جبار ځمکې کروخیلو ته ورکړل شی او په بدل کې یې د ننګرهار ولایت په جوکان او حصارك کې جبار خیلو ته ځمکې ورکړل شی چې همداسې وشول. خرنګه چې کروخیلو په خپل مینځ کې ډیر یووالی درلودنو دامیر شیرعلی خان مقصد د اوچې په خاك جبار کې د انګریزی ښکیلاک ګرو په مقابل کې یو د فاعی کرښه تشکیل کړی او د انګریزانو په تګ ولو کې ښما له برخه

واخلي چې همداسې هم وشول . کروخیلو دانګریزي استعمار سره زیاتې جګړې کړې دي او د کابل په بالاحصار کې د کیونیاري په وژلو کې یې هم ستره ونډه اخیستې ده. په کروخیلو کې مشرتوب تل د عنایت خیلو د ښاخ د فتح خیلو په څانګې پورې مربوط وچې په دوو وروستیو پیړیو کې ددوی مشران داوو :

علي مدد کروخیل، د هغه زوی سعدالدین کروخیل د هغه زوی محمدرحیم کروخیل له هغه وروسته د سعدالدین کروخیل دوهم زوی محمد شاه کروخیل (چې په محمد شاه خان غازي) هم مشهور و بیا د محمد رحیم زوی بیرګـله حمرا خان کروخیل، د محمد شاه زوی کرنیل میرداد خان کروخیل اوله هغه وروسته د محمد رحیم خان دلمسیانو او میرداد خان دزامنو په لاس کې و.

د امیر عبدالرحمن خان په وخت کې کروخیل تبعید او فرار شول ځکه چې هغوی امیر عبدالرحمن خان ته بیعت ونه کړ. دوی د دو توی سیمې ته چې په تیراه کې موقعیت لري لاړل .دوی دامیر عبدالرحمن خان د پوځ سره په میرزکه او شینو ارو کې هم جنګیدلي خو د ماتې سره مخامخ شوي دي . هغه وخت چې امیرحبیب-الله خان دخپل پلار ترمړینې وروسته په کابل کې د چاروواګې ترلاسه کړې دوی ته یې فرمانونه ولیږل او دوی بیرته خپلې اصلي ځایونو ته راستانه شول چې د نوموړي فرمان تراوسه پورې هم موجود دي .

کروخیل اوس د کرهنې په چاروبوخت دي او یو شمیر یې دولتي ملازمتونه هم سرته رسوي . دوی دیر زړه ور او جنګیالي خلك دي .

کله چې دانګریزانو له خوا پر افغانستان باندې درې واري یرغلونه وشول نو کروخیلو ورته غابښ ماتـوونکي ځواب ورکـړ چې په خاك جبار کې یې ښه مثالونه موجود دي او آثاريې پاتې دي.

دلته باید یادونه وشي چې ددغې قبیلې مشران په نوموړو یادو شوو جګړو کې داوو : په لومړۍ جګړه کې سعدالدین کروخیل چې په سادو کروخیل مشهورو په دوهم ځل جګړه کې د سعدالدین کروخیل زامنو (محمدشاه خان غازي او محمدرحیم خان کروخیل)

چې د محمد شاه خان غازي په نامه یوه بدله هم ویل شوې وه چې بدله په لاندې ډول ده :

کوز له لندنه ګورکیان راغله
په پښتنو نځواکې یې حملې کړې
محمد شاه خان غازي ورماتې رسا لې کړې
د کړو خیلو په ځوانانو یې نارې کړې

غازي محمدشاه خان

ورونو ورا پاڅې په وطن یې سترګې سرې کړې
نو بیا پرې ځوانانو د توپکو سرې لمبې کړې
محمدشاه خان غازي چې الله اکبر نارې کړې
دپاجوړ او به یې بیا په وینو سرې کړې

غازي محمدشاه خان

په هغه ورځ باندې یې ورګډې رسالې کړې
له سینه پورې یې خیمې دوداولمبې کړې
لها نګریزانو نه یې میمې راستنې کړې
له پرنګیانو سره یې نرمې بیا پنجې کړې

غازي محمد شاه خان

دپرنګیانو په چونړیو یې حملې کړې
نو یې ورتښې بیا نو برې کړې
د مشهد یو دکلداریو یې ولجې کړې
د بابو ګانو خیټې یې څیرې په نیزې کړې

غازي محمدشاه خان

دپاجوړ له سینه یې پورې چې حملې کړې
دپرنګیانو یې پلټنې ورستنې کړې
دشنوزمریانو یې سواتیانو ننداري کړې

دگور کیانو په خیموبی ولولی کړی

غازی محمدشاه خان (۱)

کسایی

کسایی دکاکړو یو ښاخ دی چی دشال په دره کی آباد اومیشته دی ، خو احمدشاه ابدالی دادره د بلوڅو مشر نصیرخان ته دهغه دخدمتونو په بدل کی ورکړی وه او اوس دغه دره دبلوچستان یوه برخه گڼله کیږی (۲)

کوتـــی

دوی پـه اصل کی سیدان دی، خو اوس پـه وصلی تو گه له پښتنیو سره یو ځای شوی دی . ویل کیږی چـی دبیټ نیکه لمسی دو رسپون زوی ابراهیم یو د سیدزوی پـه زوی توب ونیواوهغه یی لوی کړچی د غه ماشوم کوتـی نومیده چی د کوتـی ښاخ هـم دده پـه نوم نومول شوی دی . هغه دابراهیم داصلی زوی دوتانی څخه نیمه برخه واخیسته نوځکه دبیتنی پـه قبیله کی وشمیرل شو. اوس هم دده اولادی تـه سیدان وایی اودبنو پـه ضلعه کی یوه سیمه د (کوتی سادات) په نامه بلل کیږی چی هلته دده نسل استوگنه لری اودوی بښی ، وجود اونورفزیکی جوړښت دبیتنی له نورو ښاخونوسره توپیر لری (۳)

کـــورم خیل

دوی هـم غلجی پښتانـه دی اوځانو نـه پـه سلیمانـخیلو ورگډوی . ددوی زیات شمیر دننگرهـاردولایت پـه مرکز دجلا ل آبـاد پـه ښار کـی استوگنه لری اوشمیر یی پـه نوموړی ولایت کی د۱۳۶۰ کال احصائیی له مخی د(۲۴۴۰) تنو په شاااوخواکی ښودل شوی دی (٤)

---

(۱) د کړوخیاو په باب معلومات می دمحترمی نوشیروان کړوخیل څخه ترلا سه کړل. (لیکوال)

(۲) دپښتنو تاریخ لومړی توك -۲۸ مخ .

(۳) حیات افغانی ۳۸۸ مخ.

(٤) معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولا یات سرحدی کشور. ۲۹مخ.

گـــاړی

پـه اصل کی غلجي پښتانـه دي . یو شمیر یی د ننګرهـار پـه ولایت کـی او یو شمیر یی دبغلان ولایت پـه شااوخوا کلیو کـی استوګـنه لـری .

ګاړی دننګرهـار پـه ولایت کی دحصارك غلجایی پـه اولسوالی کـی استوګنه لری پـه نوموړی اولسوالي کی ددوی شمیر د(۱۹۸۰) تنو پـه شااوخوا کی ښودل شوی دی . دبغلان ولایت دګاړو دشمیر باب می صحیح معلومات ترلاسه نـه شول. کړای پاتی ګاړی پـه خواره واره ډول استو ګنه لـری .

ګبـــری

دوی پـه اصل کی ترکلاڼی پښتانـه دي اودسالارزیو یو ښاخ شمیر ل کـیږی خود دوی پـه باب جلا جلا نظریی هـم موجودی دي . دځینو پـه نظر کله چی په شپاړسمی پیړی کی ترکلاڼیو دباجوړسیمه ونیوله دباجوړ پـه ګبور نـومی ځای ګبور یا کافران اوسیدل (۱) څه وخت چی ترکلاڼیو دګبرسیمه ونیوله دګبر او سید نکی یی مسلمانان کړل چی اوسنی ګبری دګبر داوسیدونکو اولاده داود ځینو په نظر څه وخت چی ترکاڼو دګبرسیمه ونیوله دګبر اوسیدونکی کافران دباجوړ شمال دانګام اونور دروته وتښتیدل نو په ګبر کی کافران پاتی نه شول. د باجوړ دځمکو ویش پـه وخت کی دسالارزو یوه خیل تـه دګبرسیمه پـه ویش کی ورسیده چی دوخت پـه تیریدو سره دغه خیل دسیمی پـه ارتباط دګبر یو په نامه سره شهرت پیدا کړ ددوی پـه نظر ګبری پـه ختـه سالارزی دي اماد ځای پـه ارتباط ورتـه ګبری ویل کیږی.

ګبری دسالارزو سره یو ځای دانګام تـه راغلی دي اود سالارزو سره یو ځای اوسیږی او اکثریت یی خپلی ځمکی لری .

سالارزی هـم ددوی تـه دسیال پـه نظر ګـوری همـد ارازد لغمـان ولایت دالینګار پـه دره کی ددغه ولایت مرکز تـه نژ ی هـم یو کلی دګبریـو پـه نامـه شته چی ممکن دوی هـم تر لاڼی واوسی :

---

(۱) دپښتنو تولنیز ، اقتصادی جوړښت (۲۲۹) مخ .

ګګیانی

دوی سړبني پښتانه دي او د اقبیله د خپلې مور په نامه په ګګیاني مشهوره ده. د روایاتو مطابق د شیخا او مرجاني د وه زامن وو. یو یې مند نومید چې اولاده یې یوسفزي او مندړ دي. د بل نوم یې ملک ؤ. ملک یوه لور درلوده چې ګاګۍ نومیده او د زیرکي په نامه یوه تن ور سره واده کړی و. د ده اولاده اوس په ګګیانیو سره شهرت لري. د ملک د زامنو اولاده د بره نه شوه او هغه هم په ګګیانیو کې ور ګډ یږي. په موجوده وخت کې ګګیاني د پېښور د ضلعې په دوآبه کې میشته دي د دوی ملکت تمځکه دوآبه وایي چې د دوو سیندونو تر مینځ واقع دي. د ګګیانیو لومړنی استو ګنځی غوره مرغی وه. دوی د خوارلسمې عیسوي پېړۍ په پیل کې کابل ته مهاجرت وکړ او په هغه وخت مرزا الغ بیګ د کابل حکمران و.

مرزا الغ بیګ په پیل کې د ښاخي خیلو په قبیلې ډیر مهربان و، خو په پای کې د ګګیانیو او یوسفزیو تر مینځ یې بې اتفاقي وا چوله او وروسته یې د ګګیانیو او خپل پوځ په ذریعه په دوی حمله وکړه او له دوی څخه یې ډیر کسان ووژل. یوسفزیو هم د مرزا الغ بیګ او ګګیانیو سره په جګړې لاس پورې کړ چې په نتیجه کې مرزا الغ بیګ سخته ماتې وخوړه مرزا الغ بیګ د سولې نه پرته بله چاره و نه لیده یوه ورځ یې د یوسفزیو څخه د پاسه (۸۰۰) اته سوه تنه مشران په داسې حال کې چې ټول یې بې وسلې کړي وو میلمانه کړل او د یوه تن ګګیاني چنګانو مې په مشوره یې ټول ووژل چې د دغو ملکا نو تر وژل کیدو. وروسته پاتې یوسفزي او خښکي د کابل او شا او خوا نه په ډیر بې وزلې حالت سره و شړل شول.

لږه موده وروسته ګګیانیو چې د یوسفزیو په مقابل کې یې د مرزا الغ بیګ مرسته کړې وه د مرزا الغ بیګ له لاسه د کابل نه په وتلو مجبور شول او هغوی هم ننګرهار ته راغلل.

کله چې د تیمورد کورنۍ طاقت مخ په زوال شو نو پښتنو تر پخوا ډیر اقتدار موندلی و. ددې په نتیجه کې غوریاخیل هم د دوی د لاسه په مهاجرت مجبور شول او مخ په شمال په خاښي خیلو پسې راروان شول. د دوی نه وړاندې د ننګرهار په علاقه کې ګګیاڼي او مهمنزي آباد شوي وو. د غوریاخیلو په راتلو سره ګګیاڼیو د خپل ځان له پاره د نوی علاقې د پیدا کولو هلې ځلې پیل کړې. تر کلانیو په دغو ورځو کې خپله یوه دله د حالاتو د معلومولو په غرض باجوړ ته ولیږله. ګګیاڼیو هم د دوی په سیالۍ کې خپل مهمې اشخاص ولیږل، خو د ترکانو له لاسه یې ماتې ومیندله او بیرته راستانه شول. کله چې د باجوړ نه یې لاس لنډ شو نو د مهمنزو په سلا او مشوره یې خپل سپین ږیري او مشران یوسفزو ته په ننواتې ورولیږل او د ملک احمد نه یې د استوګنې لپاره مځکه وغوښته. ملک احمد چې د خاښي خیلو تر مینځ یې اتحاد غوره باله نو د دوی ننواتې یې ومنله او دوی ته یې د دوی د استوګنې له پاره د دوآبې مځکه ورکړه

ګګیاڼیو ته چې د استوګنې له پاره ځمکه په لاس ورغله نو دوی دلې دلې او ټپې ټپې د کړپې له لارې د دوآبې ته راغلل او هلته میشته شول. کله چې ګګیاڼي په دوآبه کې میشته شول نو د دلزاکو سره یې داسې ناوړه سلوک غوره کړ چې ملک احمد هم پرې خپه شو او د دوی له مرستې نه یې لاس واخیست. همدا وچې د دې نه وروسته د دلزاکو او ګګیاڼیو تر مینځ د ګل بیلې په مقام چې د داودزو په علاقه کې یو کلی دی جګړه وشوه چې په دې جګړه کې ګګیاڼي د دلزاکو له خوا مات شول. د ګګیاڼیو دغه ماتې ملک احمد بیا قبایلي اتحاد ته مایل کړ او هغه د دلزاکو سره قطعي فیصله کول غوره وګڼل د دوی وجه داوه چې د دلزاکو له دلاسه د یوسفزي هم په تنګ وو. همدا وچې ټول یوسفزي مندړ، ګګیاڼي، مهمنزي، اتمانخیل او ګدانه په یو سلا او مشوره یو لښکر مرتب کړ او د دوارو قبیلو تر مینځ د کاټلنګ او شاه بازګړي تر مینځ جګړه وشوه. دا خونړۍ روږه په قول په دې جګړه کې اتمان خیلو ډیره میړانه ښکاره کړه او د دلزاکو ماتې وخوړه او س ګګیاڼي د پیښور په ضلعه د دوآبې په زمکه کې میشته دي. (۱)

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې -۳۲۳ مخ.

گـندا پور

دگنداپوردمؤرث اعلی (لوی‌نیکه) نوم ستوری یاستوریانی دی چی‌دوی په اصلی توگه‌سړبن په توالنیز گروپ کی شامل دی. ستوری یاستور یانی پنځه زامن درلودل چی نومونه یی دادی : شیخی ، مریړی ، تری (گندا پور) ، امرا او هم‌ړچی په دوی کی دامرا اولاده دپلار په نامه په‌ستوریانی سره مشهوره ده اودپاتی‌څلورو وارو اولاده په گنداپور سره شهرت لری . (۱)

گنداپور په پیل کی پووندە اوکوچیان وو په ژمی کی به د امان ته راتلـل او په دوبی کی به بـیا افغانستان ته تلـل .

ویل کیږی‌چی په پیل کی دستوری ټول ښا خونـه دلویـد یـځ افغانستان پـه ستریانی (څاه) نومی ځای کی چی دکند هار نه اووه منزله شمال ختیځ ته‌پروت و استوگنه درلوده اودستوری له ټولو زامنودجملی نه تری (گـنداپـور) ښایسته و په‌هغه‌باندی‌دشیرانی‌دقبیلی‌دمشریوه‌پیغله‌لورمینه‌شوه‌دهغه لوردخپل مورا‌وپلاردله خوښی‌نه‌پرته‌دگنداپورکورته‌ورغله. کله چی‌گنداپور، ددغی‌نجلی‌ښاایست‌ولیدنو ځان‌ته یی‌دهغی‌دنکاح کولونیت‌وکړ ،خودگنداپورپلارستوری اودهغه‌نوروورو نو دی‌ددغه کارڅخه منع کړاوله گندا پور نه‌خپه‌شول‌اودهغه سره بی‌له خبروا‌و نـژ ـ دیوالی‌څخه‌ډډه وکړه له دی کبله گنداپورپه ستوریانی (څاه) کی‌دخـپلو‌وروڼو اود پلارنه‌مرور او په تردی نومی‌ځای کی چی‌دستوریانی (څاه) نه دوه لندمزلونه واټن لری استوگنه غوره کړه اوپلار یی‌هغه تـه د گنداپوریعنی‌د(خراب زوی) لقب ورکړاودا دگنداپور دتسمیی وجه‌ده‌چی دتری په ځای ورته استعما لیږی. لنډه دا چی گندا پور په‌تردی‌نومی‌ځای کی‌استو گنه‌غوره کړه. دی‌دکرنی په چارو بوخت او کاریزونه یی‌جوړ کـړل .گندا پـور دخپلی هغـه میر منی نه‌چی په‌مین توب‌سره‌یی‌واده کړی وه دد ریو زامنو خاوند شوچی ابراهیم ، حسین او عمران

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی -۳۹۷ مخ .

نومیدل اوځلورم اولاد یې یوه لور وه چې (خوبی) نومیده او د بلې میرمنې نه یې د یعقـوب په نامه ځلورم زوی جهان ته راغی . گنداپو په تر دې کې مرشو او تر هغه وروسته د هغه زوی ابرا هیـم د گنداپور یانو مشر وتا کل شو . کلـه چې د شیخي ، امرا اومریړی اولادې دگنداپوردنسل اوشتو زیاتوالی او پرمختګ ولیدنو په ستور یانـې (شاه) کې یې خپلـه استوگنـه پر یښوده او پـه تردې کـې دگنداپور یـانو سره یـو ځـای میشته شول چې تـر دې وروسته دو ی پـه گـته اوتاوان کې سر ه شریـک شول (۱)

د شاه جهان په زمانه کې د مرو تواود ولت خیلو تر مینځ یـوه جګړه وشوه چې مروت پکې غالب اودولت خیل دتانک نه په وتلومجبورشول . ددولت خیلولوی خان خان زمان دگنداپور نه د مرستې غوښتنه وکړه او مروت یـې دخپلې سیمې نه وشړل . د فتحې نـه وروسته د خان زمان پـه غو ښتنه گنداپوریان دروهړی په سیمه کې استوگن شول . دگنداپورشمال ته دولت خیل ، جنوب ته یـې میاخیل ، لـویدیـځ ته یې د سـلیمـان غـر او لمـرخـا نـه تـه یې دیـره اسماعیـل خان موقعیت لـر ی ،(۲)

د دوی مشهور خیلو دادی : ابراهیـم زی ، حسن زی ، موسی زی ، یعقوب زی ، رانی زی ، خوبـی زی اودرې پلاره .

د دوی داستو گنې سیمې دادی :

۱ـ کلاچی : چې د گنداپور یانو دمشر بارا خان په وخت کې آبادشوی دی.

۲ـ تـکواره : دعمران زیو گنداپوریانو دآزادخان دخانـې پـه وخـت کـې آبـاده شوی ده.

۳ـ لونی : چې دسلیمان دغره په ختیځولمنو کې دلونی دویـالې پـه غـاړه موقعیت لرې اوداغرنی ویاله دگنداپوریانودسیمې دځمکو دخړو بولوله پاره ډیره گټوره ده.

---

(۱) حیات افغانی ـ۶۱۵ـ۶۱۶ مخونه .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ۱۳۹۸ مخ .

٤ـ مدی: چې د دیره اسماعیل‌خان دلاری په پورتنی برخه کی موقعیت لری.

٥ـ روهړی.

٦ـ کوټ ظفر.

کسبونه یې: گنداپوریان په عمومی دول په سوداگری او د کرنی په چارو بوخت دی. دوی په خپلو کسبو نو کی ډیر زیات زیار کښی دی. دگندا پوریا نو سوداگران په ژمی کی هندوستان او په دوبی کی لویدیځ افغانستا ن ته تګ او راتګ کوی. غوره حاصلات یی غنم، جوار، اوربشی او باجری دی. (۱)

گوربز

که چیری دنسب شجره په غوره سره وگورو نو تری ځرگند ه یه شی چی گوربز هم دکرلانی پښتنو په تولنیز گروپ کی شامل دی اود وزیرو یو ښاخ شمیرل کیږی. ویل کیږی چی دوزیرود قبیلی لوی نیکه وزیر دسلیمان زوی دوه زامن درلودل چی لالی او خدری نومیدل. خدری چی دوزیر مشر زوی و ددری زامنو خاوند و چی ترټولو نه یی کوچنی زوی مبارك نومیده چی بیاد مبارك زوی گوربز واو دهغه اولاده په گوربز وسره مشهوره ده.

که څه هم گوربز دوزیرودقبیلی یو ښاخ دی، خواوس دسیمی اورواجونو له کبله داسی سره جلاشوی دی چی ددوی ذکر دپاتی وزیرونه په جلادول سره کیږی. په پیل کی گوربز د مسعودو (مسیدو) و زیرو سره یو ځای ددوی د غره په شمالی برخه کی میشته وو لکه چی د شکتو په دره اودبابر و په غره کی تراوسه پوری هم ځینی پخوانی سپین زیری وزیر دگوربزودو خت داو بودوبالاو کودرونونښی نښانی ښیی. تقریباً د دوه سوه کلونو څخه زیاته موده تیره شوی ده چی دغه خلك له دغه ځای نه خارج شوی او د تللو سبب یی د ابسودل شوی دی

(۱) حیات افغانی ـ۶۲۴ـ۶۲۵ـ۶۲۶ مخونه

چې دګبر په غره کې لومړی د بیټنیو دوړګاړي ښاخ استوګنه درلوده . وروسته بیا ګوربزو پر دوی یرغل وکړاو ګبر غریسې ترې ونیو . تر هغه وروسته لکه چې د بیټنیو په حال کې لیکل شوي دي د بیټنیو د کجین ښاخ پر دوی یرغل وکړ او تر سختو جګړو وروسته د ګوربزو قبیلې ماتې وخوړه او دګبر غر بیا د بیټنیو لاس ته ورغی او څرنګه چې ګوربز په جګړو کې کمزوري شوي وو نو له دې کبله د وزیرو دسیمې په لویدیځو او شمالي څنډو کې دخوست دسیمې دجنوب ختیځ او ددوړو دسیمې په شمالي لویدیځو غرنیو سیمو کې میشته شول. د دوی په دغه غرنۍ سیمه کې دژمي په دوو میاشتو کې واوره اوري .

ګوربز ډیر غریب، خو جنګیالي خلک دي. دګوربزو پوښاک او دود او دستور اکثره دخوست دسیمې دنورو اوسیدونکو قبیلو په شان دي. خو ددوی فزیکي جوړښت، بڼې، څیرې او رنګونه دوزیرو په شان دي. ګوربز دنورو وزیرو سره په ګډه او تاوان کې شریک نه دي، خو هغوی خپل ورو بهګڼي. دوی پخوا دوزیرو په نرخ باندې عمل کاوه، خو اوس نوموړی نرخ ددوی له خوانه عملي کیږي (۱)

په حیات افغاني کې ددوی د وسله والو کسانو شمیر (۱۰۰۰) تنه ښودل شوی دی . دوی عموماً د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي، خو ځیني یې دسوداګرۍ کارونه هم کوي.

ددوی شمیر د(۱۱۰۰۰) تنو په شاوخوا کې ښودل شوی دی او په اوسني وخت کې د(زودین او نصرالدین) په دوو ټپوویشل شوی دی(۲)

خوراك یې :

ګوربز اکثره دجوارو، غنمو، ژدنو، کرتو، شیدو، مستو، کوچو او پیروي څخه استفاده کوي، خو د خلکو عمومي خوراك یې جوار دي چې د میزان دمیاشتې نه د جوزا تر میاشتې پورې یې خوراك دوام کوي.

(۱) حیات افغاني ـ ٤١٤ـ٤١٥ مخونه .

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ـ٦٩ مخ.

میوې یې:

دګوربزو په سیمه کې متاك (چارمغز)، مڼې، زرد آلو، انګور، آلوچې، توتان، ګورګورې، پورګې او ممانې ډېرې پیدا کیږي چې ددغو میوو څخه یې ځینې تازه او ځینې یې په وچ ډول مصرفیږي.

جامې یې:

دګوربزو د نارینه وو جامې د پښتنو وزیرو په شان دي، خو دښځو جامې یې د نورو پښتنو سیمو د جامو نه ډېر توپیر لري. دښځو کمیسونه یې عموماً د (۱۰) مترو نه نیولې تر (۲۰) مترو پورې ګڼ وي. همداراز دوی سره، سپین او تور ټیکرې هم په سر وي. همداراز ددوی ښځې د مزرو څپلې په پښو کوي.

لاسي صنعت:

دوی دمزرونه ښکلې ټوکرې ګانې (شکرونه)، پړې، څپلې، ترنګړ، دکټ بوټ او دڅروښي کټې جوړوي.

دګوربزو مشهور کلي دا دي: خانډېر کلي، بګي خیل، ملایانو کلي، د پښانو کلي، شهید کلي او نور ..... (۱)

- ګوربز
  - نصرالدین
    - کاوی خیل
    - ګللک خیل
  - نی زی خیل
    - ضیاوالدین یازودین
      - بیبا خیل
      - ګنډی خیل (۲)
    - نواب خیل
    - ژونوال

---

(۱) دافغانستان د علومو د اکاډمي دژبو او ادبیاتو دمرکز دعامي غړي محترم محقق میراحمد (ګوربز) شفاهي توضیحات.

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل و لایات سرحدی کشور (۷۰) مخ.

لالی یالیلی وزیر

لکه چی دنسب د شجری نه څرګندیږی لالی د خدری ورورو اودو زیرو دقبیلی یوښاخ شمیرل کیږی چی دخپلی قبیلی دپاتی برخی نه رابیل شوی (۱) اودسپین غره په شمالی اولویدیځه برخه کی اوسیږی اوددوی دلیږدېږه باب داسی ویل کیږی چی لالی د وزیرزوی دخپل پلارسره دشوال په غره کی اوسیده چی په ناڅاپی توګه دهغه دلاسه دشیتلك داولادی څخه کوم یوتن ووژل شو . په دغه وخت کی دی د بدل اخیستلوله ویری دخوګیانیو سیمی ته لاړاو هلته یی وا ده هـم وکـړ (۲) تاریخ حیات افغانی دلالی یالیلی وزیروشمیرپه هغه وخت کی (۵۰۰۰) تنه ښودلی دی.

لوانی (لوحانی)

دوی هم لودی پښتانه دی اودنسب شجری له لیدلو نه داسی جوتیږی چی د اسمعیل زوی لوحان له خپلودوومیرمنو نه شپږزامن درلودل ویل کیږی چی دده اصلی نوم نوح وچی وروسته په نوحان یالوان سره شمهور شواود هغه اولاده د لوانی په نامه سره یادیږی، خو پښتانه یی په خپلو ورځنیوخبرواترو کی دلوحانی، نوهانی یالوانی به نامه سره یادوی (۳)

دلوانی دلومړی میرمنی نه چی شیری نومیده د مروت په نوم یو زوی نری ته راغی چی اولاده یی دمروتو په نامه سره یادیـږی. دمروتودقبیلی ځینی خلکوله سپین لوانی هم هم وایی .لوانی دخپلی دو یمی میرمنی نه چی توری نومیده پنځه زامن درلودل چی اولاده یی دتوروولوانیو په نامه سره یادیږی (٤)

دوی اکثره په شلګر، اندړ، قره باغ ، کلات او کندهار کی په خواره واره دول اوسیږی . ددی قبیلی ځینی خلك په بدخشان اودافغانستان په شمالی ولایتونو کی هم استوګنه لری.دوی اکثره دځمکوخښتنان دی، زیات شمیرخلك یی سوداګری هم کوی نوځکه شتمن دی . ددوی څخه (۵۰۰) کوره په شلګراو(۳۰۰) کوره

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکی ۱۳۹۵مخ.

(۲) حیات افغانی ٤۱۵ مخ.

(۳) نوموړی اثر ٤۳٤ - ٤۳۵ مخونه.

(٤) پښتانه دتاریخ په رڼاکی ۱۳٤۷ - ۱۳٤۸ مخونه .

په قره باغ کې استوګنه لري (۱) ددوی یو شمیر د بلوچستان په دکی او سږوی کې هم استوګنه لري .

دلوانی ابن اسمعیل دنسب شجره

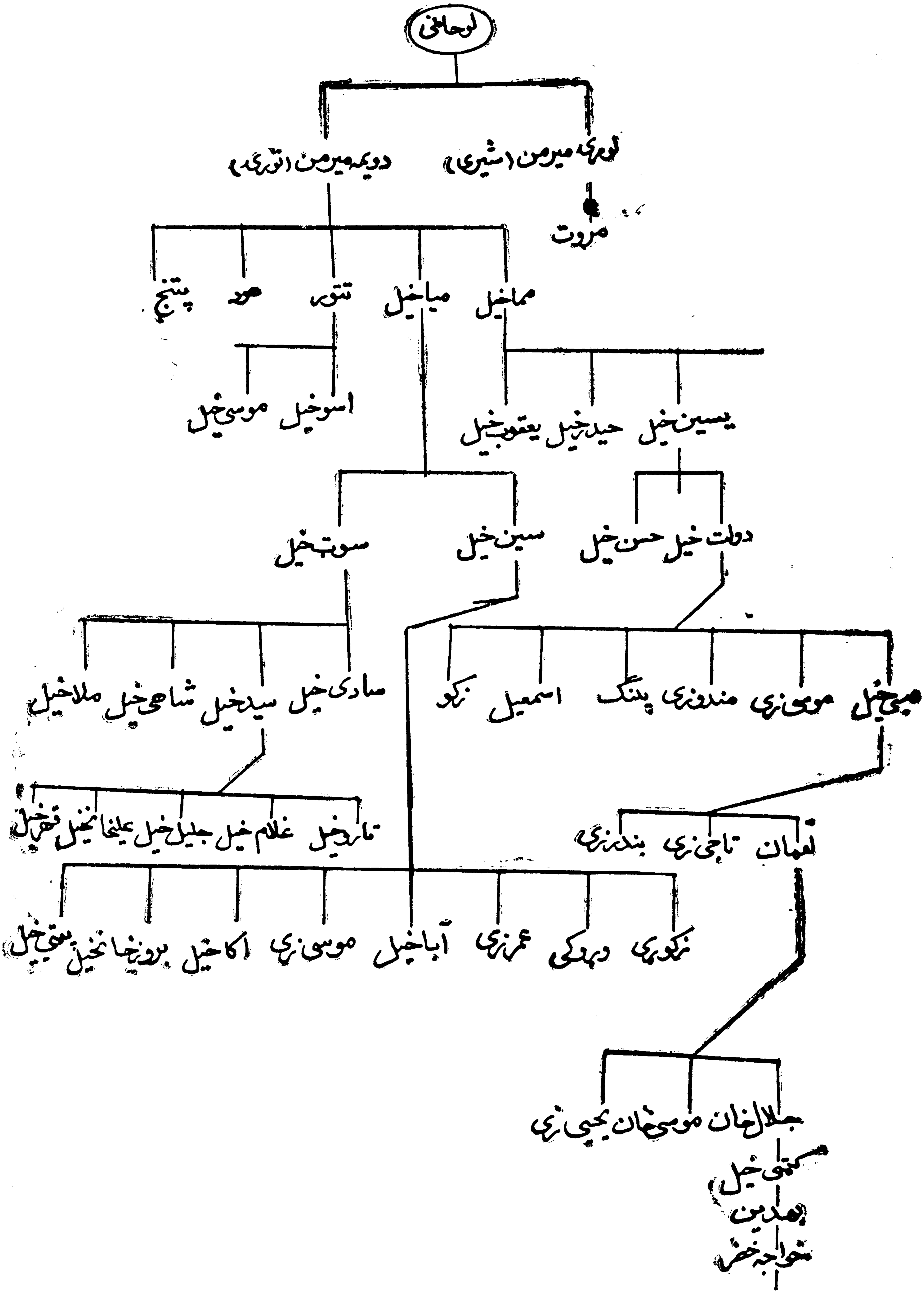

(۱) پښتوا و پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی ۴۵۶ مخ .

لودیان

دوی په اصل کی متوزی پښتانه دی. ددغی قبیلی لوی نیکه ابراهیم نومید چی په لودی سره مشهور وچی دشاه حسین غوری زوی و. بیټ نیکه چی دمخه یی ذکرد بیټنیو په ردیف کی شوی دی خپله لور بی بی متو شاه حسین غوری ته ورکړه چی دهغی نه دوه زامن پیداشول چی دیوه نوم غلجی او دبل نوم ابراهیم و چی وروسته په لودی سره مشهور شو.

داسی روایت موجود دی چی یوځل کله چی شیخ بیټ له کلی څخه بیرته دخپلی استوګنی غره ته ستون شو نو خپلی میرمنی ته یی وویل چی بسم الله کړه او د پخوانی نغری څخه اورو باسه او دوی پخه کړه او ماته یی راوړه څو چی زه یی پخپله وویشم او راته څرګنده شی چی زما دلمسیانو د جملی نه کوم یو بختور دی کله چی یی دوډی پخه کړه نو د بی بی متو کوچنی زوی (ابراهیم) هغه دوډی په چالاکی سره واخیسته او شیخ بیټ ته یی راوړه بیټ نیکه خورشحاله شو او ویی ویل چی ابراهیم لوی دی چی له هغی ورځی نه ابراهیم دلودی په نامه سره شهرت ومونډ چی دده اولاده دلودی او لودیانو په نامه سره یادیږی (۱) چی اولاده یی د سیانی، پرانګی، نیازی، لوانی، دوتانی، سوری او مروت څخه عبارت دی. په افغانستان کی د لودی د زوی سیانی داولادی نه دلوانی خانګه دنورو خانګو په سبب هم دشمیر هم داستعداد او هم دشتمنی له مخی برتری لری چی اکثره په شلګر، اندړ، قره باغ، کلات او کندهار کی په خواره واره ډول استوګنه لری. ددوی څخه وروسته نیازی په لود یانو کی دوهم مقام لری (۲) دهندپښتنی وا کمنان بهلول لودی، سلطان سکندر لودی او سلطان ابراهیم لودی دلودی پښتنو د جملی څخه وو.

---

(۱) حیات افغانی ۳۹۲ مخ.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ۱۳۴۷-۱۳۴۸ مخونه.

د ابراهیم لودی بن شاه حسین غوری د نسب شجره

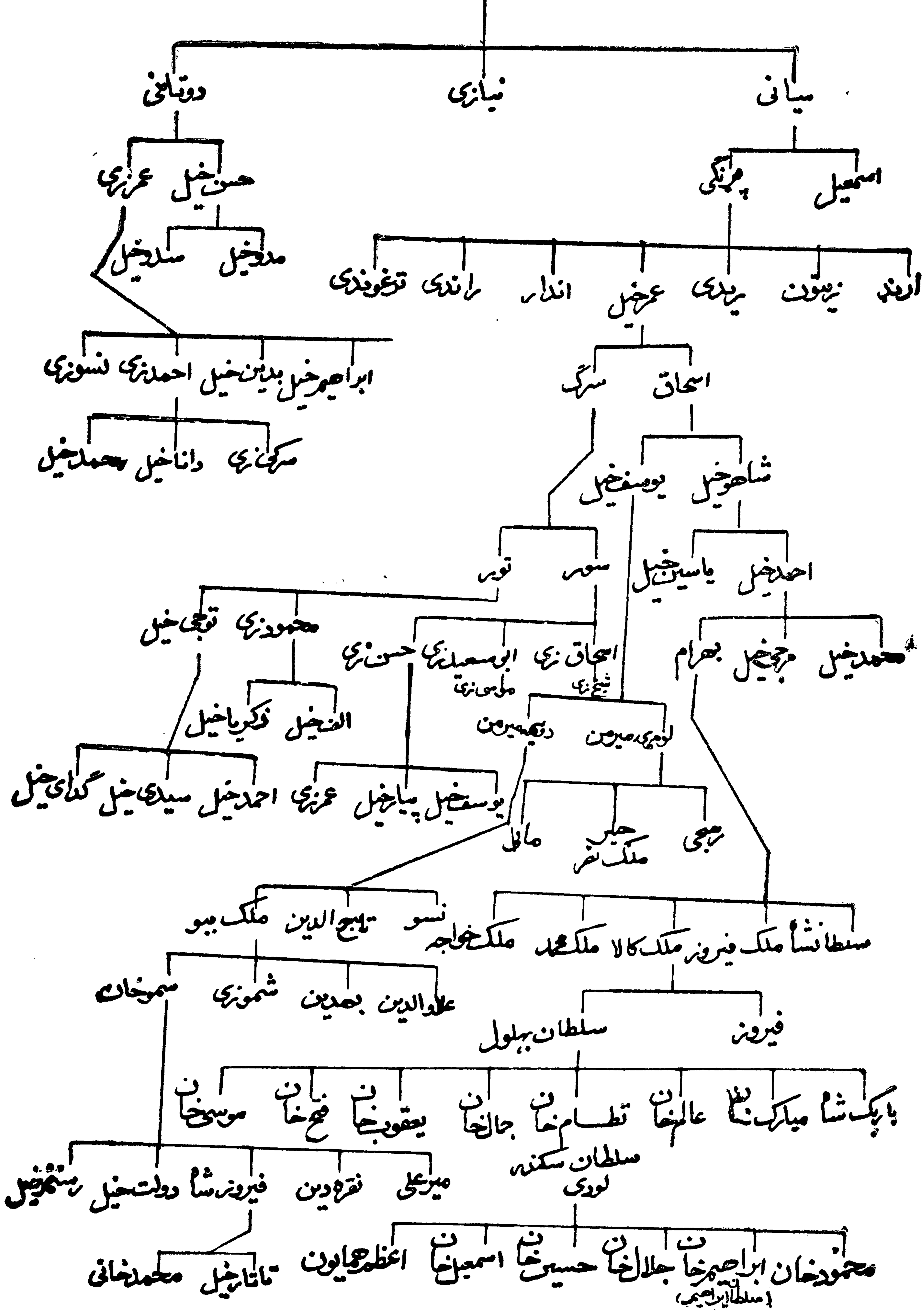

لودين

دوی غرغښتي پښتانه دي. ددوی اکثریت دننګرهار په ولایت کښی استوګنه لري. په کندهاراودکوټی په شاوخوا کښی هم یوشمیر اودینان میشته دي دلودین قبیله دننګرهار دولایت دکادمی او کوزکونړ په اولسوالیوکښی او سیزی چی په نوموړی ولایت کی ددوی شمیرد۱۳۶۰ کال د احصائیی له مخی (۱۱۸۹) تنه ښودل شوی دي (۱) ددوی یو شمیر دغلجیو په سیمه کی په خوارهواره دول ژوندکوي.

ماکو

دوی سړبني پښتانه دي او ددرانیودپنج پای په ښاخ پوری اړه لري. ددوی دوګړو شمیر ډیرلږدی. ددوی یوشمیرپه کندهار اویو شمیریې دنورزیو سره یوځای میشته دی (۲)

ددوی یوشمیر دهرات په ولایت کی هم استوګنه لري . په کندهارکی ددوی شمیر(۱۵۷۴)تنه ښودل شوی دی چی دنوموړی ولایت ددامان او ارغستان په اولسوالیو کښی استوګنه لري . همدارازدماکو دقبیلی هغه برخه چی په هرات کی استوګنه لري. دانجیل، کشکک اودکرخ په اولسوالیو کښی میشته ددی . په هرات کښی ددوی شمیر(۲۶۸۸) تنه ښودل شوی دی .

په ټول افغانستان کی دماکودقبیلی شمیرد(۶۲۶۲) تنوپه شاوخوا کښی دی (۳).

مامونډ

ددوی دسړبن په ټولنیز ګروپ کی شمیرل کیږی او دښاخی خیلو دترکاڼی (ترکلاڼی)په قبیلی پوری اړه لري .

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۱۰ مخ.

(۲) حیات افغانی -۱۲۸ مخ .

(۳) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور -۱۰-۹۳-۱۰۹-او ۱۱۰ مخونه .

ماموند په‌لومړي سر کي په‌دوو مهمو ښاخونو ویشل کیږي.

۱- لوی‌ماموند: چي کاکازي هم ورته وایي.

۲- واړه ماموند(۱)

دماموندولوی اکثریت په‌باجوړ کي اوسېږي. ددوی ختیځ‌ته سالارزي؛ شمال ته‌یي دانګام؛ شمال‌لویدیځ‌ته‌یي دشوړتن‌اومروري دري؛ لویدیځ‌ته‌یي چارمنګ اوجنوب ته‌یي دښار ریاست‌پروت‌دی. لوی‌ماموند دماموندوسیمي په‌جنوب‌ختیځ اوجنوب‌لویدیځ‌ته‌اوواړه‌ماموند دماموندوشمال‌اوپه‌لویدیځ کي میشته‌دي. په ختیځ کي‌دلویوماموندواوسالار زوترمینځ برید (حد)دملا سیدغر دی او دلویو اوواړو ماموندوترمینځ برید لوی خوړدی (۲)

دلویوماموندودخیلونونو مونه‌دادي: مسعود خیل، عمرخیل، یوسف خیل، سلیمان خیل او خلوزي.

دوړوماموندوخیلونه‌دادي: بروزي، اوریازي‌اوبرم کازي.

دلویوماموندوځیني خیلونه‌دمروري په‌دره کي‌هم‌استوګنه‌لري.

دوړوماموندوځیني خیلونه په‌شوړتن، دانګام‌اود پیچ دري په‌وتړپورکي میشته دي او برسیره پر دې دماموند وډیرشمیر کورونه دکونړو لایت په‌سیمه کي هم پراته دي. واړه ماموند دسالار زوځخه وروسته دانګام ته راغلي‌دي. دوی دجنوب له‌خوا دمړځایونوپه‌ځه دګوریګا غرونوته راوختل اودلته یي بانډي جوړي‌کړي. دمالداري سره یي دګوریګا په دره کي ځمکي واخیستي اودلته‌میشته شول. دګوریګاماموند دځمکوالي ځخه پرته‌رمي هم لري (۳) په ماموندوکي اوبه لږي دي. اکثره ځمکي یي للمي دي.

د لویوماموندوکلي‌دادي: غاښي، شبنټر، ذکي‌کتورت، ګیري، زري اوترخو.

---

(۱) پښتانه لومړی توک ۷۳ مخ.

(۲) دپښتنو تولنیز - اقتصادي جوړښت ۲۲۵ مخ.

(۳) دنوموړي اثر -۲۲۶ مخ.

دوړو مامونډو کلی دادی: خپری، موضی، کګی، وړوکی خرکی، بانډه، شاهی تنګی، لوی خرکی، بډان، دمه دوله، او دبر .

کرنه: دمامونډو ځمکی په عمومی صورت غنم، اوربشی، نسلک او مشنګ کوی ځکه چی للمی دی . دمامونډو هوا معتدله ده په کومو ځایونو کی یی چی دچینو اوبه شته نو هلته دشفتالو، توتانو او مالتې و باغونه شته (۱) په باجوړ کی دمامونډو شمیر (۸۰۰۰۰) او د افغانستان دکونړ په ولایت کی ددوی شمیر (۱۸۳۹۱) تنه ښودل شوی دی (۲)

متون

دمتون سیمه دخوست دبازار شمال ته موقعیت لری . متون په اصل کی دکوم قوم یا قبیلی نوم نه دی، بلکی دیوروحانی شخص نوم دی چی دمتون دغونډی په سرښخ دی او دهغه په سبب دوی د متونو په نامه یادیږی.

په متون کی د پښتنو مختلفی قبیلی سره یو ځای شوی او د یوه قبیلوي واحد په توګه رامنځ ته شوي دي چی هره برخه یی دوناړی په نامه سره یادیږی .

دمتون والو شمیر (۸۰۰۰) تنو ته رسیږی (۳)

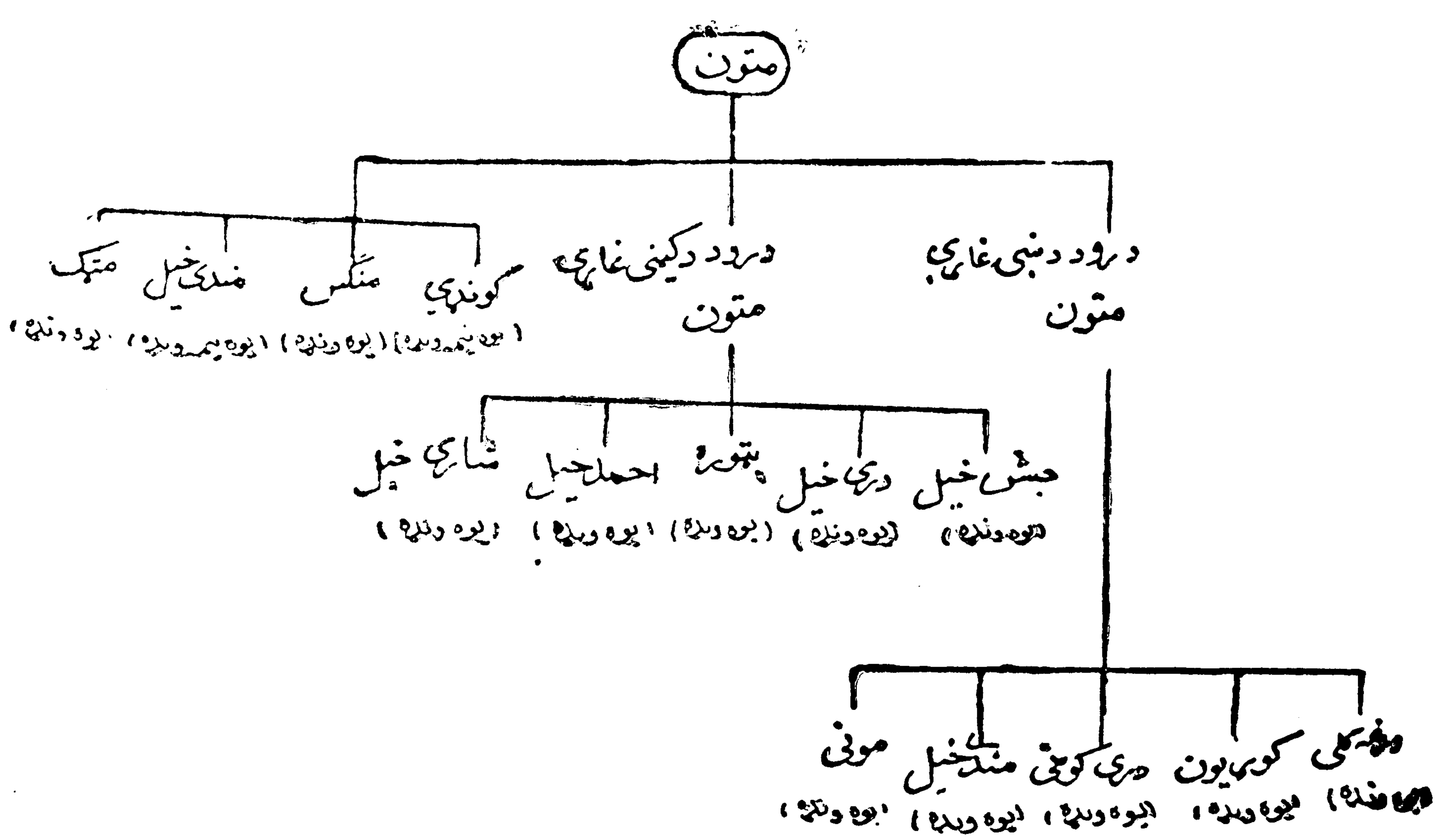

(۱) محمد صفدر سالارزی، پښتانه لومړی توک، کابل - ۱۳۴۹ کال ۷۴ مخ .

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان - ۱۱۹ مخ.

(۳) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۶۵ مخ .

متی زی

دوی سړبني پښتانه او په غوریاخیلوو رګډیږي .ویل کیږي چې شیخ متی دشیخ عباس زوی دعمر لمسی او دخلیل کړوسی و.خلیل دغوریا او غوریاد کندابن خرښبون زوی و چې دحضرت سړبن قدس الله سره له زامنوڅخه و.

دپټې خزانې په روایت شیخ متی په(٦٢٣ه) کې زیږیدلی اود پنځه شپیتو کلونو په عمر دترنک پرغاړه وفات شوی دی او په هغه غوندی ښخ دی چې کلات بالهشي .

وروسته دده اولادی په لیږدپیل وکړاو په پیښور او بدنی کې میشته شول چې دهغوی څخه لوی لوی پښتانه راووتل (١) دده اولاده اوس دمتی زیو په نامه یادیږي اوپه پښتنو کې یوه مشهوره قبیله ده .یوشمیر متی زی په زابل اودغزنی په شلګرکې هم استوګنه لري .

محمد زی

که چیری د نسب شجره په غور سره وګورو نوڅرګنده به شي چې محمدزي د سړبن په تولنیز ګروپ کې شمیرل کیږي . دوی په اصل کې دزیرك دښاخ دبارکزیو دڅانګی څخه دي.

لکه چې دابدالیانو په مبحث کې وولوستل د پوپلزیو په ښاخ کې دسدوزیو قبیلی د١٧٤٧ع نه تر ١٨١٨ع کاله پوری په افغانستان کې واکمني درلوده په ١٨١٨ع کله چې وزیر فتح خان مړشو نو دسدوزیو او محمدزیو ترمنځ دتخت په نیولو جګړی رامنځ ته شوې .

دمحمد زیو په کورنی کې دپاینده خیلو کورنی مشهوره ده چې دحاجی جمال خان نه پیل کیږي.حاجی جمال خان دنادرشاه افشار په پوځ کې سردارو . کله چې نادرشاه افشارله منځه لاړنو دافغانستان دتخت دتر لاسه کولو له پاره دی دیر امید وار واوحقیقت هم دادی چې دسدوزو د حکومت په زمانه کې د حکومت په چارو کې ده ډیرلاس درلود .

---

(١) پټه خزانه، دکابل چاپ -١٣٥٦ کال-١٢ مخ .

دمحمد زود حکومت مؤسس او ینسټ ایښودونکی امیر دوست محمد خان دی چی په (امیر کبیر) سره هم شهرت لری او د سردار پاینده خان کشرزوی د ی .

دافغانستان حکومت ددوست محمد خان په کورنی کی د ۱۹۲۹ ع کاله پوری دوام وکړ او دویم ځل دسقاو د زوی تر ماتی وروسته په ۱۹۲۹ ع کال کی هغه وخت پیل کیږی چی نادر خان د چارو واګی په لاس کی نیسی .

تر نادرخان وروسته دهغه زوی محمد ظاهر شاه او په هغه پسی محمد داود حکومت کړی دی چی د ۱۹۷۸ ع کال په اپریل کی دد غی کورنی سلطه له مینځه لاړه .

محمدزی دافغانستان په بیلا بیلو برخو په تیره بیا په کابل ، کندهار ، هلمند ، هرات او ننګرهار کی استوګنه لری . دوی ته عوام خلک سرداران هم وایی .

د دوی داستوګنی ځایونه :

لکه چی دمخه موږ ویل دوی دافغانستان په بیلا بیلو ولایتونو کی اوسیږی چی دلته په هر ولایت کی ددوی داستوګنی ځایونه ښودل شوی دی او هغه دادی : .

۱ـ دکندهار په ولایت کی :

دکندهار په ولایت کی دوی دکندهار په مرکز دمیوند ، پنجوایی ، ارغنداب ، ارغستان او معروف په اولسوالیو کی استوګنه لری چی دکندهار په ولایت کی ددوی ټول شمیر (۳۲۳۸۷) تنو ته رسیږی (۱)

۲ـ دننګرهار په ولایت کی :

دننګرهار په ولایت کی دوی دننګرهار په مرکز دجلال آباد په ښار دکامې ، سره رود او خوګیانیو په اولسوالیو او بهسود و په علاقه داری کی استوګنه لری .

دننګرهار په ولایت کی د دوی شمیر د (۹٤٥۰) تنو په شا او خوا کی ښودل شوی دی (۲)

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ـ ۹۱ـ۹۲ مخونه .

(۲) نوموړی اثر ۲۷ـ۲۸ مخونه .

۳ـ دهلمند په‌ولایت کی:

دهلمند په‌ولایت کی دوی‌دهلمند په‌مرکزاودنهرسراج اوناد علی‌په‌اولسوالیو کی استوگنه لری او شمیریی په نوموړی و لایت کی (۵۰۱۶) تنه ښو دل شوی‌دی (۱)

٤ـ دهرات په ولایت کی:

په‌هرات کی د دوی اکثریت داوبه په اولسوالی کی استوگنه لری .چی ددوی شمیر(۹۸٤) تنو ته رسیږی .

۵ ـ دارزگان په ولایت کی :

دا رزگان د ولایت‌په‌مرکزکی تقریباء (۲۰۰) تنه محمد زیان میشته دی . همدا راز یوشمیر محمد زی د کابل او لغمان په ولایتو نو کی هم استوگنه لری . د دوی یو شمیر کور نی دپاکستان اوهند وستان په بیلا بیلو برخو په تیره بیا د هند په پنجاب او هم د دیره دون‌په‌ښارکی‌چی‌دهند دا ترا پرا دیش په ایالت کی وا قع دی ا ستوگنه لری . په ټول افغا نستان کی د د وی مجموعی شمیر د (۵۰۰۰۰) تنو په شاا وخوا کی ښو دل شوی دی .

مروت

جوته ده چی د دغه قوم لوی نیکه دنوحانی یا لوانی زوی او دسیانی ابن لودی لمسی دی . لوانی دوی میرمنی در لودی یوه یی تو ری نومیده چی د پنځو زامنو مور وه د ویمه یی شیری نومیده چی د هغی نه د مروتو د قوم لوی نیکه زو کړی دی او د دغه قوم نوم د ده په نوم یعنی مروت سره مشهو ر شوی‌دی (۲)

مروت په‌سپینو لو انیو سره هم‌شهرت‌لری په‌پیل کی‌دوی د کټواز په‌سیمه

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور (۹۱) مخ

(۲) حیات افغانی ـ۸۵۵ مخ .

کی‌چی او س دسلیما ن خیلو غلجیو په لاس کی دی استو گنه در لو ده. که څه هم د دوی اصلی ټاټو بی کټواز و، خودګرمی په موسم کی به یی د کوچیانو په څیر خپل اکثره ماټونه دوابه په غره کی ځرول . دوی به یوا زی دکټواز په سهیلی برخه کی په کرکیله بوخت ووچی هلته تراوسه هم دیوی وړی سیمی څمکه دمرو-تو په نامه سره مشهوره ده. دوی اوس د بنو دضلعی دلکی مروت په تحصیل کی اوسیږی او همدارازڅ شمیر یی په پنیاله اود ټانک دتحصیل په ڈاو خوا کی دبنو په ضلعه کی استوګنه لری. په۱۹۶۱ کال کی دلکی مروت د تحصیل د خلکو شمیـر چی مطابق اکثریت یی مروت دی (۱۴۸۴۴۹) تنـوته رسیده.

د کټوا ز له سیمی نه دمرو تو د لېږ دیـدو علتونه:

دکټوا زله سیمی نه دمروتود وتلو په باب داسی ویل کیږی چی په هغه وخت کی‌چی دغلجیو دستری قبیلی دسلیمانخیلو دبناخ دسلطان خیلو دشا نګی لوی ملک آزادخان بنځه چی وسیلی نومیده ده دیوه مریی له خوا وتښتول شوه او دمروتو قبیلی ته په ننواتی لاړ نوغلجیو لښکر ترتیب او هلته یی ولیږداو خپل مجرمان یی له دوی نه وغوښتل ولی مروتو دپښتني ننګ له مخی دغه پناه اخیستونکی دوی ته ور نه کړ ددغه دښمنی په سبب دغلجیو تولی بناخونه لکه تره کی ، اندړ اونور د سلیمانخیلو په ننګ د مروتو ، د ولت خیاو او میا خیلو سره دجنګ له پاره ملا وتړله او د مروتـو اکثره خلک ووژل شول اوغلجیانو بر یالیتوب تر لاسه کړله همدی کبله مرو ت مجبورشول چی د کټواز سیمه پر یـږدی اوددامان خواته یی په لېږدیدلو پیل و کړ.

په هغه وخت کی ددیره اسماعیل خان د ضلعی د دا مان په سیمه کی بلو څالو استوګنه درلوده او د ټانک په سیمه کی هم پر انګیان میشته ووچی په هغوی با ندی دلواڼیو له خوا یرغل شوی واوپرهغه ځای باندی یی خپله قبضه ټینګه کړی وه . دلوڼړی ویش په وخت کی د مرو تو قبیلی ته هم ځلورمه برخه ور کړل شوه چی تر یوی مودی پوری یی دغه ځای په لاس کی واود ګر می په مو سم کی به دوابه د

غره ختیځې برخې ته تللي او دیځنې په موسم کې به بیرته تا نلك ته راتلل تر څو چې ددوی اومسیدو ترمنځ د ښځودپت له کبله شخړې رامنځ ته شوی. څرنګه چې وزیر ددوی د تګ را تګ په پور تنیو او ښکتنیو لارو باندې پراته وونو دد ښمنی له کبله غرونو ته ددوی تګ راتګ بیخي و تړل شو په همدې وخت کې د تانک دسیمې دلانجو له کبله دلوانې داولادي ترمینځ دښمنی رامینځ ته شوه دو لت خپلو قدرت ومو ند اوتریوی جګړې وروسته یې مروت له تانک نه وایستل .

اودغه قبیله دبین ددرې نه نیولې دپیزو ددرې پورې په غرنیو سیمو کې میشته شو ل . په دویم کال بیا دولت خپلو دسیمو دنیولو په منظو ریرغل وکړاوتا نک یې ونیو خو کتې خپلو دګنډ اپور له قبیلې نه مرسته وغو ښته او دوی یې بیرته په شاتمبولو نه مجبور کړل چې ددغه ځای دتسمیې وجه هم دمروتو له نوم څخه اخیستل شوی.

ددوی ملک تقریباً پنځه دیرش مربع میله دی چې له بنو څخه ترمه کلروا او د سلیمان غرونو څخه دهغو تیتو غرو تر سلسلې پورې رسیږي چې لارګي (Largee) له اباسین څخه بیلوی ، خواوسیدونکي یې خواره واره دي .

دمروتو بڼې ، خیرې اوعادتونه :

مروت غښتلي ، لوړ غنم رنګه ، پراخه تنډې ، ګردې خیرې او بادامي سترګې لري اوپیاوړي خلک دي دوی ، زیارګالو نکي ، متحمل ، صابر ، قانع اوبااستعداده دي . دمروتو سپاره توره ، ډال اولیندۍ استعمالوی. خو پلي یې توری ، سپر ونه ، غشي اولیندۍ استعمالوی .

مروتو په پخوازمانو کې په پووندو دول ژوند کاوه اوسوداګری به یې هم کوله خو کله چې په دې سیمه کې میشته شول پوازې دځمکې په چا روا وکروند ګری بوخت او په خپل کسب کې ډیر زیارګالو نکي دي او آن تردې چې دکلي ملکان یې هم په خپله ډیوی او کر کیلې چارې په خپله سرته ر سوی :

که څه هم دمروتو په سیمه کې دخوراك له پاره غله پریمانه ده ، خو دخپناك د اوبو له پاره دهغو کلیو نه پرته چې د کمیله ، کورمې یادلنګر درودونو په غاړه موقعیت

لری په پاتی مروتو کی داوبو تنگسه ډیره ده . دځینو کلیو خلک دلس یا یوولس میله ژوروا ته ورروسته دګمیله داوبو دراوړلو له پاره راځی او ددوی داوبو راوړل د ښځو په غاړه دی چی ددی کار له پاره دخرونه استفاده کوی .

خوراك يې :

مروت په اوړی کی دغنمو ډوډی او په ژمی کی دباجرې ډوډۍ استعمالوي .

هغه متوسط او غریب خلك چی په سیمه کی یی نخود کرل کیږی نو دغنمو داوړو سره دنخودو نیمایی برخه اوړه هم یوځای کوی او ډوډۍ تر ینه پخوی .

دوی دسیمې پیداوار ددوی له خوراك څخه ز یاتیږی ، که څه هم ددوی ورځنی خوراك ساده دی خو په میلمه پالنه کی دخپلی دوسی سره سم کوښښ کوی .

میلمه پالنه :

که چیری په مروتو کی کوم قدر من سړی میلمه شی نو د هغه له پاره پسه حلالوی او دغنمو نازك چپاتی په یو ډول ډبرینی تبی باندی پخوی چی دمروتو ښځی دغونا زکو چپاتیو په پخولو کی ډیری مشهوری دی . که چیری د میلمنو شمیر ډیروی او څوك دپسه د حلالولو قدرت و نه لری نو میلمنو ته یو یا څو کورنی چرګان حلالوی . دوی د کاسو پر ځای دیو ډول لویو ښانکو نو نه استفاده کوی چی دهر ښانک نه ګرد چاپیره اته کسه کښینی او ښوروا یا وریجی خوری .

دوی دقدرمنو میلمنو نه پاره د پورتنیو خوړونه پرته ډیر ښه پولاو او غوښه پخوی په خوږو خوړو کی دحلوانه پرته دګوړو بی استعمال هم زیات دی . دګوړو بی ترکیب او دجوړولو طریقه داده چی د ګوړو ی شربت ته ډیر جوش ور کوی او تریخیدو وروسته یی په ښانك کی اچوی او دهغه په مینځ کی دپسه دلم غوړی چی داوسپنی په ار کاره کی دڅیرو غوړیو په شان ګرم شوی وی او دپاسه پری نازکی ډوډی میده کوی . هغه میلمه چی عام او دکوم بل ملك نه راغلی وی او هغوی یی ونه پیژنی او دمسافر په ډول کلی ته راشی نو دکلی داوسیدونکو ته یوتن په جومات کی غږ کوی چی نن زموږ کلی ته د مومره میلمانه را غلی دی بیا نو

د دغه ځای داوسیدونکو نه یو تن یا دوه تنه میلمانه په خپلو منځو کی سره ویشی او له خپلو کورونو نه ورته ډودی راوړی. لنډه دا چی د میلمه قدر کوی او وزی ترینه نه ځی.

د مروتو کلی او د استوگنی ځایونه:

په پخوا زمانو کی چی داخلکو دایمی استوگنځی نه درلود نو اکثرو به په کیږدیو کی ژوند کاوه. اوس په دوی کی د کیږدیو رواج نشته. خلک په ټولو کلیو کی د خپلی استوگنی له پاره د مزرو څپری جوړوی او د دوی دا خبره سمه ده چی داوبو د نشتوالی په سبب د څپرونه پرته د یل ډول ودانیو جوړول گران کار دی. د دوی د اصلی کلیو نه پرته د خپلو لیری لیری ځمکو د ځارنی او داوښانو او نورو څارویو د څرولو له پاره په څرځایو نو کی یا هغه ځای ته نژدی بانډی جوړی جوړوی. مالداران او کروندگر یی د ضرورت له مخی دوه کورونه جوړوی یو یی په اصلی سیمه کی دویم په بانډو کی. د دوی اصلی کلو ته میله وایی چی مقصد یی مینه ده.

پوښاک یی:

د دوی پوښاک عموماً داسی دی چی کوچنی پگړی په سر کوی او پراخ او زده کمیسونه چی تر پونډیو پوری یی رسیږی اغوندی همدارازد پرتوگ پرځای په دوی کی د نیلی یا سپین لنگ رواج ډیر دی، خو ملکان د لونگ په ځای پراخه پرتوگونه اغوندی. د دوی ځینی خلک د خپلو سرونو نه دستمالونه هم تاووی.

بزگران او غریب خلک د دغو ټوکرانو پرځای د پسونو یا داوښانو له وړیو نه یو ډول ټوکران جوړوی چی له نیمایی نه یی لونگ او له نیمایی نه یی یو ډول کمیسونه جوړوی چی گریوانونه یی شاکداره وی او لستونی نه لری.

د مروتو ښځی اکثره سره تور یا نیلی ټوکران په سر وی اواوږده چین داره کمیسونه چی اکثره سره یا تور رنگونه لری اغوندی. همداراز دوی یو ډول د بل رنگه ټوکر چی سپینی لیکی لری او پاسنی برخه یی پراخه او پایڅی یی پلنی وی اغوندی. د پیغلو نجونو کمیسونه یی چین لرونکی نه دی.

د لوانی د زوی مروت د نسب شجره

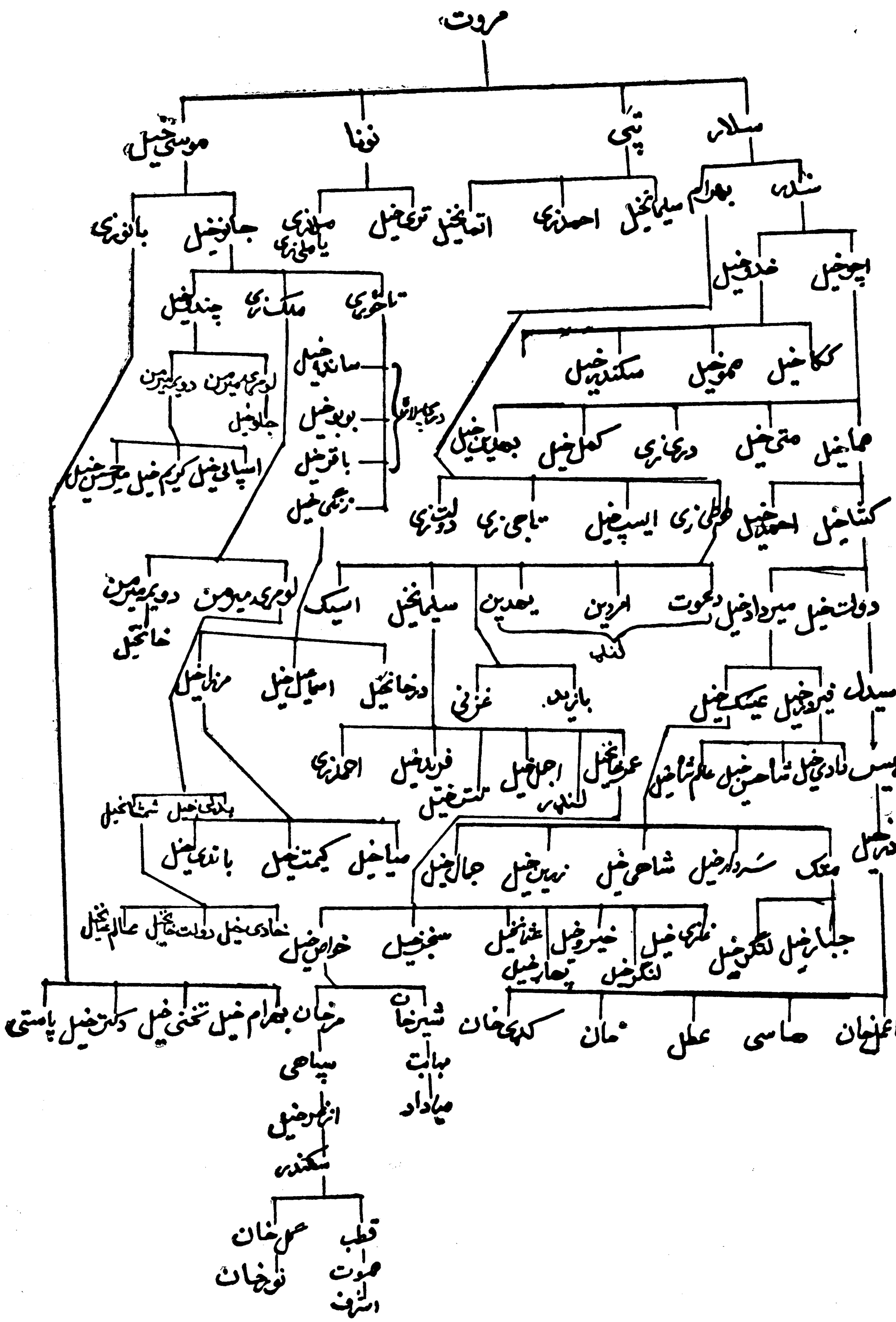

مسعود (مسید)

دغه قبیله په کرلانیو پښتنو کي یوه مشهوره او جنگیا لی قبیله ده. که چیری دنسب شجره یي په غور سره وگورو نو څرگنده به شي چي د وزیرلومړني زوی خدری دری زامن درلودل چي موسی، محمود او مبارك نومیدل. چي موسی یي په درویش سره مشهور و ده محمود زوی مسعود نومیده چي او لاد ته یي مسید وزیر هم وایي (۱).

لوېدیځ او جنوب ته یي احمدزی وزیر، شمال ته یي اتمانزی وزیر او د ختیځ خواته د بیټني قبیلي سره پوله لري.

ددوی سیمه د جنوبي وزیرستان دایجنسي پوري مربوطه ده او د افغانستان سره کوم ګډ سرحد نه لري (۲).

ددغي قبیلي اصلي ځای د برمل غر و چي د سلیمان غره یو ښاخ ګڼل کیږي او هغه وخت چي د دغي قبیلي په شمیر کي زیاتوالی راغی نو په دغه وخت کي د دغي قبیلي خلکو د خپل اتحاد په زور په خپلو ګاونډیو باندی غالب او په خپریدو یي پیل وکړ او تر ټولو د مخه د سلیمان د غر نیو سیمو ته شوال او د هغه شا او خوا سیمي د دغي قبیلي لاس ته ور غلي چي هلته د مخه شیتك اونور آباد وو په هغه وخت کي داوړ مړ و قبیله چي په کانیګرم او نورو نږدې سیمو کي میشته وه اکثراً لوګړ او نورو سیمو ته لاړل او ددوی د زیات شمیر په دغه ځای کي پاتي شول. په دغه وخت کي وزیرو او مسیدو ته موقع په لاس ورغله او په هغوی یي یرغل وکړ او په لومړي حمله کي یي د بدر او شهیر سیمي ونیولي او په کانیګرام کي هغو اورمړو چي ددوی سره مقابله وکړه د مسیدو له خوا یي ماتي وخوړه. ورو سته یي د بیټنیو قبیله هم د ټاکي د دري او د هغه شا وخوا غرنیو سیمو ته یي و ایستله او پخپله یي

(۱) حیات افغاني ـ ۲۵۵ مخ.

(۲) اضلاع، ایجنسي ها و قبایل ایالت پښتونستان ـ ۱۱۶ مخ.

په غرنیو باندې قبضه ټینګه کړه. ددوی سیمه د کوهات د ضلعې نه نیولې د دیره اسماعیل خان تر درې پورې غزیدلې ده او د سیمې اوږد والی یې (۱۴۰) میله دی(۱)

مسید په دریو عمده ټبرو ویشل شوی دی چې علي زی، شمن خیل او بهلول زی دي چې هره یوه ټبر یې په نورو ډیرو خیلونو باندې ویشله شوی ده (۲) .

یو انګریز مورخ په خپل مشهور اثر وزیرستان کې د مسیدو (مسعودو) په باب داسې لیکلي دي :

«مسید په وزیرو کې خوراپیاوړی او جنګیالی خلک دی . دوی متحمل او سخت سري دي ، ښه مسلح او ډیر بې نیازه دي ، ځکه چې ددوی احتیاجات دو مره طبیعي دي چې د هغوی په نشت کې لاهم د وی ته څه زیات تکلیف او ضررنه رسیږي او د هیڅ رازموا نعو پروانه کوي . د خپل کو چنی ټوپك په ا ستعمال کې عجیب مهارت لري او په دې کې خورا ماهر دي چې د خپل دښمن له جزوي اوورو کي سهوې څخه ډیره لو یه استفاده وکړي . که دښمن په شمیر په وخت او یا مدافعه کې ازڅه ضعف یا سهوه وکړ ه دمسیدو او وزیرو له خوا به درنه جزاوو مومي او له داسې پیښو څخه دوی خورا ښه استفاده کولای شي. په جنګ کې دومره داوضاع و مراقبې او مواظب وي چې هیڅوك یې محاصره کولای نه شي او نه یې دښمن تـر ارخ تیریدلای شي . دوی په عقبي خطوطو او کوچنیو پارټیو باندې په حمله کې خورا بې نظیره ماهران دي او په جګړه کې د نورو قبایلو په شان خورا ډیره طبیعي حوصله او صبر لري او د هر ډول مشکلاتو او موانعو سره دومره په صبر او حوصله مجادله کوي چې د ډیر تعجب او حیرانتیا موجب ګرځي ، په یوه ګرۍ کې ارامه خو په بله ګړۍ یې بیا ټوپك په اوږو بهترین جګړن شي . په جګړه کې ډیر کسان بې وسلې له وسله لرونکو سره د روميي او د توري او یا د لاس جګړه که ، ضرورت ورته پیښ شي کوي یې(۳)»

(۱) حیات افغانی - ۵۰۲ مخ .

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان (۱۱۶) مخ .

(۳) پښتونستان - ۲۴۶ مخ .

دمسیدوروا جونه، خوراك ، نرخونه او تړی کټ مټ دوزیرو په شان دی.

غنم، اوربشی، جوار، شولی ،می ،با جـری ، زدن او پتا تـی یـی مشهور حاصلات شمیرل کیږی .

دجنوبی وزیرستان هوا په ژمی سړه اوپه اوړی توده ده، خوعر ز گه چـی پـه عمومی ډول غزنی سیمه ده نوهوایی معتدله ده .

دمسیدو مشهور کلـی دادی :

مکین ، خیسور، دره، نیدون ،کانی گرام ، بلدر، خلو یښتی، شکتوی، وانه، دشر کی سیمه، شهر نـه، شم ،رزملك، شکی، شوال او نور (۱)

مشهور سیندونه دگومل، تیا نـلك زو م ، خیسور، شکتوی ،سپلی تـو ی ، وانه تـوی، شوزه ،شنگی اوشاهوردی (۲)

مسید ښکلی، زړوراو جنگیالی خلك دی . سرو یلیم بار تن د دوی دجنگیا لیو میرونـوشمیر(۱۸۰۰۰)زره تنه ښودلی دی . (۳)

د دغی قبـیلـی شمیر د ۱۹۶۱ کـال د احصائیـی لـه مخی (۱۸۷۳۲۳) تنه ښودل شوی دی(٤).

دمسیدو خیلو نوشجره دراتـلونـکی مخ په جدول کی وگوریٔ :

---

(۱) پښتونستان-۲۱٤ مخ.

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان-۲۵ مخ.

(۳) پښتونستان-۲٤ مخ.

(٤) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان-۱۱۶ مخ.

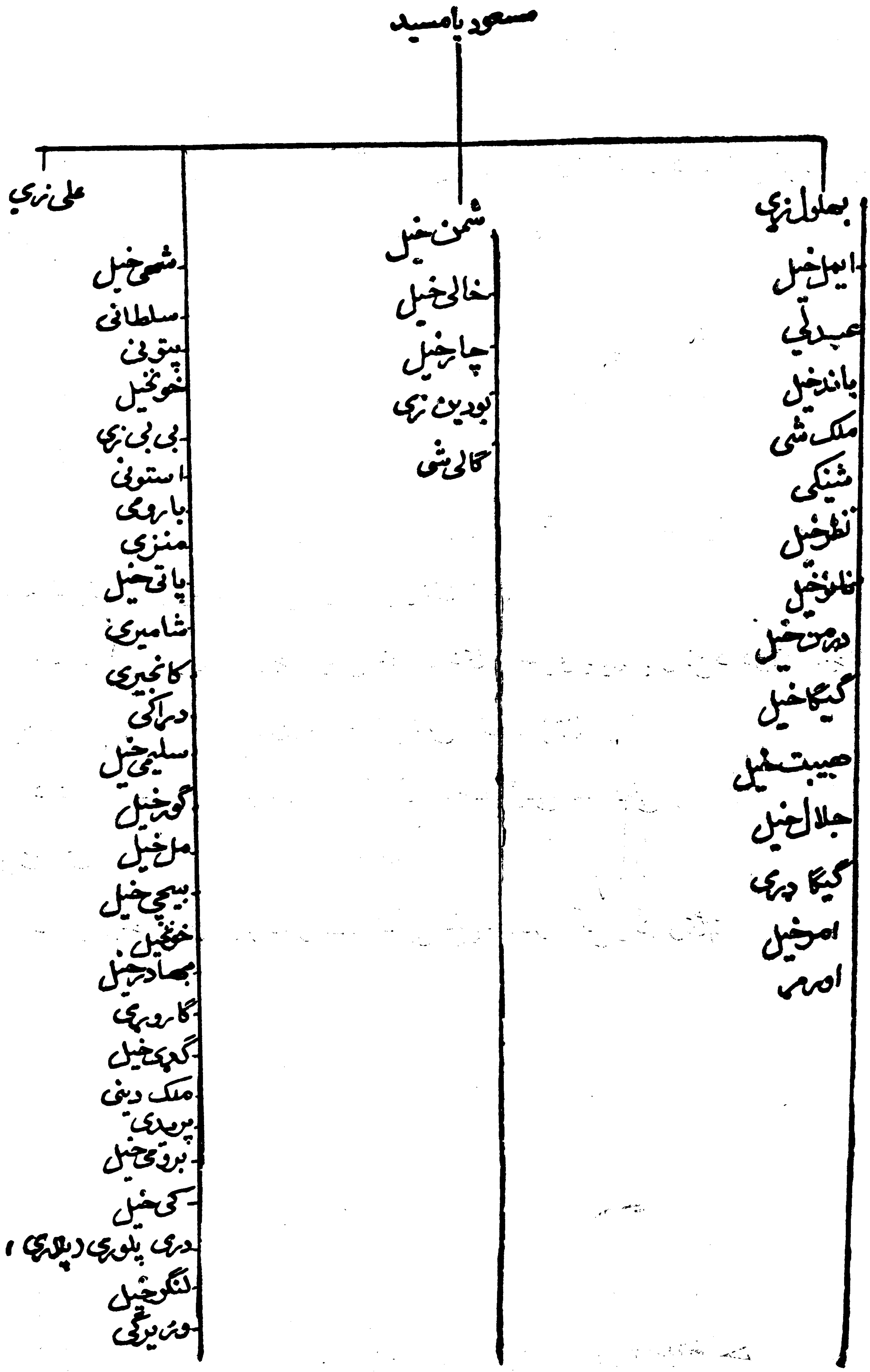

(۱)

(۱) اضلاع، ایجنسي ها او قبایل ایالت پښتونستان: ۱۱۷ - ۱۱۸ مخونه.

مشوانی

مشوانی په‌اصل کی هو هښتی پښتانه‌دی ، خودوی‌کله ځانونه سیدان بولی او کله‌یی‌هم په‌کاکړوورګډوی . ددوی اکثره په‌خوا وه ار ه د ول ژو ند کوی .

ددوی یوشمیرپه برکونړکی استوګنه لری چی دساپیود کـلتوراوعنعنا تو تـر اغیزی لاندی راغلی دی اودکونړپه ناړی ،دانګام اواسمارکی استوګنه‌لری.

دکونړپه ولایت‌کی ددوی شمیر ۱۰۱٤۷ تنه‌ښودل شوی دی. همدارازیـو شمیر مشوانی دننګرهار ولایت په‌بټی‌کوټ کی‌هم‌استوګنه لری چی ددوی‌شمیر ۲۳۸۵ تنه ښودل شوی دی (۱)

حیات افغانی لیکی: «ددوی ځلو وسوه‌کورنی په‌کوهدامن‌کی چی‌دکابـل نـه پنځه ویشت میله شمال خوانه موقعیت‌لری‌استوګن دی. دکوهدامن مشوانی په کرکیله‌اوځیـنی یی پـه سوداګـری بـوخـت دی اوهـمدارازدوی دخپلواوښانو په‌ذریعه تجارتی مالونه ان تر بخاراپوری انتقالـوی اودوی دهوساژونـد خښتنا ن دی!. ددوی څوکوره په‌کندهارکی هم میشته دی. دګندګرپه شما لی برخه یعنی دهزاره ضلعی په‌سری‌کوټ کی‌هم مشوانی اوسیزی ، خوددی پته نشته چی‌کلـه هلته تللی دی. پښتانه‌دمشوانی قبیله دستانه اوپیرانوپه نامـه بولی. دوی د نـیلـک چلند څاوند اندی په‌تیره بیاددغی قبیلی دلودین ځا نګ، چی د غلجیوپه ملک‌کی په متفرق ډول سره‌ژوندکوی (۲) پته‌دی پاتی نه‌وی چی یوشمـیرمشوانی د هند په ځینو برخوکی هم شته .

دمشوانیو په هکله دپښتنو تولنیز-اقتصادی جوړښت په‌کتاب‌کی داسی راغلی دی: «دمشوانیواکثریت‌دد پراوجندول په سیموکی میشته دی . لومـړی ددوی ځینوخیلونود ځړځایونوپه ه څه‌خپلی‌رمی د (ښشی کندو) له‌لاری له‌دانګام‌نه‌شمالی

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۲۰مخ.

(۲) حیات افغانی - ٦۳۲مخ.

غرونوته راوستلي. یوسلواوپنځوس کاله پخوا د دری په ختیځ او شمالي غرونو کې دځرځایونو شاوخوا یې باندې جوړې کړې. د پسرلي د پیل نه دمني ترپایه به هغوی په باندو کې اوسیدل او بیا به درموسره د جندول دروته ښکته کیدل. سل کاله مخکې دمشوانیو ځینو خیلونو خپلې رمې په پای کې د جندول پرځای قاسم اوزور براول ته راښکته کړې. په دې وخت کې دغه دواړه کلي نه وو، بلکې لومړی ځینو شپنو دلته کوډ ونه جوړ کړل او په ژمي کې به په کډونو کې اوسیدل وروسته یې د کورونو شاوخوا آبادې شاړې ځمکې آبادې کړې. کارینونه (میني) یې جوړې کړلي او تقریباً دلسوکلونو په دوران کې څو کورونه په کلیو بدل شول. دسلو کالو را هیسې دوی د شمالي غرونو په لمنو کې په شاړو ځمکو کې باندې جوړولي چې اوس دقاسم خان اوزور براول برسیره دمشوانیو کورونه او کلي دغره په لمنو کې د دری ترخوې اسمار ته نژدې رارسیدلي دي.

مشوانې دځینو کورونو نه پرته په عمومي توګه نا داره اولس دي ځینې شتمني کورني دځمکو سره یوځای مالداری، تجارت او مامور یتونه لري. د دوی دنا د رو اکثریت ځینې خلک دسالار زو او ماموند وشپانه او بزګر دي. ځینې دغنمو او وربشو کرلونه وروسته دمیزان په میاشت کې د کار او غریبۍ له پاره جندول، باجوړ او دکونړ ولایت مختلفو سیموته ځي دلته دوی دجوماتو تو دلرګبانه (دژمي په سړو کې اولس دجومات دتود لوله پاره لرګبه (جمع لرګبانه) نیسي. لرګبه له غره څخه لرګي را وړي 'ود کلي خلک ورته دمیاشتې د یو ش منه غله او داوسیدو کوته ور کوي.)

اویا په کلي کې همسایه کیږي. همسایه مشوانې په کلي کې داوسیدو کوټه پیدا کوي. ددوی نارینه د غرونو څخه لرګي راوړي چې یوګیډی (دشا بار) په یوه مڼ جوارو او یاد هغه معا د ل په ځلو یښت افغانیو خرڅوي. د نورو قبیلو په تناسب په مشوانیو کې دلیږدیدنې عملیه ډیره ده. ددوی نیستمن خلک دمني په پای کې دکورو

لږ سامان او دخوړلو مواد په خروبارو ی ښځی اوناریینه یوځای دجندول، باجوړ
او کونړ په لور روان وی. دپسرلی په میاشت کی بیرته دری ته راستنیږی (۱)

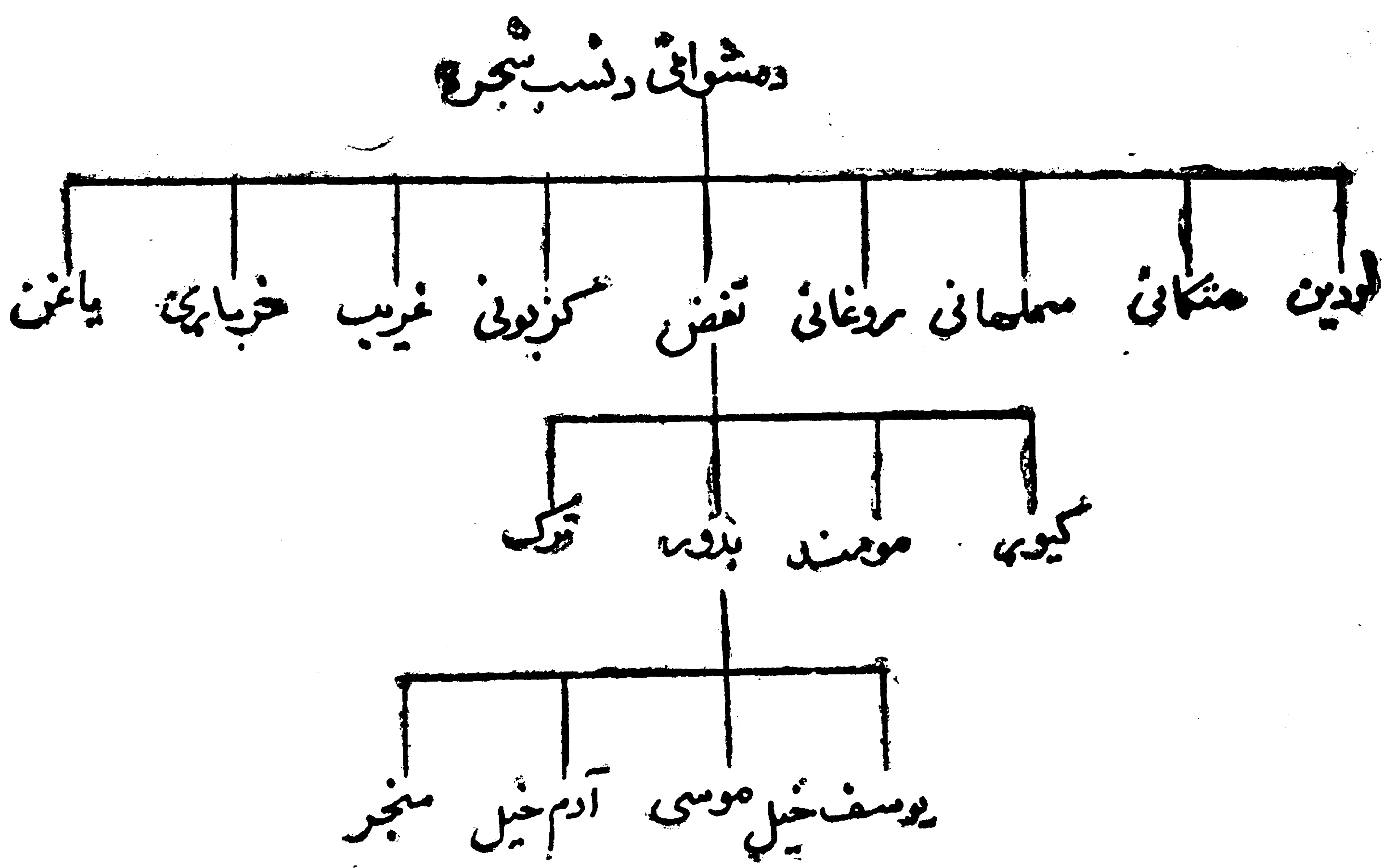

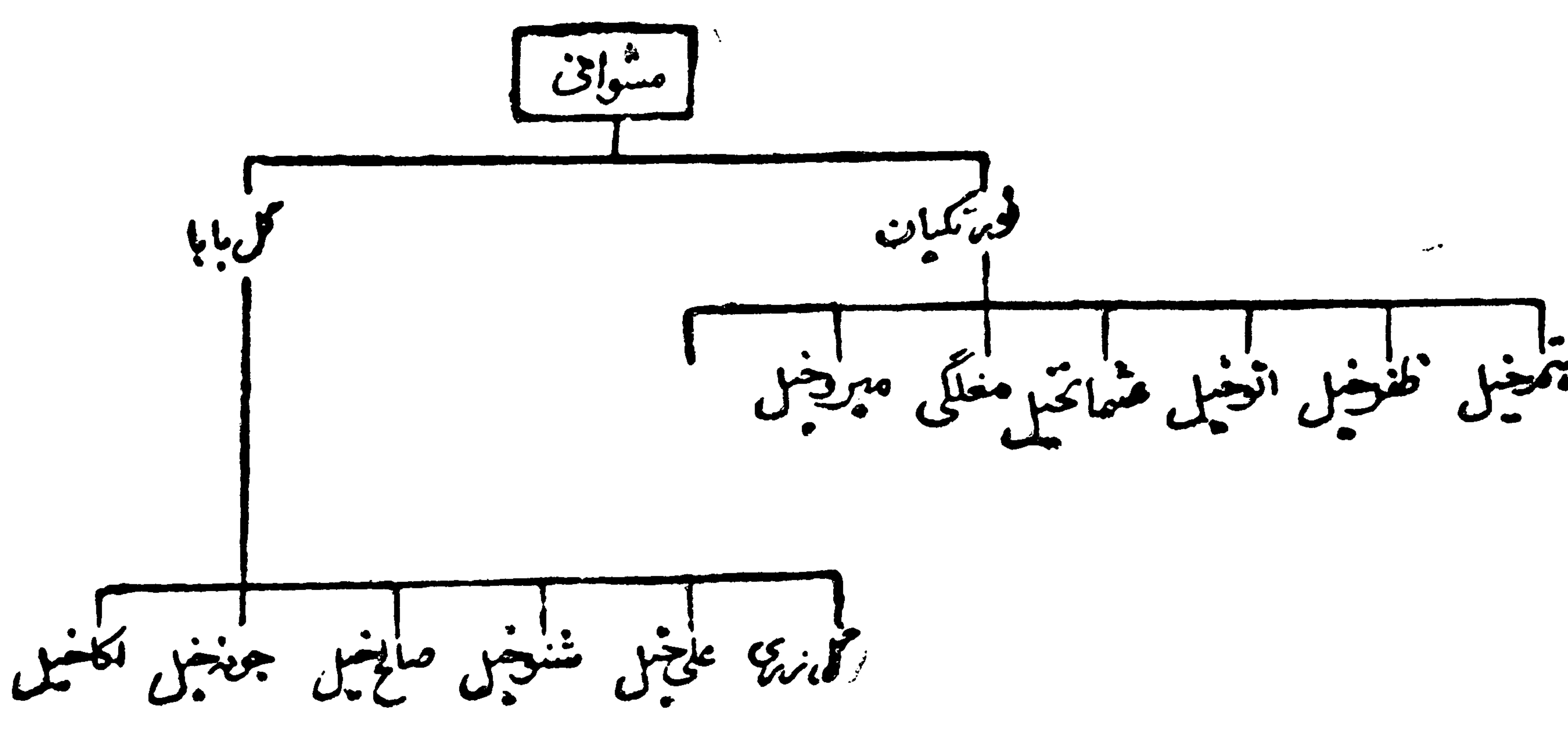

(۱) دپښتنو تولنیز ـ اقتصادی جوړښت ـ ۲۲۶ ـ ۲۲۷ مخونه.

مشانی

دغه قوم هم دنیازی دنسل څخه شمېرل کېږی . ددوی داوی نیکه نوم موسی ابن خاکوابن نیازی وچی دموسی نوم د ډیر استعمال په وجه په عامو خلکو کی په موشیانی یامشانی سره مشهورشو. د دغه قوم خلك لومړی دسرهنګوډ قوم سره دسند ددریاب په ختیځ غاړه کی میشته شوی دی لکه چی اوس هم دداو دخیلو مشانیو مناخ په داود خیل نومی ځای کی او دموندی مناخ په تیتی کی چی په میانوالی کی موقعیت لری میشته دی . پاتی مشانی دسند ددریاب لویدیځی برخی ته راغلل او میشته شول (۱) مشانی دمروتو او عیسی خیلو په دښمنی کی دمروتو ملګری وو. داطایفه اوس په دادی خیلو او شادی خیلو سره شهرت لری (۲)

مشانی لویدیځ ته د ختکو ترغوره پوری قبضه لری . ددوی د هغو ځمکو نه پرته چی دسیند په غاړه پرتی دی نوری ځمکی یی ښی نه دی خود بندونو او ها رانی ویالو په ذریعه دللمی ځمکو غنم او باجری ښه حاصل ور کوی .

ددی قبیلی خلک اکثره کینه کښی او کورنی دښمنی پکی ډیری دی . داو دخیل په یوه ګوندی کی او شادی خیلو په بله ګوندی کی دی چی ددوار ګوند یو تر منځ سخته دښمنی موجوده ده .

---

(۱) حیات افغانی ۵۹۹ مخ .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کی دپیښور چاپ : ۱۹۶٤ کال ۱۳۵۵ مخ .

دمشانی ابن خاکو ابن نیازی دنسب شجره

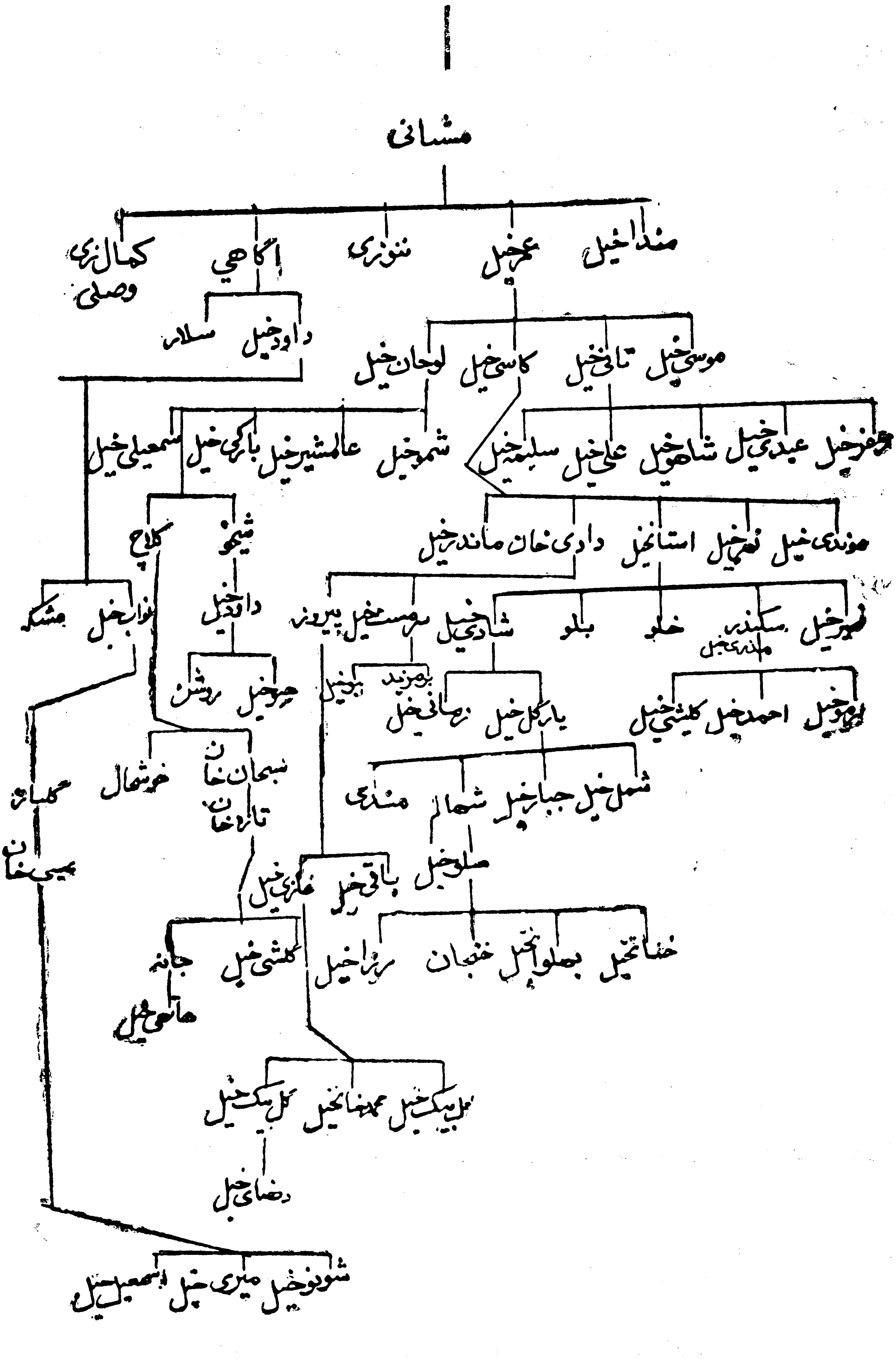

معروف خیل

دوی غلجي پښتانه او د احمد زیو دقبیلې یوه څانګه شمیرله کیږی. دوی دننګرهار ولایت د غلزی حصارک اوسره رود په اولسوالیو کی استوګنه لری؛ په غلزایي حصارک کی د دوی شمیر ۳۳۰۰ اودننګرهار دسره رودپه اولسوالی کیدوی شمیر ۹۴۱۸ تنه ښودل شوی دی چیزیاتره یې دبالاباغ دسیمي په شاوخوا کی ژوندکوی د معروف خیلو څانګی په لاندی ډول دی :

بادین خیل، شکرخیل، محمدخیل، عبدالرحمن‌خیل او سرکی‌خیل.

په غلزایی حصارک کی معروف‌خیل په لاندنیو کلیو کی میشته دی: یاغی بند، علم کڅ، محمدی، ناصرخیل، کلاله، تری، انګورتاك، بهاولی، راغه، جوکان، لاجیګر، سیاب‌علیا، دوبی او محمد کلاکی.

مقبل

دوی د کرلانی پښتنو په ټولنیزګروپ کی شامل دی. سهیل ته یی ځاځی میدان اوسپری، لویدیځ ته یی دمنګلو قبیله، شمال‌ته یی څمکنی، شمال ختیځ ته یی ځاځی اوختیځ ته یی د ډیورند د کرښی سره پوله لری چی دسرحد نه پوری خوا په ستر غوزك، میته، سنګر او کمکی غوزك کی هم مقبل استوګنه لری او د سرحد په دننه کی مقبلو سره قبیلوی اړیکی لری.

هغه مقبل چی د افغانستان په دننه کی ژوندکوی ټول دپتان پهاولسوالی کی په دوودروکی چی دوځ زیګار او لوند زیګار په نامه یادیږی استوګنه لری چی‌په‌دغه سیمه کی ددوی شمیر(١٠٤٦٤) تنوته رسیږی. دپتان پهاولسوالی کی دمقبلو نه‌پرته منګل اوځاځی هم استوګنه لری (۱)

ددوی یوځو کورنی دخوست اولکن پهسیمه کی‌هم دهمسا یه په‌ډول ژوند کوی(۲)

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور، ۵۷ مخ.
(۲) حیات افغانی - ۶۲ مخ.

ددوی اکثره خلك دکرنی، مالداری او سوداگری له لاری خپله گوزاره کوی .
دغه خلك لوگی او چار تراش هم خرخوی .

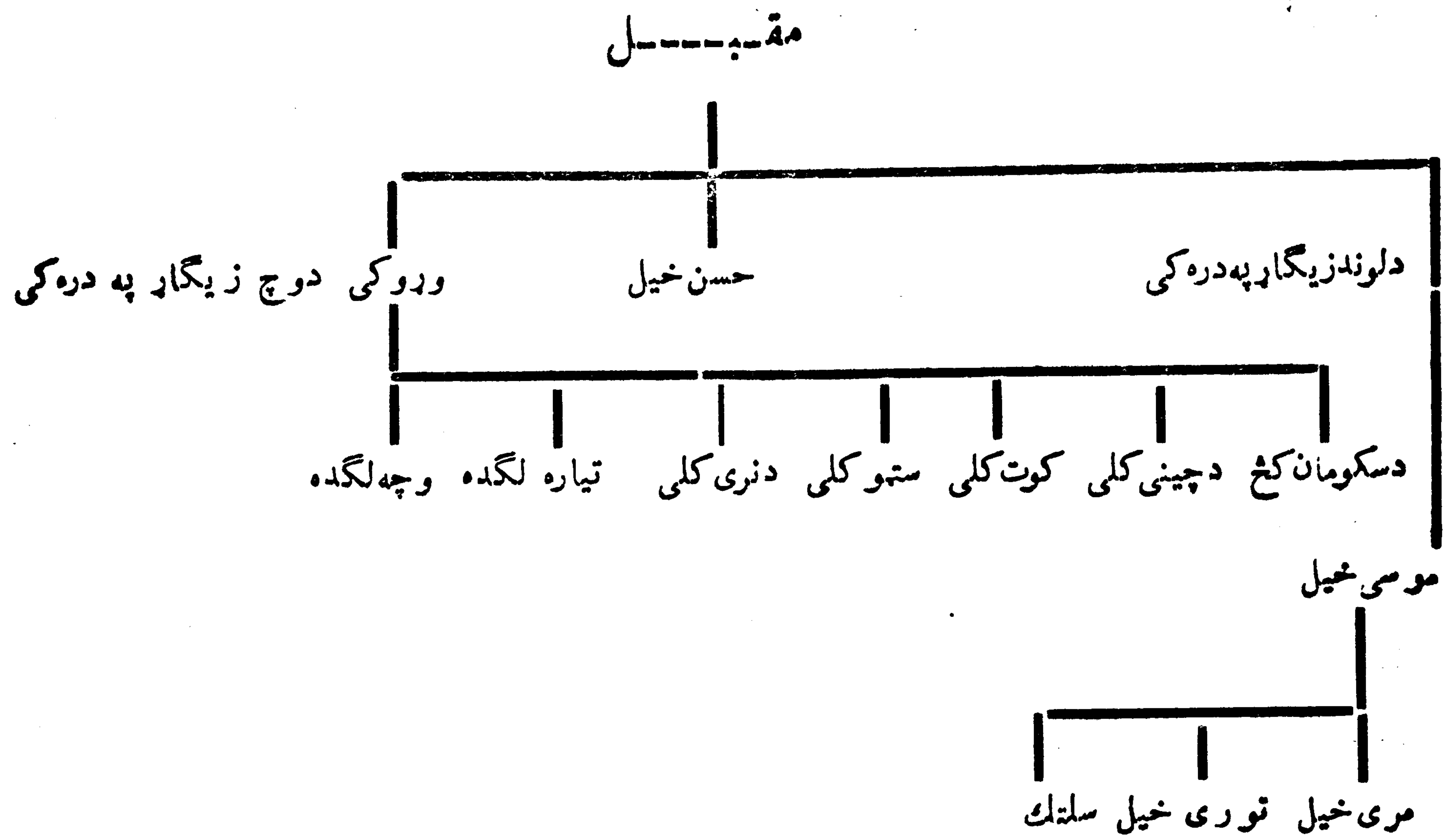

ملا خیل

ملاخیل غلجی پښتانه او کثره یی کوچیان دی چی په لاندنیوا تو ښاخونو و یشل شوی دی : شاران، پیروخیل، عثمان خیل، قادر خیل، خواگاخیل، شاهراد خیل، خواجه خیل او الیس خیل . ددوی زیات شمیر دغزنی په اجرستان کی استوگنه لری چی شمیر یی (۱۵۹۹۶) تنو ته رسیږی. څرنگه چی دوی کوچیان دی نو د یوی متمدنی قبیلی ښه نه لری (۱) داجرستان دملاخیلو څانگی په لاندی دول دی :

۱ ـ لنگرخیل	۶ ـ صید خیل
۲ ـ ادن خیل	۷ ـ عثمان خیل
۳ ـ عباس خیل	۸ ـ قلندرخیل
۴ ـ خوزه خیل	۹ ـ پپروخیل
۵ ـ رضا خیل	۱۰ ـ چکملك

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۸۴مخ .

ملکزي

دوی غلجي پښتانه دي ، خوشمير یې چندان ډیر نه دي. ددوی یو شمير د ننګرهار دکوزکونړ په اولسوالي کې استوګنه لري ، خوشمير يې بيخي لږ دي او يوازې په دغه ولایت کې يې شمير د ۲۰۰ تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی (۱)

ملاګوري

دوی سړبني پښتانه او دمومندو د ستر ی قبیلې پورې اړه لري . دغه ښاخ پـه څلورو څانګو ويشل شوی دی په دی ډول چې : پهارخيل ، تارخيل ، احمدخيل او دولت خيل. ددوی په باب ځيني اختلافونه موجود دي . ځيني وايي چې د دغه ښاخ لوی نيکه په وصلي توګه دمومندو پرقبيله ورګډ يږی او دويم روايت دادی چې ددی ښاخ اصلي مورث (لوی نیکه) هم دمومندو له قبیلې څخه و. داسې روایت دی چې یو ورځ څو تنه مومند د لاروهني له پاره یو ځای ته لاړل او کله چې یې دغه عمل ترسره کاوه یو تن ملا هم چې ددوی سره ملګری و له هغه یې نه لیری او جلاو دریدا و دوی ته یې په کتلو پیل وکړ دغلو له ډلې نه یو ه سړی په پښتو ژبه وویل چې ملاګوری چې دهغي وروسته يې په هغه باندی دملاګوري نوم کیښود او دغه اصطلاح د نوموړی ښاخ دتسمیې وجه شوه. که څه هم د دغه روایت په ر ښتینوالي کې شك موجود دی خو او س دغه خلك د غرنيـو مومندو سره يو ځای دهغو سره پـه غـم او ښادی کې شريك دی. ددغه ښاخ اکثره خلك د تاتری پـه دره کې اوسيږی او دکوني پـه چاروبوخت دی :

دحيات افغاني دتاريخ ليکوال محمد حیات خان لیکي : « ددی ښاخ ټول شمیر (۵۰۰) پنځه سوه تـنه ښودل شوی دی» (۲)

استاد حمزه شینواری دپښتانه دکتاب په لومړی ټوك کې دملاګورو په باب

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل و ولایات سرحدی کشور ۸۲ مخ .

(۲) حیات افغانی ۳۵۲ مخ .

داسې ليکي: «ملا گورې دژبې، لهجې او کرووړو په لحاظ دمومندو دسترقام سره تعلق لري اود پراخې سينې خاوندان دي. دوی دکمکي شلمان نه دلمرخاته په لورد دبرغرنه لاندې پراته دي اودتاتري دمشهور غره په لمنو کې استوګنه لري. دسيمو نومونه يې مرداڼه، شهيد مينه، لوړه مينه اوژوره مينه دي. دلته دمرمرو دډبرو يو کان هم شته او ابرك هم پيداکيږي (۱)»

دوی اکثره دسيند په غاړه استوګنه لري او شمير يې په اوسني وخت کې د (۸۰۰۰) تنو په شااوخوا کې ښودل شوی دی.

منډر

که څيری دنسب شجره په غور سره وګورو نو څرګندېږي چې ددغه قبيلې مشر نيکه منډر نوميده چې دخښي يا خشي زوی و. منډدوه زامن درلودل ديو نوم يوسف وچې اولادې ته يې يوسفزي وايي اوبل يې عمر نوميده. عمر يوزوی درلودچې منډرنوميد او اولاده يې په منډرو سره شهرت لري.

داسې روايت موجود دی چې دمنډر پلار عمر چې يو ډير باديانته انسان و هندته سفر وکړ او هلته يې د يوې قريشي ښځې سره خپلوي وکړه چې منډر يې دهماغې ښځې نه پيداشوی دی. کله چې عمر په هند کې مړشو نو ورور يې يوسف خپر شو اودخپل ورور دکونډې او اولادونو دراوستلو له پاره پسې لاړ. نوموړې ښځې ورته وويل چې ته غواړې ماڅخان ته په نکاح کړې اوزما مال دڅان کړې خو زه ژمنه کوم چې بل ميره به نه کوم هماغه وچې يوسف هم قسم وکړچې داکار به نه کوي تردې وروسته يې او موری ښځه او اولادونه وطن ته راوستل کله چې منډرځوان شونو يوسف خپله لور ده ته ورکړه. منډر درې ځامن درلودل چې منور، خضر اورځړ نوميدل منور هم دوه زامن درلودل ديوه نوم عثمان اودبل نوم اتمان و. عثمان هم دوه زامن درلودل يو يې کمال اوبل يې امان نوميدل. دکمال

---

(۱) پښتانه، لومړی ټوك داستاد اميرحمزه شينوارې مقاله، کابل ۱۳۴۹ کال ۱۸۲ مخ.

اولادی ته کمال زی وایی چی په خپلو کی په دووځانګو و یشل شوی دی : یـوه ځانګه یی مشران زی او بله ځانګه یی کشرانزی دی :

داتمان اولاده هم دوه ښاخه دی په یوښاخ کی اکازی کنازی ، اوعلی زی شامل دی. دوی ته اتمان نامه هم وایی اودا باسین په غاړه دمهابن په جنوب کی میشته دی. توربی ، مینی ، کوټه اومرغز ددوی په علاقه کی مشهور کلی دی .

مندړ دمردان په ضلع کی آن تر چملی پوری میشته دی. دچملی ختیځ ته اباسین ، او یدیځ ته یی یوسف زی ، شمال ته یی بونیر او سویل ته یی مهابن موقعیت لری. داسیمه دیوی دری په شکل پرته ده . میدان په کی کم او ځمکه یی ناهمواره اوغرنی ده دامیلی مشهوره جګره هم په ۱۸۶۲ کال پـه همدی ځای کـی پیښه شـوی وه . داسیمه دمندړو مرکز دی. همدارازپه صوبی او مردان کی هـم د مندړو مختلفی ځانګی استوګنه لری.

دمندړو ښاخونه اوددوی داستوګنی ځایونه:

اباخیل : اباخیل په ګنده ، زیده ، هند او شاه منصور کی استوګنه لری .

عمرخیل : عمرخیل په کالادره ، صوابی او مانیری کـی اوسیږی.

بهزادخیل: بهزادخیـل په کلابټ کـی اوسیږی.

خلوخیل : خلوخیل په پنجتاری ، براکی ، توتایی ، باجااو بام خیل کی استوګنه لری

رځړ: داټپه په پنځوځانګو ویشله شوی ده مانی زی ، ملک زی ، اکوزی ، خضرزی او محمودزی (مامـوزی).

مانی زی : مانی زی په داګی ، ترلاندی ، ترکی ، پرمولی اوادینه کی اوسیږی.

ملک زی: ملک زی په یارحسین ، شیوه دره او یعقوبی کی .

اکوزی: اکوزی په دوبیانو ، سره چینه اواسماعلیه کی.

خضرزی: خضرزی پـه شیوه ، کالوخان اوشهره غـوند کی .

او محمودزی: په نوی کلی، شیخ جانا، اسوتا او نارنجی کی میشته دی (۱).
مندړ په کړوړو کی یوسفزیو ته ورته دی. حیات محمدخان په هغه وخت کی دمندړو شمیر(۱٤۰۰۰) تنه ښودلی دی.

مندوخیل

که چیری دنسب شجره په غور سره وگورو نو څرگنده به شی چی مندوخیل هم په غرغښتو پښتنو ورگډیږی.

مندوخیل دژوب د وادی په دوارو غاړو میشته دی چی دژوب سیند دهندو باغ له غره نه پیل او شمال ختیځ خواته غزیدلی دی اودسر ماغی تو ځنگ د گومل سره یوځای او جنوب خواته یی مخه کړی ده. دژوب دسیند او به اکثره له ځانه سره نورمواد هم لری چی دکرنی اوزراعت له پاره ډیری گټوری دی. هغه ویاله چی دژوب دسیند نه بیله شوی اوښکته ځی نو یوی میدانی سیمی ته رسیږی چی هلته غنم او نور دول دول غله کرل کیږي. ددغی ویالی په دواړو غاړو دمندوخیلو کلی پراته دی. همدا راز دغه میدانی سیمه ښه څر ځایونه لری اودرمو اوښارویو دپوولونه هم ورنه گټه اخلی او په پورتنی برخه کی یی دپوونده وو ډیری کیږدی تر سترگو کیږی. دژوب دوادی شمالی برخه دسیوناداغ دجنوبی حدله غونیو سیمو سره پوله لری اودگومل ددری جنوبی غره کی هغه ځای چی د ژوب، بوری او سلیمان غره کی په مینځ کی پروت دی دبابړو او هرپیال د ښاخونو ځمکی دی او په ختیځه او سهیلی برخه کی یی یو غیر آباده او شاړه سیمه موقعیت لری چی دایسوت اوموسی خیلو ښاخونه څپلی دمی پیایی او ختیځ خواته یی مخامخ د حسن خیلو او باخیلو شیرانیو غر موقعیت لری. دژوب ځمکه حاصلخیزه او اکثره د نهر ونو په ذریعه خړوبیږی. د مندو خیلو دود، دستور اوکسبونه هغو ته ورته دی چی ددوی په مینځ کی دی اودهغوی په شان سپین ږیری، ساده او بی آزاره خلک

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکی -۱۳۲۲ مخ.

دی. دوی هم د کرنی اومالداری په چارو بوخت دی (۱)

مندوزی

دوی په اصل کی خو گیانیی دی، خو په پښتونو کی خوست ته لیږدیدلی دی اواوس د خوست په لویدیځه برخه کی او سیږي. لویدیځ ته یې دځدرانو قبیله اوجنوب ته یې دشمل سیندموقعیت لری چی اسمعیل خیل اومندوزي یې سره جلا کړي دي ختیځ خواته د اسمعیل خیلو سره پوله لري او د شمال خواته هم دځدرانو سره گډ سرحد لري. ددوي شمیر (۱۲۰۰) کورنیو ته رسیږي . دوي اکثره د کرنی په چارو بوخت دي اودښوونی اوروزنی سره زیاته مینه لري (۲)

مندوزی

حسن زی - دری نومی - شیابی خیل - اسمعیل زی دری کوتی - حسن محمد

موسی خیل

دوی غر غښتی پښتانه دی او د کاکړو یو عمده ښاخ گڼل کیږی . دکاکړو دغه ښاخ د پوری د تاریخی ناوی د موسی خیلو په تحصیل کی آباد دی . په کندهار، زابل، سیوری او د غزنی په ولایت کی له ډیری لرغونی زمانی څخه موسی خیل کاکړ آباد دی ۰ همدا راز دغزنی ولایت دشلگر په اولسوالی کی هم تراوسه پوری زیات شمیر موسی خیل کاکړ استوگنه لری،

مومند

مومند دسربن په ټولنیز گروپ کی یوه دیره ستره قبیله ده اودوی غوریاخیل

(۱) حیات افغانی - ۲۴۳ مخ -
(۲) معلومات مختصر در پاره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشورخ۶۳ مخ.

پښتانه دي . داسې روایت موجود دی چې د غور بـاخلور زامن وو چې دولت یار، خلیل، خوګنی او زیرانی نـومیدل . بیادولت یار د دوه‌ز امن د رلو دل چې یو مومند او بل داود نـومید .

د مومند و کومه اولاده چې پـه میدانی سیمه کې استوګنه لری هغوی‌ته کوز مومند او کوم چې په غرنی سیمه کې آباد دي هغوی ته بر مـومند وایی، خو په اصل کې دوا ړه یو دي . شمال‌ته یې باجوړ، لویدیځ ته یې د کو نړسیند، جنوب لویدیځ ته یې دخیبر دره او ختیځ ته یې د پیښـور ضلعه مـوقعیـت لـري .

د اسلا م دین ترخـپریدودمخه دغې سیمې ښه تاریخي اهمیت دراو د . د اسې ویل کیږي‌چې اوی کنشکا هم د دې سیمې په شا او خوا کې یوه موده‌اوسیدلی دی اویو شمیر بو دایی راهبا نوهم دلته ژوند تیر کړی دی .

د اسې عقیده موجوده ده چې دوی په پیل کې د کند ها ر په غوره مرغه کې میشته و و چې ورو سته له هغه ځایـه د غزنی لویدیځ د ترنک غاړوته ولیږ دیدل. با بر پخپل مشهو ر کتاب توزک بابری کـې چې په (۱۴۵۰)ع کال یې کښلی دی د دغې قبیلې د موجو دیت ذکریې دغزنی په سهیل کـې کـړی دی. څـرنګـه چې ورو سته د دغې‌قبیلې په شمیر کې زیا توا لی راغی نودوی د غزنی نه‌کابل اوبیاله هغه‌ځایه‌د نـنګرهارخواته وخوځیدل اود ننګـرهار نه یې د خیبر پر لاري پیښور اود دوی د استوګنه اوسنی سیمې ته لیږد وکړ(۱). هغه مومند چې په افغانستان کې استوګنه لـري ددوی سیمې دادي:

۱ـ دننګرهار پـه ولایت کـې :

د شینوا رو په لویی‌او لسوالی، په مومند دری، لعل‌پوره، بټی‌کوټ، کامه، ګوشته، کوزکونړاودچپرهارپه علاقه داری کې‌استوګنه لري. دننګرهار په‌ولایت کې ددوی‌شمیـر(۱۷۳۶۷۹)تنـه ښـودل شـوی دی (۲)

---

(۱) حیاتِ افغانی ۳۴۷ مخ.

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل و لایات سرحدي کشور، ۲۷ـ ۲۸ مخونه.

۲- د کونړ په ولایت کې :

دوی د کونړ په ولایت کې په اسدآباد، خاص کونړ، سرکانړو، نورګل او نرنګ کې میشته دي چې په ټول کونړ کې ددوئ شمیر(۶۳۵۸) تنه ښودل شوی دی (۱) همدا راز یوشمیر مومند د هرات د ولایت دانجیل په اولسوالۍ اود غزنی په ولایت کې هم میشته دي. همدا راز یوزیات شمیر مومند په باجوړ کې هم استوګنه لري.

په پاکستان کې دوی د مومند و په ایجنسي کې استوګنه لري دداغی ایجنسي څلور- خواوې دادي: لویدیځ ته یې افغانستان، جنوب ته یې د خیبر ایجنسي، ختیځ ته یې د پېښور او د پرضلعی او شمال ته د باجوړ دایجنسی سره پوله لري.

ددغې ایجنسي مساحت ۸۸۷ میله مربع دی. همدا راز دخیبر په ایجنسي کې هم یوشمیر مومنداوسیږي چې په دغو دواړو ایجنسیو کې ددوی شمیر(۱۸۸۸۱۲) تنه ښودل شوی (۲) د مومندو مشهور خیلونه دا دي:

۱- خویزی	۱۰- نظرخیل
۲- حلیم زی (الیم زی)	۱۱- عیسی خیل
۳- اوتمانزی	۱۲- برهان خیل
٤- بایزی	۱۳- باره خیل
۵- کوداخیل	۱٤- موسی خیل
٦- کاچی	۱۵- خوګاخیل
۷- اتمرخیل	۱٦- میرو خیل
۸- ترکزی	۱۷- بابازی
۹- خواجه زی	

دمومندو دځینو مشهورو خیلونو داستوګنې ځایونه دادي:

۱- خویزی: دمومندو یومشهور خیل دی چې ختیځ ته یې ګنداب، لویدیځ ته

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور (۱۲) مخ.

(۲) اضلاع ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان -۱۱۹ مخ.

یې کوداخیل او بابازی او جنوب ته یې دکونړ سین بهیږی . ددی قبیلې ځمکې للمې دی. دمشهورو کلیو نو مونه یې دادی : محمد کور، کنګ، سم غاښې، وچه ژوره، ملا نهیم کلی، زناورچینه، سورابیان او شین ورسک . داسی ویل کیږی چی ددوی شمیر تقریباً شلو زرو تنو ته رسیږی .

۲- حلیم زی (الیم زی) :

دوی د بایزو په شمال ختیځه برخه کی، په کمالی دره او ګنداو کی استوګنه لری او په مومندو کی د ډیر نفوذ خاوندان شمیرل کیږی .

۳- اوتمانزی : ددی قبیلی ختیځ ته دانشکول، لویدیز ته یې کندهاری، شمال ته یې ددویزو غرونه او جنوب ته یې کمالی دره موقعیت لری. داتمانزو ځمکه اواره، خاورینه او للمی ده . خلک یې اکثراً د کرکیلی له لاری خپله ګوزاره کوی . دخلکو شمیر یې لسو زره تنو ته رسیږی او ددوی لوی کلی په لاندی دول دی :

یخدند او هاشم کورچی ددوی تول کلی دیخدند په نامه سره یادیږی .

٤- بایزی :

داخانګه دمومندو په قبیله کی ډیره مشهوره ده چی دلمرپریواته خواته غرونو کی میشته دی .

٥- کوداخیل :

ددی څانګی ختیځ ته خویزی، لمرپریواته ته یې داتمر خیلو دلبنکر کلی او جنوب ته یې بره دره موقعیت لری. ددی څانګی شمیر تقریباً دیرشو زرو تنو ته رسیږی . دانګریزی استعمار سره په غزاګانو هم دوی دمومندو ترنورو خیلونو په نسبت زیاته ونډه اخیستی ده او ډیر خلک یې شهیدان شوی دی .

٦- کاچی :

دا دمومندو یوه څانګه ده چی خلک یې دکابل او پیښور تر مینځ دسوداګری دمالونو دحمل او نقل له لاری خپل ژوند تامینوی .

۷- المرخیل :

المرخیل د جروبی دری په سهیل کی استوګنه لری او یدیځه څنډه یی د دورخیلو سره نښتی . شمځته یی بابازی او کوداخیل او شمال ته یی هم بابازی پراته دی ، ددی قبیلی شمیر تخمینا شلو زروتنو ته رسیږی او مشهور کلی یی عبارت دی له تورخیل ، خنجر کلی ، وټکی ، تنی ، حاتم کلی ، الهکر کلی ، قاسم کور ، مته ، هولی او مزری چینه .

۸- ترکزی :-

د تورګری څخه چی دالیزوا وترکزو پوله ده تر دانشکول پوری او بیا د دانشکول نه ترمتی پوری په برابر خط پراته دی :

۹- خواجه زی :

د منډو جوړ او الکی کوهی نه چی د بابزو او خواجه زو پوله ده تر خاپښی او اتمرخیلو پوری پراته دی .

۱۰- نظرخیل :

د اتمرخیلو په جنوب کی د نظرخیلو قبیله میشته ده . ددوی څمکی غرنی دی او خلک یی په مالداری خپله ګوزاره کوی . ددی کلی دادی : ګوز کلی ، بر کلی او د ملاخیلو کوز کلی . ددوی د نفوسو شمیر دری زروتنو ته رسیږی .

۱۱- بابازی :

بابازی د بید منی او شمشاد په دروکی میشته دی . ددوی د سیمی مځکی للمی دی او غنم او اوربشی یی زراعتی محصولات تشکیلوی . یو شمیر خلک یی د سودا ګری چاری هم پر مخ بیایی . همدا راز برانخیل ، عثمانخیل او مصاخیل هم د دومندو مشهوری څانګی دی .

پته دی پاتی نه وی چی یو شمیر مومند کونړ د ولایت په پشد ، خاص کونړ ، د ننګرهار د ولایت په باریکاب لاچه پور ، غازی آباد ، کامه ، د چپرهار په دولتزو ، المه ، تریلی ، غزو کلی ، غورآباد ، هډی ، باسول او هزارناو ، ډکه ، لال پوره ، ګوشته ، ګردی ، همدا زد کونړ په شګه ، ارخی او سور داګ کی هم میشته دی .

همدارازدافغانستان په نورو ولایتونو لکه بلخ ، سمنگان ، کندز ، هرات ، کلات او هلمند کی هم یوشمیرمو منداستوګنه لری. یوشمیرمومند په افغانستان کی دکوچیتوب ژوند هم تیروی .

د مومندو مشهوری دری او داگونه :

(۱) دگنداب دره :

په دی دره کی حلیمزی اوسیږی . ددی دری ختیځ ته دکرپی دغونډیو سلسله پرته ده . لویدیځ ته یی د خاپښی غرواقع دی اوجنوب ته یی دکونړ سیند بهیږی . ددی دری اکثره ځمکی للمی دی . ددی دری د خلکو شمیردیرشوزرو تنوته رسیږی اولوی کلی یی دادی: توره تیزه ، شاتی کور ، کټی ، سور داګ ، ظفرغونډی او کټه سنګ .

(۲) دپنډیالی دره :

په دی دره کی دترکزی دښاخ د عیسی خیلو او برهان خیلو خانګی استوګنه لری. دا دره لګنډی ته وتلی ده په دی دره کی للمی اوآبی ځمکی هم شته . دخلکو شمیر یی لسوزروتنوته رسیږی اولوی کلی یی د یخدند اوهاشم کورځخه عبارت دی.

(۳) کمالی دره.

په دی دره کی د حلیمزی د ښاخ دپوشاخیلو اوابراهیم خیلو خانګی استوګنه لری . خلک یی اکثره دبزګری په کارونو بوخت دی او مشهور کلی یی اتوخیل ، غازی بیګ کور او کچلک شاه دی .

٤ـ سرکنډ دره :

په دی دره کی میتاخیل استوګنه لری چی پښتو ګاخیلو ور ګډیږی په دی دره کی دکرنی ځمکی لږی دی اوخلک یی په مالداری ګوزاره کوی . ددی ځای خلک دخپلو غرونو لرګی په کامه او کونړ کی خرڅوی. ددوی شمیر تقریبا لسو زروتنوته رسیږی او

مشهور کلي يې سپين جومات ، نري اوبه، سپين تنگي، باره خان ، څپري ، سربند او بيله دي.

همدارازشونگړي دره، جروبي دره، شالي هولي دره او سلالا دره هم د مومندو دلويو او مشهورو درو له جملې څخه دي .

ددانشکول او يخپند داگ :

په دې داگ کې اتمانزي او ترکزي عيسى خيل استوگنه لري چې ځمکې يې ښې او للمي دي .

بهي داگ :

دا داگ (٢٤) ميله اوږدوالي او پنځلس ميله پلن والي لري چې په دې داگ کې کوډاخيل ، بابازي او خويزي پراته دي .

دسرکو داگ :

دا داگ دخوگا خيلو او اتمر خيلو دغرونو ترمنځ راغزيدلی او په د يوش ميله اوږدوالي او شل ميله پلن والي دگوشتي او خويزو علاقې ته ورغزيدلی پروت دی. په دې داگ کې خوگاخيل ، ماماخيل ، دوړخيل او لږشمير اتمرخيل ميشته دي (١)

مهمنزي

مهمنزي دسربن په ټولنيز گروپ کې شميرل کيږي او دخرشبون د زوی زمند اولاده گڼله کيږي . ويل کيږي چې دزمند په اولاده کې دممن زی يا مهمنزي ښاخ دشمير له مخې زيات دی. دغه ښاخ دزمند له پاتې نسل ترو ټولو وړاندې ديوسفزيو دقبيلې سره يوځای دارغستان له سيمې نه وشړل شول او ورپسې ديوسفزيو سره يوځای دکابل په نورو پيښو کې شريک وو ، خو کله چې دوی دکابل څخه د ننگرهار خواته وکوچيدل نو دوی ترمينځ ديوي لانجې په سبب جگړه پيښه شوه چې په دغې جگړې کې يوسفزي په دوی باندې بريالي شول. مهمنزي ترڅه مودې پورې

(١) پښتانه لومړی ټوک ١٢٢مخ.

په ننګرهار کې اوسیدل. اوکله چې د یوسفزیو یومشهورومشرملك احمدغونټل چې د دلازاکوسره وجنګیزې نوهغه دننواتي په دول مهمنز یوته ورغی او مرسته یې څیني وغوښتله مهمنزي‌هم په دې شرط ورسره یو ځای شول چې د(اشنغر) سیمه‌دوی ته ورکړل شي لکه‌چې توسوبې وروسته دغه شرط ترسره‌اواشنغرومهمنز یوته‌ورکړل شوچې تراوسه‌هم‌ددوی په واك کې دی اوددوی مشهور کلی هلته‌د چارسدی، تنګی نوښهره (نوښار) او پړانګ څخه عبارت دی .(۱)

دوی په‌عمومی تـوګه با تعلیمه او متمدن خلك دی. دا ستعماری ضدنهضت مشراود پښتنو ستر شخصیت خان عبدا لغفا ر خان د مهمنز یـو دا تمان زیود ښاخ څخه و.

دمهمنز یو مشهورښاخونه دادی :

۱ ـ الیاس زی

۲ ـ بارك زی

۳- بټوزی

٤ ـ عمرزی

٥ ـ اتمان زی

٦ ـ تنګی

۷ ـ رڅړ

۸ ـ شیرپاو .(۲)

د حیـات افغا نی مورخ (۱۲٥) کـا لـه پـخوا د دوی شمـیر تـقـر یـباً (۸۰۰۰) کورنی ښودلی دی اودوی د پیښوردضلعی دچارسدی پـه تحصیل کی استوګنه لری .

(۱) حیات افغانی ، ٥٦ مخ .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکې ۱۲۹۳ مخ شجره .

میا خیل

دوی لودی پښتانه دی او میاخیلو ته میان خیل هم وایی چی دلوانی یا نوحانی د دویمی ښځی توری زوی و. میاخیل په پخوا زمانو کی ټول پووندہ وو او په تجارت او مالداری بوخت وو لکه څرنګه چی ددولت خیلو په برخه کی دامان ته د لوحانی ښاخونو درا تګ څرنګوالی لیکل شوی دی په هماغه ډول دد غه ښاخ خلکو هم دامان ته تګ اوراتګ کاوه او د میاخیلو د استوګنی د ځمکه په خاص درابن او چوړ د هوران کی سروانیوا ستوګنه درلوده. کله چی د کټی خیلو مشرخان زمان د پړانګی قبیله د تاك او د سوری ښاخ له روړی نه وشړل او په ټانك باندی دولت خیلو قبضه ټینګه او روړی وران شو نو ترهغه ځوکاله وروسته د بختیار قبیلی او د سروانیو تر مینځ چی پخوایی په درابن باندی قبضه درلوده د زراعت د مینځکه تللو په سبب جګړی وشوی.

د بختیار دقبیلی هغه مالداران چی د میاخیلو سره په ښه او بده کی شریك وو سروانیو ته ماتی ورکړه او هغه سروانی چی له مرګ نه بچ پاتی شوی وو هغه یی له دی سیمی نه وشړل او بیا یی د میا خیلو په سلا او مرسته د درابن په سیمه په ګډه سره قبضه ټینګه کړه او للمی ځمکی یی پرخلورو برخوو ویشلی.

دری برخی میا خیلو ته ورکړل شوی او څلورمه برخه د بختیارولاس ته ورغله او هغه ځمکی یی چی د ویالو په ذریعه خړوبیدلی هغه یی هم په خپلو مینځو کی سره وویشلی او له دوا ړو فاتحو قبیلو نه ځینی خلکو دلته دایمی استوګنه غوره او د کرنی په چارو بوخت شول او ځینو نورو یی په پووندہ ډول ژوند غوره کړا و ترا و سه پوری په دواړو قبیلو کی دا دلی شته یعنی ځینی یی د ځمکی څښتنان او ځینی یی هم پووندہ سوداګر دی. د میاخیلو هیڅ یوه داسی څانګه بنه وی چی خلك دی از یادیر په دغو دوو کارونو بوخت نه وی ، خرسید خیل او شادی خیل تقریباً ټول په دایمی ډول استوګنه لری او د کرنی په چارو بوخت دی.

دپوونده میاخیلوځینی سوداګر دیرشتمن دی اوله تولوپوونده وونـه میاخیلو لومړی ترلیری لیری ځایونوپوری پـه تجارت اوسوداګری لاس پوری کړچی په دغه برخه کی دوی له بخارا نـه ترکلـکتی پوری مشهوردی (۱)

دحیات افغانی دمؤلف حیات محمدخان په قول دمیاخیلوټول شمیرپه هغه وخت کی دری زره کوره ښودل شوی دی چی دهغوی نه یی ځلورمه برخه بختیارتشکیلوی.

ددغی قبیلی نه نژدی اووه ـ اته سوه کورنی پـه ډیره بند کی استوګنه لری او نژدی پنځه سوه کورنی یی پـه مرغه کی هـم استوګنه لـری (۲).

میچـن خیل

دوی اودی پښتانـه دی. میچن خیل دخاکـو اولاده او دنـیازی دقـبیلی پوری اړه لری دده پـه باب داسی ویل کیږی چی یوه ورځ دی پـه داسی حالت کی چی دصحرا څخه پـه روان اوتیزتګ یی کاوه او دخدای پـه مینه کی مست و نو کله چی نورو پښتنو دی ولید نو دده دتیزی او چالاکی پـه نسبت یی ده تـه دمیچن لقب ورکړ میچن پـه پښتو ژبه لاسی ژرنـدی ته وایی له هغی ورځی دده اولاده په میچن خیلو باندی مشهوره شوه چی اوس یی اولاده پـه مجموعی توګه پـه میچن خیلو سره یادیـږي. (۳)

خلک میچن خیلوتـه پـه سپین ځلی اودرنـه سترګه ګوري اودرنا وي یی کـوي پـه خطرناکو وختونو کی ددوي کورو نه د خلـکو پناه ګاوي او دساتنی ځایونه دي.

دمیچن خیلوداکثروخلـکو چال چلند نیک اوغوره دي. شیخ میچن دوه زامـن لرل چی ددوي دنسب شجره دنیازیوسره یوځای ذکرشوی ده ددي قـوم خلک پـه متفرق اوخراره واره ډول سره استوګنه لری لـکه پـه بنوکی منجاخیل خود دوی زیات شمیرپـه ټهتی میچن خیلو کی چی دکورمی درود شمالی برخی تـه د ځاورو میلوپـه واټن موقعیت لری میشته دی.

---

(۱) حیات افغانی ۲۹۶ ـ ۲۹۷ مخونه.

(۲) د کابل سلطنت بیان دوهم ټوک ۶۱ مخ.

(۳) حیات افغانی ۸۴۸ ـ ۸۴۹ مخونه.

دلته دوی پـه خاص دول باندی دپادونی وړدی دغه قبیله دپاتی نیازیـو قبیلی سره ګډاو پـه دی سیمه کـی میشته شوی دی . هغه وخت چی دسرهنګ، عیسی خیلواوموشانی ښاخونـه دمروتولـ خوا له دغه ځایـه وشړل شول نوتـرهغه وروسته دغه فرقه دنقیوتوب او سپیڅلتوب له کبله دمروتونـه پـه امـن کی پـاتـی شـوه اود ېخواپـه شان پـه همدی ځای کی اوسیدل. میچن خیل پـه افغانستان کـی پـه متفرق دول استوګنه لـری . ددوی د(۱۵۷۰) تنوپه شااوخوا کی دننګرهارولایت دسره‌رود پـه اولسوالی کی استو ګـنه لـری . (۱) همداراز یـو شمیرمیـچن خیل د زابـل ولایت پـه کلات کی هـم استوګنه لری چی شمیریی د(۳۰۰) تنو پـه شااوخوا کی ښودل شوی دی .

میانه

دوی سربنی پښتانه دی اودغی قبیلی خلك پـه‌مجموعی دول په کوم خاص ځای کی استوګنه نه‌لری ، بلـکی په‌خواره‌واره‌اوتیت‌اوپرك دول ژوندکوی . څرنګه چی د دوی شمیردیرلږدی نوپه افغانستان کی یی نوم چندان شهرت نـه لری . ددغی قبیلی څخه دتوغ ښاخ د بنګښوپه سیمه اوله پاتی ښاخونونه یی ځینی دکندهارپـه شااوخوا کی اوسیږی .

دشکوڼ له اولادی دکتران دځانګی یوشمیردګرانګ په سیمه کی میشته دی. له یوه روایت له مخی حضرت سلیمان چشتی‌چی مزاریی‌ددیـره غازیخان ضلعی په تونسه نومی ځای کی‌دی د دغی قبیلی څخه و (۲)

[۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولا یا ت سرحدی کشور ۲۸ مخ .

(۲) حیات افغانی ، ۲۵۷ مخ .

د میانه ابن شرخبون ابن سړبن د نسب شجره

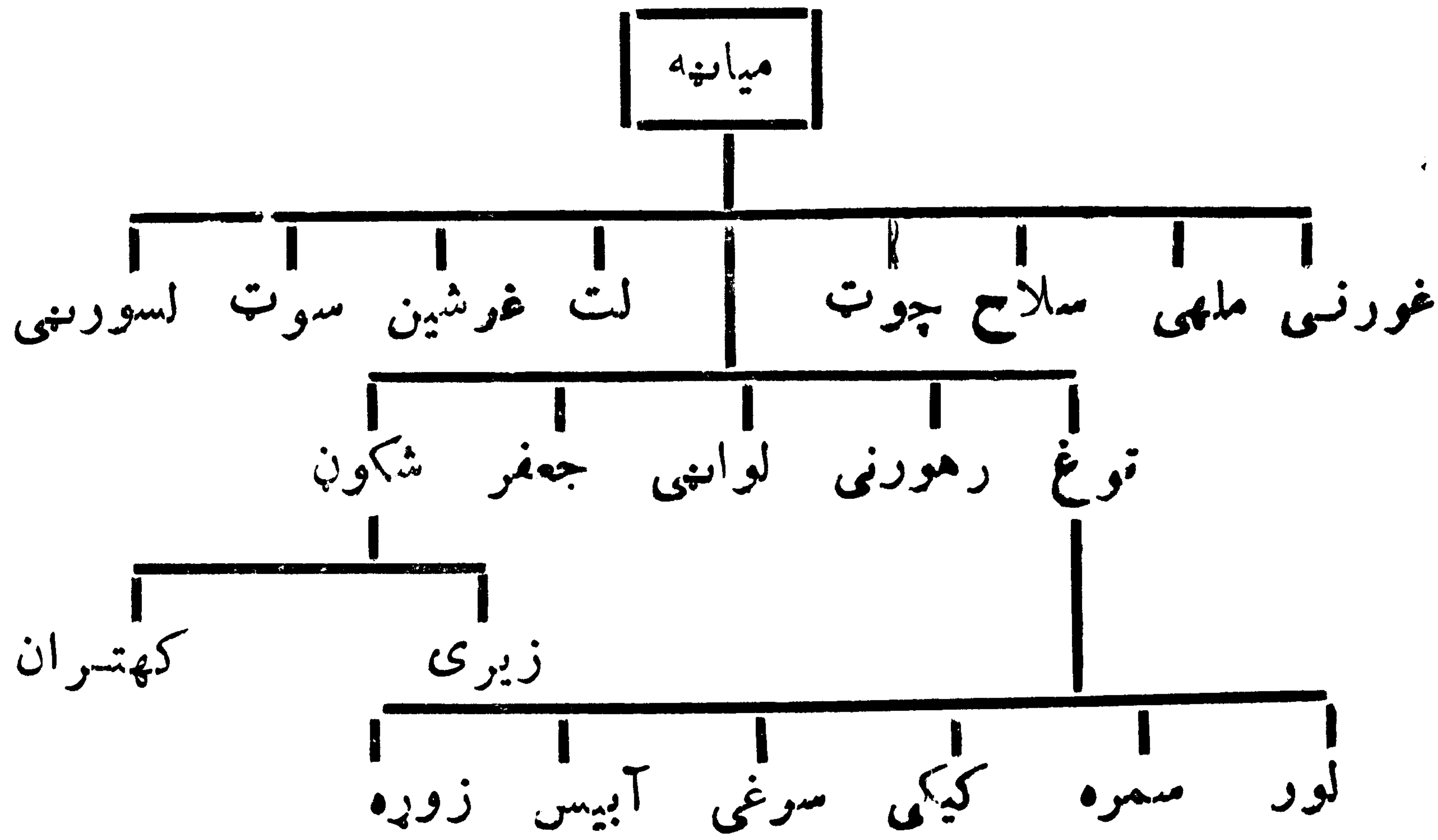

منگل

دنسب دشجری دلیـدلو څخه څرگندیږی چی منگل په اصل کی کرلانی پښتانه دی.

منگل د پکتیا ولایت د سترو قبیلو له جملی څخه شمیرل کیږی. شمال ته یی ځاځی، شمال ختیځ ته یی څمکنی او مقبل، لویدیځ ته یی ځاځی، شمال ختیځ ته یی څمکنی او مقبل، لویدیځ ته یی توناخیل او احمدزی او جنوب ته یی ځدران او دخوست قبایل او ختیځ ته یی سبوی او مقبل پراتـه دی (۱)

د ځینو روایتو له مخی دوی تقریباً شپږ اووه سـوه کاله د مخه د هنـی د قبیلی سره یو پو ځای د بنو په سیمه کی اوسیدل او د شیتکو د غلبی په وجه یی د بنو سیمه پریښوده او دخوست او کورمی لویدیځو غرنیو سیمو ته راغلل او هلته میشته شول چی تراوسه پوری هـم هماغلته استـوگنه لری (۲)

منگل اکثره د کرنی او مالداری په چار و بوخت دی. د دی له پاره چی ځمکی یی لږی دی نو کرنه هم په کی لږه ده. دوی ډیر جنگیالی خلک دی. منگل عموماً د خپل ژوندانه اړتیاوی د لرگو د سوداگری او موټرونو چلولو له لاری تأمینوی .

منگل د پکتیا ولایت د موسی خیلو او جانی خیلو په اولسوالیو او د قلندر په علاقه داری کی استوگنه لری خو د دوی یو شمیر په سید کرم، ځاځیو، څمکنیو، ځاځی میدان او خوست

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۷ مخ .

(۲) حیات افغانی ، ۲٦۱ مخ .

په او په اولسوالۍ کې هم ژوند کوي .

همدا راز د دې تقریباً (۱۰۰۰) زر کورنۍ د ه یو رنډ کرښې نه پورې خوا په تری منګلو او کوترې منګل کې چې په کورمې ایجنسۍ پورې مربوط دي میشته دي چې شمیر ئې ۷۰۶۸ تنه دی او د افغانستان د منګلو سره نژدې اړیکې لري.

منګل د کرنې او مالدارۍ نه پرته عموماً د چارتراشو د لرګیو تجارت هم کوي .

د هغه راپور له مخې چې په ۱۳۵۴ کال کې د پکتیا د وخت د والي له خوا د پلان وزارت ته ورکړ شوی و د دوی شمیر د پکتیا په ولایت کې (۱۱۹۲۱٤) تنو ته رسیده همدا راز د دوی یو زیات شمیر خلك په سعودي عربستان او د خلیج په نورو عربي هیوادونو کې په مزدورۍ بوخت دي (۱)

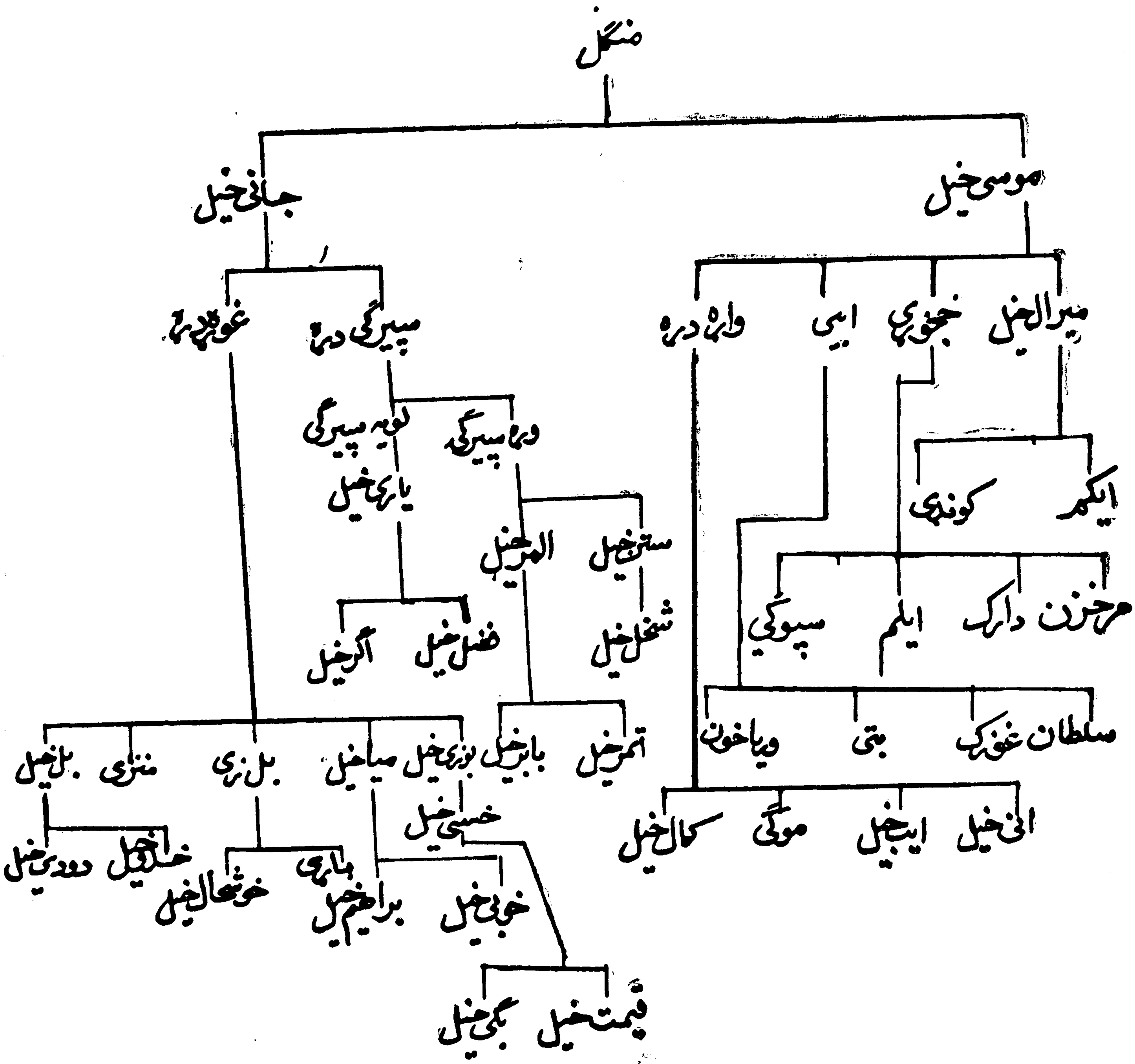

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ٤۷ مخ.

ناصر

دوی متوزی پښتانه او دغلجي بوستر ښاخ ګڼل کيږي. دحيات افغاني مولف دناصرو پښتنو په باب داسي ليکي: «ناصر دا استو ګني کومه بيله او عليحده سيمه نه لري دوی اکثره کوچيان دي. ددوی کډی په پسرلي کي دتوخوا وهوتکو غلجيو په مملکت کي شپي او ورځي تيروي او له دغه ځايه دتجارت مالونه کندهار، کابل او نورو ځايونو ته دخرخلاو له پاره وړي او دخپلو مووږ او پسونه هم خرڅوي او کله چي داوبو کموالی احساس شي نو اکثره يي داوړي په نيمايي کي د رمود څرولو دپاره دوښو دپيدا کولو تلاښ کوي » دمني دموسم په پيل کي دجرګي په ډول سره راټوليږي او خپلي کيږدي ټولوی او دتودو سيمو يعني دامان ته چي ددېره اسماعيل-خان په ضلع کي پروت دي روانيږي. په دامان کي هره قبيله ځانته بيل بيل ځای لري چي هلته دوی په ژمي کي استو ګنه غوره کوي. د مالو او رمو دڅرولو په وخت کي په هر ځای کي چي ښه څرځايونه وموي هلته دخپلو حيوانا تو رمي او ګلي بيايي. پووندە ناصر په تجارت او مالداري خپلي ورځي تيروي. هغوی دخپلو ميږو له وړيو نه کيږدي، تغر او نور ضروري شيان او بيا اوله شيدو نه يي کوچ، پنير او کرت ترلاسه کوي. په دوی کي دغوايانو، اوښانو او په تيره بيا د پسو نو رمي ډيري دي. دناصرو کيږدی وړی او سپکی دي. ناصر اکثره رښتونی او بی آزاره خلک دي.

قبيلي ويش يي :

دناصرو قبيله په دريو برخو ويشل شوې ده تور ناصر چي عمرزي يو ته وايي، سره ناصر چي نسو خيلو ته ويل کيږي او سپين ناصر چي ملي زي دي.

دناصرو ځيني نور مشهور ښاخونه دادي. داودخيل، اتمانخيل او ملي زي چي بيا دغه ښاخونه په نورو فرعي څانګو ويشل شوي دي.

ددوی د استو ګني سيمي :

ناصر په لاندنيو سيمو کي استو ګنه لري :

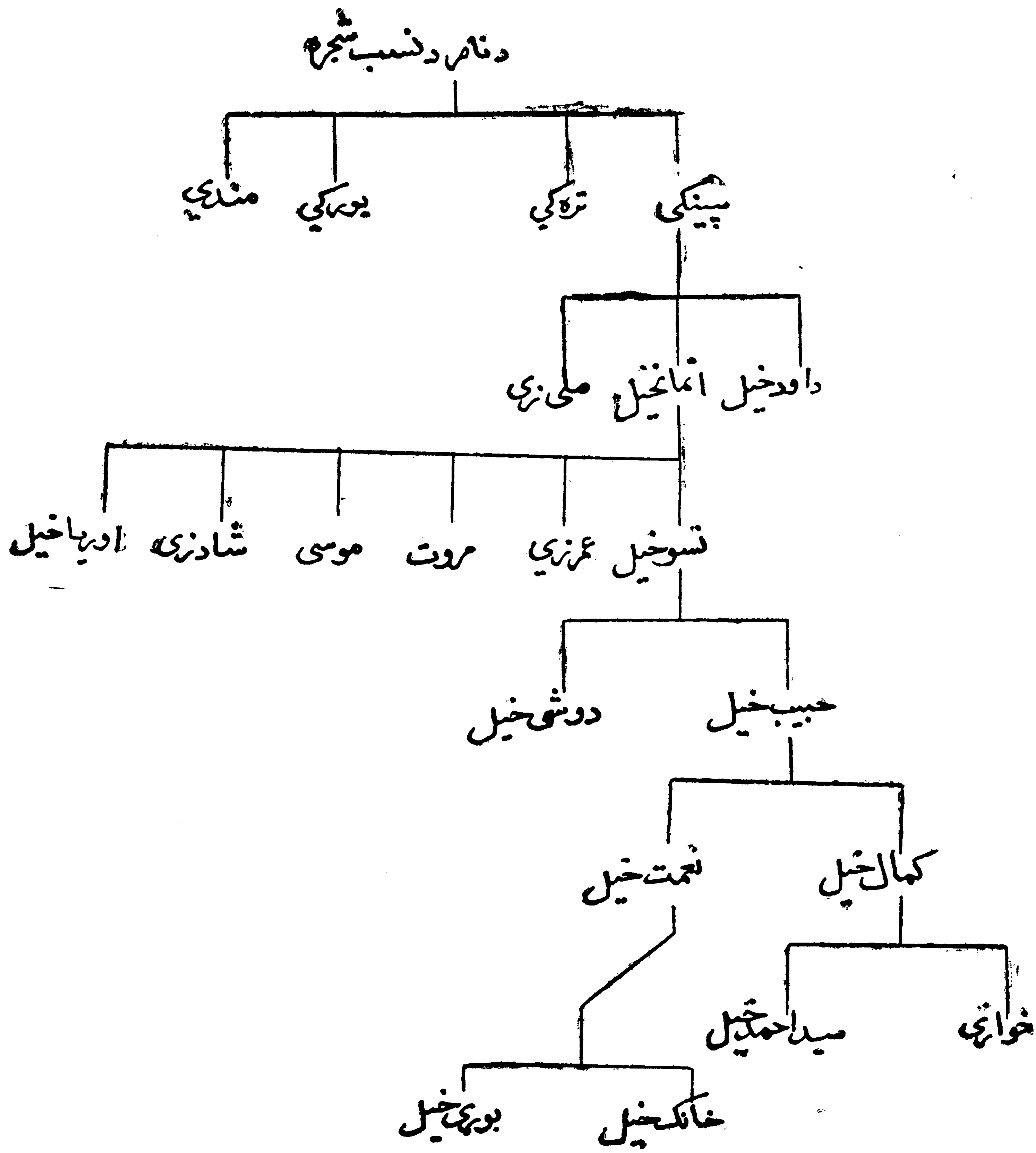

۱ـ دننګرهار په ولایت کې:

دننګرهار په ولایت کې ناصر په حصارک او بتي کوټ کې استوګنه لري او په نوموړي ولایت کې یې شمیر (۶۰۹۶) تنه ښودل شوي دي.

۲ـ دلغمان په ولایت کې:

دلغمان په ولایت کې ناصر دقرغیو په اولسوالي کې استوګنه لري چې شمیر یې (۷۱۱۹) ته ښودل شوي دي.

۳- دزابل په ولایت کې:

دزابل په ولایت کې هم یوشمیر ناصر د شاه جوی په اولسوالی او داتغر په علاقه داری کی استوگنه لری، خوشمیریې ډیر محدود او د شپږسوه (۶۰۰) په شا او خوا کی ښودل شوی دی.

۴- دپروان په ولایت کې:

یو زیات شمیر ناصر دپروان ولایت په کوهدامن، شکر درې او کاه دره کی هم استوگنه لری چی دوی هلته یوشمیر باغونه هم لری.

ناغر

که چیری دنسب شجره په غورسره وگورو نوخرگنده به شي چې دناغر کوچنی قبیله په غرغښتي پښتنو ورگډېږي. دوی په لومړی سرکی په دوو ښاخونو ویشل شوی دی چی بیانوری وړې څانگې ورنه مینځ ته راغلی دی.

د«پښتانه د تاریخ په رڼا کې» لیکوال دناغرو په باب لیکي: «ناغر یوه وړه قبیله ده چې اوس په کیټهړانو ورگډه ده (۱)»

دځیړنو سره سره دغې قبیلې په باب پوره او بشپړ معلومات لاس ته نه دی راغلي. نوځکه ویل کیږي چې دا یوه مشهوره قبیله نه ده او کوم ناغرچې موجود دی هغه هم دکاکړو سره گډ شوی دی (۲)

دناغرابن داني دنسب شجره

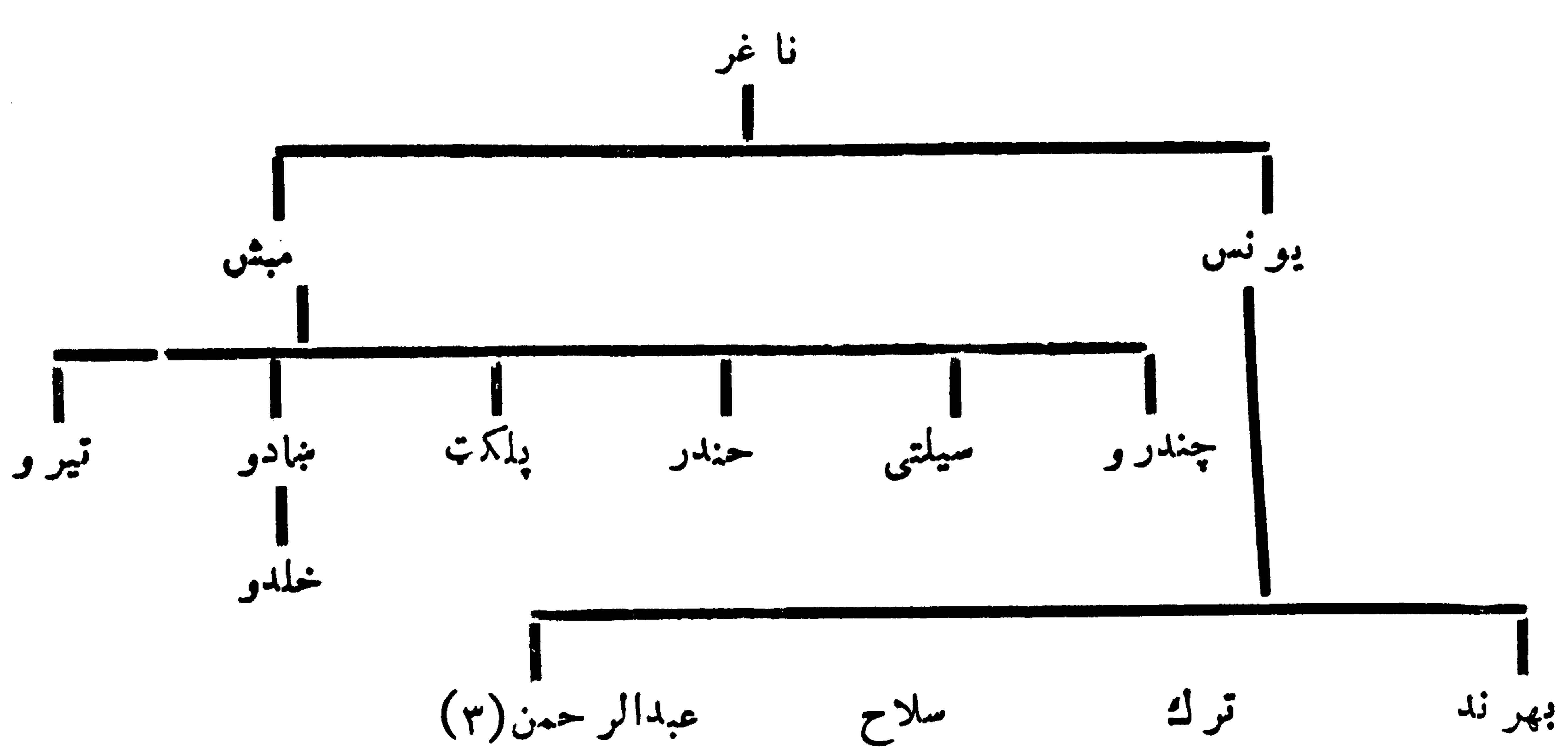

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې ۱۳۲۹ مخ. (۲) حیات افغانی ۳۷۰ مخ. (۳) نوموړی اثر ۳۲۳ مخ.

نور زی

نور زی سربنی پښتانه دی چی د درانیو د پنج پای یو ښاخ گڼل کیږی . نور-زی هم د بارکز یو په څیر په شمیر کی ډیر دی او ددوی یو زیات شمیر کوچیان دی . د کوچیانو څخه پرته ډیرشمیر نورزی د کندهار نه ترهراته پوری په بیلا بیلو سیمو کی استوگنه لری . د نورزیو ډیره سیمه په فراه اوشین ډند کی ترهراته پوری او پاتی د کندهار جنوب ته پرته ده .

د هغوی کوچیان په دوبی کی د غور څخه څایرنوته چی دسیاه بند په نامه یادیږی لیږد کوی . په ژمی کی د نیمروز ، هلمند اوفراه د کوچیانو په نامه سره یادیږی . نورزی ډیر میلمه پال خلك دی ددوی څینی خلك په مالداری او د کرنی په چاروهم بوخت دی .

اوس ددوی د استوگنی سیمی اوشمیر په لاندی ډول ښیو :

۱ـ دزابل په ولا یت کی :

هغه نورزی چی دزابل په ولایت کی استوگنه لری نو دوی دزابل دمرکز په کلات ، د میزان په علاقه داری او دترنك او جلدك په اولسوالی کی استوگنه لری چی په نوموړی ولایت کی یی ټول شمیر (۱۰۸٤) تنه ښودل شوی دی .

۲ـ دارزگان په ولایت کی :

نور زیان دارزگان دولایت په لاندینی ځایونو کی استوگنه لری : دزابل په مرکز ترین کوټ او دچوره ، خاص اورزگان ، گزاب ، کجران ، شهید حساس او ددهراود په اولسوالیو او دنیش په علاقه داری کی چی په اورزگان کی ددوی ټول شمیر (٦٩٩٨٩) تنو ته رسیږی .

۳ـ د کندهار په ولایت کی :

نورزی په کندهار کی په لاندنیو سیمو کی میشته دی :

د کندهار په مرکز ، ددامان ، میوند ، پنجوایی او سپین بولدك په اولسوالیو او دریگی په علاقه داری کی . په کندهار کی ددوی ټول شمیر (۷٦۸۸۸) تنه ښودل شوی دی

همداراز دوی د ارغنداب دسیند پـه خیتځه غاړه په سپیروان نـو می ځای کی هم استوګنه لری .

٤ـ د هلمند په ولایت کی:

په دغه ولایت کی نورزی په لاندنیو اولسوالیو کی استوګنه لری: د هلمندپه مرکزلښکرګاه، دناد علی، موسی کلا، ګرمسیر، ناوه بارکزایی، نوزاداونهرسراج په اولسوالیو اودواشیو اوریګستان په علاقه داریو کی . په دغه ولایت کی ددوی ټول شمیر (٨٤٥٠٧) تـنه ښودل‌شوی‌دی .

٥ـد نیمروزپـه ولایت کی :

په نو موړی ولایت کی دوی دنیمروزدولایت په مرکزاو دخاش رود په علاقه داری کی استوګنه لری چی مجموعی شمیر یی (٨١٨١) تنه دی .

٦ـ د فراه په‌ولایت کی:

نورزی، دنو موړی‌ولایت په‌مرکزد قلعه‌کاه، بالابلوك، بکوا، ګلستان‌او اناردری‌په اولسوالیو اودخاك‌سفیدپه‌علاقه‌داری کی استوګنه‌لری. دفراه‌په ولایت کی ددوی‌شمیر (٤٩٧٧٤) تنه دی .

٧ـ د هرات په ولایت کی :

نورزی‌دنو موړی‌ولایت‌دانجیل، ګذری، ګلران، غوریانو، کهسان‌اوادرسکن‌په اولسوالیوکی‌میشته‌دی‌چی‌په‌نوموړی‌ولایت کی یی شمیر(١٤٨٣٠) تـنه ښودل‌شوی دی .

همداراز ددوی یوزیات شمیرد باد غیس په ولایت کی د مرغاب اوغورماچ په اولسوالیوکی هم استوګنه لری .

لنډه داچی د افغانستان په لویدیځو او جنوب لویدیځو ولایتونـوکی ددوی شمیر (٤٨٤٤٩٣) تنه اټکل شوی دی.

نیازی

کمچیری دنیازیو دنسب شجره و گوروتو خورګنده په شي چې دوی د متوزیو په ټولنیز ګورنپ کې شمیرل کیږي او دلودي اولاده ده. نیازي دلودي زوی دخپلو دریو میومنونه دري زامن درلودل یعنی: باهي، جمال او خاکو چې په دوی کې باهي چې د سروانی دلور زوی و دیر پرهیزګاره او باتقوی شخص و. نیازي په پیل کې دغزني په شااوخوا کې اوسیدل. دوی دانــد روغلجیا نود دښمنی په وجـه له دغه ځای څخه لیږدو کړ.

په ۱۴۵۱ ع کال چې بهاول لودي په هند کې د پښتنو سلطنت قایم کړ نو دیوه فرمان په ذریعه یې دیر پښتانه هندته وبلل چې دوی هتله لاړل او په عسکري خانګو کې یې دنده تر سره کوله دوی پر سلطان بهلول لودي باندي دیرګـران وو. د سوري شیرشاه دواکمنی په وخت کې دوی ته لوړ لوړ دولتي پوستونه او منصبونه ورکړل شول چې ددوی په جمله کې هیبت خان نیازي او عیسی خان نیازي ددیر اقتدار خاوندان ؤ او چې هیبت خان نیازي ته داعظم همایون لقب ورکړل شوی و او دلاهور او پنجاب صوبد اروتا کلی شوی و. پـه هندوستان کـي نیازیـو دومره قـدرت او پـر مخـتګ تـرلا سه کـړان تردی چـې د سلیم شاه سوري سره یـې سخـته مقابله وکړه چې ددی بغاوت او سر کشي له کبله دوي دتباهي سره مخامخ شول.

په افغانستان کي دعیسی خیلو موشانیو او سرهنګ دښاخـونو نه پرته دنیازیـو نـور ښاخونه او خانګي دومره مشهوري نه دی او اکثره په خواره واره ډول ژونـد کـوی.

نیازیان داباسیند په دواړو غاړو د کالاباغ نه تر پنیالي پـوري اود ختیکود غـره دشرقي لمنی نه ترمیانوالي پوري میشته دي. همدارازد بنګښو دسیمی په توغ نومی ځای کي هم نیازي استوګنه لري. که څه هم دنیاز یو ځیني ښاخونه لکه مرهل، کنډي او متهي په پووندو توب او سوداګري باندي بوخت دي خودشمیر له مخی دیر لږ دي. د کنډي له ښاخ نه یوشمیر په خوست کـي اوسیږي او د ځمکـو خاوندان دي.

همدا راز یوزیات شمیر نیازي دلغمان ولایت د الینګار پـه اولسـوالي کـي دنیاز یو په نامه کلي اونورو کلیو کي استوګنه لـري چې شمیریې هلتـه (۱۵۳۹)

تنه‌بنو دل‌شوی‌دی. دغزنی ولایت دده‌یک پەعلاقه‌داری کی‌هم یوشمیر نیازی‌استوگنه لري. همدارازدزابل په مرکز کلات، دهلمند دنادعلی‌پەاولسوالی، دلوگرولایت په کلنگار اودکابل په شا اوخوا په تیره بیا په شیوکیو کی هم‌یوشمیر نیازی اوسیزی.

دلغمان دالینگار داولسوالي نیازی په لاندنیو کلیو کی میشته دي : اکین آباد، شاآباد، شین‌گاري، شورآباد، نیازیو، الوخیلو، حاجی کلا، میاخیلو، کلاو، سلینکار، قصبه، تیږگور، قلعه‌تړک، نیمنانی، کوټاخیلو، شیخانوکلاوسنگره کی :

لنډه داچی نیازی دپښتنو یوه مشهوره قبیله ده. ددوی دنسب شجره پەلاندینی جدول کی وگوری:

دنیازی ابن لودي ابن شاه‌حسین‌غوري دنسب شجره

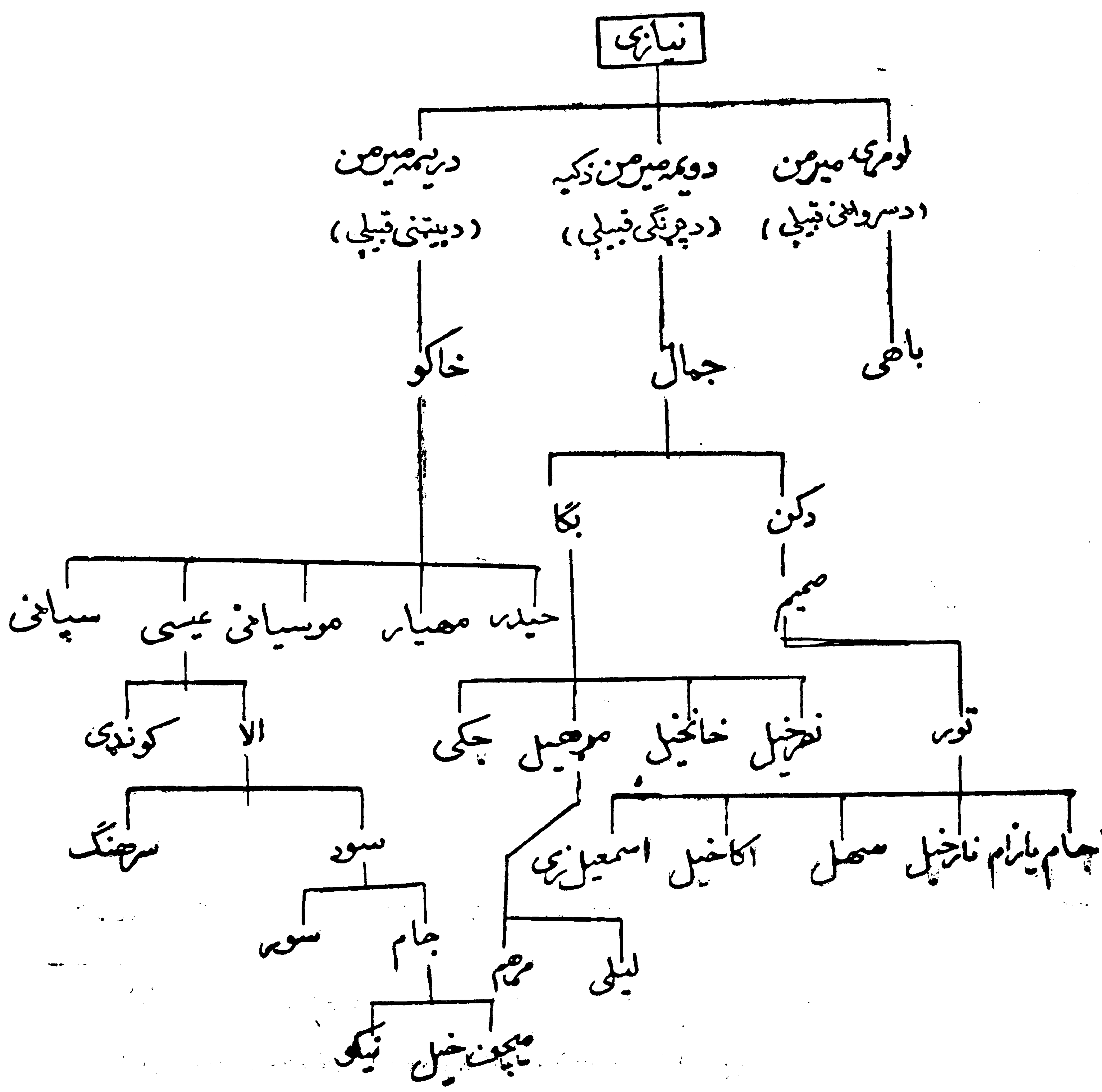

وردگ

دوی په اصل کښې کرلاڼي پښتانه دي . ددغې قبیلې دپیدا ینبت اصلي ټاټوبي دسلیمان دغره لړی دبرمل غردې چې له هغه ځایه څخه وروسته دکرلاڼي توله قبیله خوره شوه او په او سني سیمه کې میشته شول .

ددوی لویدیځ ته دهزاره جات غرونه او پاتې دریوخواووته یې دغلجیو دقبیلې سیمې موقعیت لري.

ددوی سیمه دوادي په دول شمالا او جنوبا اوږده پرته ده اوختیځ او لویدیځ ته یې غرونه موقعیت لري . (۱)

ددوی سیمه دپاراپامیزاد اونوروغرونوترمینځ چې هغه غرونه لوګرله خرواره پېلوې دیوه اوږده ګوګړ په دول پرته ده (۲) ختیځ ته غریې په لوګرا و خروار پورې او لویدیځ غریې په هزاره جاتو پورې مربوط دي. هغه سین چې په غلطه دغزني دسین په نامه نومول شوي دي ددوی د ځمکو په جنوب کې بهیږي او د یری ځمکې خړوبوي هلدارازدوردګو شمالي خواوې دلوګردسین په واسطه اوبه کیږي .

تنګی ، شیخ آباد ، سیدآباد ، شنیز ، خوات ، جغتو دای میرداد او چك ددوی دسیمې مشهور ځایونه دي.

دسیدآباد ، چك ، جغتو او دای میر دادنه پرته یوشمیر وردګ دکونړ ، هرات ، هلمند ، زابل ، غزني او بغلان په ولایتونو کې هم استوګنه لري هغه وردګ چې په کونړ کې اوسیږي نو ددوی داستوګنې ځایونه اوې ګوریګا ګانشال او جندول دي. دګانشالیانو مشران وایي چې د دوی اصلي ټاټوبې دوردګو سیمه ده او په ختته مایار دي. تقریباً ۱۷۰ کلونه مخکې یوشمیر وردګ د دیرسیمې ته راغلل چې ځینې یې د دیر په سیمه کې پاتې شول او د یوشمیر یې دجندول ګانشال ته راغلل . د

(۱) حیات محمد خان ، حیات افغاني ، ۶۳۱ - ۶۳۲ مخونه .

(۲) الفنستون ، دکابل سلطنت بیان دوهم توك ۱۴۴ مخ .

گانشال څخه دور دگو ځینې کورونه یوسلو ځلو یښت کاله پخوا د اسمارد خانی په دوره کی دا نګام ته راغلل. دراتګ نه وروسته دوی، د خان او سالارزو داولسی ځمکو بزګران شول او یز ګوی یی کوله. دوخت په تیریدو سره دوی به ګوریګا کی شاری ځمکی آبادی کړی او ځینی ځمکی یی په نغدو پیسو واخیستلی چی اوس هلته یوشمیر وردګ دخپلو ځمکو او ځینی یی هم دا سالارزو دځمکو بزګری کوی. یو شمیر وردګ ادعا کوی چی ددوی پلرونه او وه نوی کاله پخوا دامیر عبدالرحمن خان دپاچاهی په لومړی کال دوردګو له سیمی څخه دلته را وتښتیدل. ددوی پلرونه په ختیه مایاردی. دراتګ نه وروسته داسمارخان دوی ته په ګوریګا کی ځمکی ورکړی او دوی دګانشالیا نو سره یو ځای استوګن شول. دوی دخپلو ځمکو دبزګری چاری پخپله ترسره کوی. په دوی کی مالداری بیخی لږه ده او دسالارزو او ماموندو سره بیخی خلط شوی دی. دژبی دلهجی په ګډون ددوی دژوند ټول اړخونه د سالارزو او ماموندو تر اغیزی لاندی راغلی دی (۱) هممدارازدوردګو قبیلی هغه شمیر چی په هرات کی استوګنه لري نودري ځانته یوه محله لري چی دوردګانو محله یی بولی او دانجیل دولسوالی په اداري واحد پوري مربوطه ده. یو شمیر وردګ د هلمندو لا یت دناد علی او ناوه بارکزایی په اولسوالیو کی هم میشته دي.

دوردګو دقبیلی یوزیات شمیر کورنی دراولپنډي دضلعی په چچ او نتوکی اوسیږي. دوردګو سیمه ډیره شنه، سمسوره او زرخیزه ده، خودمنی موسم یی ډیر لنډ دي. غنی وریجی، غنم او اوربشی یی غوره حاصلات دي. وردګ ټول دکرکیلی په چارو بوخت اوزیار کښ خلک دي. ځینی خلک یی دمالداري په چارو هم بوخت دی. ددوی کلی کوچنی دی.

د دوی د مشهورو خیلونو نومونه په لاندی دول دی: ممک مایار، میرخیل، نوری، لرم، ګدایی، ملکیارخیل، خورم خیل، ادین خیل، او مصری خیل.

په وردګوکی د میرخیلو ځانګه د شمیر له مخی زیاته ده چی وروسته دمایارو

---

(۱) دپښتنو ټولنیز - اقتصادی جوړښت ۲۲۷ - ۲۲۸ مخونه.

اونوری ځانگی په شمیرکی زیاتی دی (۱)

حیات افغانی د ټولووردگوشمیرلس زره کوره ښودلی دی (۲)

د وردگو نسب شجره

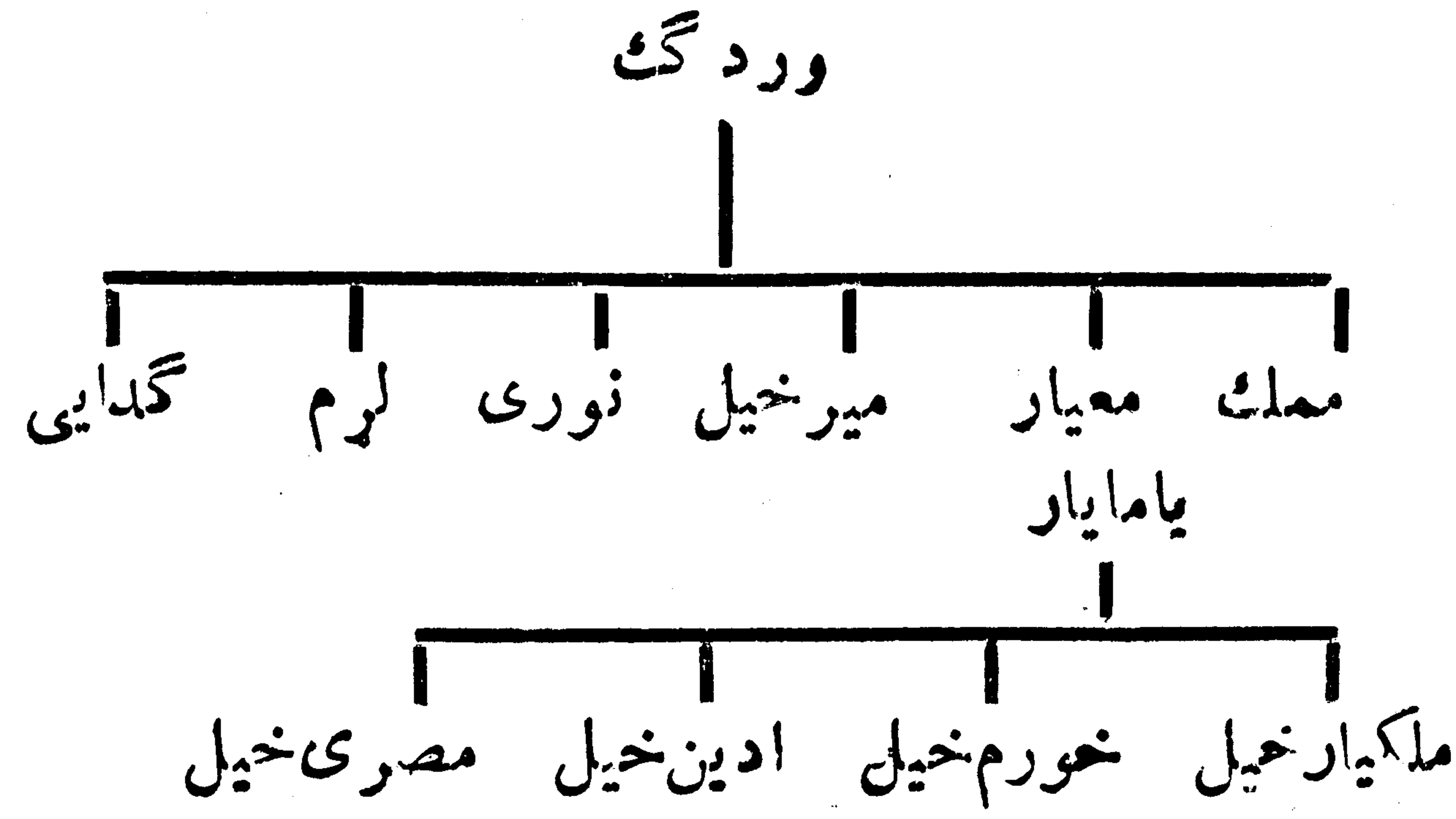

وزیر

وزیرپه کرلانیو پښتنوکی یوه ستره قبیله ده . د روایتونوله مخی دد غـی قبیلی مورث علی (لوی نیکه) وزیرنومیده چی د سلیمان زوی اود کرلان لمسی و.

وزیردوه زامن درلودل چی یویی خدری او بل یی لالی نومیدل (۳)

داسی روایتونوموجود دی چی وزیرلومړی د خوست د شوال غره ته نژدی د برمل په سیمه کی د شیتک د اولادی سره یوځای اوسیدل اودخوارلسمی عیسوی پیړی په وروستیوکی دوی د لویدیځ پرخوا و غزیدل اود توچی په قطب دښواو کوهات په سرحدی غرونوکی استوگن شول اوپه کرارکرارد کورمی د رودنـه دگومل تر دری پوری داستوگنی دیره سیمه یی په خپله قبضه کی راوسته او هلته میشته شول چی ددوی د استوگنی په وجه داسیمه د وزیرستان په نامه مشهوره شوه چی ددغه ځای مساحت (۷۰۰۰) مربع میله دی (٤)

---

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼاکی - ۱۳۷۷ مخ.

(۲) حیات افغانی ۶۳۲ مخ .

(۳) نومړی اثر ۶۳۳ مخ .

(٤) پښتانه د تاریخ په رڼاکی ۱۳۹۱ مخ .

د شجرې مطابق د وزیرلومړی زوی خدری دری زامن درلودل یعنی موسی، محمود اومبارك چی موسی یی په درویش سره هم مشهوررو. موسی ته له دی کبله ددرویش لقب ورکړی شوی وچی دی یو پرهیزگاره اوزاهد سړی وچی اوس هم دده اولاده دی یـولوی ولی گڼی او د هغه مزارچی په بومل کی موقعیت لری د خاصه او عامو زیارتگاه ده .

موسی درویش دوه زامن درلودل چی یو یی اتمان نومیده او اولاده یی په مجموعی توگه د اتمان زیو په نامـه سره شهرت لـری . د وزیرو په خپله ورځنی محاوره کی اتمان زیو او احمد زیو ته درویش خیل یا درویش وزیرهم وایی.

دخدری ددویم زوی(محمود)زوی مسعود(مسید) نومیده چی اولادی ته یی مسعود (مسید) وزیر وایی اودخدری ددریم زوی(مبارك)زوی گوربز نومیدچی اولاده یی تراوسه پوری هم دگوربزو په نامه سره یادیږی او دخوست په سیمه کی استوگنه لری (۱)

وزیرپه لومړی سرکی په دوولویو ښاخونو بانـدی و یشل شوی دی چـی داحمد زی وزیرو اواتمانزی وزیرو په نامه سره یادیږی . ددوی سیمه داداری پلوه په دووواحدونو ویشل شوی ده یو یی شمالی وزیرستان چی اوتمان زی وزیرو کی استوگنه لری اوبل یی جنوب وزیرستان چی احمد زی وزیرپکی میشته دی چی د۱۹۶۱ع کال دسرشمیرنی له مخی په جنو بی وزیـرستان کی داحمدزیـو شمیر (۴۲۳۷۴) تنه او پـه شمالی وز یـرستان کی د ا تما نز یووز یرو شمیـر(۸۹۷۶۳) تنه ښودل شوی و.

همدا رازد بنو په سیمه کی هم یو شمیر وزیر اوسیږی چی داوتمانز یووزیرو شمیرپکی(۲۴۴۹۹) تنو اوداحمـد زیووزیروشمیرپکی(۱۵۳۳۹) تنوته رسیږی. ددغو معلوماتو له مخی څرگندیږی چی ددو ی مجمو عی شمیر د (۱۷۱۹۷۵) تنو په شا او خوا کی دی.

---

(۱) حیات افغانی ۵۰۴ مخ.

اوتمانزی وزیردافغانستان سره اوزده پوله لری چی دخوست داویی ولسوالی څخه دپکتیکا دولایت دبرمل تر علاقه داری پوری ادامه مومی.

همدارنګه د ۱۳۶۰ کال داحصائیی له مخی دبرمل دعلاقه داری نفوس چی داوتمانزیو وزیرودولی خیلو څانګی پکی میشته دی (۲۰۵۱۸) تنه ښودل شوی دی (۱)

دوزیرود قبیلی نوی مشهوری څانګی اوخیلونه په لاندی ډول دی :

۱ـ اوتمانزی : دا وتمانزیو وزیروخیلونه په دی ډ ول دی: کابل خیل ، ولی خیل ، ذلی خیل ، ممیت خیل ، ابراهیم خیل ، مده خیل ، توری خیل ، منظر خیل ، ووزی اخیل ، حسن خیل ، بوره خیل ، خدرخیل اونور.

۲ـ احمدزی وزیر : داحمدزیو وزیروخیلونه دادی : ذبی خیل ، کالو خیل ، نصرای ، بومی ، شبودی ، سپیرکی ، محمد خیل ، سعدی خیل ، سودان خیل ، سین خیل ، هاتی خیل ، عمرزایی ، سرکی خیل ، بودین خیل ، بیزن خیل ، خوجل خیل ، توزی خیل اونور.

۳ـ مده خیل وزیر : سرکی خیل ، علی خون خیل ، خضرخیل ، لغریاډودی خیل ، توریا بازید خیل ، پایوخیل ، وادین خیل ، نظرخیل ، تخمل خیل ، ادم خیل ، تورسم خیل ، جمیی خیل ، دری پلاری ، مچه ، میرسنی ، عمل خیل ، بوزی خیل ، باشی خیل ، خوشکی تنی ، اخر اونور (۲)

دوزیرو دقبیلی داستوګنی سیمی :

۱ـ دشوال سیمه :

په دی سیمه کی دوزیروڅانګی لکه کابل خیل ، جانی خیل وملکشی استوګنه لری :

۲ـ دشاکی سیمه :

شاکی دغرونو په مینځ کی یوه اواره سیمه ده چی ملکشی ، میامی ، شادیګی

---

(۱) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالات پښتونستان ۹۹ مخ .

(۲) نوموړی اثر ، ۱۰۱ ، ۱۱۷ مخونه.

اوخو ناخیل پکی استوگنه لری. سربیره پردی په د غه ځای کی سدن خیل، هانی۔ خیل اوسپیرکی وزیر هم میشته دی .

۳- دبرمل سیمه :

دوزیروپه سیمه کی برمل دیوی وادی پـه شکل موقعیت لری چی ځمکه یی ډېره اودکرکیلی له پاره ډیـره مساعده ده چی پکی کابل خیل و زیر استوگنه لری اووزیردوبی پـه موسم کی خپل مالونـه پکی څروی چی دموسی درویش مقبره هـم دلته موقعیت لری .

٤- درزمـلک سیمه :

دایوه کوچنی سیمه ده چی ښه آب وهوا لری . پـه دی سیمه کی داوتمانزو وزیرود توری خیلو اوممیت خیلوځانگی استوگنه لری .

٥- دخـیسوردره :

داسیمه ددوړ ودعلاقی سویلی برخی تـه موقعیت لری . ددی دری په پورتنی برخه کی ممیت خیل، په منځنی برخه کی یی توری خیل اوپـه ښکتنی بـرخه کی یی ددوړوځانگی استوگنه لـری .

٦- شـرنـه :

دغه سیمه ددوړولوید یځ تـه پرتـه ده چی مداخیل، خدرخیل اووړو کی پـه کی استوگنه لری .

۷- دشکتـو سیمه:

داهـم یوه کوچنی دره ده چی پـه پورتنی برخه کی یی توری خیل او په منځنی برخه کی یـی ممـیـد میشته دی (۱)

۸- وانـه :

وانه دجنوبی وزیرستان مرکزدی . داسیمه دوزیرودسیمی دسهیلی برخی نـه

(۱) حیات افغانی ٥٠٦ - ٥٠٧ او٥٠٨- مخونه.

دګومل درې دهغواو چتوغرونولړې ده چې جنوبي برخه‌يې دګومل تردرې پورې رسيږي : وانه دشمال نه سهيل خواته امتداد لري چې اوږدوالى يې تقريباً (۱۵) کروهه دى . دلته يوخوړ بهيږي چې دګومل د سيند سره يو ځاى کيږي . دجغرافيوي موقعيت په لحاظ دوانه هوا ددوبي په موسم کې ډيره ګرمه ده . په وانه کې دوتانې چې داو ديو پښتنو يوه څانګه ده استوګنه لري . همدا ډاز په نوروبرخو کې يې ذلي خيل او احمدزى استوګنه لري .

۹ـ دبدرسيمه :

په دى سيمه کې سپيرکي وزيراوشنګى وزيراستوګنه لرى چې اوږدوالى يې توکانې ګرام پورى پنځه کروهه واټن اوپلن والى يې تقريباً يوميل دى .

دوزيرو کسبونه :

په پيل کې ددغى قبيلې خلك اکثره دغوايا نواورموپه څرولو اودمالګى په سوداګرى بوخت ور، خواوس اکثره دکرنى، مالدارى او وريو دخرڅلاوله لارى خپله ګوزاره کوى. ددوى دپسونوورى اعلي جنسيت لرى. همدا رازدوى دوريو دخرڅلاوله درکه ډيره ګټه ترلاسه کوى .

غرنى وزيرد وزورمې هم ساتي، خوپه اواروسيموکي يې وزى لږى دى . دوى داوښانوګلي هم لرى ،په تيره بياهغه کوچيان يې چې دسفراوليږد په وخت کې په هغوباندى دکوراسباب او کيږدى باروى . دوي کله کله ددغواوښانو څخه دمالګى دسوداګرى له پاره هم استفاده کوى .

ددوى په سيمه کې غنم ،جوار، اوربشې اوو ريجې کرل کيږى، خوپه غرنيو سيموکى ددوى ځمکې ډيرى لږي دي ، لوځکه يې دځمکو حاصل د دوي کلني ارتياوي نه‌شي پوره کولاي. همداسبب دي چې په دوي کې ځمکې په‌لوره بيه پلورلى کيږي. ددوي د اواروسيموپه ځمګوباندي اکثره احمدزي وزير قبضه لري چې دوي عموماً په‌دغوځمکوکى غنم اونخودکري او دمني په موسم

کې باجرې ترهغې اندازې زیاتې دي چې ددوې دخوراك لس چنده ته رسيږي اودهغوې دخـر خلاو نه ډیره ګټه ترلاسه کوي.

خوراك يې :

دوی په خوړوکې عموماً دغنمو، جوارو اواوربشو له ډوډۍ او همداراز دپسونو لهغوښو څخه ډیره استفاده کوي. ددوې ډیرخوندوراوغوره خواړه دادي چې غنمې وریجې دڅېروغوړيو سره يو ځاى پخوي .

د معمولي خوړونه پرته ددوې په غرو نوکې د څرنجې دونې میوه چې دوی یې پورګي بولي اوړه کوي او اکثره يې دا ور بشو ددو ډې سره ګډ وي اوبيا يې خوري .

پوښاك یې :

۱- د نارینه وو پـوښا کـ :

ددوې نارینه عموماً اوږدې پګړۍ چې اوږدوالی یې له دریو ګزونه تراووګزو پورې رسيږي په سروي او دغه پګړۍ اکثره نیلي یاتورنګ لري. د دوې کمیسونه چې د بیلاپیلو توکرانو څخه یې جوړوې چین داره او بې چینه وي. همدا راز دوې یو بل دول پراخه کمیسونه چې د دبلو وړینو توکرانو څخه یې جوړوې اغـوندې اودوې ورته په خپله سیمه ییزه اصطلاح پتـکوې وایـې. همداراز دوې ډیرې ښـې شړۍ هم جوړوي چې ښندې او مخکینۍ برخـه یـې په ژیړ واوسرووریښمو اوسپینسیو پاندې ښکـلې کراې شوې وي چې دغه کار ددوې دښځو له خواترسره کيږي او ددغو شړیواغوستل په دوې کې زیات رواج لري.

۲-د ښځو جامې :

دوزیرو ښځې په عمومي ډول تورتيکرۍ په سروې چې دغه تيکرۍ د ډبلو تورکرانو څخه وي، خو ځـوانې ښځې چې دوی ورته په خپله ژبه نـیا زمنې ښځې وا یـې اونوی پیغلې هغه تيکرۍ چې چې یې بـولي او سرې ژیړې اوترۍ لیکي ولري

په سروی او ښځینه کمیسونه چې دوی یې ختبولی په عمومی توګه په دوه ډوله دی:
لومړی نجلانه خت او دوهم یې ګریوانه خت.

لومړی ډول کمیسونه (ختونه) عموماً د پیغلو نجونو له خوا اغوستل کیږی او د رنګه ټوکرا نوڅخه یې جوړوی، د دغه ډول کمیسونو په ټټر باندی خامک دوزی نشته او هم چیندارہ نه دی. دویم ډول کمیسونه چې د واده شوو ښځو له خوا اغوستل کیږی له سور نیلی یا تور رنګه ټوکرانو څخه یې جوړوی او د دغو کمیسونو ګریوانونه ټټرونه په سرو او یا ژیړو ور یښمو باندی ښکلی شوی دی چې دغه کار اکثره له ښځو له خوا ترسره کیږی. د دغو کمیسونو د ټټر لاندینی برخه تر هغې اندازی پوری چینداره وی چې ټول یو ډول ښکاری، خو د ټټر برخه یې ډیره تنګه وی چې د دغو کمیسونو اوږدوالی د پښو نه ترښنګرو پوری رسیږی.

د واده شوو ښځو پړتګونه له څو ډوله ټوکرانو نه چې رنګونه یې ژیړ، نیلی او آسمانی وی او هغوی ورته په خپله ژبه بیګمی، ژیړ خیش او سور خیش وایی جوړ شوی وی. دغه پړتګونه چین لرونکی او ښکتنی برخی یې تنګی وی، خو د زنګونو نه پورتنی برخی یې پراخه وی. هغه وزیر چې په غرونو کی اوسیږی او غریب دی د پړتوګ پرځای یو ډول پټی د ښنګرونه نیولی تر زنګنو پوری تا ووی چې دوی دغو پټیو ته په خپله ژبه وربلی وایی. په وزیروکی د پیغلو نجونو او واده شوو ښځو ترمینځ ډیر ښکاره توپیر په دی کی دی چې پیغلی نجونی یې سپین پړتګونه او ساده بی چینه کمیسونه اغوندی په داسی حال کی چې واده شوی ښځی یې برخلاف اوږده چین لرونکی او ګریوان لرونکی کمیسونه اغوندی.

د وزیرو ښځی اوخیری:

د دغی قبیلی اکثره خلک پیاوړی، قوی او اوږدی ونی لری. دوی ښکلی، ګردی سترګی او پراخی تندی لری او اوږده ویښتان او ځنی پریږدی چې خپل ویښتان د شرشمو په تیلو او ژیړ وغوړ یو غوړوی.

مېلمه پالنه :

داخلك په ډېره مينه اوشوق خپلو مېلمنو اوددوستانو ته مېلمستياوې ورکوي اوکله چې دمېلمنو شمېر تر اتو کسانو زيات وي ورته پسه حلالوي اوددوی مېلمانه په عمومي ډول په درې کټګوريو وېشل کېږي .

۱ ـ دمږه مړی یا سېکره ووره مړی :

دوی قدرورمېلمنو ته پسه حلالوي اودوسې په اندازه وريجې ، ډوډی ، چړاری ، اواوګره وررسره پخوي اودغه ته دمږه مړی یاسېکره وره وايي .

۲ ـ کونډی مړی :

چې په دې مړی کې چرګان حلالوي .

۳ ـ وچه مړی :

چې وچه تيکله هم ورته وايي ، لنډه داچې ددوی مېلمه پالنه دمېلمه په حيثيت پورې اړه لري يعنې داچې دقدرورمېلمه ته ښه خواره برابروي . (۱)

شمالي وزيرستان

دوزيروقبيلې دپېژندلو پر برخه کې به بده نه وي چې ددوی داستوګنې سيمې هم وپېژنو. دجغرافيوي اواقتصادي پلوه وزيرستان يوه سيمه ده خوداداري پلوه په دوو برخوويشله شوې ده چې يوې ی شمالي وزيرستان او بلې ی جنوبي وزيرستان دی. په وزيرستان کې پنځه عمده قبيلې استوګنه لري : وزير (احمدزی اواتمان زی) ، مسيد (مسعود) دوړ ، ګوربز او بيټني . چې مسيد ، احمدزی وزير او بيټني په جنوبي وزيرستان کې استوګنه لري او بيټني داداری پلوه ډېره اسماعيل خان او بنو پورې مربوط دی. اتمان زی ، وزير ، دوړ او ګوربز په شمالي وزيرستان کې اوسيږي .

دپاکستان له خوا دوه تنه پوليټيکل ايجنټان (Political Agents) ټاکل شوي دي چې

(۱) حيات افغانی ۵۸۲ مخ .

پو دشمالي وزيرستان په ميرامشاه اوبل د جنوبي وزيرستان په وانه‌کې مؤظف دی. ديوه واحد په توگه دوزيرستان څلورخواوې په دې ډول دی: لوېديځ او شمال لوېديزته يې دپکتيا اوپکتيکا ولايتونه، شمال‌اوختيځ ته يې کورمه، ټل، بنواو ديره‌اسماعيل خان اوجنوب ته يې ژوب اودشيرانيو سيمه موقعيت لري:

دشمالي وزيرستان څلورخواوې:

دشمالي وزيرستان ايجنسي‌دطوال‌لبلدپه ۷۰ درجواودعرض البلد په ۳۳ درجوکې موقعيت لري. شمال ته يې دخوست لويه اولسوالي، لويديځ ته يې دشوال اوبرمل سيمه، جنوب ته يې جنوبي وزيرستان‌اوختيځ ته‌يې‌دبنو ضلعه موقعيت لري. دشمالي وزيرستان‌مساحت ۱۸۱۷ مربع ميله‌دی.

دفزيکي اوتوپوگرافي پلوه شمالي وزيرستان په لاندنيوسيموويشلای شو: د توچي، وادی‌دخيسور وادی، د شکتوی وادی،دشيره تله دښته، دکتي وادي او دکورمی دوادی يوه برخه، دپورتني توچي وادی، ددنـدی دښته،لـکه‌دښته او درزملک‌دښته. دشمالي‌وزيرستان‌مشهورسيندونه‌توچي، کورمه، کيسوی،خيسر او شکتوی دی اواکثره ځمکې يې دتوچي دسيندپـه واسطه چې ۶۳ ميله اوږدوالی لري خړوبيږی:

شمالي وزيرستان داداری پلوه په شپږواداری واحدونو ويشل شوی دی‌چې دتحصيل په نامه يادېږی او هغه په دې ډول دی: ميرا مشاه، دوسلي، دته خيل، سپين وام، ميرعلي او رزملک.

د۱۹۶۱ع کال داحصائيې‌له‌مخې‌ددغې‌ايجنسي‌شمير (۱۵۹۳۶۶) تنوته رسيږی چې په سلوکې ۸۲،۸ تنه‌په‌پښتوژبه‌خبری کوی.(۱)

جنوبي وزيرستان:

جنوبي وزيرستان يوه غرنۍ سيمه ده. څلور خواوې يې په لانـدې ډول

(۱) اضلاع، ايجنسي ها وقبايل ايالت پښتونستان ۲۱- ۲۲ او ۲۳ مخونه.

دی : شمالي ته یې شمالي وزیرستان، لویدیځ ته یې دپکتیکا ولایت اوجنوب ته یې ددیره اسماعیل خان ضلعه موقعیت لري. دجنوبي وزیرستان مساحت۲۵۵۶ مربع میله دی :

سیندونه یې دلویدیځ نه ختیځ ته بهیږي اودسلیمان دغرونو دلړۍ نه راوتلي او دسند په ددریاب کې توئیږي . مشهور سیندونـه یې ګومـل او تانـك زام دی : دجنوبي وزیرستان نور سیندونه خیسو ر ،شکتوی، سپلي توی، وانه توی، شوزه، شنګي اوشاهوردي :

د جنوبي وزیرستان عمده قبیلې مسید او احمدزی وزیـرد ی په ۱۹۶۱ع کال کې د دوی شمیر۲۳۵٤٤۲ تنه ښودل شوی دی (۱)

د وزیـرود نسب شجره

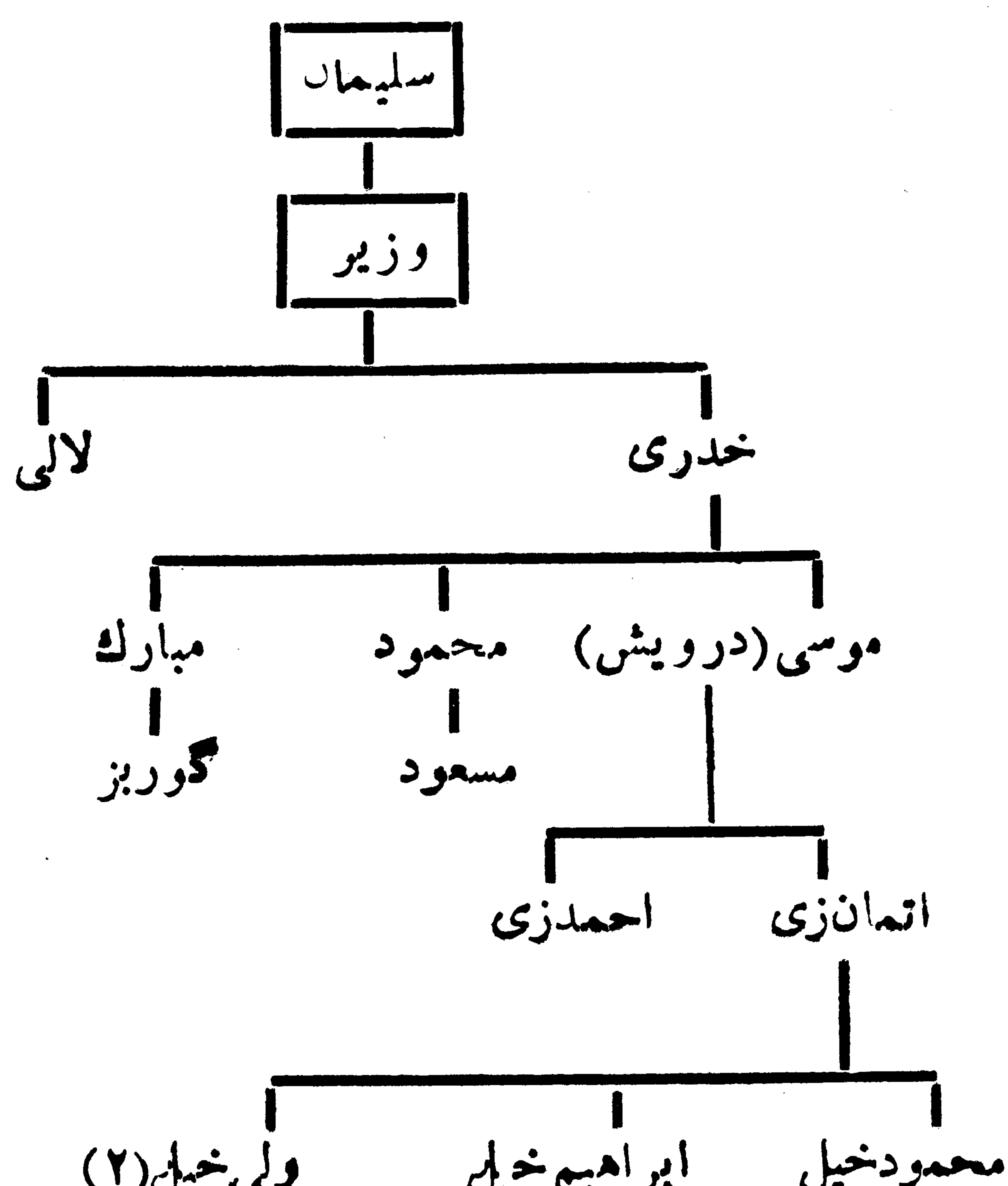

(۱) اضلاع ، ایجنسی ها و قبایل ایالت پښتونستان ۲۵- ۲۶ مخونه.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی ۳۶۳ مخ .

هریپال

هریپال سړبني پښتنانه دي او په شیرا نیوورګډېږي. دکیپ یاکپ زي ښاخ چې د ودم اولاده ده هم په هریپال ورګډېږي اودوی دغر نیوسیمو ترخنګ دګومل ددری سهیلي ته دوانبه په سیمه کې پراته دي . ددوی رواجونه، عنعنات اودوداودستور کټ مټ دشیرانیو په شان دي (۱)

هری یوه هندي کلمه ده چې دڅښتن، بادار، خاوندا وخدای په معنااستعمالېږي ددوی یوشمیر په ژوب هم استوګنه لري (۲)

هزاربز

دوی په اصل کې سړبني پښتانه دي او په مومندو پورې مربوط یوښاخ دی : اکثریت شمیر یې د ننګرهار دولایت درودا توپه اولسوالي پورې مربوط په ځینو کلیو کې استوګنه لري. ددوی یوزیات شمیر په کابل کې دمیرویس میدان اوخوشحال خان مینې په سیمو کې استوګنه لري چې زیات شتمن او دسوداګرۍ په چاروبوخت دي (۳). ددوی شمیر د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې د (۳۱۱۰) تنو په شااوخوا کې ښودل شوی دی (٤)

همړ

لکه چې دستوریانې په مبحث کې هم راغلي دي ستوري چې په ستوریانې سره مشهورو پنځه زامن درلودل چې ترې، شیخې، مربرې اوامرا نومیدل چې ددوی هلوروواړو اولادې ته په مجموعي توګه ګندا پور وایي .

دستورې پنځم زوی چې همړنومیده دده اولاده دستوریانې په نامه سره یادېږي . همړ درې زامن درلودل چې مشا، چرمش اواهدو نومیدل .

---

(۱) حیات افغانی ۲۵٦ مخ .

(۲) پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې ٤۷۰ مخ.

(۳) ماد هزار بوزو دسپین زیرو اومشرانو سره ددوی په باب همدو مره معلومات ترلاسه کړل (لیکوال)

(٤) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل و لا یات سرحدی کشور ۱۰ مخ .

دوی دبابړودقبیلې په سهیل کې پراته دي چې یوشمیر یې په اوروسیه‌واوبو شمیر یې په‌غزنیوسیمو کې استوګنه‌لري. ددوی‌سهیل ته‌کسرانی بلوڅان اولویدیځ ته یې دامرزیوقبیله استوګنه لري . د دوی لوی‌کلي امکت، پیور کوی، وچه‌کوی، منګلې اوګنډی دي . دوی په پیل کې د مالداری په چارو بوخت او پرونده وو . چیرته به یې چې کوم ښه څرځای ولید نوهلته به یې خپله ګوزاره کوله . دیره موده نه ده تیره شوی چې دوی خپله اوسنی سیمه له بلوڅونه تر لاسه کړی وه . دوی ددامان دتولواوسیدونکوقبیلودښاخونونه وروسته میدان ته راغلل اووروسته یې دبابړودسیمې شمالي برخې هم دتورې په زور په خپلوحدودوکې شاملې کړې، دوی به په ژمي کې په همدغه میدان کې او میدل اوپه دوبي کې به د موسی خیلواکاکړوغره ته تلل، خوپه پای کې د دوی ترمنځ یولړشخړې رامینځ ته شوی په پای کې هم‌مجبورشول‌چې نیمایی خلک‌یې‌خپلې رمې اوڅاروی خرڅ اودکرنی په چارو بوخت شول ، خوپه دوی کې دوش زی ښاخ دپخوا په څیر په پرونده بوخت دي (۱)

دوی دمنې په موسم کې په‌خپلومځکو کې با جرې اوپه پسرلي کې غنم کړی په حقیقت کې ددوی مځکه دکرنې له پاره چندان مساعده نه ده .

دوی‌دشمیر له پلوه لږدي اوپه اوعمده برخوویشل شوی دي چې احمدزی اوګدارزی نومیږی . دوی دديره اسماعيل خان په ضلعه کې پراته دي (۲) او د شوروی اتحاددیوه عالم ستانیشفسکی داتنوګرافیکومعلوماتوله مخې چې د۲۰پیړی په پیل کې ښودلې‌دی ددوی‌شمیرد(۳۵) زروته‌نوپه شااوخواکې‌ښودل شوی‌دی.

هني

ویل کیږی چې دهني قبیله هم دکرلانی قبیلی یوه څانګه‌اوهنی د منګل‌ورورو. څرنګه‌چې دښوپه تاریخ کې راغلی‌دی دهنی قبیله په ښوکې له منګلو سره

---

(۱) حیات افغانی ۲۸ - ۲۹ مخونه.

(۲) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۹۷ مخ .

یوځای اوسیده چې تراوسه پورې په دغه ملک کې دهغې منګلو په نامه شهرت لري. دشپتګ اولاره چې بنوزي (بنوځي) دي اود بنوسیمه اوس ددوی په لاس کې ده تقریباً (۶۰۰) کاله وراندې یې هغه او منګل له دغې سیمې څخه وشړل چې په دغه وخت کې یوشمیرهغې هندوستان ته لاړل او یوشمیر یې دمنګلو دقبیلې په لوبدیځ غره کې میشته شول (۱)

اوس دهغې دقبیلې مشهوره څانګه زومخت، زومښت یازو یمښت دي چې په کورمه کې د سپین غره ختیځ لورته په غرونو کې آباده او دغه څانګه بیا په نورو څانګو لکه: خویداد خیل، هوتي زي، (واتي زي)، منتوال، منډان او دولت زي باندې ویشل شوې ده.

تاریخ حیات افغاني ددغې قبیلې دوسله والو کسانو شمیر (۹۰۰۰) تنه ښودلې دی. دوی لوړ قلونه لري اومضبوط خلک دي. اکثره خلک یې په کرکیله او د شپانو په خرڅولو بوخت دي. ځینې خلک یې د بهادر خیلو له کان نه مالګه استخراجوي اوګټې ترلاسه کوي.

په دوی کې کورنۍ دښمنۍ هم موجودې دي، خود چاسره سخته پېرنۍ دښمني نه لري. دوی په یوه غرنۍ سیمه کې ژوند کوي اوسني مذهبه اودسمل په ګوندکې شامل دي. د۱۹۶۱ع کال دسرشمیرنې له مخې ددوی شمیر (۳۰۷۰۶) تنه ښودل شوی دی (۲)

---

(۱) حیات افغاني ۶۳۰- او ۶۳۰ مخونه.

(۲) اضلاع، ایجنسي ها و قبایل ایالت پښتونستان - ۹۰ مخ.

دهـنی دنسب شجـره

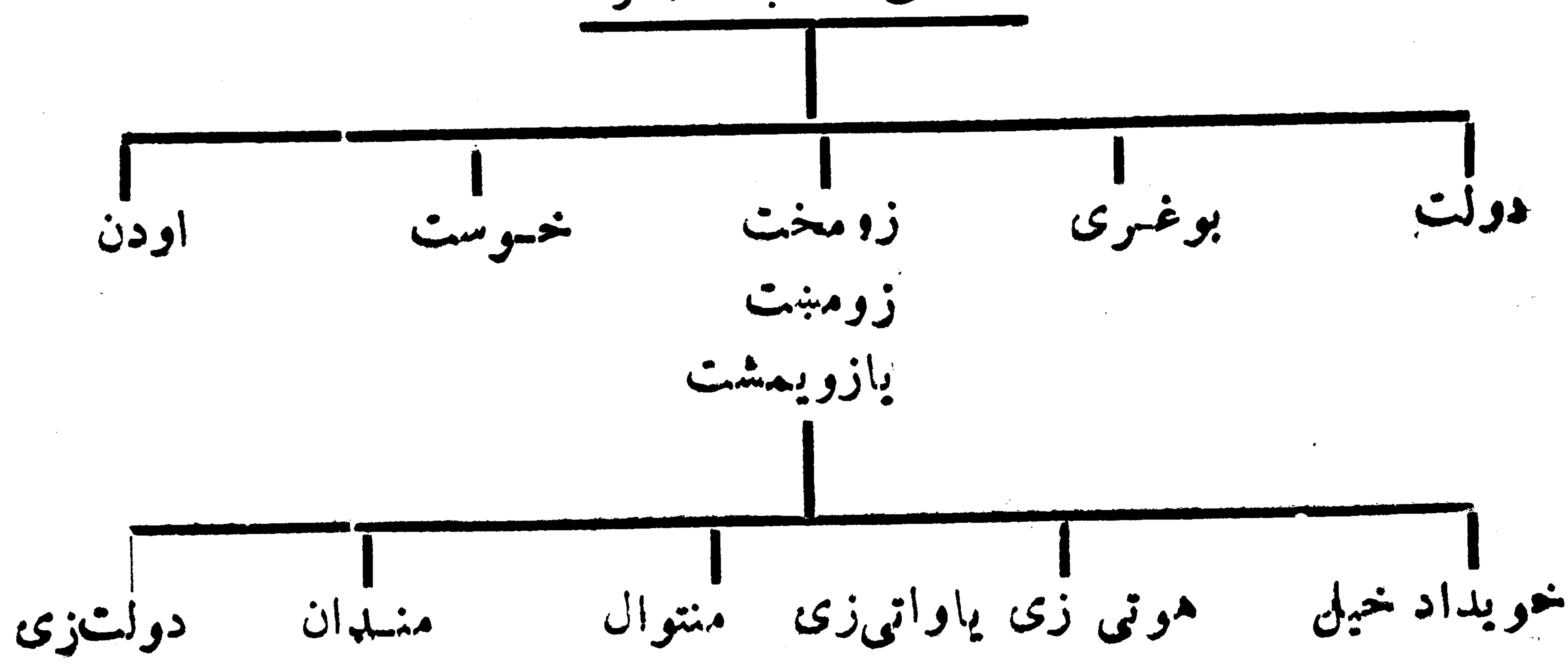

هـوتـك

هوتك بابا چی د(٦٦١ — ٧٤٠ ه ق)پـوری یې ژونـدکاوه دباروزوی دلولریاتوران‌لمسی اودغلجی کروسی دی چی پـه (٦٦١ ه) کال کی پـه اتغرکی زیږیدلی دی. څرنګه چی‌هوتك یوروحانی‌شخصیت ونوځکه خلـکوهغه تـه‌په درنـه سترګه کتل اودډیرعزت اوحترام پـه سبب یې هغه تـه دبابا لقب ورکـړ چی پـه وروسته‌کی پـه هـوتك باباسره مشهورشـو .

دغلجیوپـه قبیله‌کی دهوتکوښاخ له دی کبله پـه لومړی سرکی شمیرل کیږی چی دغلجیانو پاچا له دغه ښاخ نه راوتلی و . دهوتکو ښاخ پخواد شمیرله مخی ډیرزیات و ، خود غلجیودسلطنت دانتقال اوزوال په وخت‌کی ددوی په شمیر کی لزوالی راغی .

څرنګه چی‌هوتك بابایوبزرګوار انسان ونوځکه‌ده داتغر(*) اوسپوری‌مشری هـم پـه غاړه درلوده اودملی مشرپـه نامه یاد یده .کلـه چی مغولـود ارغنداب ددریاب پرغاړه‌پراتغراواولان‌باندی تیری وکړنوهوتك باباد‌ملی‌مدافعینو‌په څنګ کی ولاړاود یوباتجربـه قوماندن پـه توګه یې دافغانی‌قـواووسوق‌اواداره‌کو له. هغه‌دیرغلـګروقواوو په‌ضد سختی جګـړی وکړی، پـه تیره‌بیا پـه هغه جګـړه

(*) اتغرمرکب‌دی‌د(اته)او(غر)نه‌یعنی اته‌غرونه اودادهغه‌ځای‌نوم‌دی‌چی‌دکلات‌په سهیل‌ختیزکی موقعیت لری‌چی دهوتکواوتوخوداستوګنی ځایونه‌دی. (لیکوال)

چې د هوتکو او مغولو تر منځ سوړ طره تـه نـږدې پېښه شوه د هغـه وخت د شدیـدو جګړو په جمـله کې شمېـرل کـېږي :

هوتك بابا تر هغه وروسته چې تېـرې کوونکو ته یې درانـده تلفات وارول او هغوی یې د خپل ملك نه وشړل نو په خپلې قبیلې کې یې ډېر شهرت پیدا کړ او د هغه اولاده په هوتکیانو سره مشهوره شوه .

کله چې هوتك بابا په (۷٤۰ هـ ق) کې له دې نړۍ نه سترګې پټې کړې نو تر هغه وروسته د هغه (۲۵) کلن زوی ملکیار د قوم مشري په غاړه واخیسته . ملکیار باباډېر زړور او جنګیالی سړی و. کله یې چې د قوم مشري په خپله غاړه واخیسته نو سمدستي د ځمکو د آبادولو او کرنې چاروته متوجه شو دده په وخت کې ډېرې شاړې ځمکې آبادې او ډېر کاریزونه وکیندل شول ترڅو چې تیرې کوونکي د ملکیار د دې اقدام له کبله په ویره کې شول او تر تولو ړومبی دهغه مغولانو دده د زراعتي پالیسی او پرمختګ د فلجولو په لاره کې لوی خنـډونه ایجاد او په ناځاپي توګه یې پر سیوری باندې حمله وکړه او د ملکیار سره یې سختې جګړې وکړې. که څه هم په پیل کې پښتنو ددې ناڅاپي یرغل له کبله ډېر ځاني او مالي زیانونه او تلفات ولیدل او ډېرې کورنۍ یې له د غه ځایه ژوب، مرغه اووازې خواته وکوچیدلې، خو سره له دې هم پر یرغلګرو باندې بریالي او دوی یې له سیورې نه وشړل . (۱)

په دې باب چې ملـکیار څو کاله دقوم مشري په غاړه درلوده او په کومه نیټه وفات شوی صحیح او ثقه معلومات په لاس کې نه لرو. بارتولد د هوتکو د عروج په باب لیکي:

«د ۱۸ پېړۍ په لومړۍ سر کې پښتنو په فارس کې د صفویانو د دولت له لویدلو او په هند کې د مغولو د ستري واکمنۍ لـه نړیـد ونـه استفاده وکـړه او هماغسې چې غوري غرنـي (لـه غـور نـه) پـه دولسمه پېړۍ کې اوچت شوي وواو یـوه لوېه ستره واکمنۍ یې جوړه کړې وه بیالوړې پولې ته ورسیدل (۲)

---

(۱) هوتکي ها ۳- ٤- او ٥ مخونه .

(۲) کابل مجله، ۱۳۳۸ کال ۳ گـڼه ٤۱ مخ.

په ۱۷۰۹ کال میرویس نیکه د غلجیانو (غلجیانو) مشر پر کندهار برشو او خبره یې دی حدته ورسوله چې د ده زوی محمود شاه په ۱۷۲۲ ع کال کې ایران و نیو او د ایران ټولواک هم شو نادرشاه چې د غلجیانو له اهمیت نه خبر و د هغوی د ماتولو هڅه یې کړه او هم یې د ابدالي پښتنو مشران په خپلو لښکرو کې سرلښکران کړل. احمد د ابدالیانو مشر له هماغه وخته هڅه په کندهار کې پایتخت ونیو او افغاني خپلواک دولت یې جوړ کړ. »

ایراني نادرشاه د کندهار تر نیولو وروسته د هوتکو د ټبر پنځلس سوه کورني ایران، ترکستان او هندوستان ته تبعید کړې چې له هغوی له جملې نه یو شمیر یې په بخارا، مازندران او د ایران په اردبیل کې میشته دي.

د افغانستان په ځینو ولایتونو کې دوی په لاندې ډول میشته دي:

۱ - د زابل په ولایت کې:

د زابل په مرکز د کلات په ښار، د شاه جوی او شینکي په اولسوالیو او د میزان او اتغر په علاقه داریو کې چې په ټول زابل کې د دوی شمیر د (۱۶۱۲۶) تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی (۱)

۲ - د کندهار په ولایت کې:

یو شمیر هوتک د کندهار په مرکز کې هم استوګنه لري چې شمیر یې د (۲۰۰۰) تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی.

۳ - د غزني په ولایت کې:

د غزني ولایت د جغتو د اولسوالي د رشیدانو په نامه دره کې زیات شمیر هوتک استوګنه لري چې شمیر یې د اتو زرو تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی. (۲)

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل سرحدی کشور ۸۹ مخ.

(۲) د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د استاد ښاغلي پوهنمل خالق رشید څخه په غزني کې د هوتکو په باب معلومات.

٤- د نیمروز په ولایت کې:

د نیمروز د ولایت په مرکز زرنج او د کنګ په اولسوالـــی کـــې یوزیات شمیر هوتك استوګنه لري چې په نوموړي ولایت کې ددوی مجموعی شمیر (٦٣٩٣) تنه ښودل شوی دی. هوتك د زابل په ولایت کې عموماً په مرغه، بادین، دسورغره په دوارو خواووا و دمقر په سهیلی برخو کی د توخو سره یوځای میشته دی او په عمومی ډول دکرنی اوسود اګری په چارو بوخت دی:

د هوتکو ښاخونه په لاندی ډول دی:

بـــابزی، مـــلیزی، لغزی، همرزی، رمـــیزی، اکـــازی، بـــابوزی، شـــیرزی، اسحاق زی، باوو خیل، شریف خیل، خردی خیل، ملوی خیل، اتل خیل، شاکم خیل، مندیـزخیـل، ادی زی او کوندی زی (١)

همدا راز یوشمیر هوتك د لغمان ولایت د قرغیو په اولسوالی کی هم استوګنه لری چی شمیر یې چندان ډیرنه دی: د هوتکو څو کورنی د کابل د ځرخي پلـه پـه شاا و خوا کی هم استوګنه لری.

---

(١) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور ٩٠ مخ.

د هوتک ابن هارو دنسب شجره

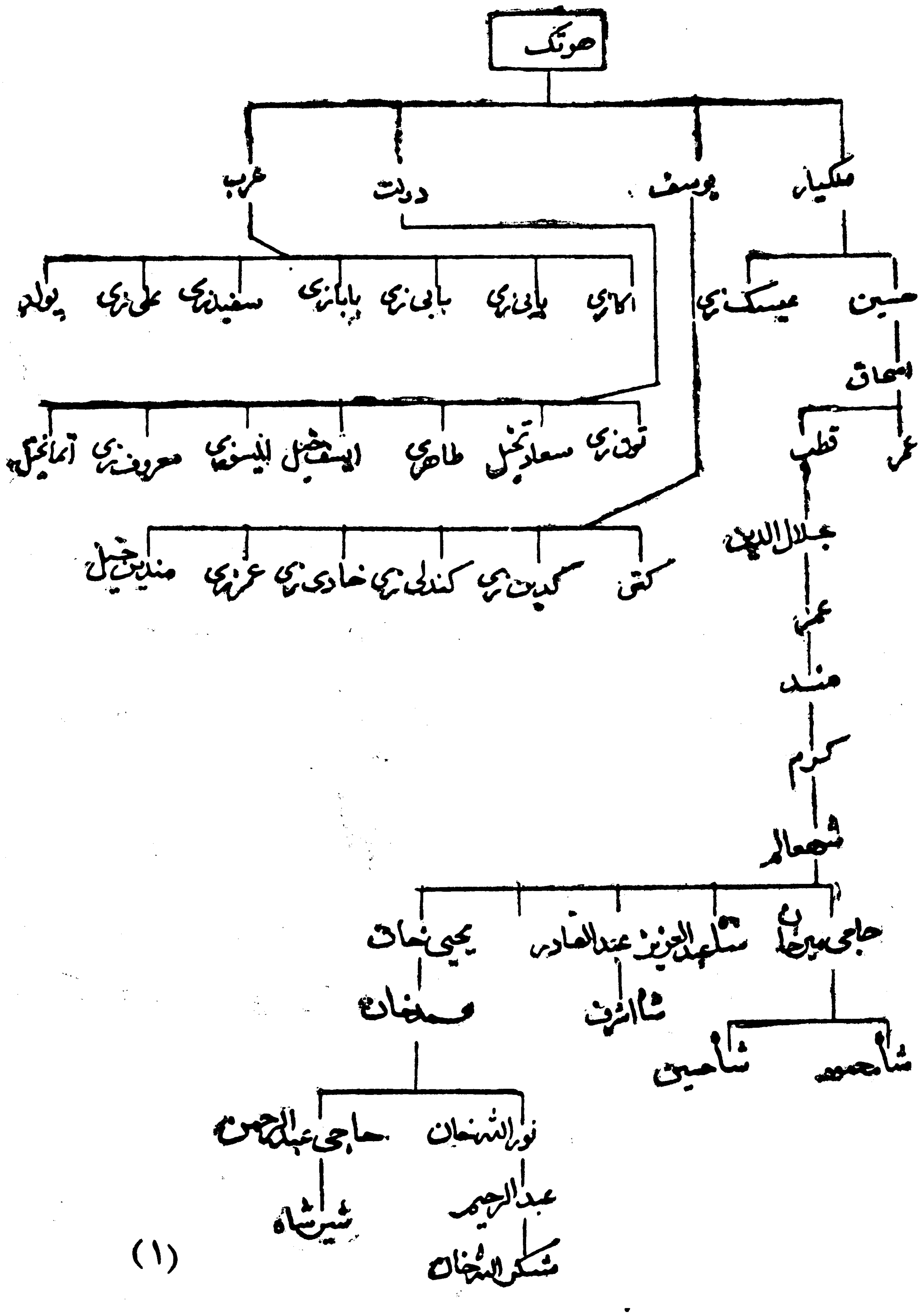

(۱)

هود

د حیات افغانی په تاریخ کی د لوانیو دنسب په شجره کی دهو د ذکر شوی دی . دا یوه مشهوره قبیله ده او نه یی نوم چند ان شهرت لری:

(۱) حیات افغانی ۲۰۷ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مندړ او یوسفزي، خونن ورځ مندړهم د یوسفزیو په نامه سره یادیږي. یوسفزي عموماً په سوات، پیښور، ملکنډ، مردان او هزاره کې میشته دي.

خرنګه چې د نسب په شجره کې راغلي دي خرشبون د سړبن زوی و. خرشبون دری زامن درلودل چې کند، زمند او کاسی نومیدل.

کند دوه زامن درلودل چې یو غری نومید چې د هغه اولاده د غوریاخیلو په نامه سره یادیږي دوهم یې یې خښي، شخي یاخاښي وچې یوسفزي هغه په پښتو ژبه د خوخي په نامه یادوي.

داخون درویزه په قول چې په دغه قبیله کې یې ډیر ژوند کړی دی داسی ویل کیږي چې د شخي یاخاښي لومړنی میرمن مرجانه نومیده اومند او مکث یې زامن وو.

داخون درویزه دوینا سره سم مند دوه زامن درلودل. دیوه نوم یوسف وچې او لادی ته یې یوسفزي وایي دویم عمر نومیده چې اولاده یې په مندړو سره شهرت لري.

داسي ویل کیږي چې یوسف پنځه زامن درلودل چې عیسی، موسی، مالی، اکو او اوریا نومیدل. دعیسی یو ولس زامن وو. داسی ویل کیږي چې یوځل مغولود دوی ځاروی بیولي وو اوعیسی د خپلو زامنو په ملګرتیا مغول تعقیب کړل چې نه وموږي د خپلو نهو وارو زامنوسره د مغو لو سره په جګړه کې وو- ژل شو. پاتې دوه زامن یې چې ژوندي پاتې وو یو یې حسن نومیده چې اولاده یې دحسن زیو په نامه سره یادیږي دویم یې یعقوب نومید چې نسل یې په یعقوب زیو شهرت لري. پته دې پاتې نه وي چې د عیسي یو زوی دده تر مړینې وروسته هم زیږیدلي و چې اکا نومید او اولاده یې په اکازیو سره شهرت لري:

دعیسي د دری وارو زامنو اولاده د تورغره نه نیولي د مهابن ترغرونو پورې میشته دي او اکازي د اباسین په ختیځو غاړه او مداخیل د اباسیند په لویدیځه غاړه آباد دي.

د یوسف دوو زامنو اولاده موسی او مالي اولاده په بونیر کې آباد دي.

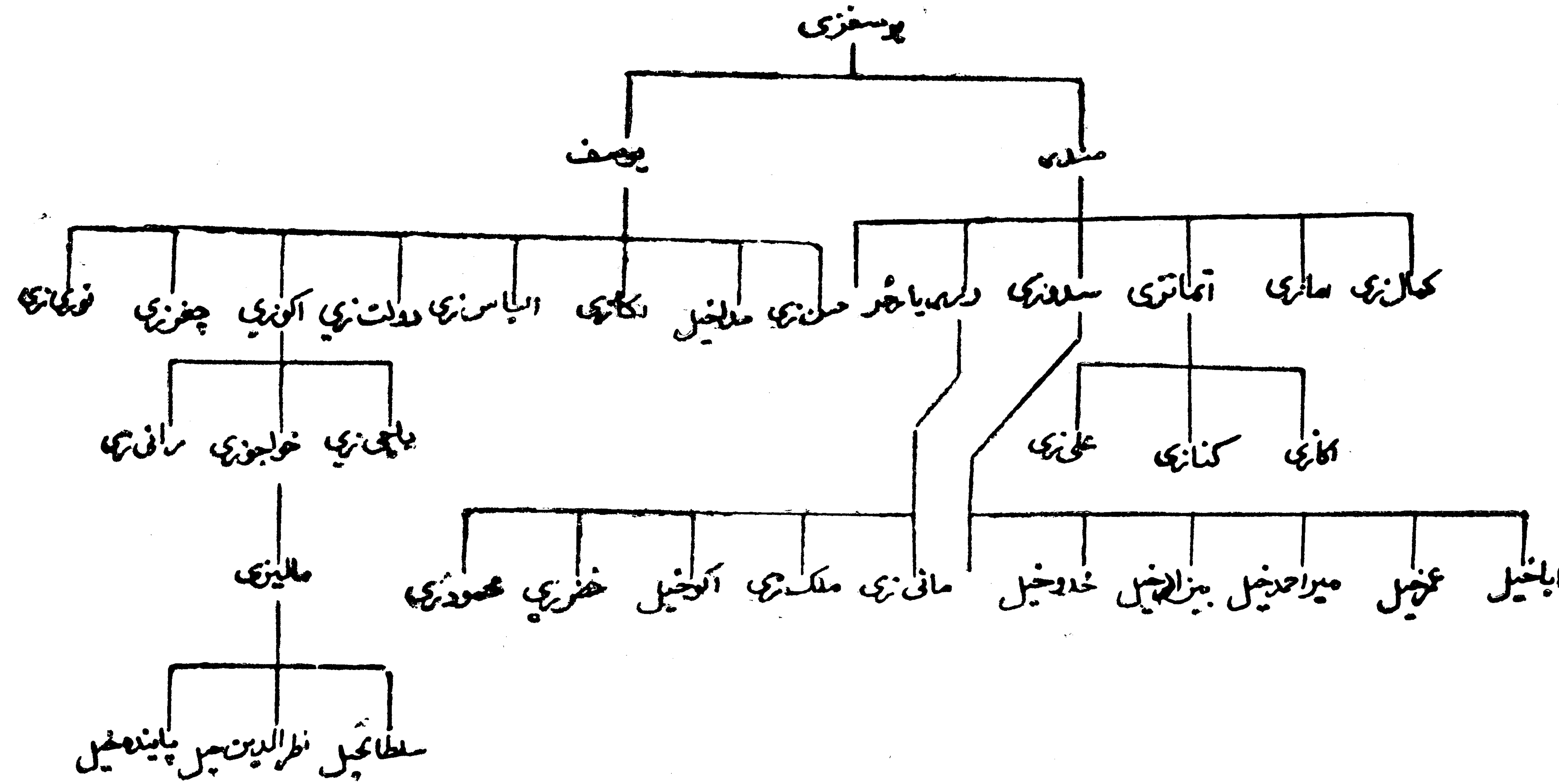

يوسفزى
يوسف
مندڑ
كمال زى
امازى
اتمانزى
سدوزى
رزڑ
حسن زى
ملاخيل
الياس زى
دولت زى
اكوزى
چغرزى
نورى زى
اكازى
كنازى
على زى
ابالخيل
عزخيل
ميراحمدخيل
خدوخيل
مانى زى
ملكدزى
اكوخيل
خضرزى
محمودزى
خولوزى
رانى زى
ماليزى
سلطانخيل
نظام الدين خيل
پاينده خيل

همدا راز دیوسف دپښتو زامنو په جمله کی او ریا له دی کبله په (بادی) سره مشهوروچی دیدیر کبرجن انسان واو دده اولاده بادی خیلو په نامه سره یادیږی.

داسی روایت موجوددی چی کله اوریا دخپلو وروڼو سره پلرنی جایداد ویشه نو موریی هم دخپلی برخی غوښتنه وکړه چی په دغه وخت کی ده خپلی مورنه ښکنځلی وکړی او د هغی سپکاوی یی وکړ. چی موریی هم ورته ښیراوی وکړی اودهغه دښیراوودقبلیدوله کبله دده اولاده دیره نه شوه اوپه چمرزوکی شامل دی.

د یوسف دپنځم زوی نوم اکوو چی اولاده یی په کوز او برسوات، دبراو پنجکوړی کی میشته دی. اکوزی بیاپه دووښاخو ویشل کیږی چی یویی خواجوزی اوبل یی رانیزی دی چی رانیزی هم په اووښاخو ویشل شوی دی: سم رانیزی او بر رانیزی، سم رانیزی د مقبوضه سیمو نه د ملکنډ تر غرولو پوری آباد دی بررانیزی د ملکنډنه پورته میشته دی:

یوسفزی اکثره دکرنی په چارو بوخت دی. ځینی یی دسوداګری چاری هم سرته رسوی.

د یوسفزیو لو مړنی استوګنځی:

داسی ویل کیږی چی د یوسفزیو لومړنی استوګنځی غوره مرغی وه چی اوغستانه نږدی دسو رغره او غنډان تر منځ موقعیت لری. حیات محمدخان په خپل مشهور اثر حیات افغانی کی لیکی: د مرغه نه مقصد چمن او دغوړنه مقصد آباد او شین دی چی د دواړو کلمو معنی (شین چمن)دی همدارنګه پودول غرنیو وښو ته هم غوره وایی او دغه بوټی ښا یی دمرغه په نامه په کوم ځای کی راشین شوی وی او دنو موړکه بوټی د زیاتوالی په سبب دغه ځای په غوره مرغه نومول شوی وی.

کله چی پښتنو د کندهارښا او خواسیمی سره وویشلی نو د نورینو برخه دکند او ځمند یعنی د خاښی خیلو او غوریا خیلو تر منځ و رسیدله. د غه وجه وه چی په ښه بډاډه کی به د کند او ځمند اولاده یو له بل سره مرسته نه

شوه کولای . د آبادی په وجه د خانې خېلو قبیله چې یوسفزی او مندړ یې
ښاخونه دي د غوریا خېلو په پرتله ترینو ته نږدې دي او د هغوی برخه
دارغستان ویاله یا نهر و چې هغه ویاله ترینو ته نږدې وه او د هغې ویالې
په سر د خښبي او ترینو تر منځ شخړې را منځ ته شوې چې په نتیجه کې د هغه
شخړې د وینو په تویولو باندې بدلې شوې . په دغه جګړو کې ترین د
خاښي خېلو په قبیلې باندې بریالي او بری تر لاسه کړ چې ځینې خښبي وژل
شول او پاتې یې له ملکه وشړل . دزمنداو غوریا خېلو څخه هیڅوک
د دوی ملاتړ ته را و نه رسیدل ، په پای کې د خښبي قبیلې خپل ورور
غوریا خیل ته پناه ور وړه او هغوی دوی ته یوه توته خرابه ځمکه ورکړه . ویل
کیږي چې د کندهار په ځمکو کې د پسرلي په موسم کې د زیاتو اورښتونو
په سبب ډول ډول واښه زرغونیږي او د اوړي په موسم کې د ګرمۍ په پیل سره
دغه واښه وچیږي او تو ئیږي او په دغو وښو باندې ټول کال حیوانات ګوزاره
کوي او خوري یې . کله چې د اورښت په موسم کې زیات باران نه وشي نو سیلاب
دغه واښه له ځانه سره وړي او رمې او مالونه له سختیو سره مخامخ کیږي . له بده
مرغه په هغه کال هم د اورښت د زیاتوالي له کبله د غوریا خیلو مالونه او رمې له سختي
سره مخامخ شول نو په دغه وخت کې دوی بې همتي وکړه او هغه ځمکه یې چې
خښیو ته ورېخښلې وه په زور یې له دغې قبیلې څخه واخیسته او دغه قبیله له
هغه ځای څخه هم وشړل شوه او په ګارا او نوشکي کې میشته شوه . دغه ځای چې
دشت لوط ته نږدې دی د بلوچستان شمال ته پروت دی . د لوط دښته یوه لویه
مالګینه دښته ده چې اوس یو بلوڅ خان پرې قبضه لري .

لنډه دا چې په هغه وخت کې یوسفزي یا مندړ چې د خاښي د قبیلې یو ښاخ دی
د وګړو شمیر یې ډیر لږ و . څه موده وروسته یعنې د خوارلسمې عیسوي پېړۍ په پیل
کې چې له هغه وخت نه تقریباً شپږ اووه سوه کاله تیریږي دغه قبیله د ګارا او نوشکي
څخه د کابل په لور روخوځیده . د ترکلانیو او ګګیانیو نه پرته چې هغه هم د کرلاني

یا کړرانی یوښاخ دی د تړاك او ګومل دری له لاری را روان او په دغه قبیله کی ورګډ شول. دمهن زیو قبیله چی دزمندله نسل څخه ده هغه هم دزمندلـه پاتی قبیلی څخه ناراضه او دیوسفزیو سره د کابل په لور روانه شوه او کله چی ددغه ځای شاو خوانه را ورسیده نو په دغه ځای کی یی استوګنه غوره کړه او داابو سعید دزوی مرزاالغ بیګ سره یی دتخت دنیولو په وخت کی ډیره مرسته وکړه او د دوی پـه مـرسته نوموړی د کابل په تخت کښینا ست .

مرزاالغ بیګ په پیل کی په دغه قبیلی ډیر مهربان واو کله چی ددغـی قبیلـی په شمیر او شتو کی زیاتوالی راغی نو دکبر له کبله یی دمرزا الغ بیګ حکـومت تـه اهمیت نه ورکاوه او سرکښی او بغاوتونو ته یی ملاوتړله . مرزاالغ بیګ چی پـه دغه وخت کی یی قوت اونفوذ زیات شوی وددوی داکارونه ونه شو لازغملای نو ځکه یی دهغوی دله منځه وړلو نه پاره په یو لړ اقداماتو پیل وکړ په دغه دول یـی دیوسفزیو او ګګیانیو ترمنځ بی اتفاقی واچولـه اوو روسته یـی دګـګیانیو او خپل پوځ په ذریعه پردوی حمله وکړه. له دوی څخه یی څوتنه ووژل او پاتـی یـی د کابل په غرونو او درو کی خواره واره شول . په دغه وخت کی پـه نوموړی قبیله کی دری تنه شیخان موجود ووچی دوه یی سره ورونه وچی یو یی مراد او بل یی ملد نومیده او د یوسفزیو قبیلی د عیسی زی ښاخ څخه ودریم یـی شیخ عثمان وچی ملی زی و. یوسفزیو له دغو دریو تنو څخه یی یو دلیکـر دمشرو تاکـه او د مرزا الغ بیګ او ګګیانیو سره یی په جګړی لا س پوری کړ . مـرزا الـغ بیګ سخته ماتی وخوره. له دغه بریالیتوب څخه وروسته یوسفزی زیات یاغی او خپل سری شول.

مرزا الغ بیګ د سولی نه پرته بله چاره ونه لیدله. ده څوتنه سری یوسفزیو ته واستول. د دوی ملکان یی راوغوښتل او دهغوی یی ډیر عزت وکـړ. یوسفزی دمرزاالـغ بـیګ په دغه چـل وانه وغو لیـدل او هره ورځ به یی له ده سره تـګ اوراتګ کاوه. یوه ورځ مرزاالغ بیګ دیوسفزیو اته سوه تنه مشران په داسی حال

کې چې تول یې بې وسلې وو پرته له یوه تن نه چې دچغرزي دښاخ څخه واود محمدزوي محمود نومیده له ځان سره په پټه یوه چاره راوړې وه میلمانه کړل کله چې محمود دمرزاالغ بیګ بد نیتي ولیدله نوخپلو ملګروته یې وویل که ستاسي خوښه وي نو زه به مرزاالغ بیګ ووژنم خوتول ملګرو یې دی له دغه کاره څخه منع کړاوورته یې وویل چې باید دنمك حق اداکړي ښایي دی له موږ سره بدونه کړي .

د جنګنامه یو تن چې ګګیاڼي واودیوسفزیو سره یې دښمني درلوده دکابل پاچامرزاالغ بیګ ته داسي مشوره ورکړه چې په دومره زیات شمیرکسان په یوه ځای کې بې وسلې لاس ته راتلای نه شي باید وخت غنیمت وبولواوتول ووژل شي چې مرزاالغ بیګ هم نوموړی مشوره ومنله اوتول یې ونیول . پرته له یوه تن نه چې ملك احمد نومیده اودمقتولو ملکانو دوروستي غوښتني په سبب بچ پاتې شونورتول یې ووژل .

ملك احمد ډیرځوانمرده او دلوړ همت خاوند و . ددغواتوسووتنوملکانو تروژل کیدووروسته پاتې یوسفزي اوخشي دکابل دشاا وخواته په ډیر بې وزلې حالت وشړل شول اودننګرهارخواته وکوچیدل . دترکلاڼي ښاخ په لغمان یالمغان کې میشته شول . څه موده وروسته دیوسفزیواواحمدزیو ترمینځ اختلاف پیداشو اوحصارك ته نژدې ددواړو قبیلو ترمینځ سخته جګړه رامنځ ته شوه . په پای کې یوسفزي په دوی باندې بریالي شول . تردغې جګړې وروسته یوسفزي اومندړهم دپیښورخواته وخوځیدل اودخیبر درې له لارې دغه ځای ته ورداخل شول .

په هغه وخت کې دپیښوربنارله نن څخه ډیرتوپیردراود . هغه قبیلې چې اوس هلته میشته دي په هغه وخت کې په لویدیځ افغانستان کې اوسیدلې اودپیښور میدان او اواره سیمه اوورسره ترلې نورې سیمې دیوه داسي قوم ترسلطې لاندې شوې چې اوس هیڅ هلته نشته اوشړل شوي دي . دترکلاڼي قبیله چې پخواپه لغمان کې اوسیده اوس دباجوړپه سیمه قبضه لري .

کله چې یوسفزي د پښېور ختيځ خوسیموته را ورسېدل نـود سفید سنګ په نوم یو ځای تـه راغلـل او ملـکانو یې دجرګې په ډول ددلازا کـوله قبیلې څخه دخپلې ګـوزارې له پاره ځمکه وغوښته چې نوموړې قبیلې دسخاوت له مخې یوه ټوټه ځمکه دوی تـه ورکړه . کله چې نوموړې قبیله پـه ځمکه کې میشته شوه نو د شلماني قبیلې څخه یې داوبو غوښتنه وکړه او کله چې هغوی داوبو له ورکولو نه ډډه وکړه نو دهغوی سره یې پـه دښمنۍ لاس پورې کړ .

یوسفزي دوا بې تـه راغلـل او هلته میشته شول او پـه دغه ځای کې یې دشلماني له قبیلې سره چې پـه پخوا وختونو کې یې په اشنغر باندې سلطه ټینګه کړې وه دجګړې له پاره تیارۍ ونیو . پـه دغه جګړه کې دشلماني قبیله له اشنغر څخه وشړل شوه چې دغه شړل شوی خلك دسوات خواتـه ولیږدیـدل .

دسوات واکمن دوی تـه دالاډهنډ پـه سیمه کې داوسیدو له پاره ځای ورکړ. دیوسفزیـو قبیلې تـه داشنغرنـه پرتـه دباجـوړد سیمې هغه برخـه هم پـه لاس ورغله چې ددلازاکوپورې متعلقه ده . پـه دغه وخت کې دیوسفزیو اودلازاکوتـر منځ دښمني پیل شوه . که څه هـم ددغه دښمنۍ اصلي علت د ځمکـې دنیولـوله کبله وخوښکاره علت یې آخون درویزه داسې لیکلی دی : «په هغه وخت کې دلازاك دمیرۀ لنګرکوټ په سیمه کې میشته وواو یوسفزي پـه دغه وخت کې په اشنغر کې پراته وو ، خو څرنګه چې دلازاك دمیره لنګرکوټ څرځایونه ونیول نو دیوسفزیو رمې او مالونـه دغو څرځایونو ته تلل او دغه مالونه به ددلازاکو په واسطه لوټیدل او هم کله به چې دیوسفزیو نه کوم تن دسوادګرۍ له پاره ددوی سیمې ته تګ اوراتګ کاوه هغه به یې خوراوه. لنډه دا چې دوی نور ددلازاکو له لاسه په تنګ واو ملك احمدخان چې په دغه وخت کې دیوسفزیو او منډړو دقبیلې مشرو داسې پریکړه وکړه چې بایډ ټول دخانیې خیلو په مرسته ددښمنۍ قبیلې سره په جګـړه لاس پورې کړ. دمهمن زیو قبیلې سره له دې چې دیوسفزیو سره یې دښمني درلوده په دغه وخت کې له یوسفزیو سره

يوځای شوه. په دغه وخت کې ملك احمد دوی ته په ننواتي ور غی او مغوی هم له يوسفزيو سره مرسته ضروري وګڼله ګګيانی هم له دوی سره يوځای شول او اتمان خيل لا دپيل نه له دوی سره يوځای و. د تر کلانيو نه پرته نور ټول ختني، مهمن زي، او او تمانخيل هم سره يوځای شول او د دلازاکو جګړې ته يې ملا وتړله. له بلې خوا دلازاك چې پخپله مير و باندې مغرور وو په جګړې پيل وکړ چې دعيسي دلګيد و په سبب زيات شمير خشي ووژل شول په پای کې د دوا ړو تر منځ د تورو په ذريعه ډيره کلکه جګړه وشوه او کله چې د دلازاکو د قبيلې مشر د زنګي زوی ووژل شو نو په دغه وخت کې دلازاك له ميدانه وتښتيدل او د کابل يا لندې سين نه قطب خواته د دوی ټول ملك يوسفزيو لاس ته ورغی. د دوی مقصد د تر لاسه کولو وروسته دوی په دې فکر کې شول چې سوات هم ونيسي او د دوی د مشرانو ملك احمد او شيخ ملي په اجازه ټول قبايلو په دې اتفاق وکړ چې د سوات په لوري وخوځيږي او د شاه کوټ درې ته نژدې خپله اردوګاه جوړه کړی. د سوات خلك په دغه درې باندې راټول شول او لاره يې بنده کړه. لندا چې دوی په تدريجي ډول د دولسو کالو په موده کې ټول سوات ونيوه او د تالاش وادي هم د دوی لاس ته ورغله. کله چې سلطان اويس سواتي په ځان کې د مقابلې کولو توان ونه ليد نو د سوات نه د کافرستان په لور روان شو او هلته يې د يوه نوی دولت بنسټ کيښود.

هغه وخت چې يوسفزيو د سوات سيمه ونيوه له نوبيا شيخ ملي نو موړی علاقه په دوی باندې وويشله په دې ډول چې اشنغر يې مهمن زيو ته ور کړ. د دې له پاره چې دوی په ننګرهار کې د يوسفزيو د جګړې په وخت کې چې د دلازاکو سره يې کړی وه د يوسفزيو سره مرسته کړې وه د وابه يې ګګيانيو ته ور کړه چې تر او سه پورې هم هلته استوګنه لري. پاتي ملك يوسفزيو او مند ړوته پر يښود ل شو. که څه هم د شيخ ملي د ويش وخت معلوم نه دی خو داسې اټکل کيږي چې د (۱۵۲۰ ع) په شاا و خوا کې په تر سره شوی وی.

دیو سفزیو مشهوری څانګې :

حسن زی، مداخیل، اکازی، الیاسزی، چغرزی، نورزی، اکوزی، خواجوزی، باچې زی، رانیزی، مالیزی، سطان خیل، نصر الدین خیل او پاینده خیل.

داستوګنې سیمې او شمیریې :

۱ـ ددیر په ضلعه کې :

ددیر په ضلعه کې دیوسفزیو بیلا بیلې څانګې لکه : پاینده خیل، نصرالدین خیل، سلطان خیل او عیسی خیل استوګنه لری چې په نوموړی ضلعه کې یې شمیر د ۱۹۶۱ ع کال د سرشمیرنې له مخې (۲۵۹۶۹۶) تنه ښودل شوی دی .

۲ـ دملاکنډ په ایجنسی کې :

په ملاکنډ کې دیوسفزیو شمیر (۵۸٦٤۲) تنوته رسیږی .

۳ـ په سوات کې :

په سوات کې د یوسفزیو شمیر (٦۲٦۹۹) تنه ښودل شوی دی .

٤ـ د پیښور په ضلعه کې :

دپیښور په ضلعه کې دیوسفزیو شمیر (۱۱۷۱۸۳) تنه ښودل شوی دی .

لنډه داچې په سوات، پیښور، ملاکنډ، مردان او هزاره کې د دوی مجموعی شمیر (۱۲۸۷۹٦) تنوته رسیږی .

دپورتنیو سیمو څخه پرته یوشمیر یوسفزی د افغانستان دکونړ، ننګرهار کندز، لوګر او د کابل په ریشخورو کې هم استوګنه لری. په ننګرهار کې یوسفزی دکامې په اولسوالۍ کې استوګنه لری چې شمیر یې د (۱٦۳۱) تنو په شاوخوا کې ښودل شوی دی .

همداراز یوشمیر یوسفزی دهند په فرخ آباد، بهوپال، کرنال، رام پور، روهیلکنډ، بریلی، نګینه او کشمیر کې هم میشته دی .

نتیجه ګیري

دپښتني قبیلو داتنوګرافي په باب دغه لیکنه چې دالفبا په ترتیب سره ستاسو مخې ته پرته ده زما دد وه کلنو علمي هلوځلو اوڅېړنو نتیجه ده. ما ددغه اثر په څېړنه کې هڅه کړې ده چې پښتني قبیلې، ددوی ښاخونه، څانګې اوخیلونه، ددوی داستوګنې سیمې، دنسب شجرې، ددوی شمیر، دتسمیې وجه اوهمداراز ددوی ددودونو په باب څه ناڅه معلومات وړاندې کړم، خولکه څرنګه چې ددغه کتاب په سریزه کې ما کښلي دي چې دغه څېړنه اکثره په کتابي او کتابتوني څېړنو ولاړه ده او ماله بده مرغه دمساعد وشرایط دنشتوالي له کبله و نه شول کولای چې په دغه برخه کې ساحوي څېړنه اوریسرچ وکړم چې البته دساحوي ریسرچ او څېړنې په صورت کې به داکار نور هم ښه شوی وای ځکه که په دې برخه کې ساحوي څېړنه شوې وای کیدای شو ډېر هغه موضوعات چې دلته زما په څېړنه کې پاتې دي رابر سیره اوپه ډاګه شوي به وای .

زه بشپړه عقیده لرم که چیرې په راتلونکې کې داډول اتنوګرافیکې څېړنه ترسره کیږي په حتمي توګه دې دساحوي څېړنو امکانات او زمینې برابرې شي څو زما په کار بانـدې یو څه نور معلومات هم ورزیات شوي وي، خو سره له دې هم زه دپښتني قبیلو په باب له دغې څېړنې څخه لاندې نتیجه ګیري کوم او خپل پیشنهادونه هم وړباندې زیاتوم:

۱ـ که څه هم په دغه لیکنه کې د ځینو قبیلو ددود ونو اوددوی د کلتور په باب څه ناڅه لیکل شوي دي خو څرنګه چې داکار زما په پروژې پوري اړه نه درلوده نوهغه مې په لنډه توګه بیان کړي دي، کهپه راتلونکې کې داډول څېړنې

ترسره کیږی نو بیا به نه وی چی کلتوری برخی بی هم په بشپړه توگه وڅیړلی شی که څه هم پښتانه په مجموع کی که د پښتنو په هر ټولنیز گروپ اودلی پوری اړه ولری ډیرورته دودونه، ترخونه اوځانگړی چی بنسټ یې پر پښتونولی اینودل شوي دي، خو دغه دودونه اوترخونه کله کله په بیلا بیلا پښتنی قبیلو کی سره توپیر اري .

۲ـ زما په عقیده که چیری په راتلونکی وخت کی داسی څیړنی ترسره کیږی نو دهغو قبیلو په باب چی اتنوگرافیکی څیړنی کیږی ددوی د استوگنی دسیمواو نورو کلتوری برخو نقشو او عکسونوته هم اړتیاالیدله کیږی .

۳ـ که چیری په دغه برخه کی دراتلونکو څیړنوله پاره د هرولایت په سطحه چی هلته پښتانه اوسیږی یویوتن با صلاحیته او مجرب محقق وټاکل شی نودا کار به ډیره گټوره نتیجه ولری .

٤ـ که چیری په راتلونکی کی دپښتو څیړنو د بین المللی مرکز په سطحه دقبایلو او کوچیانو د څیړلو په مقصد جلا جلا د یپارتمنتونه جوړ اوپه دغه برخه کی تکړه او پیاوړی کسان چی په دغه برخه کی د تحقیقا تو اوڅیړنو توان ولری وټاکل شی نو په راتلونکی کی به په دغه برخه کی زموږ هغه نیمگړ تیاوی لیری شی چی موږ ورسره لاس اوگریوان یو .

۵ـ همدارازد پښتنو داتنوگرافی په برخه کی باید د پښتو څیړنو دبین المللی مرکز هغه شمیر غړوته چی په دغه ساحه کی پلټنی او تحقیقات کوی دتکړه او مجربو کسانو ترلار ښوونی لاندی علمی کورسو نه دایر او جوړ شی څو زموږ محققین ترڅیړنو دمخه داتنوگرافی په باب علمی پانگه ولری .

په هرحال زه پای کی دخپلی دغی څیړنی څخه دانتیجه ترلاسه کو لا ی شم چی زما دغه اثر چی د پښتنی قبیلود پیژند لو په باب لومړنی منظم اثردی بنسی گټی به ئه وی اودهغو کسانو په وړاندې په څواب ورکړای شی چی په دا راز تحقیقاتو بوخت دی .

مأخذونه او منابع

۱ـ الفنستون، مونټ ستوارټ، دکابل سلطنت بیان، دوهم توك، ددوکتور محمد حسن کاکړ ژباړه، دپښتو څیړنو بین المللی مرکز، دآریانا مطبعه ۱۳۶۱ هـ . کال .

۲ـ باندہ وال، حسن گل، دپښتنی خیلونو قاموس، دپښتو څیړنو بین المللی مرکز ۱۳۶۵ هـ کال، (ناچاپ) .

۳ـ بریڅی، حافظ الملك نواب حافظ رحمت خان، خلاصة الانساب (پیښور اکیډیمی) پبلك آرټ پرس، ۱۹۷۳ ع کال .

٤ـ بینوا، عبدالروف، هوتکی ها، کابل، دولتی مطبه (۱۳۳۵) هـ کال .

۵ـ بینوا، عبدالروف، د افغانستان نومیالی، لومړی ټوك، داطلاعاتو او کلتور وزارت، دولتی مطبعه ۱۳۵۳ هـ . کال .

٦ـ بینوا، عبدالروف، پښتونستان، کابل عمومی مطبعه، ۱۳۳۰ هـ کال .

۷ـ پښتانه کوچیان، دپښتوڅیړنو بین المللی مرکز، کابل، دولتی مطبعه ۱۳٦۰ هـ . کال

۸ـ پیر معظم شاه، تواریخ حافظ رحمت خانی پیښور : پښتو اکیډیمی، پیښور یونیورسټی، پبلك آرټ پرس، ۱۹۷۱ هـ . کال .

۹ـ حبیبی، عبدالحی، دپښتو ادبیاتو تاریخ، لومړی ټوك، کابل : دولتی مطبعه ۱۳۲۵ هـ . کال .

۱۰ـ حبیبی، عبدالحی، دپښتو ادبیاتو تاریخ، دوهم ټوك، کابل، دولتی مطبعه ۱۳٤۲ هـ . کال .

۱۱ـ حبیبی، عبدالحی، پنجاه مقاله، داجتماعی علومو مرکز، کابل : دولتی مطبعه، ۱۳٦۲ هـ . کال .

۱۲- ختک، افضل‌خان، تاریخ مرصع، (یونیورسیتی بک ایجنسی) ۱۹۸۴ ع کال.

۱۳- حلمی، محمدولی، دغزنی‌تاریخی جغرافیا، داجتماعی علوموم‌مرکز، کابل دولتی مطبعه، ۱۳۶۲هـ. کال.

۱٤ - دافغان یاد، دمقالومجموعه، دهیواد مل په زیار، دکابل پوهنتون، ۱۳۶۰ هـ. کال

۱۵ - دامیر کروړیاد، د مقالومجموعه، دهیوادمل په زیار، دژبواوادبیاتومرکز کابل ،دولتی مطبعه ۱۳٦٤ هـ. کال

۱٦ - دپښتنو‌توولنیز ـ اقتصادی جوړښت، دجلات خان حکمتی په ادیټ او سریزه ،دپښتو‌خیړنو بین المللی مرکز۱۳٦۲ هـ. کال

۱۷ - دراحت یاد، دمقالومجموعه، دهیواد مل په زیار، دکابل پوهنتون دژبواواد بیاتوپوهنځی ،۱۳٦٤ هـ. کال

۱۸- درویزه، اخون، تذکرة، الابرار والاشرار، پیښور، ادارهٔ اشاعت‌سرحد ۱۹٦۰ ع کال:

۱۹- دوړ، شیررحمن، (اضلاع، ایجنسی هاوقبایل ایالت پښتونستان) کابل: دقومونو اوقبایلوچارو وزرارت ۱۳٦٤ هـ. کال.

۲۰- دوړ، شیررحمن، معلومات مختصردربارهٔاقوام‌وقبایل‌ولایات‌سرحدی کشور، کابل: دقومونو او قبایلو چارو وزارت، ۱۳٦۳ هـ. کال.

۲۱- رشاد، عبدالشکور دخمکنیومیاعمر، داجتماعی علومو مرکز دافغانستان دعلوموا کادمی، کابل: دولتی مطبعه۱۳٦۵ هـ کال.

۲۲- رشاد، عبدالشکور، لودی پښتانه، پښتوټولنه، کابل: (۱۳۳٦)هـ. کال.

۲۳-ساد، خیرمحمد، لرغونی آریائیان، دپښتوڅیړنو بین‌المللی مرکز، ۱۳٦۳ هـ کال.

۲٤- سیال کاکړ، ولی محمد خان، پښتواو پښتانه په سهیلی پښتونخواکی، کویټه۱۹۷٦ ع کال.

۲۵- شینواری، دوست محمد، د افغانستان ژبی اوتوکمونه، پښتوټولنه

(کابل : ۱۳۵٤ هـ .)

۲٦- شینواری ، دوست ، د جرګې مجلې د دریم کال ۱۱- ۱۲- او ۱٤ ګڼې :

۲۷- ظفر ، کاکاخیل ، سید بهادرشاه ، پښتانه د تاریخ په رڼا کې ، (پیښور یو-نیورسیټي بک ایجنسي) ۱۹٦۲ ع کال .

۲۸- عطایي ، محمد ابراهیم ، د پښتني قبیلو اصطلاحي قاموس ، د پښتو څیړ نو بین المللي مرکز دولتي مطبعه ۱۳۵۸ هـ . کال .

۲۹- عطایي ، محمد ابرهیم ، خیل او ویش ، د اجتماعي علومو علمي او تحقیقي مرکز د افغانستان د علومو اکاډمي ، کابل ۱۳٦۰ هـ . کال .

۳۰- غبار ، میرغلام محمد ، افغانستان در مسیر تاریخ ، کابل : دولتي مطبعه ۱۳٤٦ هـ . کال :

۳۱- قاضي عطاءالله خان ، د پښتنو تاریخ ، اومړی ټوك ، کابل ۱۳۵٦ هـ . کال .

۳۲- کامل ، دوست محمد ، خوشحال خان خټك ، اداره اشاعت سرحد ، پیښور ۱۹۵۱ ع کال .

۳۳- ګنډاپور ، شیر محمد خان ، تواریخ خورشید جهان ، (لاهور : ۱۸٦۷ ع) کال .

۳٤- محمد حیات خان ، حیات افغاني ، پښتو ژباړه ، د فرهاد ظریفي او عبداللطیف طالبي ، کابل : د قومونو او قبایلو چارو وزارت ۱۳٦۲ هـ کال :

۳۵- ناغر ، زردار خان ، صولت افغاني ، کانپور ، ۱۸۷٦ ع . کال .

۳٦- هروي ، نعمت الله ، مخزن افغاني یا تاریخ خان جهاني ، ډهاکه ، ۱۹٦۰ ع کال .

۳۷- هیوادمل ، د محمد هوتك ژوند او مزار ، د بایزید روښان پوهنتون ، د لوړ و او منځنیو تحصیلاتو مطبعه ۱۳٦۲ هـ . کال .

۳۸- یوري ، ګانکوفسکي ، د درانیانو امپراتوري ، د پوهنوال دوکتور ګل محمد نورزي ژباړه ، پښتو ټولنه ۱۳۵۷ هـ . کال .

39· H·J· Roverty' Notes On Afghanistan and Baluchistan' London' 1880·

40· Bellew: The Races Of Afghanistan, Delhi' 1980 ·

41· Kandra and Bawas The History Of Muslim Rule In India, Jullunder Bhambri Printing Press 1976·

42· The Dictionary Of Patan Tribes' Army Headquarter Culcutta' 1910.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې اثر د لیکوال نور آثار په لاندې ډول دي:

الف: چاپ شوي آثار:

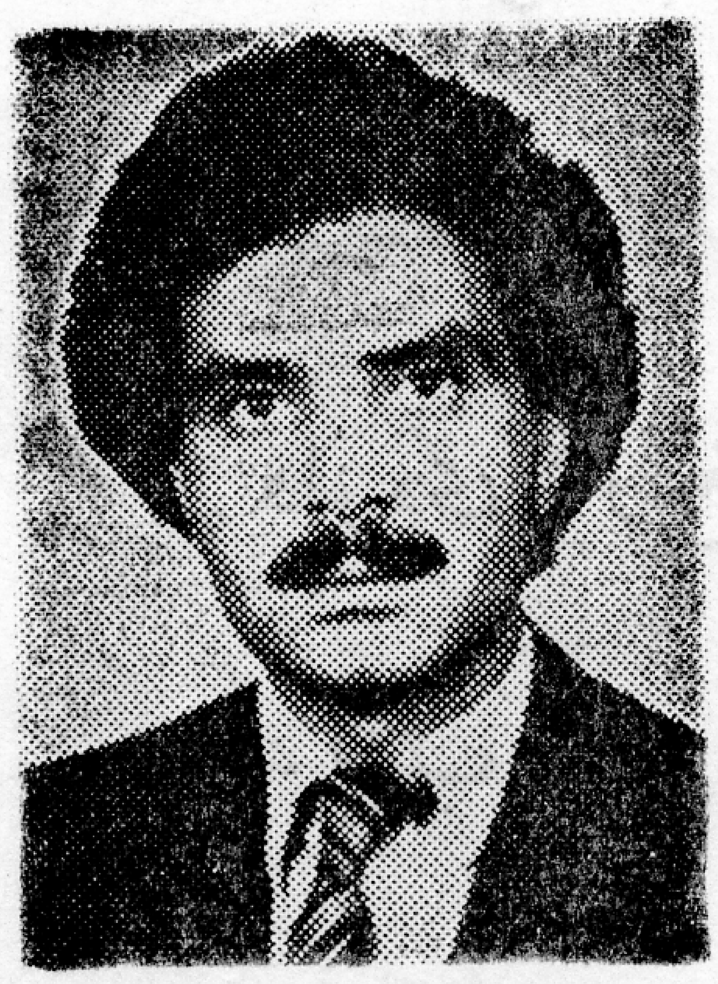

د کتاب لیکوال

۱- (د خوشحال خان خټک په نامه اثر ترجمه) چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا د آریانا په مطبعه کې چاپ شوی دی.

۲- (دداو دی تاریخ ترجمه) چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا د آریانا په مطبعه کې چاپ شوی دی.

۳- حیات افغانی (د ښاغلي ظریفي سره ګډه او مشترکه ترجمه) چې د سرحدونو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو ریاست له خوا د آریانا په مطبعه کې په دریو ټوکونو کې چاپ شوی دی.

۴- پښتني قبیلې چې همدا اوسني اثر دی او د علومو اکاډمۍ له خوا د ښوونې او روزنې په مطبعه کې چاپ شوی دی.

ب. نا چاپ آثار.

۵- حیات حافظ رحمت خان، چاپ ته چمتو دی.

۶- شیرشاه او د هغه زمانه (د ښاغلي ظریفي سره ګډه ترجمه) د چاپ له پاره چمتو دی.

۷- سکهان او د دوی مذهبي لارښوونکي (ناچاپ)

هغه آثار چې د دې کتاب دلیکوال له خوا اهتمام شوی دی، دادی:

۱ـ ارغونی آریائیان.

۲ـ د پښتونو تولنیز ـ اقتصادي جوړښت .

۳ـ خوشحال خان ختټک او دده ادبی مکتب .

٤ـ تورکمی مرغلوی .

۵ ـ د ساحوی ریسرچ د ستونزو او پرابلمونو د مقالو مجموعه .

٦ـ خوشحال خان ختټک .

۷ـ داودی تاریخ .

۸ـ د ادب د تیوری اساسونه .

۹ـ سوالنامه

۱۰ـ امیر کروړ او رچند پښتو شاعران.

۱۱ـ د ننګرهار کرنیزه جغرافیه .

۱۲ـ د اقتصادی سیاست په رڼا کی د تولنیزی ـ اقتصادی پرمختیا پلان جوړونه.

PROPERTY OF ACKU

(c) ketabton.com: The Digital Library

Pashtun Tribes

(paṣtani qabilé)

by

Abdul Latif Talebi

Afghanistan Academy of Sciences
International Centre for Pashto Studies

Kabul, 1991

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library